
1956

**NAGYSZÜLEINK
HARCA ÉRTÜNK**

1956

NAGYSZÜLEINK
HARCA ÉRTÜNK

1956

Nagyszüleink harca értünk

a „Ne felejts” címmel megrendezett programsorozat keretében,
2016. október 19-én, a Bihari Múzeumban megtartott konferencia előadásai

A kötet szerzői:

Bagdi László, Csarkó Imre, Fekete Márk, Husvéth András, Kolozsvári István,
Korompai Balázs, Korompainé Mocsnik Marianna, Kovács Gergely, Varjasi Imre

Szerkesztette:

Kolozsvári István

Lektorálta:

Dr. Dénes Zoltán

ISBN 978-963-12-7000-6

Kiadja:

Berettyó Kulturális Központ
4100 Berettyóújfalu, Szent István tér 11.

Felelős kiadó:

Kállai Irén igazgató

Technikai szerkesztés és borítóterv:

Szűcs Endre

Nyomdai munkálatok:

Europrint Kiadó és Nyomda Kft., Nagyvárad

Felelős vezető:

Derzsi Judit ügyvezető igazgató

© Berettyó Kulturális Központ – Bihari Múzeum
© Szerzők

A programot az 1956-os forradalom és szabadságharc
60. évfordulójára létrehozott Emlékbizottság támogatja.

Berettyóújfalu, 2017.

Ajánlás

Több mint negyed évszázada szabadon emlékezhetünk 1956-ra. Természetes és magától értetődő, hogy október 23-án az ország településein, sőt közel s távol az országhatárokon kívül megmozdulnak a magyar közösségek, ösztözyűlnek felidézni a magyar nemzet nagy egységéből fakadó eseményeket és eredményeket. Hisz világraszóló dolog történt 1956 őszén Magyarországon.

Mindannyian jól ismerjük a budapesti események krónikáját, de még Debrecen, Szeged és más vidéki nagyvárosok megmozdulásaiét is. Felidézük őket, példaként állítjuk a pesti srácokat és lányokat a ma fiatalsága, a megemlékezéseinken is mindig jelenlévő diákok, gyermekeink, unokáink elé. Hasonlóképpen emlékezünk november 4-én, a forradalom mártírjai, majd február 25-én, a kommunista diktatúrák valamennyi áldozatának hivatalos emléknapján.

Egy-egy közösség tagjai viszont akkor érthetik meg igazán, és csak akkor tudják megfelelő módon értékelni akár 1956 forradalmát, akár más történelmi sorsfordulót, ha abban megtalálják a maguk történelmét. A családjukét, a szomszédjukét, a városukét. Ahogy pedig telnek az évek, sőt évtizedek, egyre kevesebb a hiteles forrás és tudósítás, egyre halványabb az elven emlékezet. Ahhoz, hogy nagyszüleink harca, melyet értünk folytattak, ne legyen hiábavaló, meg kell ismernünk cselekedeteiket, azok okait és eredményeit egyaránt. Mi, akik évről évre ösztözyűlünk emlékezni elődeink tetteire, akik felidézük az akkori eseményeket, akik kifejezzük nagyrabecsülésünket a hősöknek, és akik már szabadon beszélhetünk a ma már történelminek számító folyamatokról, minden alkalommal kapunk valami újat. Ennek egyik oldala lehet a tények mind jobb és alaposabb ismerete. Történelmi tanulmányok sora, időről időre felszínre kerülő dokumentumok és megnyíló vallomások, a résztvevők és a szemtanúk visszaemlékezései mind több részletbe engednek betekintést. Hosszú évek teltek el úgy, hogy akik a tettek idején bátrabbak voltak a többiekénél, akik formálóiá váltak az eseményeknek, csendbe burkolózva, megfélemlítve kényszerűltek megélni a mindennapokat. A legtöbb esetben pedig természetesen nem saját maguk biztonságát, személyes szabadságát és épségét féltették. Hisz arról már tanúságot tettek, hogy akár életüket is hajlandók lennének áldozni a nemzet függetlenségéért, a haza és az abban élő honfitársaik szabadságáért, jólétéért. Családjuk, közösségük, egykori bajtársaik, barátaiik biztonságának veszélyeztetése volt az a visszatartó erő, mellyel az államhatalom igen jól manipulált majd fél évszázadon keresztül. Amikor nemhogy ünnepelni, de emlékezni sem volt szabad. Amikor mindenki szem volt a láncban, és egy apró mozzanat is elég lett volna ahhoz, hogy ezt a láncot eltépjék.

Több mint negyedszázad elteltével még mindig azzal kell szembesülnünk, bizony van feltárnivalónk és még inkább törleszteni valónk. Ezt pedig mindenkinek elsősorban a maga közegében, közösségében kell megtennie. Szoktuk mondani, csak a jövő biztos, a múlt az bizony néha változhat. Nekünk, magyaroknak nem egyszer megadatott ezt a „múltat” megváltoztatni. Szabadságharcaink leverésének tényét nem tudjuk eltörölni, de sikerült felragyogtatni azt az egykori célt, amiért oly sokan fizettek az életükkel, börtönökben töltött évekkel, keserves mellőzésekkel, nélkülözéssel. A korábban, a nyertesek vagy inkább legyőzők által megírt történelmet az elbukottak, a vesztesek csak ritkán tudják a világgal átértékelteni, újra íratni. Mi magyarok azon kevesek közé tartozunk, akiknek ez sikerült, megadatott történelmünk során. Ez pedig csak azért sikerülhetett, mert a mi forradalmáraink nem buktak el, nem voltak vesztesek. Az idő múlásával az ő iránti felelősségünk egyre nagyobb, hogy meghallgassuk és közkinccsé tegyük mindazt, amit ők tudnak, és ránk kívánnak hagyományozni. A történelem alakítói annak leghitelesebb tanítói is. Most, hat évtized év elteltével is számos új oldalát lapozták fel e történelemkönyv lapjainak. Nemcsak egykori tetteikért kell hálásnak lennünk nekik, hanem azért is, hogy folyamatosan emlékeztetnek, és nem engednek minket tévutakra térni.

A törlesztés egy fontos állomása volt, hogy 2016. október 23-án – az országos emlékév programsorozatának keretében – megvalósulhatott a „Ne felejts!” címet viselő rendezvénysorozat, mely a 60. évforduló kapcsán elsősorban a berettyóújfalui és bihari történésekre és szereplőkre összpontosított úgy, hogy eközben minden korosztályt megszólított.

A *Nagyszüleink harca értünk* elnevezésű konferenciához készült tablósorozat, majd pedig a most kézbe vett tanulmánykötet örök lenyomata mindazoknak az ismereteknek, melyeket az írásos forrásokból, dokumentumokból merítve, az újra, talán az eddigieknél is mélyebben megnyíló emlékezet fonálával fűztek össze a szerzők. Ez a kötet jól illeszkedik azon kiadványok sorába, melyek az elmúlt években láttak napvilágot. A város történetének egy-egy szelét bemutató munkák egyúttal erősíthetik önazonosságunkat, kötődésünket. Elsősorban lokálisan kell meghatároznunk magunkat, ehhez azonban elengedhetetlen, hogy meghallgassuk egymást. De legalább ekkora jelentősége van annak, hogy az előttünk járók példáját alapul vegyük. Hogy a jól bevált, járt útról ne térjünk le, de ha szükséges, a nyomvonal megtartásával a megkopott köveket újítsuk meg. A példák mindannyiunk számára hasznosak. Mindazok, akikről, és akik által ez a kötet létrejöhett, példaképek mindannyiunk számára.

Kívánom, hogy ez vezesse tekintetünket e könyv sorain haladva, és mindaz, amit összefoglal, legyen a város, a közösség jövőjének kovása.

Berettyóújfalú, 2017. február 25.

Muraközi István
polgármester

Husvéth András – Kovács Gergely

1956 értékelésének sajátosságai az MSZMP-iratok tükrében

Az 1956-os forradalom eseményeit, valamint a leverését követő megtorlás történetét sokan, sok szempontból kutatták és kutatják. Kevesebb figyelem esik emellett arra, hogy hogyan látta az eseményeket a romjaiból újjászerveződő állampárt, milyen tapasztalatokat vontak le a történésekből, hogyan ítélték meg az egyes társadalmi csoportok részvételét a forradalomban, és milyen következtetéseket vontak le erről helyi szinten is a további politikájukra nézve. Az események után megjelent hivatalos, leegyszerűsített magyarázatok mellett az MSZMP iratanyagából egy árnyaltabb, önkritikusabb kép bontakozik ki.

„Mi kommunisták soha egy pillanatra se felejtsük el annak az időszaknak az eseményeit, tanulságait, mikor a nemzetközi imperializmus szövetkezve a belső ellenforradalmi erőkkel, és csatlósaikkal a revizionistákkal, felhasználva az MDP vezetése által elkövetett hibákat, ki akarták csavarni a kommunisták, a magyar munkásosztály kezéből a hatalmat, vissza akarták állítani a kapitalista földesúri rendet.”¹ Ez a rövid összegzés jellemzi, hivatalosan miként tekintett az MSZMP 1956 őszére.

A félelem időszaka

Az MDP-t az 1956. októberi események az egész országban a széthullás szélére sodorták. A Magyar Szocialista Munkáspárt 1956 novemberétől az alaptól kellett, hogy újjászervezze a mozgalmat.

Bár a fegyverek már elhallgattak, az első letartóztatások megkezdődtek, a helyzet korántsem volt stabil. A társadalmi ellenállás, az értelmiségi és ifjúsági szervezetek, a munkástanácsok, az egyház ellenállása továbbra is erősnek mutatkozott. A bizonytalanságot fokozta, hogy a legfelső szinteken is egymásnak ellentmondó nyilatkozatok születtek, az „októberi események” megítélését illetően is. Ezekben a napokban még Kádár János státusza sem volt biztosnak tekinthető, ekkor még nem dőlt el véglegesen az a kérdés sem, hogy Rákosi Mátyás visszatér-e az országba, vagy sem.

A kezdeti, bizonytalan időkben, érzékelve az ellenséges közhangulatot, a pártot leginkább a félelem jellemezte. Ez a félelem odáig terjedt, hogy egyes

---

¹ MNL HBML XXXV. 5. a 1. d. Járási pártértekezlet, 1959.

helyeken (pl. Monostorpályiban) a kommunista párt újjáalakulása titokban, a háború előtti időket idézően illegalitásban zajlott, ugyanis ahogy írták: „összejönni nem mernek, a párttagjaink még most sem bíznak még a karhatalomban sem”.²

1956 októbere sok szervezettel, társadalmi csoporttal kapcsolatban okozott keserű csalódást a párt számára. Ezek egyike volt a hadsereg is, amely a sorsdöntő napokban túlnyomórészt a forradalmárok oldalára állt. Ahogy a párt-iratokban olvasható: „Vegyük csak a honvédséget, hogy a honvédségen belül mennyire készültek az októberi eseményekre, hogy mennyire elő volt készítve mi sem bizonyítja jobban, mint az a tény, hogy az egyszerű tiszteket leszerelték, mi pedig legjobban a hadseregünkben bízunk, azt mondtuk, húsunkból, vérünk-ből valók, akikre támaszkodhatunk, akik meg fognak védeni bennünket.”³

Ehhez az önámításnak bizonyult elváráshoz képest a forradalom levereése után minden községben, így Berettyóújfalu környékén is a párt tagjaiból szerveztek újra rendező gárda csoportokat, akiknek fegyvert is igyekeztek biztosítani.⁴ Ez is azt mutatja, hogy az egyszerű párttagokban jobban bíztak a váltságos időszakban, mint a fegyveres erők tagjaiban.

A nyílt ellenállás megszűnése után az „osztályellenség” módszere a röplapterjesztés, az illegális összejövelek szervezése, a rémhírterjesztés volt, ami sokszor vezető pártfunkcionáriusok lejáratására, ellehetetlenítésére irányult. Sokszor a legálisan működő szervezetek fórumait is felhasználták a Kádár-kormánnyal szembeni elégedetlenség felszítására.⁵

A nagyobb szervezeteknél, vállalatoknál megkezdődött a racionalizálás, aminek keretében igyekeztek kiszorítani a nemkívánatos személyeket a munkahelyekről.⁶ A berettyóújfalu járásban is 1957 márciusáig 42 ellenségesnek tekintett személyt távolítottak el a közéletből, a Földművesszövetkezetenél pedig 100 főből 12 esett az „ésszerűsítés” áldozatául, a párt tagjai mégsem voltak elégedettek. Sokszor tapasztalták ugyanis azt, hogy az „októberi eseményekben” érintett személyek, hangadók még mindig fontos beosztásokban ültek, vagy amennyiben el is bocsátották őket munkahelyükről, összeköttesaik, kapcsolataik révén hamarosan újra jó állásokban láthatták őket viszont.⁷

„Az ellenség le van leplezve, de nincs elszigetelve”. Ez volt az '56 október utáni első pár hónap álláspontja az MSZMP vezetése szerint. A párt még formálódóban, újjászerveződőben volt, a párttagok részéről nem volt még erő, hogy nyíltan kiálljanak az „ellenség” ellen, akik – néhol, mint pl. Bihardancs-

² MNL HBML XXXV. 6. b 1. d. Aktíva ülés 1957. január 19.

³ MNL HBML XXXV. 6. b 1. d. Aktíva ülés 1957. január 19.

⁴ MNL HBML XXXV. 6. b 1. d. Aktíva ülés 1957. január 19.

⁵ Megjegyzés: Hajdúböszörményben pl. Vladimir János tanár egy szakszervezeti gyűlésen nevezte szovjet bábkormánynak a Kádár-kormányt, és a pártszervezetektől mentes iskolákat követelt. MNL HBML XXXV. 10. a 11. d. 1957. március 29-i Intéző Bizottsági ülés

⁶ A racionalizálás eljárását a köznyelv csak „racizás” néven emlegette, gyakran hivatalos iratokban is így fordul elő.

⁷ MNL HBML XXXV. 5. a 7. d. Intéző Bizottság ülése 1957. március 7.

házán majdhogynem nyíltan – a Szabad Európa Rádiót hallgatták, és várták a márciust, a „Márciusban újra kezdjük” jelszavának jegyében.⁸

Sok esetben olvasható a párt korai időszakának irataiban a panasz, hogy a munkahelyeken valósággal üldöztetésnek vannak kitéve a kommunisták, egyes vállalatoknál az elbocsátásokba igen nagy számmal estek bele a párt tagjai is. Az egzisztenciális fenyegetettség mellett az irántuk megnyilvánuló negatív, ellenséges légkört is sokan emlegetik ezekben a kritikus hónapokban.

A párt belső fórumain az iratok tanúsága szerint tisztában voltak az alacsony támogatottságukkal, és az őket körülvevő bizalmatlansággal, illetve a tömegek passzív, visszahúzódozó, kivárázó magatartásával. Önkritikusan elismerték, hogy a párt a kezdeti időkben csakis a Szovjetunió segítségére támaszkodhatott, amely rövid időn belül „kétszer szabadította fel Magyarországot”. Derecskén hangzott el a keserű beismerés: *„Hálával tartozunk, mert ha a Szovjetunió nem segít, akkor egy pár nap múlva a nyakkendő mindannyiunk nyakán ott lett volna.”*⁹

A forradalom és szerveinek megítélése

Az „októberi eseményekhez” való viszonyulás a legkorábbi időkben sokszor a párt sorain belül sem volt egyértelmű. A legkorábbi idők bizonytalanságát, az egységes értelmezés hiányát mi sem jelzi jobban, mint pl. az, hogy az eseményeket 1956 végén esetenként még a szerveződő MSZMP irataiban is forradalomként emlegették, és annak egyes erényeit is elismerték.

Ahogy pl. Derecskén elhangzott: *„A Forradalmi Bizottmányba rendes emberek is kerültek be, akik a rendet fenntartották és ezt látnunk kell. Éppen ezért ezekre az emberekre támaszkodnunk kell, a véleményüket meg kell kérdezni.”*¹⁰ Az eseményekben eleinte még nem láttak a szocializmus megdöntésére tett kísérletet. Ugyanitt, Derecskén hangzott el a kijelentés: *„ez nem a szocializmus ellen, a megdöntése ellen történt, senki sem akarta, hogy a régi földbirtokos rendszer visszajöjjön, a munkások sem akarták a gyárakat visszaadni a volt tulajdonosaiknak, ez a felkelés inkább az elkövetett hibák fölszámolásáért történt.”*¹¹

A megengedő hozzáállás fokozatosan megváltozott. A központi, egységes értékelések elterjedésével, a felülről jött magyarázatok hivatalossá válásával 1957 elejétől már a térségben is a később mindenütt ismertté vált magyarázatok terjedtek el. Ekkor már a múlt erőinek jelenlétét, a horthysta jegyzők, volt csendőrök és katonatisztek, kulákok, jogosan félreállított tanítók, lumpen elemek és fasiszták forradalmi szervezetekben való jelenlétét emelték ki. Ezzel a tendenciával szemben a dolgozó parasztság részvételét sok helyen igyekeztek

⁸ MNL HBML XXXV. 5. a 7. d. Intéző Bizottság ülése 1957. március 7.

⁹ MNL HBML XXXV. 6. b 1. d. Aktíva ülés 1957. január 19.

¹⁰ MNL HBML XXXV. 6. a 1. d. Járási Elnökség ülése 1956. december 4.

¹¹ MNL HBML XXXV. 6. a 1. d. Járási Elnökség ülése 1956. december 4.

kisebb súlyúnak feltüntetni. Hangsúlyozták például, hogy sok esetben a kezdeti lelkesedés után, a dolgozó parasztok észlelték az események fokozatos jobbratulódását, és ezt látva lassan kihátráltak a forradalmi bizottságokból, és egyre ritkábban látogatták azok üléseit. A munkások esetében is igyekeztek csökkenteni a forradalomban játszott szerepüket, mivel a hivatalos szóhasználat szerint a hatalom a munkásosztály kezében volt, így nehezen lett volna védhető, hogy éppen ennek az osztálynak a tagjai fordultak tömegesen a rendszer ellen. Ezért azt igyekeztek hangsúlyozni, hogy leginkább a faluról városokba felkerült, kulák háttérrel rendelkező elemek voltak a hangadók, akik éppen emiatt tudták megteveszteni a munkásság egyes csoportjait, akik sok esetben hallgattak rájuk, mert nem ismerték pontosan származásukat, és az ebből fakadó indítékaikat.

A munkástanácsokat a kispolgári gondolkodás felerősödése megtestesítőinek tartották. A Fa-Fém Ktsz.-ben pl. a párt nélküli munkahelyekért emeltek szót, de a Malomban, a Tejporgyárban, a Sütőipari üzemben, a Gépállomáson is a munkástanácsoknak köszönhetően uralkodott ellenforradalmi hangulat 1957 elején is.

Az okok feltárása

Az újrászerveződő állampárt hivatalos álláspontja a forradalom kirobbanását 4 okra vezette vissza. Mindenekelőtt a nemzetközi imperializmus fellazító politikáját vélték felfedezni az események mögött. Ez a nyugati hatalmaknak tulajdonított politika a hibák felnagyításával próbált zavart kelteni a szocialista tábor országaiban, és célja a szocialista tábor országainak a Szovjetunió ellen történő hangolása volt a hivatalos megfogalmazás szerint. A Szabad Európa Rádió szerepét is igyekeztek felnagyítani, jelentősebbnek beállítani, és a nyugati „reakciós erők” szócsövének, mi több, iránymutató, konkrét utasításokat közlő szervének beállítani a médiumot.

Az osztrák határ megnyílásával az országba beáramló emigránsok hazatérésében is szervezett akciót láttak, a nyugati titkosszolgálatok szervezte akciót, amelyben a volt horthysta katonatisztek és egyéb elemek, valamint hadianyagok Magyarországra történő áramlását szervezték és irányították.¹²

Mint Kállai Gyula írta: „1956 elején a nemzetközi imperializmus – hogy ellensúlyozza az utóbbi években elszenvedett vereségeit és csökkentse az SZKP XX. kongresszusának pozitív hatását. átfogó hadjáratot indított a szocialista tábor ellen. Arra törekedett, hogy néhány népi demokratikus országot kiszakítson a szocialista világréndszerből”.¹³ Azaz a hivatalos magyarzatok szerint '56 októbere egy nemzetközi akciósorozat egyik állomása lett volna.

---

¹² MNL HBML XXXV. 10. b 1. d. Titkári iratok

¹³ Kállai 1957. 13.

Az októberi események második okaként a hivatalos magyarázat Nagy Imre és csoportja „árulását” jelölte meg. Az ehhez a körhöz kapcsolt párton belüli elhajlásnak tekintett irányzat, a revizionisták az ifjúsági és tömegszervezetek, a kultúra és a sajtó direkt pártirányításának lazítását szorgalmazta, a hivatalos ítélet szerint tagadva ezzel a párt vezető szerepét. A forradalom alatt a párt ezen csoportja a „szocialista törvényesség védelme” jelszavával a megítélés szerint a forradalmárok pártját fogta, például amikor elfogadták a rendszer legnagyobb ellenségeinek kiengedését a börtönökből, a szabadlábba kerülő köztörvényesekről nem is beszélve, akiknek szerepét és az eseményekre gyakorolt befolyását a megszilárduló hatalom igyekezett felnagyítani.

A revizionisták „bűne” volt az is, hogy szabadabb teret szerettek volna adni a párton belüli különvélemények hangoztatásának, amivel „tagadták a demokratikus centralizmus elvét”, és a párt hivatalos vonala szerint a párt legnagyobb erejének számító pártegység megtörésével vitatkozó csoportocskák, frakciók halmazává degradálták a pártot.

A marxista pártoknak a demokratikus centralizmushoz hasonló alapelve volt a munkásság nemzetközi összefogásának tétele. Ezen elv háttérbe szorítása, és a „nemzeti hagyományok ápolása”, a „nemzeti kommunizmus” jelszava szintén a revizionista irányzat hibáinak listáját szaporította, mellyel a megítélések szerint burzsoá tradíciók újbóli előretörését tették lehetővé. A szovjet tapasztalatok sematikus átvételének elutasítását sem tekintették haladó gondolatnak a revizionisták részéről, mivel a párt szerint ezt a nyugatimádat jegyében fogant szovjetellenesség jelének tekintették.

A fentebb felsorolt politikai hibák képviselésével Nagy Imre és köre a magyarázatok szerint a legkritikusabb időkben roppantotta meg a pártegységet, majd ezen lépések továbbvitelével eljutottak a szocializmussal való nyílt szembe fordulásig, a Varsói Szerződésből való kilépés gondolatáig.¹⁴

A harmadik ok, amit az események kiváltó okaként megjelöltek, a Horthy-rendszerből itt maradt „reakciós erők” jelenléte, azaz az a tény, hogy széles bázisa maradt az országban egy rendszerellenes megmozdulásnak. Ahogyan egyes MSZMP-iratokban olvasható: „a proletárdiktatúra viszonylag békés körülmények között jött létre, és a szocializmus építésében elkövetett hibák miatt nem számoltuk fel kellően a Horthy-rendszerből itt maradt kapitalista, egyéb reakciós erőket.” Ez pedig „azt eredményezte, hogy nálunk lényegében igen erős táptalaja volt a hatalom visszaállítására irányuló kísérleteknek, ez pontosan azért történhetett meg, mert a reakciós erőknek sikerült átmenteniük magukat. Ezek aztán október 23-án és azt követően országszerte talpra ugrottak, sőt külföldről is egyre nagyobb számmal érkeztek vissza, s kezdték meg hatalmuk visszaállítását.” Bár tudjuk, hogy az '50-es évek Magyarországa nem bánt kíméletesen a Horthy-korszak elitjével, a cél a pozícióik átvétele, félreállításuk, megtörésük volt. Bár sokan külföldre menekültek, de Magyarországon is széles

---

¹⁴ MNL HBML XXXV. 10. b 1. d. Titkári iratok

rétegeik érték meg 1956 októberét, amikor valóban az országszerte kirobbanó forradalmi események mellé tudtak állni.¹⁵

A fentebbi okokat elég széles körben ismerte a korabeli közvélemény, ezek a korszak beszédeiben, hivatalos kiadványaiban is mindenhol felbukkantak. A negyedik ok, amit az „októberi események” kiváltó okaként felsoroltak, talán kevésbé volt hangoztatva, kevesebbszer hangzott el „kifelé”, viszont a párt berkein belül, belső körökben meglepően őszintén, és eleinte meglehetősen kaotikus sokféleségben nyilatkoztak és vélekedtek róla. Ez pedig a párt önkritikája, az MDP gazdasági, politikai hibáinak fel- és elismerése volt. Elismerték, hogy hibás volt a helytelen beruházások erőltetése, a túlfeszített irreális tervek kitűzése, az erőszakolt tsz-szervezés, az önkényeskedések politikája, az életszínvonal csökkenése.

A Rákosi-korszakban a párt az MSZMP álláspontja szerint is elszakadt a párttagságtól és a tömegektől, és a személyi kultusz légkörében élve súlyos hibákat követett el. A gazdaságpolitikai hibákat, a szovjet módszerek szolgáló másolását tetézte az ifjúság politikai és eszmei nevelésének elhanyagolása is, a tömegszervezetek kiüresedése, a kultúra átalakítása és kisajátítása a párt által is elismerten széles körű jogos elégedetlenséget váltott ki az ország lakosságából. Ennek elismerése mellett azonban azt is leszögezték, hogy ezeket a hibákat párton belül kellett volna orvosolni, nem pedig kívülről, szélésebb fórum elé, ahol a vita nehezebben kontrollálható, és hamarabb elmehet nem kívánt irányba.¹⁶

Az MDP hibájának róttá fel az MSZMP, hogy nem ismerték fel idejében hibáikat, a korszak egyik sokat használt kifejezésével élve „nem gyakoroltak önkritikát”, valamint nem nyílt eszmei harcban léptek fel a Nagy Imre vezette elhajlókkal szemben, hanem adminisztratív eszközök alkalmazásától várták a megoldást.

Az MSZMP ezen önkritikus hozzáállása valószínűleg egyszerre eredt valódi tapasztalataikból, abból a vágyból, hogy a hibák zömét az MDP-re hárítva megpróbáljanak valamiképpen „új erőként” feltűnni, valamint a Szovjetunióban a Sztálin halála óta bekövetkezett politikai változások követésének folytatásából, a moszkvai irányvonalhoz való igazodásból.

Az MSZMP különböző járási, városi szervezeteinek iratait átvizsgálva tapasztalhatjuk, mennyire nem egységesen ítélték meg eleinte a Rákosi-korszakot. Berettyóújfaluban például az MSZMP berkein belül az időszak utólagosan sokat ostorozott hibái mellett a háború óta eltelt 12 év jónéhány eredményét is elismerték. Míg egy párton belüli beszámoló szerint a háború előtt a járásban

---

¹⁵ MNL HBML XXXV. 10. b 1. d. Titkári iratok

¹⁶ Megjegyzés: Az MSZMP Megyei Bizottsága titkári irataiban is olvasható a Kossuth Egyetem pártszervezetének értékelésében, hogy pl. a Kossuth Kör bár helyesen tárta fel a legsúlyosabb hibákat a párt- és állami élet területén, azonban ezt túl széles, pártonkívüli fórum előtt tette meg, valamint megoldási javaslattal sem szolgáltak, túlon belül nagy teret hagyva így különböző csoportoknak, hogy saját javaslataikkal, követeléseikkel álljanak elő.

19 nagybirtok kezében volt a szántóterületek 57%-a, az 50 hold feletti kulákokkal együtt az övék volt a járás földjeinek 65-67%-a, ezzel szemben 11.800 családból 5499-nek alig volt földje, 2300 család egyenesen napszámos, kubikos munkákból élt.

Az 1945-ös földosztás jelentősen változtatott ezen a helyzeten. 5521 család kapott ekkor földet. 1945 előtt csak a járás 2 községében volt villany, a Rákosi-korszakban azonban 11 községbe lett bevezetve. Kultúrház a háború előtt egyedül Berettyóújfaluban volt, azóta 12 községben alakították ki a helyiek művelődésének és szórakozásának az intézményesített helyeit. De a leírtak szerint azt is mindenképpen el kellett ismerni, hogy a járásból közel 350 fiatal tanult valamilyen felsőbb iskolában. Ahogy röviden összegezték: *„Dolgozó parasztságunk ma jobban él, mint 52-ben, de 52-ben is jobban élt, mint a Horthy-rendszer ideje alatt. Ezt igazolja, hogy soha ennyi kerékpár, motor még nem volt falun, mint jelenleg van, rendkívül növekszik a parasztság sorai közt a lakásépítés, a bútorvásárlás stb. Nem is beszélve arról, hogy 1942-ben járásunk területén mindössze 540 rádió, 1953-ban már 2156, 1955-ben már 3485, és jelenleg 4009 rádió előfizető van.”*¹⁷

Érdekes összehasonlításra ad lehetőséget, ha megnézzük, hogy hogyan vélekedtek erről a kérdésről a párttagok pl. a Hajdúságban. Hajdúböszörményben egy beszámolóban a Rákosi-korszakot pl. jóval egyértelműbben ítélték hibás politika mentén irányító rendszernek, mint Berettyóújfaluban. A párt hajdúböszörményi Intéző Bizottsága a hibák okait kutatva, 1956 tanulságait elemezve értékelésében az 1945–1948 közötti koalíciós időszakot jelölte meg példaértékű időszakként. Véleményük szerint a párt ekkor „együtt ment a tömegekkel”, a párt agitációjának úgy helyi, mint országos tekintetben volt valós alapja, a párt programja ekkor életszerű problémákra reagált, széles néprétegek problémáit karolva fel. Ez igaz is lehetett. „A föld azé, aki megműveli!”, a „Földet vissza nem adunk!”, vagy az „Arccal a vasút felé!” olyan jelszavak voltak, amelyek mögé adott esetben tömegek sorakozhattak fel, valódi pártszimpátiától függetlenül. A háborúban hatalmas károkat szenvedett ország újjáépítésének pártjukhoz való kapcsolása (gondoljunk itt a „Gerő, a hídverő!”-féle jelszavakra), az 1945-ös földosztás, vagy az elhurcolt hadifoglyok hazahozatalának felkarolása, és saját pártjuk eredményeként való interpretálása¹⁸ olyan lépések voltak, amelyek sok embert tehettek szimpatizánssá, valódi kommunista elkötelezettség nélkül is. A böszörményi vélemény szerint, ha 1948 és 1956 között is úgy sikerült volna politizálniuk, mint a koalíciós időszakban, akkor *„nem lett volna október 23.”*

A böszörményi pártszervezet szerint ezután azonban hibák sora következett. 1948 után a tömegek elkezdtek kihátrálni a politikából, a párt pedig hibásan reagált erre a folyamatra. Megpróbálták mechanikusan, sajtó és bürok-

¹⁷ MNL HBML XXXV. 5. a 2. d. Járási elnökségi ülés, 1957. december 13.

¹⁸ MNL HBML X. 34. 1. d.

rácia útján intézni a politikai ügyeket, az agitáció pedig egyre inkább felszínessé vált, fokozatosan a kényszerítés lett a meggyőzés helyett a párt eszköze. A helyi vezetők elkispolgáriasodtak, hivatali bürokratákká váltak, akik *„azt gondolták, hogy a párt politikájának helyességét az aktákon keresztül is el lehet intézni, vagyis már nem is embert láttak a szocializmus építésében, hanem bürokratikus módszereket, és adminisztratív intézkedéseket foganatosítottak”* és hamarosan rangon alulinak kezdték tekinteni az agitációs munkát. Annyira eltávolodtak a néptől, hogy a leírtak szerint a termelőszövetkezeti agitációkor *„büntetésnek számított, ha a népnevelőknek ki kellett mennie a nép közé”*. Elismerték, hogy tömegek nélkül akartak szocializmust építeni, miközben Lenin is megmondta: *hogy „az a párt, aki nem élvezi a tömegek bizalmát, annak előbb vagy utóbb el kell pusztulnia.”*¹⁹

A felsorolt hibák ellenére az MSZMP sikerként könyvelte el, hogy bár az ellenforradalom elsősorban a párt ellen indított támadást, de azt lerombolni nem tudta. A jövőre nézve a párt politikai, szervezeti és ideológiai egységét tekintették a legfőbbnek, mivel szerintük 1956 előtt a párt politikája ingadozott, a gyakori irányváltások pedig sokszor károsabbak voltak, mint az elkövetett hibák.

Egy káder '56-ban

Az 1956-os forradalomhoz való hozzáállás, mint már említettük, az MSZMP első időszakában nem volt egységes a párton belül. A párt csak fokozatosan jutott el arra az egységes álláspontra, amelyről már szó volt. Az '56-os események sok párttag életében is fordulópontot jelentettek. Az alábbiakban Rohács József berettyóújfalui járási párttitkár személyes életútján keresztül kívánjuk bemutatni, utólag milyen megítélés és elbírálás alá eshetett egy vezető pártfunkcionárius 1956. októberi viselkedése, szerepvállalása.

Egy keltezés nélküli, valószínűleg 1956–1957 fordulója környékén írott rövidke levélben Ökrös Sándor berettyóújfalui pártfunkcionárius arra hívta fel a megyei pártvezetés figyelmét, hogy *„Rohácsi”²⁰ az októberi események során részt vett a tüntetésben, a községi forradalmi bizottmány tagja volt. A járási pártbizottságon megtiltott az elvtárs megszólítást. A becsületes kommunistákat munkahelyeikről eltávolította. Röpcédulán párthű kommunistákat kipellengérezett.”* Súlyos vádak voltak ezek egy kommunista pártvezető ellen. A kis levélke alján Komócsin Zoltán megyei titkár egysoros válasza áll kézírással: *„Nézzetek utána, és tájékoztassatok minket”*.²¹

Mit is tett Rohács József a forradalom alatt? A válasz megadásában segít Csontos András vallomása, aki a saját, forradalom alatti szerepéről tett vallomásában ismertette a berettyóújfalui történéseket.

¹⁹ MNL HBML XXXV. 10. a 11 d. 1957. március 29. Intéző Biz. ülése

²⁰ Megjegyzés: Ökrös Sándor Rohács Józsefet következetesen „Rohácsi”-nak nevezi.

²¹ MNL HBML XXXV. 1. f 1. d. PTO iratok, Forradalommal kapcsolatos iratok, 5. p.

1957. október 27-én délután a helyi tejüzem telefonhívást kapott a tanácsházáról, hogy 18 órára az üzem képviselőjében 1-2 főt küldjön át, mert megbeszélés lesz a tanácsházán. Erre Csontos Andrászt kérték meg az üzemből, aki elmondta: a zsúfolt tanácssteremben a község összes üzemé, szervezete képviseltette magát, a Rohács József járási párttitkár által összehívott értekezleten. Ő tájékoztatta az egybegyűlteket a Budapesten történekről, majd közölte, a gyűlést azért hívta össze, mert ez a megyei pártközpont határozata, ugyanis Debrecenben a megyei pártbizottság úgy döntött, csatlakozik a megalakult szocialista forradalmi bizottmányhoz, és arra utasította minden vidéki szervezetét, hogy ennek mintájára szervezzék meg mindenütt a helyi szocialista forradalmi bizottmányokat. A járási titkár hangsúlyozta, a bizottmányok megalakítására *„azért van feltétlenül szükség, mert a legtöbb helyen a község eddigi vezetői nem bírják a nép bizalmát, s amíg a rend országosan helyreáll, és megalakul egy új kormány, addig ez a bizottmány lesz hivatva arra, hogy területén a rendet fenntartsa, és a közügyeket intézze.”* A vallomás szerint Rohács József azonnal javaslatot is tett egy szocialista forradalmi bizottmány megalakítására, kihangsúlyozva, hogy a tagok megválasztásakor ügyeljének arra, hogy a község dolgozóinak minden rétege képviselve legyen. A választás ennek szellemében meg is történt.

Ezalatt az épület előtt jelentős tömeg gyűlt össze. Rohács kiállt eléjük, és velük is ismertette a Budapesten történeket, majd utána egy pontokba szedett követelést olvasott fel, melyet a megyei pártbizottságtól kapott, azzal a céllal, hogy a pontok elfogadásával a megye bihari térsége is csatlakozzon a követelésekhez. Mint látható, az MDP ekkor igyekezett együtt haladni az eseményekkel, és kontrollálni, esetleg irányítani is a történeket.²²

A Rohács által felolvasott 27 pontos követelés fennmaradt a megyei pártbizottság irataiban. Az október 26-i keltezésű, az MDP megyei végrehajtó bizottsága által szignált listán utólag kézzel írva olvasható: *„Rohács párttitkár az összehívott nagygyűlésen olvasta fel”*. A lista a szovjet csapatok Magyarországról való kivonásának követelésével indult (ehhez képest érdekes, hogy az iraton kézírással az az utólagos megjegyzés is olvasható: „1 pld. lássa a szovjet parancsnokság”). A követelés pontjai emellett egyenlő és titkos választást, a meglevő címer elvetését, a szovjet típusú katonai egyenruhák megváltoztatását, nemzeti és egyházi ünnepek ünneppá minősítését, a beszolgáltatás eltörlését, az állatvágás engedélyhez kötésének megszüntetését, a parasztság gazdasági és kulturális önszerveződésének biztosítását, a tagosítások felülvizsgálatát, a szövetségi tagok nyugdíjának rendezését, a földadásvétel korlátozásának eltörlését, új szövetségi törvényt, és hasonló, a vidéki lakosság mindennapjait súlyosan érintő kérdéseket tartalmaztak.²³

²² MNL HBML XXXV. 1. f. 1. d. PTO iratok, Forradalommal kapcsolatos iratok, 59. p.

²³ MNL HBML XXXV. 1. f. 1. d. PTO iratok, Forradalommal kapcsolatos iratok, 57–58. p.

Október 27-én azonban a berettyóújfalui népnek ez már kevés volt. A követeléseket az egybegyűltek egyhangúan elfogadták, amikor azonban Rohács fel akarta olvasni az odabent megválasztott bizottmány névsorát, a tömeg lehurrogtá, arra hivatkozva, hogy *„eddig eleget választottak nélküle, most majd ők választanak maguknak”*. Ezért aztán minden üzem megválasztotta a maga üzemi bizottságát, akik kijelölték azokat, akik a községi forradalmi bizottmányban képviselték az adott munkahelyet. A vallomást tevő Csontos András is tagja lett a bizottmánynak, a karhatalmi szervekkel közösen a polgárőrség megszervezése lett a feladata.²⁴

Mint látható, az események befolyásolása nem igazán sikerült, hiába próbált a párt a történések élére állni. Mindenesetre Rohács József továbbra is ott volt a helyi politika vezetői között. Ökrös Sándor Kállai Gyula miniszternek írott levelében (melynek a végén megemlíti, hogy egy ugyanilyet küldött Marosán Györgynek is) leírja, hogy Rohács József be lett választva a községi forradalmi bizottmányba, emellett pedig a járási bizottmánynak is felajánlotta a segítségét, mondván: *„ő a járást jól ismeri, és sokat segíthet”*. Ökrös elmondása szerint Rohács a forradalmi bizottmánnyal egészen annak felbomlásáig együtt dolgozott, majd amikor a Kádár-kormány megalakulása után Berettyóújfaluba is megérkeztek az orosz csapatok, Rohács *„a köpönyegét kissé balra megfordította”*.

Ökrös leírása szerint a bizottmány rövid működése alatt a megbízhatatlannak tartott kommunistákat úgy a tanácstól, mint az üzemektől és egyéb hatóságoktól az egész járás területén eltávolította, valamint magukhoz vették a pártirodákban talált pénzt és iratokat is. Ökrös nem fukarkodott levelében a hangzatos szavakkal: *„A börtönből a rabokat kiszabadították, és azok helyére rendőrségünk becsületes kommunistá tagjait bebörtönözték. Ugyanakkor a becsületes kommunistákról halállistát állítottak össze, melyeket az alkalmas időben és pillanatban ki akartak végezni. Ezen cselekményükben a szovjet tankok és a szovjet elvtársak idejében történt való megjelenése akadályozták meg.”*²⁵

Ökrös vádjai szerint *„ezeknek a megtörténését Rohácsi elvtárs végig tudta nézni, ill. ezt mind tudta, mert ő maga is közte volt a bizottmány tagjai között”*, miközben szerinte a szovjet hősi emlékmű elleni fellépésből, és a vörös csillagok leveréséből már tudnia kellett volna, hogy itt *„ellenforradalmárokkal”* áll szemben, és illegálisba kellett volna vonulnia. Ehelyett Rohács a pártbizottságon megtiltotta az *„elvtárs”* megszólítás használatát, és még a forradalom leverése után is jó kapcsolatot ápolt a bizottmány több tagjával. Azokat a kommunistákat, akik nehezményezték a titkár forradalom alatti viselkedését, a vád szerint Rohács, ahelyett, hogy lépéseit megmagyarázta volna, egyszerűen eltávolította munkahelyükről.²⁶

---

²⁴ MNL HBML XXXV. 1. f. 1. d. PTO iratok, Forradalommal kapcsolatos iratok, 59. p.

²⁵ MNL HBML XXXV. 1. f. 1. d. PTO iratok, Forradalommal kapcsolatos iratok, 74. p.

²⁶ MNL HBML XXXV. 1. f. 1. d. PTO iratok, Forradalommal kapcsolatos iratok, 74. p.

Novemberben adta közre Rohács József azt a listát, amelyet Ökrös Sándor is csatolt a leveléhez, azonban sajnos ebből tudomásunk szerint nem maradt fenn példány. Az „egész járást elárasztó” röpcédulán Rohács állítólag azokat a párttagokat, „*akik a pártért a nehéz időkben is az életüket is készek lettek volna feláldozni, a dolgozók előtt kipellengérezte.*” Ez a tette lett a leginkább a szemére vetve a későbbiekben. Ökrös levele szerint „*ezek az elvtársak ezek után lelkileg teljesen összetörtek, van köztük olyan, aki azt mondja, hogy inkább az ellenforradalmárok akasztották volna a lámpavasra, minthogy a párt megszégyenítette. Büszkén halt volna meg a pártért.*”²⁷

Ökrös Sándor, mint 1944-es kommunista párttag, úgy ítélte meg, hogy Rohács Józsefet nem taktikai megfontolások vezették, hanem valóban egyetértett az „ellenforradalmárokkal”. Ennek bizonyítására felhozta, hogy a községi forradalmi bizottmányba való beválasztásakor is kijelentette, hogy „*ő szívvel-lélekkel velük érez*”, valamint „*minden ellenforradalmártól róla azt lehetett hallani, hogy Rohács egy igaz magyar ember*”.²⁸

A forradalom leverése után Rohács József ellen pártfegyelmi vizsgálat indult. Sokak (mindenekelőtt, mint láttuk, Ökrös Sándor) szemét szúrta a történetek fényében, hogy az események után továbbra is ő töltötte be a járási bizottság titkári tisztét. Maradásának egyik oka az lehetett, hogy magas rangú pártfogója volt, mégpedig nem más, mint a megyei pártbizottság első titkára, Komócsin Zoltán személyében.

A járási bizottság elnökségének 1957. február 3-án megtartott ülése külön napirendi pontként tárgyalta a Roháccsal szemben lefolytatott vizsgálat eredményének ismertetését. A napirend előadója maga Komócsin Zoltán volt. Feltűnő, hogy kifejezetten enyhén, mentegetőleg emlegeti Rohács forradalom alatti szerepvállalását, külön hangsúlyozva, hogy a járási titkár működésének vizsgálatát mind az októberi események előtt, mind október 23-át követően, mind pedig november 4-ét követően „*időben és térben a mindenkori helyzetnek megfelelően kell vizsgálni*”. Külön kell megnézni, hogy mit tett a Forradalmi Bizottmány tagjaként, és azt, hogy „*hű maradt-e a párthoz, a proletár internacionalizmushoz, a Szovjetunióhoz*”. Azt, hogy nem tartotta jobban a kapcsolatot a párttagsággal, azt azzal mentegette, hogy a zűrzavaros helyzetben erre nem volt lehetőség.

Azt Komócsin is elismerte, hogy Rohács hibázott, amikor egyes párttagokat „*rakosistáknak*”, és „*sztálinistáknak*” bélyegzett, de ennél elítélőbbben nem volt hajlandó nyilatkozni Rohács Józsefről. A miérte valószínűleg Komócsin Zoltán egy félmondata adhat magyarázatot, miszerint: „*Rohács elvtárs részére sok esetben adtak utasítást, és azt hajtott végre*”, azaz elképzelhető, hogy Rohács József egyszerűen a megyei pártvezetés utasítására próbált az események élére állni, és több-kevesebb sikerrel ellenőrizni, irányítani a történéseket.

²⁷ MNL HBML XXXV. 1. f 1. d. PTO iratok, Forradalommal kapcsolatos iratok, 75. p.

²⁸ MNL HBML XXXV. 1. f 1. d. PTO iratok, Forradalommal kapcsolatos iratok, 75. p.

A járási bizottság elnöksége ekkor vegyes érzelmekkel állt Rohács Józsefhez. Többen mentegették, hogy „*abban az időben nem volt mit tenni*”, és „*mindenki saját magára volt hagyva*”, mert „*az események után kullogtunk, nem volt meg a szükséges központi irányítás*”. Elismerték, hogy „*Rohács elvtárs szovjetbarátságához nem fér kétség*”, és „*más sem tudott volna mást tenni*”.

Emellett azonban sok hozzászóló nem tudta neki megbocsátani a „*rákosista névsor*” kibocsátását, mivel a vád szerint „*nem volt helyes, hogy egyes elvtársakat kiszolgáltattak az ellenforradalmároknak*”. Többen hangot adtak annak, hogy nagyot csalódtak benne, és „*nem tartják helyesnek, hogy továbbra is itt maradjon funkcióban*”. Emellett azt is szemére vetették, hogy iváztatokat tartottak a forradalom alatt a párt helyiségeiben. Rohács maga is elismerte, hogy a névsor közzététele nem volt helyes, de azzal védekezett, hogy az adott helyzetben nem tehetett mást.

A vita után az Elnökség szavazott, hogy kik maradjanak függetlenített apparátusi funkcióban a továbbiakban (6 főről szavaztak). A leadott 22 szavazatból csupán 4-en szavaztak Rohács ellen, így a támadásokból győztesen került ki.²⁹

1957 márciusa után azonban Komócsin Zoltán új megbízatást kapott, így Rohács elveszítette patrónusát. Az ellene indított támadások sem maradtak abba, így 1957. június végén a Járási Elnökség újra tárgyalta a „Rohács-ügyet”. Itt már jobban terítékre kerültek a régebbi ülésen éppen csak megemlített italozási ügyek is, amikben a járási titkár – aki ekkor már jóval önkritikusabb hangot ütött meg, mint korábban – azzal mentegette magát, hogy a forradalom kitörése után tett lépései közül több nem az elképzelései szerint sült el, ami elkedvetlenítette, és „*az italban kereste a menedéket*”.

Rohács sorsáról azonban nem helyben döntöttek, ezen az ülésen a megyei pártbizottságtól érkezett előadó ismertette a megyei Intéző Bizottság határozatát, mely szerint Rohács Józsefet ideiglenesen szabadságra küldik, ezalatt pedig Ökrös Sándort bízták meg a munka vitelével. Szembetűnő azonban, hogy a megyei pártvezetés még mindig nem volt hajlandó egyértelműen Rohács ellen állást foglalni, ugyanis hangsúlyozták a Járási Elnökség tagjai felé, hogy igyekezzenek megértetni a párttagsággal, hogy Rohácsot nem leváltják, hanem más beosztásba helyezik, „*mert itt már nem, de más területen még végezhet megfelelő munkát*”.

Berettyóújfaluban még mindig nagy táborra volt Rohács Józsefnek. Figyelemreméltó, hogy az elnökségi ülésen mind a hat helyi hozzászóló Rohács védelmében szólalt fel! Többen élesen bírálták, hogy nem lehet vitát nyitni a megyei határozat felett, így nem volt módjukban saját véleményét formálni. Akadt, aki kifejtette: „*párt előtti felelősségre vonása tudatában kijelenti... bár*

---

²⁹ MNL HBML XXXV. 5. a 2 d. 1957. február 3-i Járási Elnökségi ülés

tudja, hogy a felsőbb szervek határozatait végre kell hajtani... nem ért egyet az ügynek ilyenformán való elintézésével". Más azt nehezményezte, hogy „ilyen módszerrel hullottak el a párt legjobb katonái, és már egy egész hadsereg telne ki a lebuktatott pártfunkcionáriusokból". Kijelentették: Rohácsot „ők kint a községben becsületes, jó elvtársnak ismerik és nem tudják, miért kell leváltani". Érdekes, hogy még az egész ügyben kezdeményező szerepet játszó Ökrös Sándor sem foglalt állást egyértelműen Rohács ellen, sőt diplomatikusan önnön hibáját is felvetette, hogy nem volt eléggé határozott, hogy Rohácsot a helyes útra terelje figyelmeztetéseivel. A legegységesebben azonban az az elnökségi tag fogalmazott, aki egyszerűen megmondta: „az egész Rohács ellen indított akcióban fúrászt lát”.³⁰

A „Rohács-ügy” más fórumon is szóba került. A megyei Végrehajtó Bizottság 1957. augusztus 28-án tartott ülésén a munkásárség működésének első időszakát értékelte a párt megyei vezetése. Itt merült fel a berettyóújfalui századparancsnok helytelen kapcsolata a Járási Végrehajtó Bizottsághoz, ami az elhangzottak szerint abból adódott, hogy Rékasi Imre százados nem értett egyet Rohács József leváltásával, azt igazságtalannak tartotta, és gyakorlatilag levegőnek nézte Ökrös Sándor járási titkárt, egyszerűen piszkálódásnak tekintve annak észrevételeit. Itt nevezik Rékasi századost a „rohácsizmus” megmaradt képviselőjének.³¹

Így aztán, bár Rohács Józsefet eltávolították Berettyóújfaluból, '56-os szerepvállalása ellenére is végig sikerült jelentős párton belüli bázist maga mögött tudnia. Valószínűsíthető, hogy valóban felsőbb utasításra kapcsolódott be a helyi eseményekbe, amiért igazából soha nem marasztalták el, azonban az eseményekről alkotott vélemény hivatalossá válása után mégsem maradhatott a helyén.

Pártszervezés az „ígéret földjén”

Az újjászerveződő állampárt előtt nagy feladatok álltak. Egyszerre kellett újjászervezni a pártot, a pártonkívüli erőket, megkezdeni a harcot az ellenforradalmárok ellen, megszervezni a karhatalmat, és beindítani a termelő munkát.

Berettyóújfaluban az 1959-es községi pártértekezleten ismertetett adatok szerint az MSZMP indulásakor kb. 160 párttaggal indul meg a politizálás. A bővülés üteme kifejezetten lassú volt, a leírtak szerint '56 októbere után sokan kivártak, elbizonytalanodtak. Volt olyan szemlélet is a párton belül, hogy a volt MDP-tagokat egyáltalán ne keressék fel párttagtoborzás céljából, hanem várják

³⁰ MNL HBML XXXV. 5. a 2 d. 1957. június 25-i Járási Elnökségi ülés

³¹ MNL HBML XXXV. 1. c 12. d. 1957. augusztus 28-i Megyei VB-ülés

meg, amíg azok maguktól jelentkeznek a pártba. Ezt a szektásnak minősített nézetet azonban elvetették, mert túlzott befelé fordulást eredményezett volna, azzal járt volna, hogy leáll a párt felvilágosító munkája, így öncélúvá vált volna a párt. A helyes útnak azt tartották, hogy az arra érdemesnek vélt személyeket igenis keresse meg a párt, foglalkozzon velük. Mindenesetre a szervezés haladt, 1957 márciusára megalakult a községi pártbizottság és az intéző bizottság (a későbbi végrehajtó-bizottság). A tagok mozgása, cserélődése azonban még a felső pártvezetésben is igen gyakori volt ekkoriban, ami az '56 utáni helyzet zűrzavarait, bizonytalanságát mutatja. 1959-ig a pártbizottság 25 tagjából 10 főt kellett visszahívni (egy részük nem végzett jó munkát, másik részük egyéb megbízásokat kapott). Sőt, 2 főt ki is kellett zárni a testületből.³²

Az újjászervezés nehézségei egyik okának azt tekintették, hogy *„erős volt és sokáig tartott az ellenforradalmi erők kommunistákra gyakorolt nyomása”*. Emellett belül is nagy volt a bizonytalanság. A sok tapasztalattal bíró, régi párttagok álltak talpra leghamarabb, ők lettek az új alapszervezetek magjai. A pártegység megerősödését gátolta azonban a korai időkben az egymás iránti bizalmatlanság, a személyeskedés, az intrika, a fecsegés, és olyan szektás nézetek, amelyek a párton belül rangsort véltek felállítani. Ezt a vélekedést olyan kijelentések támasztották alá, mint a járási pártértekezleten elhangzott mondat: *„Vannak a pártban kommunisták, vannak párttagok, és vannak tagkönyvtulajdonosok”*.³³

Az 1956 októbere utáni helyzetben sokan igyekeztek előnyt csinálni a párttagságból. Ez hivatalosan természetesen nem volt megengedett, a sokszor politikailag (is) erősen alulképzett párttagok, sőt sokszor még a helyi vezetők is gyakran beleestek abba a hibába, hogy egyéni érdekeiket sokszor a pártérdek fölé helyezték. Ilyen hibás esetként értékelték pl. a bakonszegi párttitkár esetét, aki csak külön juttatásért lett volna hajlandó elmenni egy 3 napos politikai oktatásra. Gáborjánban alkoholizálás miatt kellett leváltani a párttitkárt, ahol az a vélekedés uralkodott el, miszerint: *„ha nem kerülhetünk előnyösebb helyzetbe, miért legyünk párttagok, nem érdemes pártagnak lenni”*. Ez a hibás vélekedés abból adódott, hogy az egész alapszervezet a találó kifejezés szerint az *„ígéret földjén”* született. A járási vezetők a titkárnak funkciót ígértek, a titkár pedig a pártba való belépésért ígért részes cséplést. Váncsodon sem volt jobb a helyzet. Itt lopás miatt kellett leváltani a helyi párttitkárt, de a beszámoló szerint *„az egész alapszervezet üzérkedik, kupeckedik, és a vallásosság is erős”*. Itt egy év alatt 3 titkár váltotta egymást, ami szintén a forradalom utáni bizonytalan idők jele.³⁴

---

³² MNL HBML XXXV. 5. c 1. d. Községi pártértekezlet 1959.

³³ MNL HBML XXXV. 5. a 1. d. Járási pártértekezlet 1959. 26. p.

³⁴ MNL HBML XXXV. 5. a 1. d. Járási pártértekezlet 1959.

A pártszervezés később is igencsak vontatottan haladt. Az 1959-es községi pártértekezleten elhangzottak szerint ekkor Berettyóújfaluban 13 pártalapszervezet működött, 452 taggal. Ekkor a tagok 76,4%-a volt férfi, 23,6%-a nő. A korosztály szerinti megoszlás azt mutatta, hogy 20-40 év közt volt a tagság 65%-a, 35% volt 40 feletti párttag. Rögzítették a származás szerinti összetételt is. Ekkor munkás származású volt a tagok 22%-a, paraszti 72%, értelmiségi 2%, alkalmazott 2%, illetve egyéb 2%. A foglalkozás szerinti megoszlás a munkásság arányának növekedését mutatta: munkás volt a tagság 45,8%-a, paraszti munkát végzett 20,4%, értelmiségi volt 6,9%, alkalmazott 19,7%, kisiparos 0,8%, háztartásbeli 5,4%, nyugdíjas pedig 1%. 1957 óta a párt a beszámoló szerint 22%-os személyi bővülést mutatott Berettyóújfaluban, 98 új párttagot vettek fel a forradalom óta.³⁵

Az új tagfelvételeknél irányelv volt a nők, és a középkorúak arányának erősítése. A középkorúak párton belüli súlyának növelését az a felismerés vezérelte, hogy a fiatalok még tapasztalatlanok, az idősek pedig koruknál fogva nemigen alkalmasak aktív pártmunkára. Az „októberi események” tapasztalatain okulva fontosnak tartották a párt munkás-paraszt összetételének erősítését (főleg az értelmiségiek rovására), és annak kivitelezését, hogy a párttal szimpatizálókat, ingadozókat ne vegyék fel a pártba (akik zömmel az alkalmazottak rétegéből kerültek ki), „mert nehéz helyzetben ezek cserbenhagyják a pártot, de kerülnek olyanok is köztük, akik szembefordulnak a párttal.”³⁶ A párt összetételének alakulása azért volt kiemelten fontos, mert ettől függött a pártegység, a párt tisztaságának, élcsapat jellegének az alakulása.

A járási bizottság egyik 1958-as ülésén ugyanezt a gondolatot a következőképpen fogalmazták meg: „Az ellenforradalmi események meggyőzhettek bennünket... hogy a pártba csak a párt ügyéért aktívan dolgozni, harcolni, tanulni kész elvtársakat vegyük fel. A jóindulatú rokonszenvezők, akik ha nehézségeink vannak ingadoznak, helyesebb ha párton kívül maradnak.”³⁷

Berettyóújfalu község adatai után vessünk egy pillantást a járási MSZMP újjászerveződésére. Egy 1958. június 13-i pártbizottsági ülésen tárgyalta a járási bizottság a pártszervezés helyzetét, nehézségeit. Ekkor 46 alapszervezet működött a járás területén, ebből 17 területi, 3 gépállomási, 2 állami gazdasági, 12 tsz-alapszervezet, 6 a fegyveres erőkhöz szerveződött, 1 üzemi, 4 hivatali, és 1 pedagógus-alapszervezet volt. Ezekben 1442 párttag politizált, számuk 1957 nyarán még 1408 fő volt (akkor 39 alapszervezet létezett a berettyóújfalui járásban).

---

³⁵ MNL HBML XXXV. 5. c 1. d. Községi pártértekezlet 1959.

³⁶ MNL HBML XXXV. 5. a 2. d. 1958. 06. 13. PB-ülés

³⁷ MNL HBML XXXV. 5. a 2. d. 1958. 06. 13. PB-ülés

A járási pártszervezet statisztikai adatai a következő képet mutatják:³⁸

Nemek szerinti megoszlás:

	<u>1957. június</u>	<u>1958. január</u>
férfi	81,8 %	81,3 %
nő	18,02 %	18,7 %

A községi pártvezetőséghez hasonlóan itt is hangsúlyozták, hogy a nők arányát növelni kell.

Kor szerinti megoszlás:

	<u>1957. június</u>	<u>1958. január</u>
18–24 év	5,6 %	6,8 %
25–30 év	20,6 %	17,6 %
31–35 év	20,7 %	18,9 %
36–40 év	12,1 %	13,7 %
41–45 év	8,9 %	8,5 %
46–50 év	12,3 %	12,8 %
50 év felett	19,8 %	21,7 %

Származás szerinti megoszlás:

	<u>1957. június</u>	<u>1958. január</u>
Munkás	11,8 %	17,1 %
Paraszt	83,3 %	72,5 %
Értelmiségi	0,4 %	1,3 %
Alkalmazott	2,4 %	1,8 %
Egyéb	2,1 %	7,3 %

Foglalkozás szerinti megoszlás:

	<u>1957. június</u>	<u>1958. január</u>
Nagyüzemi munkás	10,9 %	17,8 %
Egyéb munkás	15,6 %	12,3 %
Tsz tag	17,0 %	17,5 %
Egyéb paraszt	34,6 %	26,2 %
Értelmiségi	3,2 %	4,6 %
Alkalmazott	8,6 %	12,1 %
Egyéb	10,1 %	9,5 %

---

³⁸ MNL HBML XXXV. 5. a 2. d. 1958. 06. 13. PB-ülés

Helytelen tendenciának tartották, hogy a termelő munkát végző párttagok száma csökkent, az alkalmazottak száma viszont emelkedett. Ez az ellenérzés többek között 1956 tapasztalatain is alapult, ugyanis az alkalmazottakat, értelmiségieket a kevésbé megbízható társadalmi rétegek között tartották számon.

Párttagság kelte szerinti megoszlás:

	<u>1958. január</u>
1945 előtti	1 %
1945. évi	31,9 %
1946–1948-ig	17,6 %
1949–1951-ig	16,2 %
1952–1957-ig	33,3 %
1957 óta	11,3 %

A megfelelő összetétel kialakítása jegyében tudatos tagfelvételi munkát végeztek: A forradalom tapasztalataiból okulva, elővigyázatosságból nem a spon-tán jelentkezőkre vártak, mint régebben, hanem ők keresték meg a lehetséges tagokat, és tagjelöltté, majd tagokká nevelték az alkalmas embereket. Ez a munkastílus az elképzelések szerint kizárta azt, hogy ellenséges elemek bekerül-hessenek a pártba.

A párt belső összetételének a tagfelvétel megszigorítása és a belépők jobb megválogatása mellett a másik eleme a sorok rendszeres tisztogatása volt. 1957 nyarától 1958 nyaráig 46 pártfegyelmi eljárást folytattak le a berettyóúj-falui járásban. Az eljárások során 21 főt zártak ki a pártból. A fő vétségek a „tár-sadalmi tulajdon elleni vétség”, azaz lopás, sikkasztás voltak. Emellett nagy arányt tett ki a pártfegyelmi eljárások közül a részegeskedés, és az ezzel kapcsolatos botrányokozások miatt indított ügyek. Néhány esetben pedig az 1956-os forra-dalom alatti viselt dolgaiért kellett a fegyelmi alá vont párttagoknak számot ad-niuk.³⁹

A fegyelmi eljárások száma a későbbiekben sem csökkent. A fegyelmi eljárások száma 1959-re elérte a 126 ügyet, amelyből 89 esetben a bizottság a párttag kizárása mellett döntött. 16 esetben alkalmazták a „szigorú megrovás”, 15-ször a „megrovás”, 6 esetben pedig a „dorgálás” pártbüntetését. Az eljárás alá vont párttagok 42,8%-a a társadalmi tulajdon hűtlen kezelése miatt lett büntetve, 28,5%-uk a párt iránti kötelezettségeit hanyagolta el. A többiek álta-lában a „szocialista erkölcs” ellen vétettek, ami többnyire valami botrányos vi-selkedést takart.

Mivel a pártfegyelmi ügyek számát magasnak ítélte meg a pártvezetés, és mivel zömmel 40 év alatti, munkás-paraszt származású párttagokról volt szó, kivizsgálták a fegyelmi esetek viszonylag magas számának okait. Számunkra a

---

³⁹ MNL HBML XXXV. 5. a 2. d. 1958. 06. 13. PB-ülés

megállapításokból az a körülmény a lényeges, hogy a meglazult pártbeli erkölcsök egyik okát a vizsgálat az '56-os forradalomban vélte felfedezni!

Ahogy a járási pártértekezlet vonatkozó részeiben kifejtették, az „ellenforradalom” az egész országban fellazította az erkölcsöket. „Az elvtársak italozni kezdtek, ennek következtében belekerültek különböző kispolgári társaságokba, s így hatással lett rájuk e könnyelmű életmód iránti hajlam, „megnövekedett igényeik” kielégítésére (ez általában a bor iránt mutatkozott meg) nem találtak más lehetőséget, mint hozzányúltak a számunkra oly fontos társadalmi tulajdonhoz.” A beszámoló ezzel a körülménnyel mentegeti a „megtévedt” párttagokat, akikre az '56 utáni legelső időkben a párt nem is tudott kellően odafigyelni, amikor pedig a párt megerősödött, „sokukat már nem lehetett megmenteni”.⁴⁰

A párt belső harcai

A párt belső élete 1956 után a „kétfrontos harc” jegyében zajlott. Ez az 1957. júniusi Országos Pártértekezleten lesz központi célkitűzés. Ez egyszerre jelentette a külső és belső ellenség elleni küzdelmet, valamint a párton belüli két tévesnek ítélt irányzat, a jobb- és baloldali elhajlók, azaz a revizionisták és a dogmatikusok elleni harcot. Bár a 2 nézet egymás szöges ellentéte volt, közös vonásuk, hogy kispolgári gyökerekből táplálkoztak.

A revizionizmus burzsoá és kispolgári jellegű, jobboldali elhajlónak minősített irányzata elvetette a proletárdiktatúrát, tagadta a szocializmus építésének nemzetközi törvényszerűségeit. A revizionizmusra volt jellemző a „nemzeti sajátosságok” és az értelmiség vezető szerepének hangsúlyozása. Azt azonban meg kell jegyezni, hogy értelmiségen már az új, háború utáni, munkás-paraszt származású értelmiséget értették. A revizionista elhajlás legfőbb veszélyét abban látták, hogy az apró engedmények révén a tökéletes rendszer iránti behódoláshoz, a marxizmus-leninizmus meghamisításához, „osztályarúláshoz” vezet. A későbbi vádak szerint ezt az utat járta be Nagy Imre és csoportja is.

Revizionista nézetek Berettyóújfaluban is jelentkeztek a forradalommal kapcsolatos kérdésfeltevésekben, nézetekben is. Az MSZMP igyekezett a téves nézetekre felhívni az érintettek figyelmét, és a helyesnek tartott, hivatalos válaszokat megadni a felvetésekre. Ilyen kérdés volt a gimnáziumban egy rendezvényen, amikor megkérdezték például, hogy a karhatalom tevékenysége nem volt e terror? E mögött a proletárdiktatúra revíziójának gondolata húzódott meg az értékelés szerint. Ugyanitt azt is megkérdezték, mi van a magyar uránál? A látszólag tisztán gazdasági kérdés mögött alig burkolt szovjetellenességet kellett látni a hivatalos válasz szerint, ami szintén a revizionista elhajlás egyik példája volt.⁴¹

⁴⁰ MNL HBML XXXV. 5. a 1. d. Járási pártértekezlet 1959. 31–32. p.

⁴¹ MNL HBML XXXV. 5. a 2. d. 1958. 06. 13. PB-ülés

A dogmatizmus, vagy más néven szektásság a párt baloldali elhajló irányzatát jelentette. Ők gyakran lebecsülték a tömegeket, semmibe vették a nemzeti sajátosságokat, túlbecsülték az adminisztratív intézkedések hatásait. Az ellenük való harcot nehezítette, hogy a szektás eszméket vallók között sok megbízható régi harcostárs volt megtalálható, akik ellen kényelmetlen volt lépni. Ezek a „rég elvtársak” gyakran „nem a meggyőzés politikáját alkalmazták, hanem ehelyett az ököl politikát”. Ez azért volt helytelen hozzáállás, mert elvetette a türelmes, lassú politikai meggyőző munkát, és adminisztratív módszerekkel, erővel akart eredményeket elérni. Egyes régi párttagokat ehhez hasonló nézetek hangoztatása miatt a pártból is ki kellett zárni Berettyóújfaluban.

A dogmatikus nézetek azért is voltak veszélyesek, mert a tömegek iránti bizalmatlanságot táplálták, és elszigetelték a pártszervezetet a dolgozó tömegektől, valamint erősítették a párton belül az elbizakodottságot, a megnyugvást is.⁴²

Dogmatikus nézetek nagyon gyakran jelentkeztek pl. a fegyveres erőknél. Berettyóújfaluban hangzott el olyan, dogmatikusnak minősített kérdés is fegyveres testületnél szolgáló párttagoktól, hogy: „Miért nem lehet minden ellenséget fizikailag megsemmisíteni?” De olyan esetek is előfordultak, mint pl. Bihartordán, ahol a helyi titkár még a tanárok beszédvázlatait is leellenőrizte a március 15-i ünnepség előtt. Az ilyen eseteket túlkapásnak minősítették, ami rombolja a párt és a pártonkívüliek bizalmát. Azt azonban leszögezték: a megnyugvás, az elbizakodottság is hiba, kell az éberség, de igyekezni kell a valós ellenség ellen harcolni, nem pedig vélt ellenség ellen.⁴³

Bár a nagyobb veszélynek a revizionizmust tartották, a dogmatikus gondolkodás veszélyeit sem becsülte le a párt. Ahogyan Kádár János mondta: „Nálunk ma és a nemzetközi munkásmozgalomban is a fő veszély a revizionizmus, de a dogmatizmus és a szektarianizmus nem kis veszéllyel fenyeget, ha az ebből adódó politika gyökeret ver a párt gyakorlatában, elméleti munkájában.”⁴⁴

Fontos kérdéskör volt még a nacionalizmus problémája, mely nem annyira a párton belül jelentkezett (bár itt is voltak rá példák), hanem a tömegek körében volt jelentős hatása, így az MSZMP-nek mindenképpen foglalkoznia kellett vele. Annál is inkább beszélni kellett a jelenségről, mivel a nacionalista jelszavak és gondolatok az „osztályellenség” és a revizionisták ideológiai fegyvertárában is kiemelt helyet foglaltak el. Ez 1956-ban ez is élesen megnyilvánult, amikor a nacionalista uszítás felhasználásával a párt szerint a tömegek félrevezetése a legnagyobb hatást érte el. A beszámolók szerint a „minden magyar testvér” jelszava még a munkások és parasztek köreiben is megtévesztett sokakat. Ezt azonban ideológiailag hibásnak kellett tekinteni, mivel a kijelentés nem volt tekintettel az osztályhatárookra, azaz tagadta az osztályharcot!

---

⁴² MNL HBML XXXV. 5. c 1. d. Községi pártértekezlet 1959

⁴³ MNL HBML XXXV. 5. a 2. d. 1958. 06. 13. PB-ülés

⁴⁴ MNL HBML XXXV. 5. a 1. d. Járási pártértekezlet 1959.

A párt álláspontja szerint a nacionalizmus, különösen a szocializmust építő országokban már nem töltött be progresszív, haladó szerepet, túlélte önmagát, reakcióssá vált. Mindenképpen foglalkozni kellett vele, mert ezen keresztül támadták a „*kommunisták proletár internacionalizmuson alapuló igazi hazaszeretetét... hazafiatlansággal vádolják azt az osztályt és pártját, mely az eddigi történelem során többet tett a nép igazi felemelkedéséért, mint a burzsoázia évszázadokon keresztül.*”⁴⁵

Az 1956 utáni idők eredményének tekintették, hogy a nacionalizmus az 50-es évek végére nyílt formában már nem jelentkezett, és a nyíltan szovjetellenes élet is sikerült megszüntetni. Burkolt formában, más témákhoz kapcsolódva azonban tovább élt, és a párttagok körében sem volt ritka. Mint határmenti térségben, sokszor felbukkant Berettyóújfaluban is pl. Erdély, az erdélyi magyarság kérdése, amiben nacionalista gondolatok törtek felszínre. A szovjetellenességre is volt még példa, bár ez is burkoltan, pl. a szovjet tudományos sikerek iránti lebecsülésben jelentkezett.⁴⁶

A hatalom eszközei

A forradalom leverése után a párt egyik fő eszköze az erőszakszervezetek feletti uralom volt. A rendőrség mellé ekkor jött létre új testületként a munkásőrség.

A Munkásőrséget az MSZMP Ideiglenes Intéző Bizottsága 1957. január 29-i határozatára hozták létre. A Népköztársaság Elnöki Tanácsa 1957. február 18-án adta ki az 1957. évi 13. törvényerejű rendeletet a munkásőrség megalakításáról.

A párt ilyen jellegű egységének volt már némi előzménye. A szociáldemokrata párt már a háború előtt is rendelkezett rendező gárdával, amely a párt rendezvényeinek rendjét biztosította, és a párt épületeit védte. A kommunista párt 1945 után hozta létre hasonló szervezetét. A megyei, járási és városi egységek működéséről nem nagyon van adatunk, azt tudjuk, hogy pl. Berettyóújfaluban a rendező gárda parancsnoksága 2 főből állt, egy körzeti parancsnokból és a helyetteséből.⁴⁷ 1956 után itt-ott felbukkan a párt irataiban, hogy a gárda tagjai próbáltak biztonságérzetet nyújtani a megrettent párttagoknak, azonban a munkásőrség működésének elindulásával nem nagyon esik többé szó róluk.

A munkásőrség tagságát igyekeztek jól megválogatni. A felvételhez két ajánlóra volt szükség, akik jótálltak a jelöltért. A berettyóújfalui járásban egy munkásőrszázadot állítottak fel, amelybe a község 50 főt adott. A század vezetője függetlenített párttag lett.

---

⁴⁵ MNL HBML XXXV. 5. a 1. d. Járási pártértekezlet 1959. 21. p.

⁴⁶ MNL HBML XXXV. 5. a 1. d. Járási pártértekezlet 1959. 22. p.

⁴⁷ MNL HBML XV. 64. d SZD 10.

A szervezés rohamléptekkel haladt, az egységek felszerelése március 15-re meg is történt, amikor is első nagy feladatuk az ünnepek biztosítása volt, mivel a „*márciusban újra kezdjük!*” jelszava a forradalom, vagy legalábbis helyi rendbontások kirobbanásával fenyegettek. Az ünnep azonban nyugalomban telt el, ahogy másutt, úgy Berettyóújfaluban sem volt rendzavarás.⁴⁸

Azonban nem volt ok a megnyugvásra. Ahogyan egy 1957. márciusi járási intéző bizottsági ülésen elhangzott: „*Az ellenség módszert változtatott*”. Ekkoriban nem a nyílt ellenállás ideje volt, hanem rölapok terjesztésével, rémhírek terjesztésével, funkcionáriusok lejáratásával harcoltak a rendszer ellen. Ezt sok esetben nem is különösebben titkolták, a beszámoló szerint pl. a berettyóújfalui Iparoskörben nyíltan uszítottak a párt és a kormány ellen, amiben még mindig a „*múlt rendszer vezető elemei*” voltak a hangadók.⁴⁹

Az '56 utáni idők egyik jellegzetes vonásaként figyelhetjük meg, hogy a korábbi időkre jellemző totális terrort a szelektív terror váltotta fel.⁵⁰ A tapasztalatokra építve már nem igyekeztek teljes néprétegeket sújtani, hanem a hangadó személyek elleni könyörtelen fellépés mellett megjelent egy új kategória. A korábbi idők „barát vagy ellenség” felosztása mellé bekerült a sorba a „megtévesztettek” kategóriája. Mivel túl sokan voltak érintettek '56-ban, és mindenkit nem lehetett megbüntetni, a kevésbé hangsúlyos szerepet vállalók számára egyfajta kiutat kínáltak azzal, hogy ha hallgatnak, ha beállnak a sorba, ha önkritikát gyakorolnak, akkor úgy tekintik őket, mint „elbizonytalanodottakat”, „megtévedteket”, akik nem meggyőződésből tették, amit tettek, hanem a tömeg nyomásának engedve, csupán sodródva az árral. Az ebbe a kategóriába tartozóknak ugyan nem lett minden megbocsátva, de a legrosszabbat, életük ellehetetlenedését általában megúszták.

Kádár János egy kijelentésében maga hozott erre példát: „*Az emlékműrongálás csúnya dolog, de nagy különbség van az uszítók, gyilkosságot elkövetők, és a megtévesztettek között. Az emlékműveket vidéken legtöbb esetben inasgyerekek rongálták meg, akiket volt csendőrök bujtogattak fel erre*”.⁵¹

A pragmatikus szempontok az esetek felgöngyöltésénél is jelentkeztek. Szintén Kádár jelentette ki, hogy még a bűnelkövetők (nyilvánvalóan nem az igazán súlyos tetteket elkövetőkre gondolt) is bocsánatot nyerhetnek a rendszertől, „*ha jelentkeznek a hatóságnál és segítenek a bünszövetkezetet felszámolni*”.⁵² Azaz ez így nem a megbocsátás gesztusa volt, hanem a hálózati-ügynöki munka ösztönzése, támogatása.

---

⁴⁸ MNL HBML XXXV. 5. a 7. d. 1957. március 7-i Int. Biz. ülés.

⁴⁹ MNL HBML XXXV. 5. a 7. d. 1957. március 7-i Int. Biz. ülés.

⁵⁰ Romsics 2010. 404.

⁵¹ Huszár 1999. 102.

⁵² Huszár 1999. 96.

A rendszer igyekezett elkerülni, hogy újra a múlt hibáiba essen, ezért nem kívánták a korábbi totális ellenőrzést visszahozni. 1956. október 29-én a Politikai Bizottságban Kádár János szögezte le, hogy szó sem lehet a korábbi, 1,2 millió főt tartalmazó operatív nyilvántartás visszahozataláról. Kijelentése szerint ennek legfeljebb egynegyedéről lehet szó. Ezen belül pedig nyilván kell tartani a legveszélyesebb 10-15 ezer embert, akikkel szemben bármilyen tömegmegmozdulás esetén rendkívüli intézkedéseket akartak foganatosítani.⁵³

Nem lennének tárgyilagosak, ha úgy állítanánk be, mintha a Kádár-kormány csakis a megtorlás, az elnyomás, a fegyveres megfélemlítés eszközével élt volna a forradalom leverése utáni első hónapokban, években. A hatalom másik hangsúlyos eszköze az agitáció, a propaganda, a meggyőzés volt. Az „októberi eseményekből” levont egyik fő tapasztalat értelmében a párt országos vezetése azonnali közérzetjavító intézkedések meghozataláról döntött. A begyűjtés eltörlése, a zsírdézsma elengedése, a magánvágásokra vonatkozó, az 1945-ben osztott földek megváltását szabályozó rendeletek kiadása, a terményárak és a mezőgazdasági termékek árának rögzítése, a bérrendezés és hasonlók mind azt a célt szolgálták, hogy kifogják a szelet a társadalmi ellenállás vitorlájából azzal, hogy a nép követeléseinek egy részét megvalósítják, természetesen úgy téve, mintha nem a forradalom követelésének engednének, hanem a párt saját akaratát hajtanák végre.

„Az ellenforradalom felszámolása után pártunk és kormányunk abból az elvből kiindulva, hogy a szocializmus építésének alapvető kérdése a dolgozók életszínvonalának állandó növelése, egy sor intézkedést hozott, mely jelentősen növelte a járásunkban a dolgozók életszínvonalát.”⁵⁴

Szinte minden szektorban emelték a béreket, a kisiparban és kiskereskedelemben adókat csökkentettek. A tanácsi, egészségügyi dolgozók és pedagógusok béremelése a berettyóújfalui járásban 680 családot érintett. Nyugdíjmelésre is sor került, a beszámolók szerint Berettyóújfalu 700 nyugdíjasából 450-et érintett a járandóságuk növelése.⁵⁵ Külön kiemelandó, hogy a Horthy-rendszer volt közalkalmazottainak korábban megkurtított, vagy egyeseken eltörölt nyugdíjait is rendezték, ezzel is csökkenteni próbálva a réteg ellenérzését a kormánnyal szemben.

Szintén nagy előrelépés volt, hogy a szövetkezeti parasztságnál is megjelent a nyugdíj, amivel a paraszti, a munkás és az értelmiségi életforma közti különbség egyik eleme kezdett eltűnni. Megszüntették „a dolgozó parasztság számára felesleges terheket”, kedvezményeket biztosítottak a jól gazdálkodó szövetkezeteknek, támogattak bármilyen önkéntes termelési összefogást a mezőgazdaságban, engedélyeztek a szövetkezetekben a feldolgozó üzemek létesítését, a

---

⁵³ Orgoványi 2012. 1.

⁵⁴ MNL HBML XXXV. 5. a 1. d. Járási pártértekezlet 1959. 11–12. p.

⁵⁵ MNL HBML XXXV. 5. c 1. d. Községi pártértekezlet 1959.

nyersanyagok feldolgozását.⁵⁶ A beszolgáltatás helyébe lépő állami felvásárlási rendszer kiszámítható keretei között a parasztság termelése növekedést mutatott.

Sürgősnek tartották a feloszlott szövetkezetek ügyeinek rendezését is. Átmenetileg elfogadták a tsz-ek feloszlását, de igyekeztek elérni, hogy ez rendezetten, zárszámadást követően menjen végbe, és a kilépő tagok csak azt vihesék el, amit bevittek.⁵⁷

A növekvő életszínvonal legjobb mutatójának a kiskereskedelmi áruforgalom adatait tekintették. Ezek a számok járási és községi szinten egyaránt emelkedést mutattak az 1956 utáni első években. A járásban 1955-ben a kiskereskedelmi éves áruforgalom 85 millió Ft volt. Ezt a számot 1959-ben a forgalom már az első félévben elérte. Megállapították, hogy 1956 óta országosan 20% felett nőtt a reáljövedelem, a fentebb említett béremelések és adócsökkentések következtében. A vásárlások a tartós iparcikkek beszerzése felé tolódtak el. 1959-ben, az októberben tartott járási pártértekezleten elmondhatták, hogy a járásban az évben addig a napig már 238 db konyha és szobabútor vettek, ami duplája volt az 1956-os forgalomnak. Az eladott 64 mosógép, 412 rádió, 91 motorkerékpár darabszámban és értékben is háromszorosa volt az 1955. évi adatoknak.⁵⁸

Berettyóújfalu község kiskereskedelmi forgalma is növekedett. 1958 első feléhez viszonyítva az 1959. félévi adatok szerint 1.500.000 Ft-tal növekedett a forgalom, ami 8%-os emelkedést jelentett. A többletvásárlások itt is, csakúgy, mint a járási szinten, iparcikkekben jelentkeztek, műszaki cikkek és háztartási kisgépek, motorkerékpár, rádió stb. beszerzésében. Ezen cikkek növekedése elérte a 16%-ot. Ezek a számok egyszerre jelezték a párt számára a dolgozók igényeinek és vásárlóerejének a növekedését is, ami a gazdaságpolitika helyességét igazolta vissza számukra. Megfigyelhető tehát, hogy a „gulyáskommunizmus” csírái már a Kádár-korszak legelső idejétől megfigyelhetőek voltak, az alapok már ekkor lerakásra kerültek.⁵⁹

Az áruforgalom adatai mellett az egészségügy és a szociális ellátás körülményeinek és feltételeinek javítására is igyekeztek odafigyelni, mivel ezek is erősen befolyásolhatják a lakosság hangulatát. Az egészségügy területén vitathatatlán fejlődés volt, hogy míg 1938-ban 6 orvos működött Berettyóújfaluban, 1958-ra ez a szám 21-re nőtt, és 7 szakrendelés is várta a betegeket, a kórház pedig ekkoriban egy 24 milliós beruházással bővült.⁶⁰

---

⁵⁶ Balogh–Izsák–Gergely–Föglein 1986. 264.

⁵⁷ Gazdag 1993. 259.

⁵⁸ MNL HBML XXXV. 5. a 1. d. Járási pártértekezlet 1959. 12. p.

⁵⁹ MNL HBML XXXV. 5. c 1. d. Községi pártértekezlet 1959.

⁶⁰ MNL HBML XXXV. 5. c 1. d. Községi pártértekezlet 1959.

A társadalombiztosítási rendszer kibővítése is nagy lépetekkel haladt előre. Míg egy pártértekezleti beszámoló szerint 1949-ben a járás lakosságának 31%-a volt biztosított, ez a szám 1959-re elérte a 65% feletti arányt, gyakorlatilag szinte csak az egyénileg termelő parasztok maradtak már csak ki a biztosítási rendszerből, mindenki más biztosított volt.⁶¹

Az intézkedések pragmatikus okát a járási pártértekezleten fogalmazták meg a legtömörebben. Itt kijelentették: „Az emberek gondolkodásmódjának megváltoztatása rendszerint létvizonyaik megváltozása után következik be.”⁶²

Mint láhattuk, az MSZMP politikáját, csakúgy, mint országosan, úgy Berettyóújfaluban és környékén is alapjaiban határozta meg az 1956-os forradalomhoz való viszonyulás. A párt belső frakcióharcaitól egyes káderek életútján keresztül, a gazdaságpolitikai intézkedéseken át a tagfelvételi rendszerig minden fontosabb dolog a forradalom okainak elemzéséből, és a tapasztalatok levonásából eredeztethető. A forradalom kétségtelen sikere, hogy bár elbukott, de a követelések egy része később fokozatosan megvalósult, és a politika többé már nem mehetett ugyanolyan irányba Magyarországon, mint '56 októbere előtt.

Források:

MNL HBML XXXV. 1. c	Magyar Nemzeti Levéltár Hajdú-Bihar Megyei Levéltára, Végrehajtó Bizottság iratai
MNL HBML XXXV. 1. f	Magyar Nemzeti Levéltár Hajdú-Bihar Megyei Levéltára, Párt és Tömegszervezetek Osztálya iratai
MNL HBML XXXV. 5. a	Magyar Nemzeti Levéltár Hajdú-Bihar Megyei Levéltára, az MSZMP Berettyóújfalui Járási Bizottsága iratai, vezetőségi iratok
MNL HBML XXXV. 5. c	Magyar Nemzeti Levéltár Hajdú-Bihar Megyei Levéltára, az MSZMP Berettyóújfalui Járási Bizottsága iratai, alapszervezeti iratok
MNL HBML XXXV. 6. a	Magyar Nemzeti Levéltár Hajdú-Bihar Megyei Levéltára, az MSZMP Derecskei Járási Bizottsága iratai, vezetőségi iratok
MNL HBML XXXV. 6. b	Magyar Nemzeti Levéltár Hajdú-Bihar Megyei Levéltára, az MSZMP Derecskei Járási Bizottsága iratai, apparátusi iratok
MNL HBML XXXV. 10. b	Magyar Nemzeti Levéltár Hajdú-Bihar Megyei Levéltára, az MSZMP Hajdúböszörményi Városi Bizottsága iratai, apparátusi iratok
MNL HBML X. 34.	Magyar Nemzeti Levéltár Hajdú-Bihar Megyei Levéltára, a Magyar Kommunista Párt Hajdú-Bihar megyei szervezeteinek iratai
MNL HBML XV. 64. d	Magyar Nemzeti Levéltár Hajdú-Bihar Megyei Levéltára, Munkásmozgalmi-politika gyűjtemények, személyi dokumentumok

⁶¹ MNL HBML XXXV. 5. a 1. d. Járási pártértekezlet 1959. 12. p.

⁶² MNL HBML XXXV. 5. a 1. d. Járási pártértekezlet 1959. 19. p.

Hivatkozott irodalom:

- Romsics Ignác:** *Magyarország története a XX. században.*
Osiris Kiadó, Budapest, 2000.
- Kállai Gyula:** *A magyarországi ellenforradalom a marxizmus-leninizmus fényében.*
In: Társadalmi Szemle 12. Szerk: Vass Henrik (1957). 1. sz. 12–37.
- Balogh Sándor–Izsák Lajos–Gergely Jenő–Föglein Gizella:**
Magyarország története 1918–1975.
Tankönyvkiadó, Budapest, 1986.
- Gazdag István (szerk.):** *1956 dokumentumai Hajdú-Biharban: Az 1956-os forradalom Hajdú-Bihar megyei történetének válogatott dokumentumai.*
Megyei Könyvtár, Debrecen, 1993.
- Orgoványi István:** *A társadalomra különösen veszélyes ellenséges elemek ellenőrzése 1959–1989.*
http://epa.oszk.hu/01200/01268/00024/pdf/2012_4_orgovanyi.pdf
(Utolsó letöltés: 2016. január 3.)
- Huszár Tibor–Szabó János:** *Restauráció vagy kiigazítás.*
A kádári represszió intézményesülése 1956–1962.
Zrínyi Kiadó, Bp. 1993.

Korompai Balázs

Múzeumpedagógiai lehetőségek 1956 bemutatásával kapcsolatban

2016 rendkívül fontos éve a magyar történelmi emlékezetnek. A magyar kormány az 1728/2015. (X. 8.) kormányhatározattal a 2016. évet az 1956-os forradalom és szabadságharc emlékévévé nyilvánította és Emlékbizottságot hozott létre, melyről a határozat a Magyar Közlöny 2015. évi 146. számában jelent meg. Az ugyanekkor megjelent következő határozatban pedig a Terror Háza Múzeum főigazgatóját, Schmidt Máriát nevezték ki az emlékév koordinálásáért felelős kormánybiztosnak. A kormányhatározatokban pontosan megfogalmazták a feladatköröket és a bizottság összetételét. A bizottság fővédnöke Kövér László, védnöke Wittner Mária lett. Az elnök Balog Zoltán, a társelnök Schmidt Mária, az állandó tagok: Rétvári Bence, Konrád Károly, Völner Pál, Íjgyártó István, Lovász László, Fekete György, Varga Benedek, Boross Péter, Schmidt Jenő, Tüske László. A Történelem Munkacsoportban kilencen dolgoznak. A Bizottság a feladatait határozott időkeretek közt, 2015. október 23-tól 2017. június 16-ig végzi.

Számomra 1956 mindig fontos eseménye volt a magyar közelmúltnak. Nagyon sok családi kapcsolódási pont mellett az iskolai tananyag hatása és az is, hogy debreceni vagyok, erősítették 56-tal kapcsolatos érzéseimet, gondolatimat.

Anyai nagypám testvére a nyíregyházi események központi alakja, Rác István volt, aki a forradalom után tanárként többet már nem dolgozhatott. Nagypám 1956-ban súlyos beteg volt és a forradalom vérbe fojtását legyengült szervezete már nem bírta el. Nagynéném férje 56 után elhagyta Magyarországot és csak 1963 után jött vissza, hogy magával vigye az Egyesült Államokba menyasszonyát. Nagybátyám egy teherautó lámpájával világított az egyik szovjet emlékmű ledöntésénél. Amikor keresni kezdték, a már lezárt határon menekült át Ausztriába úgy, hogy mellette emberek estek el a határőrök lövéseitől. Ő Kanada nyugati partvidékén telepedett le. Édesapám 1956-ban felvételizett egyetemre, de „családi okokból” létszámfeletti lett. Budapestre került egy kis üzembe segéd- vagy betanított munkásnak. Kicsi albérleti szobája az Üllői úton volt, éppen szemben a Kilián-laktanyával. A lakást kilőtték, szinte mindenét elvesztette a romokban, a pincébe leköltözve éltek. Fegyveresen nem vett részt a történelmekben, de mindent látott, hisz szemben a Kilián, mellettük a Corvin köz volt.

Testvére, aki egy élelmiszersegélyt szállító teherautót vezetett a fővárosba, mentette ki november 1-jén vagy 2-án a hazainduló gépkocsival Pestről. Emlékeik szerint órákon át orosz alakulatok, páncélozott járművek és harckocsik között vezetett az útjuk, akik mind Budapest felé mentek. Édesapámat 1957 novemberében behívták sorozásra. Leültették egy kis szobában és tíz perc múlva egy egyenruhás férfi ment be hozzá. A tiszt fejből, papír nélkül elmondta Édesapámnak, hogy október 23-án, attól a pillanattól kezdve, hogy kiment az üzem kapuján, egészen addig, hogy felült a teherautó platójára és elhagyta Pestet, mikor és hol volt, mit csinált, kivel beszélt vagy találkozott, hová ment. Három hónap alatt összegyűjtöttek minden információt egy olyan fiatalemberről is, aki tevélegesen nem vett részt harcokban, nem ragasztott plakátokat, nem gyűjtött lőszert, csak szemtanú volt és vigyázott az idős házaspárra az Üllői úti pincében, akiknél az albérlete volt. Bűne nem volt, de jelezték neki, hogy mindent tudunk! Szerencsénkre, a rendszer ennyivel beírta.

Az első iskolai „élményem” 1956-ról általános iskolásként ért. Már felső tagozatos voltam és az egyik irodalomórán a tanárnő, arra nem emlékszem, hogy milyen gondolatsor mentén jutott el '56-hoz, de vöröslő fejjel üvöltötte nekünk, hetedikes gyerekeknek a következőt: *„Jegyezzétek meg, ha 1956-ban 5 kommunista maradt volna az országban, akkor én köztük lettem volna!”*

A Kossuth Lajos Tudományegyetem Gyakorló Gimnáziumában kiváló történelemtanárok oktattak minket. Tibori János Tanár Úr (szándékosan nagybetűvel írva) 1985-ben azt mondta nekünk, amikor az '56-os fejezethez értünk, hogy: *„Csukják be a tankönyvet, mert abban nem az igazság van!”*

Amikor a Déri Múzeum 1956-os kiállításának rendezésére készültem, elkértem a fiam 8. osztályos történelem tankönyvét. Kíváncsi voltam, hogy Debrecen és a debreceni események hogyan szerepelnek a gyerekek által napjainkban használt tankönyvben. A főszövegben egy szó sem esett Debrecenről. Ez azért is megdöbbentő, mert az első, nagy tömegmegmozdulás Debrecenben volt október 23-án és ez órákkal megelőzte a budapesti felvonulást. De az első halálos áldozatokat követelő ÁVH-s sortűz is a debreceni Kossuth utcán dördült el, még aznap délután. Ezek nemcsak a debreceni események között kiemelkedőek, hanem 1956 országos eseménytörténetében is kiemelt helyet foglalnak el. Ehhez képest az apróbetűs, kiegészítő szövegben a következő mondatok szerepelnek Debrecen szerepével kapcsolatban: *„Miközben a vidéki szovjet alakulatok bevonultak Budapestre, 24-én hajnaltól kezdve szinte megállás nélkül újabb és újabb egységek lépték át Magyarország keleti határát. Kezdetben a harckocsioszlopok akadálytalanul haladtak a főváros irányába, később több helyütt a lakosság ellenállásába ütköztek. Debrecenben a tömeg nemzeti zászlókat lobogtatva „élő falként” zárta el a főútvonalat. A szovjet katonák ekkor még kerülték az összetűzést a lakossággal, tűzparancsuk sem volt. Debrecen mellett arra kényszerültek, hogy mellékutakon folytassák útjukat.”*¹

---

¹ Horváth–Ispánovity 2016. 68.

¶ Gyakran szoktak arról vitatkozni, hogy '56-ban „ki hívta be az oroszokat?”. A kérdésnek nincs sok értelme, mert a szovjet csapatok – mint láttuk – a háború óta folyamatosan Magyarországon tartózkodtak, tehát nem kellett őket behívni.

• Milyen címen tartózkodtak Magyarországon a szovjet csapatok 1945–1947 között? Milyen ürüggyel 1947 és 1955 között? Milyen címen 1955 után?

Gerő Ernő október 23-án este valóban kérte a szovjet segítséget a forradalom eltiprásához, de nem az országot, hanem akkor még csak Budapest ellen. Gerőnek egyébként ehhez nem volt joga, hiszen „csak egy párt” vezetője volt, nem a Magyar Népköztársaságé. (Lehetősége persze volt rá, hiszen – tudjuk – az MDP kezében volt az egész államélet irányítása.)

Nagy Imre sem a következő napon (24-én), sem később nem volt hajlandó aláírni azt a papírt, amelyben a magyar kormány szovjet katonai segítséget kér, úgyhogy az MDP vezetői és a budapesti szovjet nagykövét (Andropov) végül is Hegedűs Andrással, a volt miniszterelnökkel írtatták alá a papírt. Hegedűsnek viszont ekkor ehhez ekkor már nem volt joga.

Miközben a vidéki szovjet alakulatok bevonultak Budapestre, 24-én hajnaltól kezdve szinte megállás nélkül újabb és újabb egységek lépték át Magyarországot keleti határát. Kezdetben a harcokszlopok akadálytalanul haladtak a főváros irányába, később több helyütt a lakosság ellenállásába ütköztek. A fiatalok barikádokat, úttorlaszokat emeltek. Debrecenben a tömeg nemzeti zászlókat lobogtatva „élő falként” zárta el a főútvonalat. A szovjet katonák ekkor még kerültek az összetűzés a lakossággal, tűzparancsuk sem volt. Debrecen mellett arra kényszerültek, hogy mellékutakon folytassák útjukat. Később fegyveres összetűzések voltak vidéken is: Kelet-Magyarországon és a Duna–Tisza közén.

Az MDP pártközpontjában Gerő Ernő, valamint a volt miniszterelnök (Hegedűs András) és Nagy Imre, az éppen kinevezett miniszterelnök részvételével folyamatos válságtanácskozást tartottak. Itt döntöttek este 9 óra után arról, hogy kéri Moszkvától a szovjet katonai beavatkozást. A szovjet csapatok Budapestre való bevonulását egyébként nem is kellett külön kérni. Már a délutáni szürkület beállta előtt megindultak a tankok Budapest felé Székesfehérvár és Cegléd felől.

• Mi a Varsói Szerződés? Mi volt a köze a szovjetek magyarországi katonai jelenlétéhez?

Szovjet tankok Budapest utcáin

A fegyveres ellenállás kezdete

A szovjet harckocsik megjelenése Budapesten olaj volt a tüzre. A tömegtüntetés – mint láttuk – fél nap alatt forradalomná vált; majd a szovjet tankok benyomulása a városba szabadságharcra fokozta az eseményeket. ¶ A szovjet erők azonban a számukra idegen, gyéren kivilágított városban elakadtak. Nehezen tudtak hiányos térképek vagy a járókelők (általában szándékosan téves) útmutatásai alapján tájékozódni.

A kora reggeli órákban Budapest egyes pontjain megkezdődött a fegyveres ellenállás az idegen támadással szemben. Ez meglepte a szovjet katonákat. A szerencsétlen, kötelezően besorozott, a magyar helyzetről mit sem tudó szovjet kiskatonák a hivatalos propaganda hatására azt hitték, hogy „itt megint a fasisztákat kell megrendszabályozni”.

• Mit gondolsz, miért volt könnyű elhitetni a szovjet katonákkal, hogy Magyarországon fasiszták ellen kell harcolniuk?

A József körút és az Üllői út sarka Budapesten • Keresd meg az 1956-os forradalom és szabadságharc minél több helyszínét a történelmi atlaszban!

Debrecenben, a Városháza melletti Kossuth utca–Széchenyi utca útvonalon napokon át dühögött végig a szovjet haderő jórészt páncélosokból álló konvoja. Szó sem volt semmilyen „élő falról”, hiszen a Debreceni Forradalmi Bizottmány vezetője egyben a debreceni Helyőrség parancsnoka is volt, Csorba alezredes. Ő tökéletesen tisztában volt a fegyveres helyzettel és tudta, hogy egy ilyen „élő fal” csak véres tragédiába torkollhat. A debreceni forradalomról mostanra nagyon sok értékes munka jelent meg. Ezek egyikében sem szerepel ehhez hasonló eset. Olyan viszont igen, hogy a Piac utcán összegyűlt tömeget megkérték a Városháza ablakaiból, hogy az átvonuló szovjet csapatokkal semmilyen formában ne lépjenek kapcsolatba. Hadtörténeszekkel, levéltárosokkal beszélgetve is felvettem ezt a kérdést, ők sem tudtak magyarázatot adni, hogy ennek a tévhitnek mi lehet az alapja. Mélyen megdöbbenett, hogy ez a történelemkönyv 2016. március 17-től tankönyvi engedélyt kapott, éppen a 60. évforduló évében. Pedig a kötetnek van két szerzője, szintén két szakértője, négy lektora és egy felelős szerkesztője. De egyiküknek sem tűnt fel egy ilyen komoly hiba. Elkeserítő arra gondolni, hogy mi a helyzet, ha nem ez az egyetlen ilyen baklövés ennek a tankönyvnek?

Az évfordulóval kapcsolatban nagyon sok előadást, rendhagyó órát tartottam általános és középiskolásoknak egyaránt. 1956-tal összefüggően szinte semmilyen ismeretanyaggal nem rendelkeztek, a kor fontos szereplőinek, politikusainak neve, akár magyar, akár külföldi személynél volt szó... és a többi néma csend! Szívszorító volt a csend!

A múzeumpedagógia számomra mindig azt jelentette, hogy ne iskolai körülmények közt adjak/adhassak át ismeretanyagot az élethosszig tartó tanulás folyamatában. Minden korosztály számára van olyan módszer, melyek által megismertethetünk velük olyan eseményeket, történéseket, amiről még nem tanultak, amit nem ismertek, amiről nem hallottak. Általános iskolásoktól a felnőttekig sok csoport kért vezetést a Déri Múzeum '56-os kiállításában. Életkortól függően fél órás foglalkozástól a két órás közös felfedezésig terjedt a kiállításra szánt időkeret.

Ezekre az előadásokra, rendhagyó órákra készülve állítottam össze egy 10-12 képből álló sorozatot. Ezzel az volt a célom, hogy a diákoknak, a résztvevőknek a tankönyvi vagy szakirodalmi anyagtól eltérően, más környezetben és megközelítéssel mutassam be, elevenítsem fel számukra azt a korszakot, amiről esetleg már csak a nagyszüleikkel vagy az egyre kevesebb szemtanúval tudnának egy-egy mondatot váltani. A fotósorozatot úgy gyűjtöttem össze, hogy felfedezhessük közösen azt, hogy 1956-tal nemcsak a történelem órán lehet foglalkozni, hanem sok más oktatási területen is érdemes időt szánni a magyar történelem eme kiemelt eseményére.

A magyar néphez!

A Magyar Dolgozók Pártjának Központi Vezetősége, a Magyar Népköztársaság Minisztertanácsa és a Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsa a drága vezér és tanító, J. V. Sztálin elvtárs halála alkalmából az egész győztesbarabornult magyar dolgozó nép nevében mély részvételt és együttérzést fejezi ki a Szovjetunió Kommunista Pártja Központi Bizottságának, a Szovjetunió Minisztertanácsának, a Szovjetunió Legfelső Tanácsa Elnökségének, a testvéri szovjet népnek.

Sztálin elvtárs halála az egész világ dolgozóinak, a földkerekség békeért és szabadságért küzdő százmillióinak legnagyobb vesztesége a nagy Lenin halála óta. Ellávozott az élek sorából az a férfi, aki Leninnel együtt megteremtette és acélossá kovácsolta a Szovjetunió Kommunista Pártját, győzelemre vezette a Nagy Októberi Szocialista Forradalmat, amely az emberiség történelmének új korszakát nyitotta meg. Annak az embernek szíve szűnt meg dobogni, aki megteremtette, megszilárdította és legyőzhetetlen világhatalommá fejlesztette a világ dolgozóinak első rohamcsapatát, támaszát és reményességét, a szovjet államot. A szocializmus nagy építőmestere hagyott el bennünket, aki utat mutatott a kapitalista iga lerázásáért küzdő és a szocializmust építő népeknek. A szabadság nagy hadvezére hűnyta le szemét, aki megmentette az emberiséget a fasizta barbárságtól és elnyomástól. Az elnyomottak és kizsákmányoltak legbűbb barátja halt meg, aki minden esepv vért a dolgozó nép felszabadítása szent ügyének áldozta. Marx, Engels, Lenin halhatatlan tanításának lényegét folytatója és továbbfejlesztője távozott el tőlünk, a nagy tudós és államférfi, akinek eszméi örökké fognak élni a népek szívében és tetteiben.

A magyar munkások, parasztek, értelmiségiek milliói gyászolják Sztálin elvtársat. Amiótt néplünk legjobbjai, magyar szabadságharcosok és forradalmárok bosszi sora századokon át háhá küzdött és áldozott, az ő segítségével, az általa nevelt és vezetett Szovjet Hadsereg felszabadító tettei nyomán vált valósággá. Sztálin elvtársnak köszönhetjük a magyar nemzeti függetlenségét, a magyar nép-szabadságot. Sztálin elvtárs segítségével, tanítása tette lehetővé a magyar dolgozó nép számára, hogy megdöntse kizsákmányoló uralnak hatalmát, megvédeje békéjét és függetlenségét a szabad magyar hazára aszarkodó imperalista háborús uszítókkal szemben. Sztálin elvtárs barátai segítségére támaszkodva kezdtük meg és folytatjuk hazánkban a szocializmus építését, foglaltuk el helyünket a szabad népek nagy családjában. Sztálin elvtárs tanítása, átutaltása, példája nevelte, formálta, acélozta meg

dolgozó néplünk harcainak és sikereinek szerzőjét, a Magyar Dolgozók Pártját. Sztálin elvtárs neve, műve, tanítása örök időkre össetörför néplünk történelmével. A magyar dolgozók legbűbb barátjának emlékeit a magyar nép örökre szívébe zárja.

Sztálin elvtárs tanítása, műve halhatatlan. Nincs erő, mely kikezdehetné azt, amit ő megalkotott. A nagy tanító és vezér elávozott, de itt vannak tanítványai, elvtársai, katonái, akik megvédik és folytatják azt, amit ő hagyott örökségül. Sztálin elvtárs hadserege, Sztálin elvtárs túboras megszámlálhatatlan és legyőzhetetlen.

Sztálin elvtárs megszámlálhatatlan és legyőzhetetlen túborába tartozunk mi is, a szocializmust építő, szabad Magyarország.

Néplünk győztes a barátot, a vezetőt, a vezért. Zárjuk meg szorosabbra sorainkat, tömörüljünk még jobban nagy pártunk, Népköztársaságunk Kormányára, Sztálin elvtárs hű tanítványára, Rákosi Mátyás elvtárs köré. Sztálin elvtárs tanításához híven erősítsük meg még jobban pártunkat, kovacsoljuk még szilárdabb egységbe az egész magyar dolgozó néppel. Sztálin elvtárs tanításához híven tegyük még erősebbé népl államunkat, függetlenségünk és békénk őreit: Néphadseregünket. Sztálin elvtárs nyomdokain

járva, munkálkodjunk még odaadóbban, még feyzelmezettebben átvesz terünk megvalósításán, hazánk, néplünk jólétének és kultúrájának állandó emelésén. Sztálin elvtárs tanításához híven fokozzuk éberségünket a külső és belső ellenség ellen, fokozzuk harcunkat a békeért.

Magyarország néplének hűsége a szovjet néphez, a nagy Szovjetunió vezető béketáborhoz, a népek barátságának és együttműködésének nagy ügyéhez, a proletármunkássághoz szilárdabb, mint valaha.

Marx, Engels, Lenin, Sztálin győzhetetlen zászlaja alatt, a Szovjetunió Kommunista Pártja, a nagy szovjet nép vezetésével, szilárd egységben a testvéri népl demokráciákkal, a világ minden dolgozójával harcoljunk és dolgozzunk a szocializmus építésének győzelmeért hazánkban, a béke ügyének diadaláért az egész világon.

A Magyar Dolgozók Pártja Központi Vezetősége

A Magyar Népköztársaság Minisztertanácsa

A Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsa

Az első felvételen **(1)** Jozsif Visszarionovics Sztálin látható. Az általános iskolások nem ismerték fel, de volt, aki már a nevet hallotta. Középiskolások esetében már többen felismerték és a nevet majd mindenki hallotta. Felnőtt csoportok tagjainak túlnyomó többsége tudta, kiről van szó. A beszélgetések során a diákokban felmerült a kérdés, hogy miért van itt Sztálin, hiszen 1953-ban már meghalt, mi pedig most 1956-tal foglalkozunk. Jogosnak érezhető kérdésük jó alapot adott az 50-es évek világának bemutatására. Ezt a kép forrásával kezdem. Ez a gyászír ugyanis nem egy politikai napilapban jelent meg, hanem a Hidrológiai Közlöny 1953. március-áprilisi számában.² Ez egy szűk körhöz eljutó, napjainkban is élő szakfolyóirat, de ebben is meg kellett jelennie a „bölcsvész” halálhírének. Ez kiváló kiindulópont az 50-es évek megismeréséhez, hiszen a mai fiatalok nem tudják elképzelni, mi az, hogy Szabad Nép-félórák, ünnepségeken felállva tapsolni, viccért börtönbüntetést kapni vagy mi is a személyi kultusz! Tehát ehhez a képhez az 50-es évek általános bemutatása kapcsolódott, ami messze túlmutat egy történelemóra keretein.

A második kép **(2)** klasszikus értelemben ismét nem a történelem oldala felől közelít a témához, hanem a szépirodalom a segítőnk. Illyés Gyula: Egy mondat a zsarnokságról c. verse esetében már nem kellett magyarázni, hogy ez is korábbi keltezésű, mint 1956. Tudtunk építeni az előzőekben elhangzott általános bemutatásra. Néhány versszak közös értelmezésén túl lehetőség volt további szépirodalmi alkotások megismerésére 1956-tal kapcsolatban. Így a Gloria victis és az Októberi tűzvirág c. antológiákat, melyekben a magyar szerzők mellett a külföldi alkotók költeményei is szerepelnek. A külföldiek közül kiemelten foglalkoztunk a lengyel alkotásokkal és Albert Camus írásával és hatásával. Ez lehetőséget teremtett többek között a nemzetközi helyzet, a lengyel-magyar kapcsolatok-barátság, a nyugat-európai kommunista pártok helyzete, vagy akár a segélynyújtás megismerésére.

A harmadik kép **(3)** 1956 szimbólumát: a lyukas, nemzetiszín zászlót mutatja be. Ennél a képnél a magyarság szimbólumrendszeréről, a zászlókról, a Rákosi-címerről, a Kossuth-címerről **(4)** lehet beszélgetni. Kereshetünk más jelképeket is a forradalommal kapcsolatban, pl. a *Ruszkik haza!* feliratok magyarul és oroszul vagy a jellegzetes viseleteket. A zászlók megmaradása már a forradalom utáni időszak megtorlásaihoz is elvezet, hisz egy lyukas zászló nagyon komoly retorziót vont maga után a hatalom részéről. Párhuzamot vonhatunk a 48-as szabadságharc bukása utáni időszakokkal is, hiszen akkor is és 1956 után is bármilyen forradalmi tárgy birtoklása, megőrzése komoly veszéllyel járt.

---

² Itt szeretném megköszönni Mező Szilveszter kollégámnak, hogy felhívta a figyelmemet erre a dokumentumra.

EGY MONDAT A ZSARNOKSÁGRÓL

Hol zsarnokság van,
ott zsarnokság van
nemcsak a puskacsőben,
nemcsak a börtönökben,

nemcsak a vallató szobákban,
nemcsak az éjszakában
kiáltó ór szavában,
ott zsarnokság van

nemcsak a füst-sötéten
lobogó vádbeszédben,
beismerésben,
rabok fal-morse-jében,

nemcsak a bíró hűvös
ítéletében: bűnös!
ott zsarnokság van
nemcsak a katonásan

pattogtatott „vigyázz!”-ban,
„tűz!”-ben, a dobolásban,
s abban, ahogy a hullát
gödörbe húzzák,

nemcsak a titkon
félignyílt ajtón
jédten
besuttogott hírekben,

a száj elé hulltan
pisszt jelző ujjban,
ott zsarnokság van
nemcsak a rács-szilárdán

főlrakott arcvonásban
s e rácsban már szótlán
vergődő jajsikolyban,
a csöndet

növelő néma könnyek
zuhatagában,
kimeredt szembogárban,

ott zsarnokság van
nemcsak a talpraálltan
harsogott éljénekben,
hurrákban, énekekben,

hol zsarnokság van,
ott zsarnokság van
nemcsak az ernyedetlen
tapsoló tenyerekben,

kürtben, az operában,
épp oly hazug-harsányan
zengő szoborkövekben,
színekben, képteremben,

külön minden keretben,
már az ecsetben;
nemcsak az éjben halkan
sikló gépkocsizajban

s abban,
megállt a kapualjban;

hol zsarnokság van, ott van
jelenvalóan
mindenekben,
ahogy rég istened sem;

ott zsarnokság van
az óvodákban,
az apai tanácsban,
az anya mosolyában,

abban, ahogy a gyermek
idegennek felelget;

nemcsak a szögesdrótban,
nemcsak a könyvsorokban
szögesdrótnál jobban
butító szölamokban;

az ott van
a búcsúcsókban,
ahogy így szól a hitves:
mikor jössz haza, kedves;

az utcán oly szokottan
ismételt hogy-vagy-okban,
a hirtelen puhábban
szorított kézfogásban,

ahogy egyszercsak
szerelmed arca megfagy,
mert ott van
a légyottban,

nemcsak a vallatásban,
ott van a vallomásban,
az édes szó-mámorban,
mint légy a borban,

mert álmaidban
sem vagy magadban,
ott van a nási ágyban,
előtte már a vágyban,

mert szépnek csak azt véled,
mi egyszer már övé lett;
vele hevertél,
ha azt hitted, szerettél,

tányérban és pohárban,
az ott van az orrban, szájban,
hidegben és homályban,
szabadban és szobádban,

mintha nyitva az ablak,
s bedől a dögszag,
mintha a házban
valahol gázfolyás van,

ha magadban beszélgetsz,
ő, a zsarnokság kérdez,
képzeletben
se vagy független,

főnt a Tejút is már más:
határsáv, hol fény pásztáz,
aknamező: a csillag:
kémlélő ablak,

a nyüzsgő égi sátor:
egyetlen munkatábor;
mert zsarnokság szól
lázból, harangozásból,

a papból, kinek gyónól,
a prédikációból,
templom, parlament, kánpad:
megannyi színpad;

hunyod-nyitod a pillád,
mind az tekint rád;
mint a betegség,
veled megy, mint az emlék;

vonat kereke, hallod,
rab vagy, rab, erre kattog;
hegyen és tenger mellett
be ezt lehelled;

cikáz a villám, az van
minden váratlan
zörejben, fényben,
a szív-hökkenésben;

a nyugalomban,
e bilincs-unalomban,
a zápor-zuhogásban,
az éjgérő rácsban,

a cellafal-fehéren
bezáró hóesésben;
az néz rád
kutyád szemén át,

s mert minden célban ott van,
ott van a holnapodban,
gondolatodban,
minden mozdulatodban;

mint víz a medret,
követés és teremtés;
kémlélődsz ki e körből?
ő néz rád a tükörből,

ő les, hiába futnál,
fogoly vagy s egyben foglár;
dohányod zamatába,
ruhád anyagába,

beivódik, evődik
velődő;
eszmélnél, de eszme
csak övé jut eszedbe,

néznél, de csak azt látod,
mit ő eléd várogzott,
s már körbe langol
erdőtűz gyufaszálból,

mert amikor ledobtat,
el nem típortad;
s így rád is ő vigyáz már,
gyárban, mezőn, a háznál,

s nem érzed már, mi élni,
hús és kenyér mi,
mi szeretni, kívánni,
karod kitárni,

bilincseit a szolgál
maga így gyártja s hordja;
ha eszel, őt növeszted,
gyermeked neki nemzed,

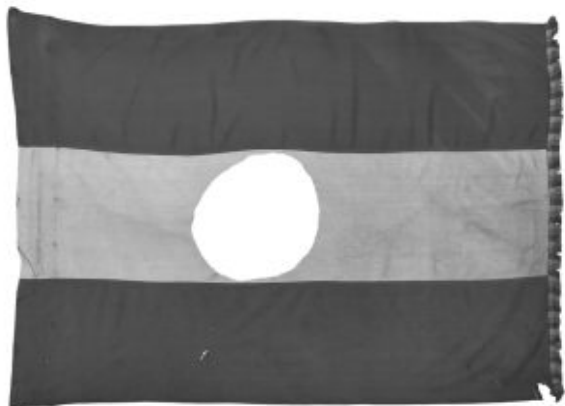
hol zsarnokság van,
mindenki szem a láncban;
belőled búzlik, árad,
magad is zsarnokság vagy;

vakondként napsütésben,
így járunk vaksötétben,
s feszengek kamarában,
akár a Szaharában;

mert ahol zsarnokság van,
minden hiában,
a dal is, az ilyen hű,
akármilyen mű,

mert ott áll
eleve sírodnál,
ő mondja meg, ki voltál,
porod is neki szolgál.

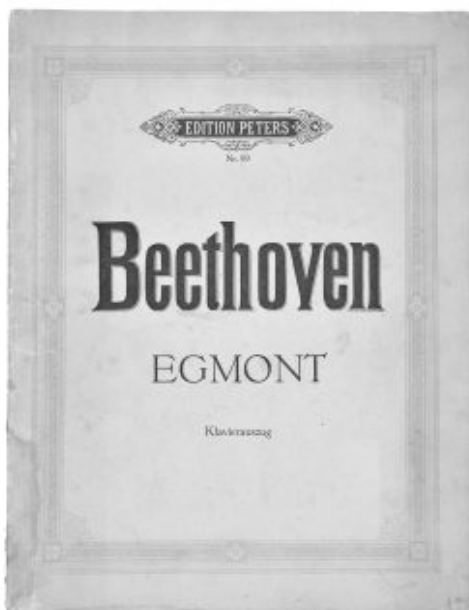
(1950)

3. kép

4. kép

5. kép

Az 5. kép egy kotta. Ezen sokan meglepődtek, hogy a zene hogyan kapcsolódhat a forradalomhoz. Itt a Rádió szerepét lehetett kiemelni, a hírek, az újságírás világát, a fotóriporteri munkát és magyarázatot adni arra, hogy miért Beethoven Egmont-nyitányának kottája került bemutatásra. A diákoknak nagyon tetszett, amikor bejátszottam a római Lazio focicsapatának egyik indulóját és elmondtam, hogy miről énekelnek napjainkig is az olasz drukkerek. 1956 és a zene kapcsolata a komolyzenében is nyomon követhető. A forradalom leverése után külföldre menekült komolyzenészekből alakult egy szimfonikus zenekar, a Philharmonia Hungarica.

A zenekar egészen 2001-ig működött. Doráti Antal karnagy vezetésével Haydn összes szimfóniáját lemezre vették. Könnyűzenei területről meghallgattuk Cseh Tamás, Ákos, az East együttes egy-egy dalát is.

A 6. kép egy nemzetőr igazolvány. Ez az aprócska történelmi dokumentum rendkívül fontos és ritka darab az '56-os relikviák között. Itt a forradalom katonai erejéről, felszereléséről, a bevonuló szovjet csapatokról, a városi harcokról, a fegyverzetéről, harckocsikról, a pesti srácokról és a hivatásos katonákról lehet hosszasan beszélgetni. A mai fiataloknak már természetes, hogy nincs sorkatonai szolgálat, ezért a katonai életről is kevés információval rendelkeznek. A rendszer elnyomó erőszakszervezeteivel szintén ez a helyzet, az ÁVO-ÁVH kérdése is ilyen. Felmerült, hogy az utca embere, a pesti srácok honnan szerezhetek fegyvert, felszerelést, muníciót.

6. kép

A 7. felvétel is egy olyan tárgyat mutat be, amely szintén tiltott kategóriában volt évtizedeken át. Ez a tárgy egy kisplasztika³, amely az Egyesült Államokba kikerült magyar diákok szervezete készítetett el az 1956-os forradalom és szabadságharc 5. évfordulójára. Ez a kicsiny tárgy lehetőséget teremtett arra, hogy a szabadságharc utáni emigrációról, a hatalmas menekülthullámról beszélhessünk. Jóval több, mint kétszázezer ember hagyta el országunkat. Az ENSZ Menekültügyi Főbiztosságának ez volt az első komoly próbatétele az 1950-es

³ A kisplasztika, a nemzetőr igazolvány, a Kossuth-címer és a Beethoven-kotta Máday Norbert 1956-os gyűjteményéből származik, akinek szívességéért ezúton mondok köszönetet.

7. kép

A következő felvétel már a festészet világába visz bennünket. A lengyel-magyar barátság újabb szép példája a *Kék galamb* vagy *Síró galamb* című alkotás. Franciszek Starowieyski litográfiája elvezetett bennünket a galamb szimbolikájához és a színhasználat jelentésrétegeihez is. **(8)** A magyar művészek alkotásai közül megemlítettem Csizmadia Zoltán, az átélő szemtanú megrendítő erejű festményeit is.

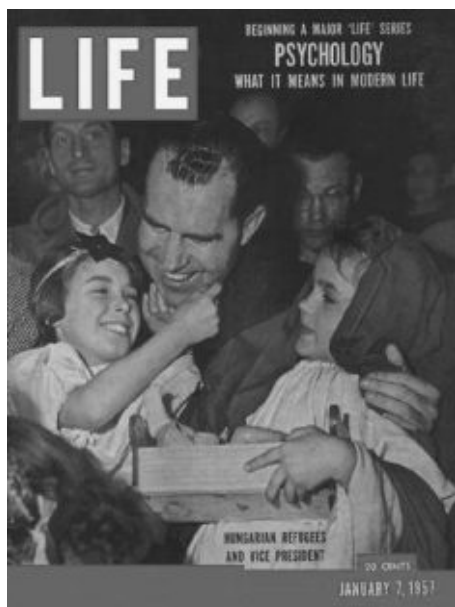
8. kép

A következő két kép a korszak nagy, külföldi, óriási példányszámban megjelent magazinjaiból mutat címlapokat. A Life magazin nyitóképen **(9)** egy idilli állapotot sugalló fénykép látszik, hiszen az Egyesült Államok akkori alelnöke, Richard Nixon mosolyogva emel magához két, menekült magyar kislányt.

A kép alapján joggal hihetnénk, hogy a hazájukat elhagyó rengeteg ember helyzetével minden a legnagyobb rendben volt. Ausztria nem volt és

nem is lehetett felkészülve arra, hogy hacsak ideiglenesen is, de befogadja és ellássa a magyarok tízezeit. A tábori körülmények hosszú ideig egyáltalán nem voltak megfelelőek. Egy idős úr, a kiállításunkban meglátva ezt a képet, elmosolyodott és elmesélte, hogy miért. Ő is abban a táborban volt, amit az alelnök meglátogatott. Húsz éves fiatakként kevesellte az ellátást és társaival együtt igen elcsodálkozott az egyik étkezésnél, hogy csoki is került a reggeli mellé. Az alelnöki látogatás után már ez nem fordult elő többet.

9. kép

10. kép

A másik magazin, a Time 1957. január 7-én megjelent példánya. **(10)** A címlap önmagáért beszél: *Man of the year - Hungarian Freedom Fighter*. A nyugati világot 1956 döbbsentette rá a szovjet rendszer valódi arcára. Számukra talán a szabadság tisztelete jelentette a legtöbbet és ezt látták most véres kegyetlenséggel eltiporni. Az elől álló harcos mögött ott áll egy nő is, fegyverrel. A kép összeállítója ismerte a pesti eseményeket és nyilvánvalóan tudta, hogy mennyi fiatal lány és asszony vett részt a fegyveres harcokban. A harmadik alak a pesti srácot szimbolizálja, azokat a 10-18 éves gyerekeket és fiatalokat, akik aktív résztvevői voltak a fegyveres harcoknak és áldozták életüket a magyar szabadság megvédéséért. A három jelképes alak kezében azok a fegyverek láthatók, melyeket tömegesen használtak az utcai harcok során, egy dobtaras PPS, egy kispuska és egy Moszin-Nagant puska. A háttérben a városi harc egy jellegzetes pillanata rajzolódik ki. Az egészet pedig a lyukas nemzetiszín zászló teszi

még hitelesebbé. A lapban több oldalas írás foglalkozik a magyar ügyel, benne többek közt Quisling-ként említve Kádárt.

A sport sem marad ki '56 történetéből. A XVI. Nyári Olimpiai Játékokat Melbourne-ben rendezték meg 1956. november 22. – december 8. között. Magyar szempontból rendkívül sikeres volt, hisz az összesített éremtáblázat negyedik helyezette lett hazánk küldöttsége.

Volt egy sportesemény, ami minden sportszerető számára biztos, hogy több volt, mint egy egyszerű mérkőzés. Ez volt a magyar-szovjet vízilabda mérkőzés december 6-án. Csapatunk fölényesen vezetett és ez már sok volt az ellenfél egyik játékosának. A csapatunk legfiatalabbja, Zádor Ervin kapott nagy ütést a szemöldökére, amely felhasadt és erősen vérzett. Zádor a társai utasítására a tribün felé úszott ki a medencéből vércsíkot húzva maga után. Ezzel elszabadult a pokol, több ezer néző követelte a szovjet játékosok fejét, akiket csak rendőri védelemmel tudtak kimenekíteni. Mindenki tudta, hogy ez a mérkőzés mit jelentett: a megalázó vereség visszavágás volt a szovjet csapatok véres megszállásáért.

Az összeállítással az volt a célom, hogy felhívjam a figyelmet arra, hogy 1956 történetével nem kizárólagosan csak a történelemóra keretein belül lehet foglalkozni. Több tantárgy is lehetőséget ad arra, hogy ismereteket adhassunk át az 1956-os forradalom és szabadságharcról. A múzeumi foglalkozások, a rendhagyó történelem órák során természetesen nem volt lehetőség egyszerre a sorozat összes felvételét megnézni és megbeszélni, hiszen egy-egy darabra is felépíthető egy teljes foglalkozás.

Hivatkozott irodalom:

Horváth Péter – Ispánovity Márta:

Történelem az általános iskolások számára 8.
Olvasmányos történelem, OFI, 2016.

Varjasi Imre

Adatok Berettyóújfalu 1956-os forradalmának történetéhez

„Magyar Testvérek! Ezekben a sorsdöntő és nehéz napokban, amikor az ország számtalan sebből vérzik, gondoljatok arra, hogy fegyelmezett és lelkiismeretes magatartásokkal jövődő szabad országunkat építjük.

Tartózkodjatok az oktalan civódástól, a testvérharctól... Ez ma minden magyar polgár legszentebb kötelessége.”¹

Ezek a mondatok a Berettyóújfalui forradalmi bizottmány 1956. október 27-én megfogalmazott kiáltványában olvashatók. Felelősségről, elkötelezettségről át-fűtött szavak. De hogyan jutott a település, az ország 1956 forradalmi napjaiig?

Útban a forradalom felé

„Ami ma Magyarországon történik, a világ nyolcadik csodája. A magyar szabadságharc olyan csoda, amely a szabadság egyetemességéért, az élet értelméért, az emberi méltóság egyetemes megteremtéséért, a lélek nagyságáért és tisztaságáért száll síkra. Nem tudhatjuk, hogy milyen mértékben lesz befolyással a világra, de azt tudjuk, hogy ha megsemmisítésére törnek, akkor ez lesz a vég kezdete. Aki kezet emel erre a nagyszerű csodára, az ugyanazon erővel megsemmisítheti a világ minden csodáját, s számunkra, a világ nem lesz többé világ, csodák nélkül”.

Albert Camus, 1956. október 26.

Az előzményekről röviden csak annyit, hogy az 1947-es kékcédulás választási csalás után a Magyar Kommunista Párt néhány év leforgása alatt totális diktatúrát épített ki az országban. Politikai és társadalmi ellenfeleiket kitelepítették a Hortobágy 12 zárt táborának valamelyikébe, vagy a recski büntető-táborba internálták, B-listázták azaz állásából elbocsájtották a korábbi rendszer tisztviselőit, börtönbe zárták az osztályidegennek kikiáltott értelmiségieket, vagy a kommunistáktól egyáltalán nem szokatlan módon kivégezték politikai ellenfeleiket, akár saját párttársaikat, a koncepciók perekben elítélteket.

---

¹ Magyar Nemzeti Levéltár Hajdú-Bihar Megyei Levéltár (a továbbiakban MNL HBML) XXXII. 1. 1. d.

A kékcédulás választáson induló pártok eredményei

Szervezet	Szavazatok száma	aránya	Mandátumok száma	aránya	Parlamenti szerepe
Magyar Kommunista Párt (MKP)	1 111 001	22,25%	100	24,33%	kormánypárt
Független Kisgazdapárt (FKgP)	766 000	15,34%	68	16,55%	kormánypárt
Szociáldemokrata Párt (SZDP)	742 171	14,86%	67	16,30%	kormánypárt
Demokrata Néppárt (DNP)	824 259	16,5%	60	14,60%	ellenzék
Magyar Függetlenségi Párt (MFP)	670 751	13,43%	49	11,92%	ellenzék
Nemzeti Parasztpárt (NPP)	413 409	8,28%	36	8,76%	kormánypárt
Független Magyar Demokrata Párt (FMDP)	262 109	5,25%	18	4,38%	ellenzék
Magyar Radikális Párt (MRP)	85 535	1,71%	6	1,46%	ellenzék
Keresztény Női Tabor (KNT)	69 363	1,39%	4	0,97%	ellenzék
Polgári Demokrata Párt (PDP)	49 740	1,00%	3	0,73%	ellenzék
Összesen	4 994 338	100%	411	100%	

Ez volt a kezdet, a Rákosi-korszak, ami egyáltalán nem melleleg minden borzalmát visszahozta annak, amit az emberek a nyilas rémuralom alatt egyszer már megéltek. A jogfosztottság, a félelem és a teljes létbizonytalanság uralta az országot. A Magyar Dolgozók Pártján (MDP) belül, 1956 nyarán elmozdították tisztségéből a gyűlölt és rettegett vezért, Rákosi Mátyást, helyére Gerő Ernő avanszált. Az egyetemi ifjúság és a magyar értelmiség egyre bővülő köre megszervezte önmagát, és különböző témájú vitákat kezdeményezett. Szegezen az orosz nyelv kötelező oktatása ellen emeltek szót a diákok, majd október 16-án életre hívták a Magyar Egyetemisták és Főiskolások egyesült Szövetségét (MEFESZ), mely a Demokratikus Ifjúsági Szövetségtől (DISZ) és a kommunista párttól is független ifjúsági szervezetként határozta meg magát.

A Petőfi Kör összejövetelein megfogalmazott, egyre kritikusabb gondolatok jelezték: *„valami készül a Kárpát-medencében.”* Az országot a félelem igazgatta és semmi nem az volt, mint aminek látszott. A május elsejei tribün előtt, a pártvezetők szúrós tekintetétől kísérve, integetve elhaladó dolgozó tömegek épp éheztek. A telet ugyan túléltek, de végigfagyoskodták tüzelő híján. Kellott a szén Sztálinvárosba, Ózdra s a többi gigantikus kohóba. Az *„arccal a vasút felé”,* és a *„vas és acél országa”,* a *„gumipitypang”,* a *„kender és a rizs”*

Egyetemisták és főiskolások szegedi gyűlése 1956 őszén ²

hazája valójában már 1948-tól a totális gazdasági csőd szélén állt. A termelés szinte minden szegmensét a két világháború közötti gazdasági világválság és az 1930-as évek szintje alá süllyesztették a hozzá nem értő, a nép soraiból kiemelt kommunista káderek. Kohászból lett hirtelen textilgyár-igazgató, nyomdászból, aki az egykori ellenállás röplapjait tördelte, vasgyári vezető. Cipészből könyvtár-igazgatót, míg varrónóból gépállomás-vezetőt kreáltak. A hiánygazdaságba termelt munkás és paraszt egyaránt, és a testvéri nemzetek önzetlen, baráti segítségének köszönhetően a háborús jóvátételt nyögte az egész ország. A benderi, a kolimai, a sok száz szibériai Gulágból, a Hajdú-Bihar megyei zárt-táborokból, így Kócspusztáról, Kónyáról, Elepről, Tedejről, Borsósról, Árkusról, Ebesről a polgári Lenin-tanyáról és sorolhatnánk honnan hazatérő életben maradtak szólni sem mertek, mert nem is szólhattak mérhetetlen szenvedéseikről. A kitelepítések kríziséből épp hogy felocsúdó országban, a politika ellenfelek és a „belső ellenség” fizikai megsemmisítése, az egykori polgárság és a középparasztság (Kulákok) ellehetetlenítése a mindennapok velejárója volt.

Az egyházakat a diktatúra teljesen a perifériára szorította. A moszkovita rendszer magyarországi helytartói elérték, hogy az emberek lelkében a félelem és a gyűlölet kerüljön előtérbe. Elhitték a lakosok egy részével, hogy minden

---

² http://napitortenelmiforras.blog.hu/2016/10/20/_kitorhetett_volna_az_utcai_forradalom

az ő érdekükben történt. Barát jelentett fel barátot, rokonok fordultak egymással szembe és súgták be, ha kellett hozzátartozóikat. A spiclik és az őket mozgatók territóriumává vált Mária országa. Hazánkban százezrek éheztek és fűtetlen, komfort nélküli lakásokban laktak. Ha egyáltalán tudtak hol lakni. Ekkor az államosított lakásokba bárkit, bármikor beköltöztethetett a hatóság. Társbélőnek. Egy lakásba két-három családot. A népi demokrácia nagyobb dicsőségére. A kommunisták politikai ellenfeleik és az úgynevezett „belső ellenség” fizikai megsemmisítését a hétköznapiak természetes részévé tették.

Ötvenhat őszére az országban élők előtt egyre jobban világossá vált, hogy tarthatatlan a tervutasításokkal terhelt, kommunizmus építésének hazug mítosza. 1956 októberében bekövetkezett az, amitől a rezsim kegyeltjei mindig is rettegetek. „Alattvalóik” ellenük fordultak. Igaz, először csak csendben, méltóságteljesen. Október 6-án Rajk Lászlót, Pálffy Györgyöt, Szőnyi Tibort és Szalai Andrást újratemetették a Kerepesi úti temetőben. A gyász százezres néma tüntetéssé vált.

Az 1956. október 6-i temetés³

Vidéken, így megyénkben is változásokat sürgettek az emberek. Október 13-án például Debrecenben a régi megyeházán megtartotta első vitaulését a Kossuth Kör, Hajdúnánáson pedig megalakult a Bocskai Kör.⁴

³ Berkó Pál felvétele – Fortepan/79385

⁴ Gazdag 1993. 5–25.

Hajdúböszörményben október 19-én értelmiségi ankétnak induló népgyűléssé vált rendezvényt tartottak Losonczy Géza és Újhelyi Szilárd előadásával. A gyűlés hangulatát mi sem jellemezte jobban, mint az ott felvetett témák tartalma. Varga Miklósné történelem-földrajz szakos tanár például az értelmiség napi gondjairól mondta el véleményét, míg mások a többpártrendszerrel (sic!), a hitoktatásról szóltak, Fazekas Béla gazdálkodó pedig a mezőgazdaság kilátástalan helyzetéről, a földek visszaadásáról beszélt.⁵

Ilyen előzmények után jutottunk el 1956 októberéhez, amikor hazánk lakosságának egy jelentős része, október 23-át követően a kommunista hatalom ellen fordult. Ha kellett fegyverrel is.

Nemzeti forradalom

Hazánkban a legviszafogottabb megközelítés szerint is százezrek mozdultak meg tevőlegesen, tízezrek vállaltak szerepet nyíltan is a forradalmi bizottmányokban, a munkástanácsokban, az újraalakult pártokban. Az alulról szervezett forradalmi bizottmányok tulajdonképpen az első legitim irányító szervezetet jelentették a kialakuló kezdeti polgári demokratikus berendezkedés helyi szintjén. Hajdú-Bihar megye valamennyi településén létrejött forradalmi bizottmány. Ezek közös jellemzője volt a népakarat egységes kifejezése, a spontán forradalmi hév után az alulról jövő kezdeményezés, szavazás útján történő kiteljesítése. Természetesen településenként eltérő követeléseket fogalmaztak meg a bizottmányok. Volt, ahol a földvisszaadás, vagy a többpártrendszer megteremtése volt az elsődleges, de nem volt ritka az sem, hogy a tulajdonviszonyok demokratizálásának szándéka mellett, nem engedték széthordani a közös vagyont.⁶ Azt szabályozott mederben szerették volna magánosítani. Persze nagyon sok hasonlóság is megfigyelhető az elképzelésekben. Az orosz csapatok kivonása hazánkból, a gyűlölt hatalmi jelképek eltávolítása, a kommunista vezetők lemondatása, az ország szuverenitásának helyreállítása, a szólásszabadság újbóli megteremtése, s településenként más-más hangsúllyal, de mindenütt megfigyelhető volt. Nagyon sok helyen (Pl.: Balmazújváros, Berettyóújfalu, Bihar-keresztes, Debrecen, Derecske, Hajdúböszörmény, Polgár stb.) különböző szekciókat hoztak létre a bizottmányon belül.⁷ Élelmezési, ipari, kereskedelmi, lakásügyi, jogi, karhatalmi, népművelési-oktatási, pénzügyi, propaganda területen próbálták szakmai irányba is hatékonyabbá tenni tevékenységüket.⁸

---

⁵ Magyar Nemzeti Levéltár Hajdú-Bihar Megyei Levéltár Hajdúböszörményi Fiókleveletára (A továbbiakban MNL HBML HbF) XXIII. 502. 17. d.

Magyar Nemzeti Levéltár Hajdú-Bihar Megyei Levéltár (a továbbiakban MNL HBML) XXXII. 1. 3. d.

⁶ Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára (A továbbiakban ÁBTL) Hajdú-Bihar megye belügyi monográfiája I–II. kötet, 1957., illetve MNL HBML XXXII.1. 1–3. d.

⁷ Filep 1990. 5–35.

⁸ MNL HBML XXXII. 1. 1–3. d.

J e g y z ő k ö n y v .

Felvértetett a Berettyóújfalui Cipész K.T.SZ; helyiségében megtartott forradalmi Tanács választáson, 1956. okt. 27-én.

A szövetkezet tagasága egyhangúlag a forradalmi Tanácsba az alábbiakat választotta. Berre Imre, Balogh János, Vass Aladár, Argyelan Károly.

A Forradalmi Tanács Kézlőteként egyhangúlag B e r r e I m r e tagtársat választotta meg.

A Szövetkezet tagasága a Debreceni Forradalmi Bizottságny 14 pontját teljes egészében elfogadja. Gyöven csatlakozik a Strájk Bizottság felhívásához.

A Szövetkezetünk elgözői az alábbi 5 pontban terjeszti be követeléseit.

1. Szövetkezetünk bérrendszerének azonnali meg változtatását.
2. A fizetések kéthetenkénti elszámolása .
3. Nagyobb önnélőségot a Kisipari Szövetkezeteknek ~~xxxxxxx~~ hogy a maguk gazdái lehessenek.
4. A forgalmi adó csökkentésével ~~há~~ ipari cikkek olcsóbbá tételét követeljük.
5. Követeljük, hogy Szövetkezetünk részére egészséges munka helyet biztosítsanak.

kmf

BERETTYÓÚJFALUI
CIPÉSZ ÉS CSIZMADIA KTSZ
BERETTYÓÚJFALU
Cipész Szövetkezet
Forradalmi Tanács tagjai.

Berre Imre
Balogh János
Vass Aladár
Argyelan Károly

A Berettyóújfalui Cipész KTSZ. Forradalmi Tanácsának jegyzőkönyve, 1956. október 27. ⁹

⁹MNL HBML XXXII. 1. 1. d.

A forradalmi bizottmányokban tevékenyen részt vevők közül többen az első pillanattól kezdve felismerték: attól különbözhetnek a gyűlölt hatalmi rendszertől, ha a kezdetektől fogva mindent nyíltan a nyilvánosság bevonásával intéznek, s demokratikus eszközöket alkalmaznak. Éppen ezért nagyon sok helyen megbízóleveleket használtak, írásban rögzítették üléseik lényegét.

Információs központokat hoztak létre, mint például a hajdúböszörményi Kossuth házban, ahol nem csak a rádió napi adását hallgathatták a lakosok, de a forradalmi bizottmány közleményeit illateve a munkástanácsok híreit is itt közzölték.¹⁰ Debrecenben külön szekció foglalkozott a nyilvánossággal, s több rádiót és újságot is a lakosság szolgálatába állítottak. Lázár Imre bölcsészhallgató személyében, pedig sajtóreferens-sajtóösszekötőt is segítette a jobb tájékozódást. A lakosságot az írott sajtón, plakátokon, a falvak dobolásán át a hangosbemondók, vagy éppen az országos rádióadások kihangosításáig tájékoztatták az aktualitásokról. Sikerral.

Természetesen mai szemmel és szigorú jogi szempontból tekintve megkérdeshetnénk: *Vajon a bizottmányok megválasztása során minden arra jogosult választhatott, titkos volt a voksolás?* - és sorolhatnánk felvetéseinket. Ennek azonban azért nem látjuk értelmét, mert pontosan ismerjük a kort, a körülményeket és azt is tudjuk, hogy a forradalom kezdeti napjaiban milyen körülmények között vették kezükbe saját sorsuk irányítását hazánk polgárai.

Magyarország lakosainak döntő többsége a forradalom eszméje mellett sorakozott fel. Sorra alakultak a forradalom demokratikus szervezetei a forradalmi bizottmányok, a munkástanácsok és a nemzetőrségek. A még ép regnáló kommunista hatalom, pedig agresszív, és igazolhatatlan barbár támadásokat intézett saját honfitársai ellen.

Október 23-án Debrecenben például két halálos áldozatot követelt a sortűz.¹¹ Október 25-én az Országház előtt pedig újra védtelen polgárokra zúdítottak gyilkos sortűzet a rezsim urainak parancsára.¹²

Sortűz a Parlament előtt, 1956. október 25-én¹³

¹⁰ MNL HBML XXXII.1. 3. d.

¹¹ Filep 1990. 61–63.

¹² Kahler 1993. 56–60.

¹³ Magyar Nemzeti Múzeum, ltsz.: 66.957.

Megyénkben október 26-án több településen is tüntetéseket szerveztek az ott élők. Így Berettyóújfaluban, Derecskén, Hajdúböszörményben, Hajdúszoboszlón, Hajdúnánáson, Püspökladányban is az utcára vonultak az emberek.¹⁴

Csillagtúra

Berettyóújfaluban az országos eseményeket követő 3. napon, 1956. október 26-án vonultak az utcára az emberek. A következőkben csak nagyon röviden szeretném felidézni az eseményeket. A péntek délutáni órákban a templom (az egykori országzászló) körül gyülekezett a tömeg, majd a tüntetők végigvonultak a városon. Útjuk során több középületről levették, illetve lefestették a vörös csillagot, a pártbizottság épületének zászlajából pedig kivágták a gyűlölött rákosista címet.¹⁵

A tüntetők Gaál János vezetésével a határórlaktanyához vonultak, ahol az ottani parancsnokot, Gál Mihály őrnagyot arra szólították fel, katonáival ne avatkozzanak be az eseményekbe. Ekkor azonban váratlan fordulatot vettek az események. Az őrnagy a laktanyában riadót rendelt el és a fegyverek mellé éles lőszerrel látták el a határőr katonákat. A parancsnok pedig sortűz vezérlését fontolgatta. A helyzet pattanásig feszült. Ne feledjük! Ekkora már október 23-án, Debrecenben, a Kossuth utcán a tüntetőkre lőttek, majd október 25-én,

¹⁴ MNL HBML XXXII. 1. 1. d.

¹⁵ ÁBTL Hajdú-Bihar megye belügyi monográfiája I. k. 1957.

Budapesten, a Parlament előtti Kossuth téren gyilkos sortüzet zúdítottak az emberekre. Halottak, sebesültek jelezték a kommunista hatalom kíméletlenségét. Ez a veszély fenyegetett Berettyóújfaluban is. Egy mindenre elszánt zöld ÁVÓS tiszt ujjait már a fegyvere ravaszára helyezte. A berettyóújfalui helyzet nagyon kétséges volt, hiszen 1956. október 26-án délutánján a laktanya parancsnoka a tömegbelövetést fontolgatta. Békés marad a helyi forradalom vagy vérontásba torkollik? S ekkor a laktanyában szolgálatot teljesítő tisztek többsége, a honvédekkel karöltve kiállt a forradalom támogatása mellett.¹⁶ Gál Mihály őrnagyot pedig Debrecenbe szállították, és ott a karhatalmi szekció őrizetébe helyezték. Berettyóújfaluban tehát sikerült megőrizni a forradalom tisztaságát és békés voltát. Ezen a napon történt még egy esemény. A kommunista pártbizottság járási titkára, Rohács József egy 26 pontból álló, reformokat színelelő követelést olvasott fel a tüntető tömegnek, akik érezve a hatalomátmentő kísérletet lehurrogták, s elutasították a hatalom megtartására tett színjátékot.¹⁷

Radikális követelések, békés átmenettel

Berettyóújfaluban az akkori államhatalmi viszonyokhoz igazodva két forradalmi bizottmányi szervezetet is választottak a település lakói. Egyik a 26 fős **községi forradalmi bizottmány** volt, melynek vezetője a köztisztviselőben álló Balogh József lett, míg a hat fős **járási forradalmi bizottmány** élére egy fiatal orvosnak, Dubay Miklósnak szavazott bizalmat a közösség. A levéltári dokumentumokból és több visszaemlékezésből tudjuk, méltóak voltak a lakosság bizalmára. 1956. október 27-én tehát két grémium kezdte meg működését a településen. A községi bizottmány a lakosokhoz intézett felhívásában fogalmazta meg, hogy elkötelezett a békés átmenet mellett. A levéltári forrásokból, visszaemlékezésekből megközelítőleg pontos képet tudunk alkotni a bizottmány munkájáról. Tevékenységüket **Berettyóújfaluban** például 15, a munkahelyeken alakult munkástanács is segítette.¹⁸

¹⁶ ÁBTL Hajdú-Bihar megye belügyi monográfiája I. k. 1957.

¹⁷ Uo.

¹⁸ ÁBTL Hajdú-Bihar megye belügyi monográfiája I. k. 1957. illetve MNL HBML XXXII.1. 1.d. A szerző összegzése alapján. A településen a forradalmi bizottmány október 27-én alakult meg. Kiáltványukhoz csatlakoztak a munkástanácsok is. Berettyóújfaluban 15 munkástanács alakult, amelyek a következők voltak: Állami Általános Leányiskola Pedagógus Munkástanácsa (október 31.), Baromfi Keltető Állomás Munkástanácsa (október 30.), Berettyóújfalui és Vidéke Értékesítő Szövetkezet Munkástanácsa (november 1.), Berettyóújfalui és Vidéke Körzeti Földműves Szövetkezet Munkástanácsa alakult: 1956. október 27., Berettyóújfalui Cipész KTSZ forradalmi munkástanácsa (október 27.), Berettyóújfalui Géppálmás Munkástanácsa alakult: 1956. október 27. elnök Dózsa Kálmán, Diákokthozon Munkástanácsa (november 1.), Fodrász Ktsz. forradalmi bizottsága, munkástanácsa alakult: október 27., Géppálmás munkástanácsa (október 28.), Kórház munkástanácsa (október 28.), Kossuth Tsz. munkástanácsa (október 27.), Szövetkezeti Áruelosztó Munkástanácsa. Az alakulás időpontja tisztázatlan, egy forradalmi bizottsági irat kéri a nevüket október 31-én, Terményforgalmi 1. számú telepe Berettyóújfalui Munkástanácsa (november 1.), Toldi Miklós Általános Fiúiskola Munkástanácsa (egy levél igazolja létét a forradalmi bizottságtól), Tűzrendészeti Alosztály-parancsnokság Munkástanácsa (október 31.)

K i á l t v á n y

Berettyőújfalui delgező népe!
Magyar Testvérek!

A mai napon községünkben is, Debrecenhez hasonlóan megalakult a Ferradalmi Bizettség.-

A Ferradalmi Bizettségben képviselve vannak elsősorban Berettyőújfalui delgező parasztjai, valamint az üzemek képviselői, azok a magyarok, akik esztatlanul bírják bizalmukat.-

A rendkívüli helyzettel kapcsolatban a Ferradalmi Bizettség úgy a község, mint a járásban a vezetést átvette. A Ferradalmi Bizettségben képviselve vannak a henvédség, a határőrség, valamint a rendőrség képviselői is.

Lesszögzni kívánjuk, hogy a Ferradalmi Bizettség teljes egészében támogatja a debreceni Ferradalmi Bizettség, valamint a diákság parasztsága és a diákság összes követeléseit fenntartás nélkül. Lesszögzük azt is hogy a kormány jelenlegi összehállításával szem értünk egyet.

Magyar Testvérek! Ezekben a sorsdöntő és nehéz napokban, amikor az ország számtalan sebből vérzik, gé deljatek arra, hogy fegyelmzett és lelkiismeretes magatartásokkal a jövőndő szabad országunkat építjük. Tartózkodjatek az ektalan oivédástól, a testvérharctólés ne üljetek fel azoknak a családeknek, amelyeket esetleg a rend megbentása érdekében elhiresztelnek. Köszöljük azt is, hogy az összes fegyverek a megalakult nemzetőrség felügyelete alatt állanak és el vannak zárva.

Felhivunk mindenkit, hogy akinél még esetleg fegyverek vannak, azok a legsürgősebben a rendőrség kapitányságán, a nemzetőrség parancsnokának adják le.-

Területünk éllelmiszer ellátása biztosított. Felhivjuk a parasztságot, hogy a piacra áruít hozza fel és szabad kereskedelemben értékesítse. Ez által az ellátatlan üzem munkásság éllelmiszer is nagyban megkönnyebbül. Felkérjük a parasztságot, hogy a jelen helyzetben ne roha mezza meg a malmet örletés céljából, akinek etthen elegendő lisztkészlete van, mert gé deljünk arra, hogy a berettyőújfalui malom az egész községet köteles liszttel ellátni.- A malom zavartalan működése biztosított.

Felhivjuk a termelőszövetkezeteket, hogy a lehetőség keretein belül a földművelőszövetkezetnek a husellátás zavartalan ellátása érdekében hisett sertéseket adjon el. Felhivjuk és utasítjuk a szövetkezeteket hogy a lakosság éllelmiszer szükségleteit az eddig érvényben lévő beltárolásn elégítse ki. Hasonlóképpen elrendeljük, hogy a piaci forgalomban is a jelenlegi árak betartása szükséges.-

A Nemzeti Bank utasítást kapott arra vonatkozóan, hogy a munkások bérét a szokásos fizetési napokon fizesse ki.-

A község biztosítását a nemzetőrség látja el. Felhivunk nyomatékosan mindenkit, hogy a legmesszebbmenően támogassa munkájukat, a rendszavárakat pedig közbösítse ki önmagából. Ez ma minden magyar polgár legszentebb kötelessége.-

Berettyőújfalui, 1956 évi október hó 27.

Ferradalmi Bizettség

¹⁹ MNL HBML XXXII. 1. 1. d.

Anélkül, hogy most részleteznénk tevékenységüket, egy dolgot biztosan megállapíthatunk. A bizottmány az adott történelmi pillanat lényegét megértve, kifejezetten az emberek érdekeit szem előtt tartva, széles-demokratikus elvek mentén végezték rövid, de annál intenzívebb munkájukat. Több nagyon fontos és hangsúlyos vonása, sajátossága is van a kistelepülési forradalmi bizottmányok tevékenységének. Az egyik, amit meg kell említeni: s a kutatások is azt igazolják, hogy a hatalomváltás a falvakban a párt- és tanácsi vezetők radikális eltávolításával, s a rendszert kiszolgáló hivatalnokok, rendőrök, ÁVH-s tisztek leváltásával járt. **Berettyóújfaluban** például őrizetbe vételükkel is.

Tehát azt kell mondanunk, a hatalomváltás a falvakban radikálisabb, következesebb volt, mint a fővárosban vagy a megyeszékhelyeken. A másik, hogy a községek egy részében már Nagy Imre október 30-i bejelentése előtt megkezdődött az 1945 után tevékenykedő pártok újjászerveződése. De csakis a '45 utáni koalíciós pártoké, így a Független Kisgazdapárt, a Szociáldemokrata Párt, a Magyar Kommunista Párt, a Nemzeti Parasztpárt szerveződött újjá. Ez a folyamat jelzi, a diktatúra évei nem ölték még ki a demokratikus gondolkodást a falun élő emberekből.

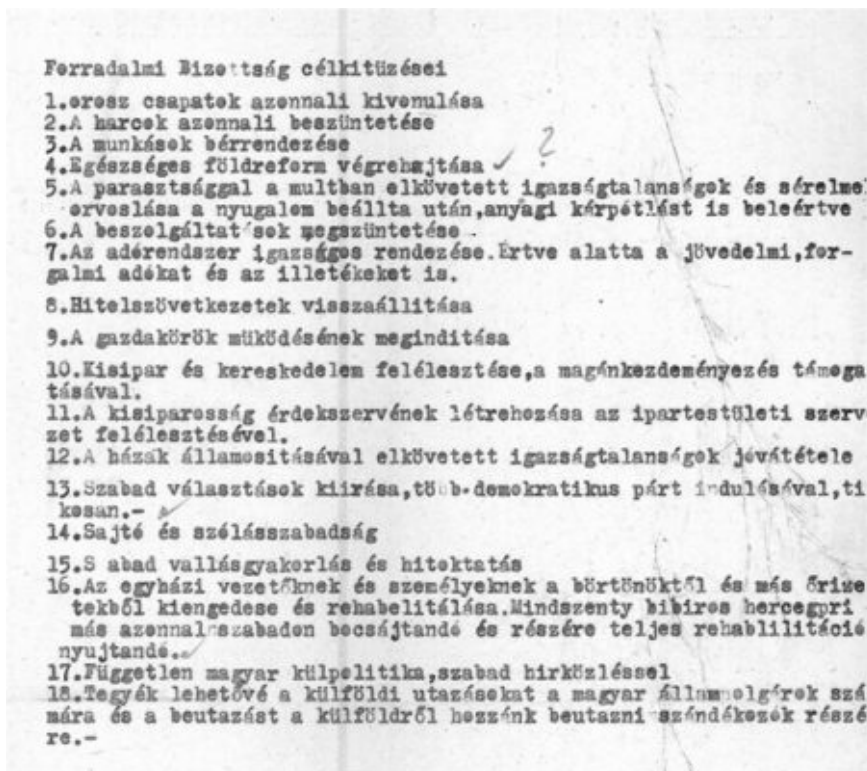
A kádári propaganda azt bizonygatta, hogy a falvakban a nagygazdák, kulákok, volt csendőrök, az 1945 előtti rendszer falusi tisztviselői kaptak szerepet a bizottmányokban, és a Horthy-rendszert akarták restaurálni. A dokumentumok ezt nem igazolják. A vezető és meghatározó személyek a jó nevű tekintélyes falusi parasztemberek, iparosok és fiatal értelmiségiek, tanítók, orvosok, tanárok voltak, a bizottmányok tagjai pedig zömmel parasztemberek voltak. Persze akadtak kivételek, de azok száma elenyésző volt.

A berettyóújfalui járási forradalmi bizottmány tagjai igen aktívak voltak. A járás területén eltávolították az összes volt kommunista vezetőt, s az ÁVH-s tiszteket őrizetbe helyezték. A berettyóújfalui repülőteret üzembe helyezték és azon keresztül is tartották a kapcsolatot Budapesttel. Még repülőt is fogadtak.²⁰ A községi forradalmi bizottmány 18 pontban fogalmazta meg célkitűzéseit. Földreform, szabad választás, vallásgyakorlás, sajtószabadság, a magántulajdon visszaállítása a mezőgazdaságban és az iparban. Szuverenitás, hogy csak néhányat említsünk. Ezeket értékelve megállapíthatjuk, hogy egy polgári demokratikus berendezkedés irányába mutató kezdeti elképzelésekről beszélhetünk. Mindezt később csak megerősítette Nagy Imre 1956. október 30-án nyilvánosan is meghirdette kormányprogramja. Abban egy teljesen új társadalmi berendezkedés képét vetítette előre. Azt gondoljuk, érdemes újra feleleveníteni a miniszterelnök mondandóját: „... *A hazánkban mind szélesebben kibontakozó forradalom, a demokratikus erők hatalmas megmozdulása választút elé állította hazánkat... Az ország életének további demokratizálása érdekében az egypárt-*

---

²⁰ ÁBTL V. – 150 370. II. kötet

rendszer megszüntetésével a kormányzást az 1945-ben újjászületett koalíciós pártok demokratikus együttműködésének alapjaira helyezi. Ennek megfelelően a nemzeti kormányon belül szűkebb kabinetet létesít, amelynek tagjai: Nagy Imre, Tildy Zoltán, Kovács Béla, Erdei Ferenc, Kádár János, Losonczy Géza és a Szociáldemokrata Párt által kijelölt személyiség... A nemzeti kormány felhívja a szovjet csapatok parancsnokságát, hogy azonnal kezdje meg a szovjet csapatok kivonását Budapest területéről. Egyidejűleg a nemzeti kormány közli az ország népével, hogy a szovjet csapatoknak az ország területéről való kivonására haladéktalanul megkezdi a tárgyalásokat a Szovjetunió kormányával. A nemzeti kormány nevében bejelentem, hogy a forradalom által létrehozott demokratikus helyi önkormányzati szerveket a nemzeti kormány elismeri, rájuk támaszkodik és támogatásukat kéri. »Demokratikus helyi önkormányzatok.« – mondta Magyarország miniszterelnöke.²¹

A bizottság által megfogalmazott célkitűzések²²

²¹ Elhangzott 1956. október 30-án, 14 óra 30 perckor, a Magyar Rádióban

²² MNL HBML XXXII. 1. 1. d.

Nagy Imre gondolatai vidéken is támogatásra találtak. A megkezdett munkát folytatva a forradalmi bizottmányok szekciókat hoztak létre. **Berettyóújfaluban** például felmérték a település járműállományát a budapesti és egyéb szállításokhoz. Érdekes adat, hogy a községben ekkor 25 teherautót, 2 buszt, 2 taxit, 4 személyautót, 86 motort, 2 mentőt használtak.²³ Más vonatkozásban külön figyelmet fordítottak a közbiztonságra is. A megyei forradalmi bizottmánytól érkezett fegyvereket biztonságosan elhelyezték, a nemzetőröket felfegyverezték. Biztosították a Debrecenből érkezett katonai szakasz segítségével a járás közbiztonságát, annak irányítását. Egy odavezényelt, Zsák Zoltán nevű hadnagynak pedig kifejezetten az volt a feladata, hogy katonáival védelmet biztosítsanak a forradalmi bizottmánynak, egy esetleges zöld ÁVÓ-s támadás ellen.

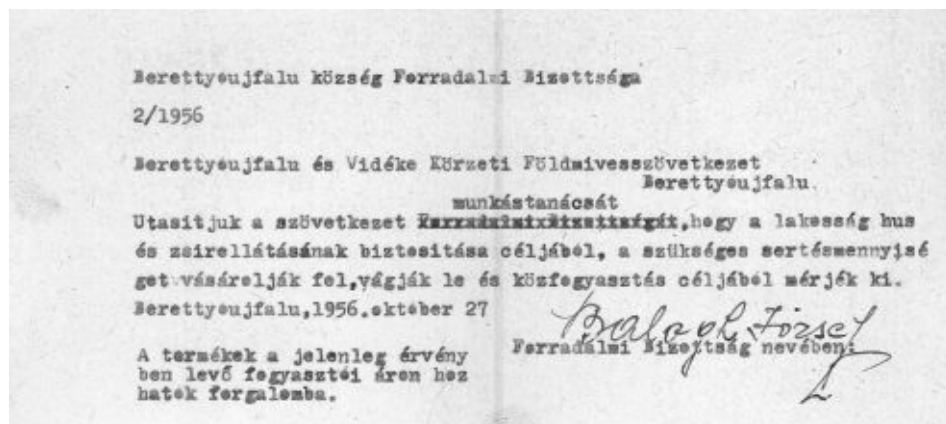

Berettyóújfaluban hat szekció segítette a bizottmányok munkáját.²⁴ A Közigazgatási szekció rendkívüli anyasági segély utalásáról döntött, illetve jóvoltukból tej- és húsjegyet kaptak a gyermekes családok. A Kereskedelmi és ellátási szekció döntése alapján gondoskodtak a húsellátásról. Szarvasmarhák, borjúk, sertések vágását rendelték el, amelyeket a lakosok között osztottak szét.

²³ ÁBTL V. – 150 370. II. kötet

²⁴ Uo., illetve MNL HBML XXXII. 1. 1. d.

Élelmiszert gyűjtöttek a Budapesten harcolóknak, melyet október 30-án indítottak útnak a fővárosba. A mezőgazdasági szekció kezdeményezésére megkezdték az elvett földek magántulajdonba adását – *pontosabban elindították annak előkészítését*. Hasonlóan jártak el az elvett ingatlanok ügyében is a lakásügyi, városgazdálkodási szekció kezdeményezésére, megkezdték ugyanis azok nyilvántartásba vételét.

A bizottmány sertésfelvásárlást rendel el a lakosság részére ²⁵

A magánosítás útján

A megye '56-os iratainak kutatásakor sok településen talákoztam a helyi sérelmek orvoslásának kérdésével. Ezek valahol mégis két dologban egyeztek. Jelesül a parasztságon és a kisiparosokon esett sérelmek orvoslása. Az elvett földek, jószágok, tanyák, az államosított fűszerboltok, fodrászüzletek, mozik és sorolhatnám, mi minden magánkézbe történő visszaadása. Így volt ez Berettyóújfaluban is. Az egyik leghangsúlyosabb követelés volt a magántulajdon újbóli visszaállítása, a kisemmizettek kárpótlása. **Lássuk be!** A kommunista rendszer egyik alappilléren, a társadalmi közös tulajdonon kívántak léket ütni a forradalmárok.

A következőkben egy 1956. november 2-án keletkezett iratból. A bizottmány 25 pontban foglalta össze követeléseit, amelyekből a korábban már említettek mellett figyelemre méltó gondolat, a családi pótlék megemlése úgy, hogy az édesanyáknak ne kelljen a gyermek születése után visszamenni dolgozni.

²⁵ MNL HBML XXXII. 1. 1. d.

Jegyzőkönyv

Készült 1956. évi november hó 2. napján a Berettyóujfalu község Szocialista Ferradalmi Bizottságának Berettyóujfalu és Vidéke Értékesítő Szövetkeze dolgozóinak felülvizsgálatáról.

Jelen vannak

Balogh József elnök elnökléte alatt, Jakab János, Jakab Vince, Balogh Istv Ujhelyi István, ifj. Vigh Sándor, Fábrián István, Gulyás Sándor, Csahéczai Imre dr Zsotkovics Andor, Györfi Gyula, Zsupos Sándor, Asszales Imre, Halás Józse Jenei János, Berthely Károly bizottsági tagok, Zseldes Sámuel, Hermann Ferenc Bagdi István, Bánszki János, Léska Károlyné munkástanácsstagok. - Szilágyi Lajos elnököt a szövetkezet tagsága és munkástanácsa eltávolította a szövetkezet éléről.

Hermann Ferenc üzemigvezető működése ellen kifogás nem merült fel Kapusi Sándor mezőgazdasági előadót a szövetkezet eltávolította. Léska Károlyné könyvelő működése ellen kifogás nem merült fel. Agárdi Ferencné főkönyvelőt sem a munkástanács, sem a bizottság tagjai ne ismerik közelebbről. Célszerű lenne előző munkahelyéről Nagyrábérel magat tásárol véleményét kérni. -

Bánszki János pénzügyi előadó ellen kifogás nem merült fel.

Tarr Éva adminisztrátor ellen kifogás nem merült fel

Beneze Kálmánné adminisztrátor ellen kifogás nem merült fel

Szatmári Mária takarítónő ellen a munkástanács részéről kifogás nem merült fel.

Balogh Gábor felvásárlás lakásából és Berettyószentmárton községből eltávolították, más névre intézkedni szükségtelen -

Zseldes Sámuel felvásárlás ellen észrevétel nem merült fel

Bányai Lajos felvásárlás ezidőszerint kórházi ápolás alatt áll, nem működik

Bárczi Ambrus beltvetető ellen észrevétel nem merült fel. -

Fábrián László beltvetetőt mint büntetett előlelt személyt a szövetkezet elbocsájtotta, összeköttetés révén, ismét visszakérült a szövetkezethez annak ellenzése ellenére is. Nem kívánatos nevezett tervfői működése

Györfi Sándorné baremfi felvásárlás ellen észrevétel nem merült fel.

Kemete Jánosné baremfi felvásárlás ellen észrevétel nem merült fel.

Melnár Imréné baremfi felvásárlás ellen észrevétel nem merült fel.

Barta Ferenc baremfi felvásárlás Berettyószentmártonban működése nem kivátes, elbocsájtását javasoljuk -

Melnár Lajosné baremfi felvásárlás Szentpéterszegen észrevétel nem merült fel. -

Weisz Jenő telfelvásárlás ellen észrevétel nem merült fel

Katz Ignác telfelvásárlás ellen észrevétel nem merült fel

Bagdi István raktáros ellen észrevétel nem merült fel

Lukács Gyula raktári munkás ellen észrevétel nem merült fel

Fapp Gyula széna felvásárlás ellen észrevétel nem merült fel

Birizse Dezső éjjeli őr ellen észrevétel nem merült fel

Orbán Mihály éjjeli őr ellen észrevétel nem merült fel

Balogh Sándor éjjeli őr ellen észrevétel nem merült fel

Mohácsi Jenő éjjeli őr ellen észrevétel nem merült fel

Szabó Imre présmunkás ellen észrevétel nem merült fel

Gulyás Imre présmunkás ellen észrevétel nem merült fel

Foszár Sándor présmunkás ellen észrevétel nem merült fel

Takács Albert présmunkás ellen észrevétel nem merült fel

Mészáros Lajos présmunkás ellen észrevétel nem merült fel

Szöke Sándor présmunkás ellen észrevétel nem merült fel

Fapp István présmunkás ellen észrevétel nem merült fel

Szatmári Gyula présmunkás ellen észrevétel nem merült fel

Jakab Ambrus présmunkás ellen észrevétel nem merült fel

D. Nagy Sándor kecskis ellen észrevétel nem merült fel

Füredi Antal kecskis ellen észrevétel nem merült fel

Szilágyi Márton raktári munkás ellen észrevétel nem merült fel.

K.M.F.T.

A november 2-i jegyzőkönyv tanúsága szerint a szociális ügyek mellett az értékesítő szövetkezet dolgozóinak felülvizsgálatát is megtárgyalták a bizottság tagjai. ²⁶

²⁶ MNL HBML XXXII. 1. 1. d.

Ebben az időben még nem volt gyermekgondozási támogatás. Anyasági szabadság ekkor 12 hét volt, amelyet a szülés előtt és után két részletben lehetett kiadni, vagy szülés után egyszerre kivenni. A nyugdíjasok vonatkozásában a korhatár csökkentését, a nyugdíj összegének növelését követelte a bizottmány. E két pontot azért is említettem meg külön, mert jól példázza a bizottmány szociális érzékenységét is. A 25 pontból azonban semmit sem tudtak véglegesen megvalósítani. November 4-én hajnalban, az egykori vármegyeháza épületét a szovjet tankok körülzárták, s megkezdődött a Kádár János vezette visszarendezés és megtorlás.

A megtorlás

Az eddig leírtakban azt is szerettem volna érzékeltetni, hogy csak úgy, mint a megye településeinek döntő többségében, **Berettyóújfaluban** is a demokratikus változások mellett elkötelezett, békés úton megvalósuló forradalom szemtanúi lehettünk. Azt biztosan tudjuk, hogy a forradalom napjaiban nem történt atrocitás, erőszakos cselekmény a településen. December 7-én ugyan még egyszer megmozdult a község lakossága, akik két fiatalember szabadon bocsajtásáért tüntettek. Őket előbb a karhatalmisták próbálták megfékezni, sikertelenül ezért szovjet katonai alakulatot vetettek be a tömegoszlatásra. Vér azonban akkor sem folyt. Nem úgy 1956. november 4-e, a kádári megtorlás kezdete után. Azt a belügyi forrásokból pontosan tudjuk, hogy Hajdú-Biharban sorra alakultak a pufajkás különítmények a munkásőrség egységei.²⁷

Berettyóújfaluban például december elején kelt életre egy közel harminc főből álló karhatalmi szakasz, *PÓCSI-különítmény* néven. Újfaluban Gaál Jánost – akit csak „Gaszti”-ként ismert a lakosság – szó szerint agyonverték a pufajkások. Mit tett Gaál János, akit egyébként **Gaál Gasztonként** anyakönyveztek?²⁸ Írásunkban már ejtettünk róla szót. A zöld ÁVÓ-s határőrparancsnokot a be nem avatkozásra szólította fel, s miután az őrnagy lövetni akart, Debrecenbe vitették és átadták az ottani forradalmi bizottmánynak. Gaál János békítő tettéért 1957. március 8-án este 11 órakor a Pócsi-különítménytől olyan súlyos verést kapott, hogy agyhártyarepedésben és agyvérzésben a tököli rabkórházban április 23-án az életével fizetett. Gyilkosainak pontos kiléte a mai napig ismeretlen. A közeli Nagyrábén is súlyos atrocitás történt, amikor 1957. február 5-i verés következtében Gál Lajos már soha nem tért magához és február 18-án, a berettyóújfalui kórházban halt bele a Pócsi-különítmény kegyetlenkedésébe.

²⁷ ÁBTL Hajdú-Bihar megye belügyi monográfiája I–II. kötet, 1957.

²⁸ MNL HBML HbFI XXXIII. 10/a.

²⁹ MNL HBML XXXII. 1. 1. d.

³⁰ ÁBTL Hajdú-Bihar megye belügyi monográfiája I. k. 1957.

A halálos veréseken túl a dokumentumok alapján tudjuk, hogy a környező településekről többen is súlyos, életveszélyes állapotban kerültek a kórházban. A kádári igazságszolgáltatás ugyan vizsgálta a pufajkások rémtetteit, túlkapásait, de semmitmondó felfüggesztést kaptak a gyilkosok. **Felteszem a kérdést!**

Milyen ítélet születhetett ott, ahol már a vádbeszédben a következő mondat is elhangozhatott, idézem szó szerint „... a vádlottak – mármint a pufajkások – cselekedete a szocialista humanitással, a szocialista etikával megegyezik, bárhogyan is nézzük...”²⁹

Berettyóújfaluban, 1957 áprilisában és májusában tartóztatták le a forradalomban részt vevőket, annak vezetőit. Végül több perben ítélték el 17 újfalui forradalmárt. A legsúlyosabb büntetést Dubay Miklós, a járási bizottmány elnöke kapta. Ő 9 évet töltött börtönben.

Ezen túl a tagok közül dr. Ormay Géza 4 év, Szántó Béla 6 év, Csontos András 4 év, Nagy István 3 év, Csóra József 4 év, Benei Sándor 4 év börtönt kapott.³⁰

²⁹ MNL HBML XXXII. 1. 1. d.

³⁰ ÁBTL Hajdú-Bihar megye belügyi monográfiája I. k. 1957.

Hittel, kitartással, tisztességgel

Dolgozatunk befejezéseként egyetlen rövid történetet szeretnénk megosztani az Olvasóval. Néhai **Bényi Árpád** festőművész, Berettyóújfalu díszpolgára 1956 októberében Kunhegyesen tanított. Ott érte az 1956-os forradalom. Egyik fametszetéből „*Szabad Magyarországot!*” felirattal, 200 példányban plakátot nyomtattak, amiért négyévi börtönbüntetésre ítélték, ahol 733 napot töltött. Szabadulása után Berettyóújfaluban csak segéd munkásként tudott elhelyezkedni. Művészetének szinte utolsó darabjáig visszatért a forradalom katarzisa és a börtönmény. Volt hite, ereje a folytatáshoz, hogy aztán első önálló kiállítását 1966-ban „politikai pesszimizmus” igaztalan vádjával Debrecenben betiltsák. Bényi azonban nem adta fel. Ő soha nem adta fel, egészen addig, míg a teremtő 75 éves korában, 2006. december 24-én, karácsony szent estéjén magához nem rendelte. Bényi Árpád festőművész, Berettyóújfalu díszpolgárának hite, ereje, kitartása és elkötelezettsége legyen példa mindannyiunk számára. Isten adja, hogy így legyen!

Hivatkozott irodalom:

Filep Tibor:

A történelem sakktabláján. Debrecen, 1990.

Gazdag István (főszerk.):

1956 dokumentumai Hajdú-Biharban. Debrecen, 1993.

Kahler Frigyes (szerk.):

Sortűzek – 1956. I. Budapest, 1993.

A faluváros a forradalomban

Bevezetés ¹

Az 1956. október 23-án kitört forradalom a magyar történelem egyik legkiemelkedőbb, legnagyobb jelentőséggel bíró, egyszerre dicsőséges és tragikus eseménye volt. Ennek hatása és emlékezete napjaink magyar társadalmában, annak történelmi tudatában is élénken jelen van. A forradalom időbeli kiterjedését tekintve mindössze 20 napból állt: 1956. október 23-án kezdődött, 28-ára teljes győzelmet aratott, november 4-én pedig bevonult Magyarországra az óriási túlerőben lévő szovjet hadsereg. (Több mint 120.000 katonát mozgósítottak, ilyen méretű haderőt a forradalom előtt utoljára a II. világháborúban vetettek be.) November 11-re pedig az utolsó fegyveres ellenállást is felszámolták.

Jelentősége és eredménye mégis óriási volt: az 1945 utáni amerikai-szovjet kétpólusú világberendezkedésben a szovjet blokkba tartozó országok közül elsőként hazánk, egy alig tízmillió ország szállt szembe a világ akkori legnagyobb birodalmával, lakosai egyszerű civilekként vállalták a fegyveres harcot és álltak helyt egy sokszoros túlerőben lévő, képzett hadsereggel szemben, nem mindennapi bátorságról, hitről, és persze szabadságvágyról tanúbizonyságot téve.

A forradalmat ugyan vérbe fojtották, ugyanakkor mégsem maradt következmények nélkül: a Szovjet birodalom vezetői látva hazánk szabadságvágyát, a diktatórikus rendszer határozott elutasítását, amit végső soron vakmerő és elszánt fegyveres ellenállással is képesek alátámasztani, rákényszerültek a rendszer enyhítésére, terrorisztikus eszközeinek mérséklésére, sztálinista és erőszakpárti politikusok eltávolítására.

Tehát ha végső soron a forradalom nem is érte el végső célját, de a rendszer konszolidálásra tudta kényszeríteni a Szovjet Birodalmat, ami ha csak a két fél közötti Dávid-Góliát méretű különbségeket nézzük, óriási eredménynek számított. Magyarország méltán vívta ki az egész világ tiszteletét, jogos tehát a büszkeség és megemlékezés október 23-án.

---

¹ A bevezetést Bagdi László kollégám írta.

A II. világháború végére kialakult nagyhatalmi kompromisszumok, és ennek megfelelően alakított katonapolitikai helyzet eredményeként Magyarország 1944–45-ben Kelet-Közép-Európával együtt a szovjet érdekszféra részévé vált. A birodalom, és annak vezetőjének, a történelem egyik legvéreskezőbb diktátora, Sztálin célja a megszállt térség teljes szovjetizálása volt, azaz a szovjet kommunista diktatúra bevezetése. A hivatalosan „felszabadító” Vörös Hadsereg kezdettől fogva megszállóként viselkedett, a magyarországi kommunisták – élükön Rákosi Mátyással, „Sztálin legjobb magyar tanítványával” – a szovjet hadsereggel a hátuk mögött fokozatosan, de annál biztosabban terjeszkedtek. 1948-ra teljes hatalmat szereztek az országban.

Megkezdődött a „Rákosi-korszak”, egy szovjet-sztálinista típusú totalitárius, a társadalmat permanens rettegésben tartó terrorrendszer, hazánk történelmének talán legsötétebb időszaka. Ezt a zsarnoki rendszert 1953–1955-ig egy másik kommunista, Nagy Imre próbálta meg elviselhetőbbé tenni. Ennek a lehetőségét Sztálin 1953-as halála, és az ezt követő desztalinizációs folyamatok tették lehetővé, a rendszer bár megmaradt diktatúrának, de enyhült. A sztálinista diktátorokat a megszállt országokban leváltották, ennek megfelelően Rákosit menesztették, helyébe Nagy Imre lépett.

1955-ben a nemzetközi helyzet változásai miatt Moszkva ismét a keményvonalas politikához tért vissza, így Nagy Imrét leváltották, visszatért a Rákosi-klika, és velük együtt a terror, az erőszak, a mindennapos rettegés. A diktátor visszatérése ellenére a társadalmi hangulat ekkorra már megváltozott: egyrészt, mert az 1948–53-ig tartó Rákosi-diktatúrát a lakosság keményen megszenvedte, ami már önmagában is egy szembenállást gerjesztett, másrészt ezt fokozta az enyhülést hozó két éves Nagy Imre-kormány, ami végképp kiengedte a szellemet a palackból.

1956-ra a társadalom tűrőképessége határára érkezett, egy nyílt rendszer elleni lázadás a levegőben lógott, amin már Rákosi 1956. júliusi menesztése és Szovjetunióba való száműzése sem segített. Egy olyan rendszer, melyben egy társadalom évekig tartó állandó, mindennapos rettegésben, a biztonságérzet teljes hiányában él, törvényszerű, hogy a félelem egy idő után a hatalom elleni szembenállásba csap át, ahogy az 1956-ban történt. Őszre a közhangulat puszkaporos volt, az értelmiség, elsősorban a Petőfi Kör és az Írószövetség nyíltan bírálta a fennálló rendszert (korábban ez elképzelhetetlen volt). Rajk László, az 1949-ben koncepciók iránt perben kivégzett belügyminiszter október 6-i újratemetésén mintegy 200.000 (!) ember jelent meg, ami egyértelműen a hatalom elleni szembenállást szimbolizálta. A temetésen már elhangzottak

---

²Romsics 2010. 220.

olyan rigmusok, mint a „Nagy Imrét a kormányba, Rákosit a Dunába!”, vagy a „Nem állunk meg félúton, Sztálinizmus pusztuljon!”².

Október 16-án, Szegeden megalakult a pártvezetéstől független MEFESZ (Magyar Egyetemi és Főiskolai Egyesületek Szövetsége), melyhez az ország többi egyeteme rövid időn belül csatlakozott. Október 19–21. között szovjetellenes mozgolódás tört ki Lengyelországban, ami megadta a végső lökést a magyarországi eseményeknek: október 22-én a budapesti műegyetem diákjai megfogalmazták 16 pontos követelésüket, majd 23-án a lengyelországi eseményekre reagálva lengyel szimpátiatüntetést tartottak a Petőfi-, majd a Bem-szobornál, ami órákon belül egy óriási rendszerellenes megmozdulássá alakult.

Az ország összes nagyvárosában tömegtüntetések kezdődtek, 23-án délelőtt 11 órakor Debrecenben eldőrdült az első sortűz, Budapesten este hét körül ledöntötték a Sztálin-szobrot, majd tizenegy óra körül fegyveres harc kezdődött a követeléseiket bemondatni kívánó tüntetők és a karhatalmisták között a Rádió épületénél. Magyarországon kitört tehát a forradalom...

Berettyóújfalu a forradalomban

*„Törvényesen kell tisztázni Újfaluban is, hogy kinek mi a bűne, így feleljenek, akiknek kell az 1950–56 között elkövetett vétkekért”
Szántó Károly*

Berettyóújfaluban az 1956. október 23–26 közötti időszak várakozással volt teli, öröm és türelmetlenség, izgatott beszélgetések és a hírek figyelése jellemezte az emberek napjait. Majd október 26-án a várakozó nép felébredt és s forradalom szele végigsöpört a városban! Délután, a Kossuth-nótát énekelve, néhány helyen megállva és szónokolva vonultak fel. Csóra József és Gaál János vezetésével leszedték és leverték a középületek homlokzatáról a vörös ötágú csillagot, közben a Himnusz is többször elhangzott. Az emberek első ízben ekkor keresték fel a határőrlaktanyát és a rendőrséget, kérve a semlegességüket és csatlakozásukat.³

„Berettyóújfaluban is megmozdult a nép, az éjjel néhány kommunista vezető megszökött (...) délelőtt általános tüntetés volt (...) az orosz emlékoszlopot kalapáccsal verték szét. Ma már mindenütt piros-fehér-zöld zászlók gyászszalaggal. Mindenki az utcán tolong...”

---

³ A szerzőnek nyilatkozók visszaemlékezése alapján

A szovjet emlékmű

Berettyóújfaluban október 26-án délután kezdődött a tüntetés. *„Össze-
gyűlt a nép a templomnál. (...) Innen aztán, amikor elmondtuk a magunkét, el-
indultunk a kórház felé. Annak a tetején volt egy nagy vörös csillag. Felment
valaki fűrésszel, lefűrészelte és lehajította. Akkor ott megfordultunk, jöttünk
visszafele, a pártnak az irodáján ki volt téve a nemzetiszín zászló, a ház tetején
meg egy nagy vörös csillag. Bementünk. Bevetettük a zászlót, a közepéből
kivágtuk a veres csillagot. (...) Másnap piaci nap volt. Páran kimentünk a vasút-
állomáshoz, és a vasutasokkal együtt elindultunk befelé. (...) Mindig csatlako-
ztak hozzánk, mikorra ideértünk a templomhoz, ott már nagy tömeg volt. (...)”*^{4,5}

*„Szép októberi napsütés volt, a Kossuth Rádióból tudtuk meg, hogy
forradalom robbant ki Pesten. Berettyóújfaluban is lehetett érezni, hogy készül
valami, óriási volt a nyomás a hatalom részéről, türelmetlenség, elégedetlen-
ség. A legmerészebb álmainkban sem gondoltuk, hogy a forradalom bekövet-
kezhet. Október 24-én az utcára mentünk, csoportokba verődve beszélgettünk
és vártuk a fejleményeket, de nem történt semmi. 26-án már nagyon türel-
metlen voltam, elindultam és néhány középületen lefestettem a csillagokat,*

⁴ A szerzőnek nyilatkozók visszaemlékezése alapján

⁵ Szokolczai-Á. Varga 2003. 238–251.

délután az országászlónál kb. 800-1000 ember gyülekezett. A pártbizottság épülete elé mentünk (ruhagyár) és ott maga a párttitkár, Rohács József⁶ vágta ki a zászlóból a Rákosi-címert, de mi nem tartottunk igényt a párttitkár közreműködésére.” – emlékezik Csóra József.

„A szovjet emlékművet tűzoltókocsikkal, traktorokkal, drótkötéllal próbálták leborítani, a fiatalság is verte kalapácsokkal, de nem sikerült. Berettyóújfaluból a pártvezetőség elmenekül Csehszlovákiába. Kisebb nagyobb csoportosulások járkák az utcákat. Október 26–27-én Pestről is érkeztek a Serestyén fiúk, akik a forradalmat próbálták kiterjeszteni.”⁷

A megyei pártbizottság utasításait tanácskozták meg a rendszer kiszolgálói október 27-én. A megbeszélést már nem tudták befejezni, mert több ezer főnyi berettyóújfalui és környékbeli forradalmár a tanácsháza elé vonult, félbeszakították a megbeszélést, majd megalakult a Községi Forradalmi Bizottmány (székhelye a község háza). Az országászlónál sokan felszóltak, követelték az orosz csapatok kivonulását, a kommunista párt megszűnését, az erőszakos tagosítások befejezését, a beadási kötelezettségek azonnali eltörlését, általános és titkos választójogot. Még ezen a napon kiáltványt bocsátottak ki, melyben azonnali intézkedéseket fogantatosítottak. A Járási Forradalmi Bizottság (székhelye a volt megyeháza) dr. Dubay Miklós elnökletével működött. Erőszak nélkül buktatta meg a berettyóújfalui nép a gyűlölt rendszert. Ezen a napon több helyen is elhangzottak szónoklatok. Délelőtt 9 órakor a tanácsháza előtt összegyűlt tömeg úgy döntött, hogy visszamennek munkahelyeikre, hogy ott válaszszák meg azokat a követeket, akikből még aznap kiválasztották a bizottmány tagjait. Id. Csörsz Ferenc, Csörsz Ferenc és Csörsz Károly a kezdetektől fogva jelentős szerepet játszottak a forradalomban. Emiatt a „pufajkás központ”, a mai ruhagyár vállalat-szobáiba kerültek a forradalom leverését követően.

A Berettyóújfalui Forradalmi Bizottmány elnöke Balogh József kovácsmester volt, akinek feladata lett a közigazgatás folytonosságának biztosítása, a mindennapi teendőik intézése és az események nyomon követése. A Rákosi-rendszer bűneit alátámasztó dokumentumokat összegyűjtötték és egy lepecsételt páncélszekrénybe helyezték. Szántó Béla és Csontos András vezetésével polgárőrséget szerveztek, akik a forradalomhoz hű rendőri állomány embereivel közösen végezték a közrend védelmét. Néhány munkahely tanácsával közölték, hogy kik azok, akikre a múltrendszerbeli szerepük miatt oda kell figyelni, de elbocsátással, internálással vagy fizikai agresszióval nem fenyegettek. Ellenben a megtorlás alatt Balogh Józsefet is pufajkások kínozták meg.⁸

---

⁶ Rohácsot emiatt a forradalom leverését követően felelősségre vonták.

⁷ A szerzőnek nyilatkozók visszaemlékezése alapján

⁸ A szerzőnek nyilatkozók visszaemlékezése alapján

Csóra József feladata a környező településeken a bizottságok megszervezése volt. Beszédekert mondott, melyek lényege az egyetértés, a felebaráti szeretet és az ország újjáépítése volt. Nem akartak senkinek sem rosszat, nem bántottak senkit, vigyáztak a rendre és fegyelemre.

A Berettyóújfalu Község Tanácsa által a forradalom időszakában használt bélyegzők⁹

A forradalmi testületek különbözőképpen bántak a helyi funkcionáriusokkal. Volt, akit szabadságoltak, volt, akit átvettek, de sokakat leváltották és elbocsátották. Elsősorban azoktól akartak megszabadulni, akik korábbi cselekedeteikkel kivívták a közösség ellenszenvét, és különösen azoktól, akik nem voltak helybeliek. Hajdú-Bihar megye a csendes felkelők kezén van. Megalakult a megyei forradalmi bizottmány, mely a következő rendeletet adta: *„Minden körülmények között a rendet, a fegyelmet minden községben meg kell őrizni, és fenn kell tartani.”*¹⁰

Berettyóújfaluban sem történtek atrocitások pártfunkcionáriusokkal, pedig az emberek tudták, ki hogyan cselekedett az elmúlt években, néhányan igazságtételt is követeltek, de az eseményeket sikerült békés mederben tartani, még pofon sem csattant a forradalom napjaiban. Néhányan terveztek Molotovkocktélós támadást az orosz tankok ellen, de november elejére már teljes nyugalom volt. Ekkor dübörögtek be a szovjet páncélosok, amelyek körbezárták a vármegyeházát. A bizottmány tagjait hagyták elvonulni, de a régi vezetőség azonnal visszatért. Megkezdtek a forradalom előtti állapotok visszaállítását. Az újfaluiak azonban nem könnyen hódoltak be. Folytak a sztrájkok és tanácskozássok, röpcédulák és plakátok jelentek meg.¹¹

⁹ A bélyegzők a Bihari Múzeum gyűjteményében találhatóak meg.

¹⁰ Szívós 2007. 131–149.

¹¹ Szokolczai–Á. Varga 2003. 238–251.

A forradalom szovjetek általi leverését, 1956. december 4-ét követően már nyíltan támadt az újra pozícióba került elnyomó hatalom, provokációkra és megtorlásokra került sor. Marosán György ekkor tette hírhedt kijelentését: „Mától kezdve lövünk”. Átalakították az igazságszolgáltatást, és megteremtették a megtorlás kereteit. December 5-én kormányhatározattal elrendelték a forradalmi bizottságok és más hasonló elnevezésű szervek megszüntetését. Este 200 értelmiségit és munkástanács-tagot tartóztattak le. Megjelent az „Ellenforradalmi erők a magyar októberi eseményekben” címmel az első fehér könyv, mely a szovjet és magyar pártvezetők érdekeinek megfelelően meghamisítva ismerteti a történéseket. Mindezekre nyújtott válaszként országszerte tüntetések vették kezdetüket.

Berettyóújfaluban december 6-án a városi bizottság elhatározta, hogy kiszabadítja a röplapozásért elfogott nemzetőröket, Pongrácz Józsefet és Nagy Sándort. Másnap bizottságot küldtek Debrecenbe a szovjet városparancsnokság főhadiszállására, de ott nem sikerült egyezséget elérni, a delegáció szabadsága is veszélyben forgott. Hazafelé szovjet tiszt, pufajkás fegyveres és láncfalpas kísérettel érkeztek, felszólították a tömeget, hogy békésen vonuljanak el. Az emberek maradtak, majd megkezdődött a tömegoszlatás. A résztvevők között sok berettyószentmártoni is volt, akiket teherautókkal hoztak. A tömeg a rendőrkapitányság épületének ablakait beverte, bent kb. 80, felfegyverezett rendőr és karhatalmista tartózkodott, akik szerencsére nem kaptak tűzparancsot. A láncfalpasok szétkergették a tüntető embereket, majd a főutcáról nyíló mellékutcákra géppuskatűzet zúdítottak, a levegőbe célozva. A cél a megfélemlítés volt. Valószínűleg Csorba alezredes határozatlansága miatt nem lőttek a tömegbe, emiatt Csorbát rövidesen leváltják. A szovjet kíséret és az általuk történő tömegoszlatás megfélemlítésként szolgálhatott.^{12, 13}

A fentiekben jól látszik, hogy emberi tényezők mekkora hatással voltak az eseményekre. Ha a parancsnok éles lőszerral löveti az embereket, vagy a rendőrség épületében tartózkodó „pártkatonák” tűzparancsot kapnak, akkor a mosonmagyaróvári vagy salgótarjáni sortűzhöz hasonló események játszódhattak volna le városunkban is. Szerencsére ez ekkor nem így történt, de 1956-ot követően bárki, bármikor lehetett áldozat. A társadalmat megfélemlítették, az elnyomó gépezet újra dübörgött, milliók éltek félelemben és bizonytalanságban. A megtorlás totális volt, mindenkit elért!

---

¹² Eljött az idő, hogy az itt élők megtudják az igazságot. In: Filep 1996. 94–104.

¹³ A szerzőnek nyilatkozóak visszaemlékezése alapján

A Berettyóújfalu Forradalmi Bizottság kiáltványa

*Berettyóújfalu dolgozó népe!
Magyar Testvérek!*

A mai napon községünkben is, Debrecenhez hasonlóan megalakult a Forradalmi Bizottság.

A Forradalmi Bizottmányban képviselve vannak elsősorban Berettyóújfalu dolgozó parasztjai, valamint az üzemek képviselői is.

Leszögezni kívánjuk, hogy a Forradalmi Bizottság teljes egészében támogatja a debreceni Forradalmi Bizottság, valamint a parasztság és a diákság összes követeléseit fenntartás nélkül. Leszögezzük azt, hogy a kormány jelenlegi összeállításával sem értünk egyet.

Magyar Testvérek! Ezekben a sorsdöntő és nehéz napokban, amikor az ország számtalan sebből vérzik, gondolatok arra, hogy fegyelmezett és lelkiismeretes magatartásokkal a jövő szabad országunkat építjük. Tartózkodjatok az oktalan civódástól, a testvérharctól és ne üljetek fel azoknak a családoknak, amelyet esetleg a rend megbontása érdekében elhíresztelnek. Közöljük azt is, hogy a összes fegyverek a megalakult nemzetőrség felügyelete alatt állnak és el vannak zárva.

Felhívunk mindenkit, hogy esetleg akinél még fegyverek vannak, azok a legsűrűsebben a rendőrség kapitányságán a nemzetőrség parancsnokának adja le.

Területünk élelmiszer ellátása biztosított. Felhívjuk a parasztságot, hogy a piacra áruít hozza fel és szabad kereskedelemben értékesítse. Ezáltal az ellátatlan üzemi munkásság élelmisése is nagyban megkönnyebbedik. Felkérjük a parasztságot, hogy a jelen helyzetben ne rohamozza meg a malmot őrlés céljából, akinek otthon elegendő lisztkészlete van, mert gondoljunk arra, hogy a berettyóújfalu malom az egész környéket köteles liszttel ellátni. A malom zavartalan működése biztosítva van.

Felhívjuk a termelőszövetkezeteket, hogy a lehetőségek keretein belül a Földműves szövetkezeteknek a húsellátás zavartalan ellátása érdekében hízott sertéseket adjanak. Felhívjuk és utasítjuk a szövetkezeteket, hogy a lakosság élelmiszer szükségleteit az eddig bolti érvényben lévő bolti áron elégítse ki. Hasonlóképpen elrendeljük, hogy a piaci forgalomban is a jelenlegi árak betartása szükséges.

A Nemzeti Bank utasítást kapott arra vonatkozóan, hogy a munkások bérét a szokásos fizetési napokon fizesse ki.

A közrend biztosítását a nemzetőrség látja el. Felhívunk nyomatékosan mindenkit, a legmesszebbmenően támogassa munkájukat, a rendzavarókat pedig közösítse ki önmagából. Ez ma minden magyar polgár legszentebb kötelessége.

Berettyóújfalu, 1956. évi október hó 27.

Forradalmi Bizottság¹⁴

---

¹⁴ Gazdag 1993. 56–57.

A Berettyóújfalui Forradalmi Bizottság tagjainak névsora ¹⁵

1. Balogh József	14. Kovács János (diák)
2. Nagy János	15. ifj. Csontos András
3. Jakab János	16. Fábián István
4. Csörsz Károly	17. Karácsony István
5. Vígh Sándor	18. Dr. Horváth Sámuel
6. Csehóczi Imre	19. Jakab Vince
7. Karácsony András	20. Gulyás Sándor
8. Aszalós Imre	21. Balogh István
9. Zsupos Sándor	22. Ujhelyi István
10. Berthóty Károly	23. Nagy Gyula
11. Tóth Árpád	24. Veress László
12. Jenei János	25. Halász József
13. Tan János	26. Dr. Zsatkovics Endre

¹⁵ Gazdag 1993. 57–58.

Sorsok a forradalomban

Dr. Dubay Miklós

„A második világháború végétől a kommunista hatalom kiépüléséig alig néhány esztendő telt el. Sokan éltek meg az elmúlt rendszer tapasztalt köztisztviselői közül. Értékes segítségükkel zökkenőmentesen át lehetett venni a közigazgatás irányítását. A közrend védelme, az állampolgárok vagyonának, testi épségének megóvása volt számukra a legfontosabb. 1956. október 25-e és november 4-e között semmiféle atrocitás, verekedés, kilengés nem történt. Zavartalan maradt a közellátás, volt kenyér, tej, hús, az emberek megkapták a fizetésüket és tudtak vásárolni. Közel volt a szovjet határ, tudtuk, hogy nagy erejű páncélos hadtestek vonulnak Budapest felé. Féltek a falvakban, akadtak, akik fegyveres felkelést is fontolgattak az oroszok ellen, de miután kilátástalannak látszott a küzdelem, igyekeztünk leszerelni a hasonló próbálkozásokat.

1957 júliusában letartóztattak, Berettyóújfaluban, majd a megyei börtönben raboskodtam. Jó egy év múlva tárgyalták az ügyemet a megyei bíróságon. A debreceni pártbizottság olyan fenyegetéseket alkalmazott, hogy a megyében nem vállalták a védelmemet. Valójában nemigen volt mit tenni, a bírósági ítélet gyakorlatilag a perbefogásom előtt megszületett. A népi demokratikus államrend megdöntésére irányuló szervezkedés vezetésének büntetével vádoltak. A legenyhébb ítélet akkoriban ezért tizenöt év volt, a legsúlyosabb a kötél általi halál. Első fokon tizenöt évet kaptam. A debreceni börtönből, ahol egy kétszemélyes cellában tizen, olykor tizenöten zsúfolódtunk össze, Budapestre, onnan a váci börtönbe szállítottak. Másodfokon kilenc évre mérsékelték a büntetésemet. Közel hatévi raboskodás után szabadultam az 1963. évi amnesztia alkalmával. Nagyon sokáig nem jártam Berettyóújfaluban, tulajdonképpen el akartam felejteni ezt a várost, annyi keserűség és szomorú emlék fűzött hozzá.”¹⁶

Vetési Tibor

Édesapja szót emelt a kékcédulás, elcsalt választások miatt, B-listára kerültek, így 1952-ben Tibort nem vették fel sehová. Berettyóújfaluból Budaörsre költöztek, majd Nagy Imre első kormánya idején (1953-1955) visszaköltöztek a szülők, de Tibor Pesten maradt. 1956. október 23-án, Gerő beszéde után a villamoson már azt mondják neki, hogy kitört a forradalom nem kell jegyet venni!

---

¹⁶ Bihari Hírlap, 1993. november 4.

A berettyóújfalui pufajkás, Bujdosó is Pesten volt, mint főhadnagy, *„egy semmi-rekellő volt, rosszabb, mint Vámos Balázs!”* A Sztálin-szobor ledöntésénél is ott volt Tibor, autók húzták, közben lángvágóval vágta a szobrot. Tibor azt hallja, hogy *„Lövik a testvéreinket a rádiónál!”*, erre a tömeg egy része az ott álló teherautókra ugrik fel és elindulnak a rádióhoz. Tibor leesett róla, közben látott égő villamosokat. Mikor hazaér, éppen a háztömbjük védelmét szervezik a lakók, mert félnek a sok felfegyverzett embertől, akik közül felismerni vélnek börtönből szabadultakat is. Tiborban a forradalmi események túl nagy szervezettség érzését keltették, mindig minden pont ott volt, ahol kellett, és amire szükség volt! Sok tévinformáció is elterjedt a tömegben.

November 4-ét követően hazatér Berettyóújfaluba, megnézni a családot. Ferihegyig érnek csak, mert lőtték az oroszok a vonatszerelvényt. Teherautóval érkezik haza, a 42-es és a 4-es úton hatalmas sorokban látja menni a harckocsikat. Berettyóújfaluban ekkor kijárási tilalom van érvényben, ennek ellenére 20 óra után indulna haza udvarlásból, a „Nájlon” (étterem, ma Bella Costa) melletti zugba Vámos és Bujdosó berántja, de nem verik meg, hazavarják!

A család jól van itthon, így visszatér Pestre, ahol azt látja, hogy *„szerte széjjel van löve, az oroszok ha mozgást láttak egyből lőttek. (...) A Széna térnél az ellenállók gépszírral kenték be a macskakövet, így a tank nem tudott felmenni. Sok sárga cipős ÁVÓ-s volt a fákra fellógatva.”*

Tibor szerint a közvélemény nem tudott róla, hogy 1956 novemberétől mekkora megtorlás van folyamatban, mennyi embert visznek el. 1957-ben lett Tibor katona, és nagyon kemény kiképzést kapnak, forradalmároknak tekintették őket!¹⁷

Zsupos László

Édesapja 1903-ban született és szolgálatot teljesített a Horthy-korban a hadseregben, emiatt a II. világháború után osztályidegennek minősítik, fia, László emiatt nem mehet a gimnáziumba tanulni. László 1951-ben kerül el Budapestre, mert úgy gondolják, hogy ott nem ismerik, így könnyebb lesz neki munkát találnia. Dolgozik a Tétényi-tetőn a Mechanikai Műveknél, Balinkán 480 méter mélyen az antracitbányában, majd betegség miatt 1952-ben hazatér Berettyóújfaluba. Ezután Mezőkeresztesen a MASZOLAJ-nál dolgozik, majd újra Pesten, a Közmunkaügyi Igazgatóságánál.

Budapesten október 23-án a felvonulók kiabálják, hogy *„Le Rákosival, le Gerővel!”*. Az október 26-át követő napokban, mikor elcsendesednek a lövések, kimegy körbenézni. Mindenfelé halottakat lát az utcán, és október 30-án a

---

¹⁷Vetési Tibor elmondása alapján

Köztársaság téri eseményeknek is szemtanúja. A párházat ÁVH-s csapatok és szovjet tankok védték, melyek október 29-én elvonultak.

Az ÁVH ezen fészkének hamar híre ment a városban, annál is inkább mert 28-án már fel lettek oszlatva, így illegálisan működtek. Az ostrom alatt mindkét oldalon lettek halálos áldozatok, ÁVH-sok lincselésére is sor került. Zsupos László az események sűrűjébe csöppen. Látja a meglincselt és lelőtt embereket, szemtanúja az eseményeknek. Élete itt fordulóponthoz érkezett, hiszen szemlélődőként kerül rá több fényképre is, melyek alapján a megtorlást követően keresni kezdik. Szerencséjére nem ismerik fel, így nem kerül koncepció eljárássá alá.¹⁸

Zsupos László a Köztársaság téri párház előtt
(jobbról a második, kalapos személy)¹⁹

Lincselés a Köztársaság téren²⁰

¹⁸ Zsupos László elmondása alapján

¹⁹ A fényképből könyvborító lett – Eörsi László: *Köztársaság tér 1956*. Budapest, 1956-os Intézet, 2006.

²⁰ A fenti híres/hírhedt fénykép Zsupos László saját elmondása alapján a vállá mellett készült. Mint látható, szemben is áll egy fényképész, aki pedig a László oldalát fotózta le. Az e fényképész által készített képet László 1956-t követően látta, és mint később megtudta az alapján kereste az ÁVO. Zsupos László szerencséje az volt, hogy egy diáksapka volt rajta, így budapesti iskolákban keresték őt, mutatva a fényképet melyen rajta szerepel.

Kurucz Sándor

Részlet a nekrológiájából: „Kurucz Sándor 1935. augusztus 8-án született Berettyóújfaluban, református vasutas családban. 1955-ben, a sorakatonai szolgálatának teljesítésére, Miskolcra vonult be. A forradalom kitörésekor – miután a felső katonai vezetés a laktanyákból hazaküldte a katonákat – Ő is hazatért Berettyóújfaluba. 1956. október 28-án, amikor Nagy Imre elismerte, hogy >>a népfelkelés a magyar nép jogos forradalma volt<<, legfontosabb feladattá a közbiztonság megteremtése vált. A forradalom lázában élő országunkban – a belső rend fenntartására – szinte minden nagyobb településen megalakultak a nemzetőrségek.

Kurucz Sándor is – példamutatóan teljesítve a Haza által elvárt kötelezettségét – jelentkezett városunk nemzetőrségébe, ahol a Járási Tanács védelmét látta el. A szabadságharc leverésére vonuló Vörös Hadsereg egységeinek feltartóztatására, többen javasolták a Berettyó-híd felrobbantását. Ő egyike volt azoknak, akik megakadályozták ezt, mert tapasztalt katonaként tudta, hogy a gépesített szovjet hadosztályokat a helyi nemzetőrszakasz úgysem tudná feltartóztatni. A forradalom leverése után, Kádár bábkormányának hatóságai letartóztatták, s börtönbüntetésre ítélték. Felmentése és szabadulása után Budapestre ment, ahol a Lipót Távbeszélő Üzem telefonszerelőjeként dolgozott, majd családot alapított. A rendszerváltás után rehabilitálták, s Király Béla vezérezredes, a nemzetőrség főparancsnoka elismerte a forradalom alatti helytállását, s 1991-ben a Köztársaság Elnökétől 56-os Emlékérmét vehetett át.”²¹

Szívós István

„A hangulat és a bátorság elhatározó erővé vált, a helyzet tetteket követelt:
a forradalom kitört Berettyóújfaluban is.”
Szívós István

Részlet a nekrológiájából: „A szülőföld, Balatonboglár után sokfelé vetette a sors. Köszönhető ez igazságérzetének, az igaz ügyért való kiállásának, melyet a kor, amiben élt, a folyamatos küzdelem lehetőségével honorált. Az '56-os események

---

²¹ Kolozsvári 2016. 9.

már Biharban érték utol, és bármerre is élt és dolgozott élete során, leginkább biharinak vallotta magát. Nagy büszkeség ez számunkra, született bihariaiak számára, hisz sokat kaptunk tőle. Szívós István hosszú éveken át kiemelkedő munkásságot fejtett ki Berettyóújfalu város történetének kutatása terén, elősegítette a város szellemi életének gyarapodását, valamint a város kulturális és társadalmi fejlődését. Munkássága nyomán ismertté vált az egykori megyeszékhely 1920–1940, illetve 1945–50 közötti, a XX. század során elhallgatott, méltatlanul mellőzött, valós története, és természetesen közreadta az 1956-os események sorát, illetve annak az évtizednek a történéseit is (1970–1979), melynek során Berettyóújfalu a városi közigazgatási státusz elnyerésére készült. Jelentős szerepe volt a város 1956-os emlékművének megvalósításában, és az egykori szabadsághősök emlékének ápolásában. Így az Oláh Zsigmond utcai emlékmű felállításán túl elkészülhetett Gaál „Gaszti” emléktáblája is. (...) Tevékenysége elismeréseként a képviselő-testület 2008-ban Berettyóújfalu városért kitüntetés adományozott számára”²²

1956 nyarán eszmélt rá Szívós István, hogy milyen állapotok is uralkodnak Magyarországon, bár ekkor még a hortobágyi és recski magyar „gulagvilágról” semmit sem tudott. Szívós István több emberrel beszélgetett a kor politikájáról, megállapította, hogy a vidék bizalma Nagy Imrében van. Az emberek már egymás közt mertek beszélni, mertek kritikákat megfogalmazni, ez pedig reményeket keltett. „Az emberek reménykedni és gondolkodni is kezdtek. Tudatára ébredtek helyzetük tarthatatlanságának. Akkor, 18-19 éves fejjel döbbsentem rá, hogy Magyarországon a magyar emberek élete elviselhetetlen. Ez a két hónap számomra is a tudat ébredése, az eszmélés nyara volt.”

Szívós István részt vett az 1956. október elején, Komádiban megrendezett értelmiségi anketon, melyet a Hazafias Népfrent szervezett. A „Komádi népének követelése” című 24 pontból álló követelés megfogalmazása Szívós Istvánhoz köthető. „Az elégedetlenség a vidék közhangulatában is határozottan megállapítható volt.” Rajk László újratemetésének emlékei is örök nyomot hagytak emlékezetében, amikor a Kerepesi temető embertömegét a televízió élőben közvetítette. A feszültség tapintható volt, Szeged, Budapest és Debrecen egyetemistái már a változásra/változtatásra készültek.

1956-os tevékenysége miatt a forradalom leverését követően megbélyegzés és büntetés sújtotta. 1957 márciusában már börtönben van, Debrecenben.²³

---

²² Berettyóújfalu Város Önkormányzata 2011. 9.

²³ Szívós 2007. 131–149.

Komádi népének követelése

1956. október 27.

1. A szovjet csapatok azonnali kivonulását az ország területéről.
2. A statárium eltörlését és teljes amnesztiát a forradalmi harcokban részt vett hazafiak számára.
3. Állítsák bíróság elé azokat, akik az elmúlt évek, de különösen a legutóbbi tragikus eseményekért felelősek.
4. A sztálinista politikában kompromittáltak, elsősorban Hegedűs, Piros és Apró azonnali leváltását, párt és állambeli funkciókból.
5. Szélesebb alapokra támaszkodó nemzeti kormány megalakítását.
6. Teljes demokratizmust és sajtószabadságot.
7. Szabad pártközi választást, nemzetközi ellenőrzés mellett.
8. Az üzemi demokrácia kiszélesítését, munkástanácsok létrehozását.
9. A sztrájkjog biztosítását.
10. Bérrendszer reformot, a normák eltörlését.
11. Az elkövetkezendő évek beruházási kereteinek rovására az életszínvonal azonnali emelését.
12. Az egyéni gazdaságokon alapuló új parasztpolitikát.
13. Helyesljük a forradalmi, nemzeti hagyományainkhoz ragaszkodva a Kossuth-címer visszaállítását, március 15, október 6 és október 24-e nemzeti ünnepé való nyilvánítását, ugyancsak a nemzeti hagyományainknak megfelelő katonai egyenruha bevezetését.
14. Az államvédelmi hatóság megszüntetését.
15. Kérjük ki Törökországból Rákosi és Gerővel együtt állítsák bíróság elé.
16. A Nemzetközi Vöröskereszt Svájci Központját kérjük, hogy haladéktalanul jöjjenek Magyarországra és kövessenek el mindent, hogy vérző nemzetünk sebeit lehetőségekhez képest enyhítsék.
17. Követeljük a szabad, független szakszervezetek létrehozását és bekapcsolását a nemzetközi szakszervezetek szövetségébe.
18. Követeljük a nemzetközi szerződések felülvizsgálatát.
19. Teljes vallásszabadságot. Mindszenty bíboros szabadon bocsájtását.
20. A hadifoglyok azonnali hazaszállítását.
21. A munkaszolgálatra bevonultak leszerelését.
22. Követeljük a bebörtönzött politikai foglyok azonnali szabadlábra helyezését.
23. Független bíróságot.
24. Minden helységet, mely kihasználatlan, párt és egyéb helységek lakássá való átalakítását.

Komádi, 1956. október 27.

Komádi község hazaszerető népe!!!²⁴

---

²⁴ Gazdag 1993. 82.

Baranya Sándor

1933. június 1-jén született Berettyóújfaluban, bognár foglalkozású, nőtlen, katonadejét kitöltött magyar állampolgár. Tagja volt annak a 7 főből álló, felnőttek által irányított gyermekbandának (Timur és bandája), akik Berettyóújfaluban 1947. április 4-én fel akarták robbantani a szovjet emlékművet. Emiatt a Debreceni Megyei Bíróság 1951. február 22-én 3 évi fogházbüntetésre ítélte, amelyet a fiatakorúak ceglédi börtönében töltött le.

A forradalmat követő megtorlásban újra rátaláltak Baranya Sándorra és koncepciók eljárás keretében 1959. július 29-én a Budapesti Katonai Bíróság zárt tárgyalásán ítélik el. A vád a népi demokratikus államrend megdöntésére irányuló szervezkedés vezetése. A büntetés: halál!, majd a fellebezési tárgyaláson (1959. szeptember 3.) ez élethosszig tartó börtönre lett változtatva. A két ítélet között eltelt 37 napot a halálraítéltek zárkájában töltötte. A jogerős ítéletet többek között a tiszakécskei tömegmészárlás gyilkosa, Gyurkó Lajos vezérőrnagy is aláírta.²⁵

Gaál „Gaszti” János

„A berettyóújfalui forradalom mártírja”

1956. október 26-án Csóra József és Gaál János vezetésével leszedték és levették a középületek homlokzatáról a vörös ötágú csillagot, közben a Himnusz is többször elhangzott. A tüntetők kimentek a határórlaktanyához, Gaál János beszélt a parancsnokkal, Gál Mihállyal, kérve, hogy ne avatkozzanak az eseményekbe.

Az őrnagy a beszélgetés közben fontolgatta, hogy a tömegbe lövet, de végül meggondolta magát. A tisztjei és katonái a forradalom mellé álltak, őt pedig Debrecenben átadták a Forradalmi Bizottmány karhatalmi szekciójának. A másnap megalakuló Berettyóújfalui Járási Forradalmi Bizottmány tagjai közé beválasztották Gaál Jánost.

Gaál János portrédomborműve ²⁶

²⁵ A szerzőnek nyilatkozó visszaemlékezők és Szívós István idézett műve alapján

²⁶ Gaál János arcképe nyomán Kurucz Imre szobrászművész készítette, 2005-ben.

A hatalom – félve a Márciusban Újra Kezdjük országosan hangoztatott jelszavától – országszerte embereket ezreit vette őrizetbe. Berettyóújfaluban az akció március 8-án kezdődött, ekkor, 23 órakor tartóztatták le Gaál János könyvelőt is, a forradalom idején tanúsított magatartása és szerepe miatt. Gaál János település köztisztviselőként álló polgára volt.

A rendőrség fogdájában zsákokat húztak a fejére, majd nekiestek és gumibottal félholtra verték. Súlyos belső sérüléseket szenvedett, így 2 napig nem volt szállítható állapotban. Március 10-én a kistarcsai internáló táborba vitték, majd Tökölre. Állapota egyre rosszabbodott, a boncolási jegyzőkönyv szerint a fejére mért ütések hatására agyhártyarepedése és agyvérzése lett a súlyos belső sérülései mellett. Április 23-án halt meg a tököli rabkórházban, a berettyóújfalui forradalom mártírja, a pufajkás verőlegények áldozata! Temetésén Berettyóújfaluban kijárási tilalmat rendeltek el!²⁷ A tettesek ismertek, de az igazságtétel a mai napig várat magára!²⁸

Sírja a Téglaparti temetőben ²⁹

²⁷ A szerzőnek nyilatkozók visszaemlékezése alapján

²⁸ A szerzőnek nyilatkozók visszaemlékezése és Szívós István idézett műve alapján

²⁹ Gaál János sírjának koszorúzása 1991. június 1-jén

A megtorlás

*„A karhatalmi alakulatok megtorló akciói Berettyóújfaluban és környékén voltak a legdrasztikusabbak a megyében.”
Filep Tibor*

Városunkban sem maradhatott el a megtorlás. 1956. november 26-tól 1957. április 12-ig közel 30 pufajkás tartotta rettegésben a várost és az embereket. Szovjet katonaruhát (pufajkát), géppisztolyt és gumibotot kaptak. A terror 1957 januárjában és februárjában kegyetlen világ eljövételét hozta. Berettyóújfaluban a mai ruhagyár és a régi rendőrség épülete voltak a kihallgatások helyszínei. Rendszerint este fogdosták össze az embereket, bevitték a központjukba és ott kegyetlenül összeverték őket! A bíróságok sorozatosan hozták az ítéleteket, az internálások is megkezdődtek. Dr. Dubay Miklóst, a Járási Forradalmi Bizottság elnökét 9 év börtönre ítélték. Gaál Jánost március 8-án éjjel félholtra verték, súlyos belső sérüléseket szenvedett és április 23-án meghalt. A kórház jelentése szerint január végén és február elején a következő emberek kerültek be súlyos, életveszélyes állapotban: Kiss János (Nagyrabé), Nagy Sándor (Nagykerekí), Ádány József (Hencida), Lugosi János (Mezőpeterd), Gyüre Béla (Magyarhomorog). Valamennyiük sérüléseit a karhatalmisták éjszakai akciói okozták. Minden bizonnyal sokan nem mertek kórházba menni, otthon gyógyították súlyos sérüléseiket.

Csóra Józsefet négy hét bujkálás után találták meg, kegyetlenül megkínozták, gumibotot, sodrott drótkötéllel, puskatussal ütötték. Ellene az eljárás 1957. január 17-én kezdődött és március 1-jén hirdettek ítéletet, közben folyamatosan verték.

1990 után még elég sok verőember és megvert személy élt, a félelem az emberekben megmaradt, így inkább nem beszéltek róla. Berettyóújfaluban Vámos Balázs volt a legkegyetlenebb. (Vámos Balázs eredeti neve Nagy Balázs, Nagy Julianna házasságon kívül született gyermeke, akit 1927. május 6-án az apa, Vámos Gyula vármegyei altiszt nevére vett. A kiskorú Nagy Balázs pedig felvette a Vámos nevet.³⁰⁾

Berettyóújfalu elítéltjei/meghurcoltjai a megtorlás következtében: Dubay Miklós, Csontos András, Csóra József, Szántó Béla, Magyar Ferencné (Bánfi Judit), Magyar Lajos, Rác József, Sipos József, Szántó Károly, dr. Horváth Sámuel, Bertóthy Károly, Ormay Géza, Juhász Jenő, Nedeczki Barnabás, Szilágyi Béla, Szabó Sándor (kiskorú), Szalay Gyula, Burai Ferenc, Szívós István, Körtvélyesi Béla, Szabó László, Erdei Antal, Daróczi István, Barta Lajos, Winkler Ferenc, Szalai Gyula...³¹

³⁰ A Bihari Múzeumban található dokumentumok és a szerzőnek elmondott visszaemlékezések alapján

³¹ Filep Tibor idézett műve és a szerzőnek elmondott visszaemlékezések alapján

Részletek Zsoldos Sámuel visszaemlékezéséből

Zsoldos Sámuel az Értékesítési Szövetkezet Munkástanácsának tagja volt. Felvett a pénztártól 150.000 Ft-ot, melyet el akartak tőle venni.

„Egyszer csak Herman Ferenc üzemágvezető előáll, hogy adjak pénzt, mert megyen almáért. Azt mondtam, hogy pénzt nem adok, felvásárló én vagyok, látni akarom hogy mit, hogyan veszünk. Pénzt nem adtam ki a kezemből, erre Szabó Imre gépkocsivezető, Füredi Antal rakodó előtt azt a kijelentést tette, hogy megállj, neked is picsádra veretek. (...)

1957. február 16-án este lefeküdtünk, éjjel verik az ablakot, kérdem, ki az? Erre a válasz: nyissam ki az ajtót, a karhatalom. Feleségem ablakot nyitott, kinézett az ablakon és két oldalról géppisztolyt szegeztek a fejének. Közben felöltöztem és ajtót nyitottam. Törvény nevére hivatkozva letartóztattak és többen körbevettek, mint egy gyilkost vagy egy katonaszökevényt, akit a kivégző helyre visznek. (...)

Felkísértek a ruhagyár emeletére. Ügyeletes, mikor vittek, Varga Márton rendőr volt. A folyosón, ahová vittek [rám kiabáltak], fel a kezekkel forduljak a fal felé és az orrom érje a falat! Kattogtatták a géppisztolyt, ezzel is félemlíteni akartak. Ezután következett a szörnyű dolog. Elöttem egy, már nem emlékszem a személyre pontosan, Kapusi Sándor vagy Ékes Imre szentpéterszegi lakos kinyitotta a szoba ajtaját, hogy menjek be. Mivel az ajtót kinyitották, egyből arcul vertek a gumibottal. Egyből bokán-térden kaptak és leterítettek a földre és agyba-főbe vertek, rugdostak. Legkegyetlenebb Kapusi Sándor (jól ismerte Zsoldos Sámuel az Értékesítési Szövetkezetből, bosszúvágy is lehetett benne, hiszen 1956. november 2-án felmentették mezőgazdasági előadói pozíciójából, majd az 1957-ben létrejövő munkásörtségben ő lett az FMSZ felvásárlója), Ékes Imre, és Nagy Ferenc volt. Nagy Ferenc állati kegyetlenséggel tudott egyszerre rugdosni és pofozni is. Pócsik, Ballai, mivel magasabbak voltak, olyanokat ütöttek a fejemre, hogy azt gondoltam, a fejem a mellemben csúszott. Mikor ők ezt megunták, kifeszítették a karom mint Krisztust, két hóhér fogta a csuklóm és gumibottal vertek. Számolták, de közben úgy tettek mintha eltévesztették volna és kezdték újból. Ezután mikor megunták a verésnek ezt a formáját, kezdtek újabbat. Lehúzták a ruhát rólam, a csizmát, a lábujjaimat verték és taposták egyenként és a pucér hasamon doboltak gumibottal. Azt mondták közben: >>adjad neki, kávéban nőtt fiatal ember, mennyi sört ihatott, hogy ilyen hasa

lett<<. Utána ráhúztak a deresre, ahányan körül fértek rajtam, a talpamtól a feje tetejéig vertek. Futballoztak, ide-oda rugdostak, mint a labdát. (...) ³²

Kísérettel a posta elől egy tejeskanna vizet hozattak volna velem, de már annyira össze voltam törve, hogy azt mondtam öljenek meg, de nem bírom. Ekkor Ékes az egyik fülét a kannának megfogta, segítette a ruhagyár kapujába belül a lépcsőig. Ott letette, a kaput bezárta. Varga rendőrrel ütöttek vertek, míg magam az emeletre fel nem vittem. Ott kényszerítettek, hogy kb. 2-3 literes egyfüles fazék vizet igyak meg. Ezt nem tettem meg, addig ütöttek, míg az edényt elejtettem, a víz kiborult. Utána rúgtak, szidtak a földön, illetve a padlón addig, míg a testemmel fel nem töröltem a padlót. Rettenetes kínzáson mentem keresztül. A ruháimat és egy perzsa sapkát teljesen hasznavehetetlenné verték szét. Hajnal felé, időt nem tudom, mert gondolkodni sem tudtam már, azt mondták öltözzek fel és menjek haza, de ha elmondom hol voltam és mi történt velem megölnék. Ahogy öltözni akartam a verés csak ment, így nadrágot, csizmát és kabátot vettem magamra a többit összemarkoltam és a hónom alá vettem. Kioktattak, hogy illedelmesen nyugodalmassal jó éjszakát kívánva búcsúzzak. Azt mondtam, hogy nekem már megcsinálták. Valamelyik, hogy az emeletről jöttem le a sapkát leütötte a fejemről. Nagy ügy a fejemre tette, hogy hason a lépcsőn alulra kerültem. Varga Márton ügyeletes rendőr kaput nyitott és még az ajtóba Ékes Imre és Kapusi Sándor fenékbe rúgással engedtek tovább. Ez 1957. február 17-re virradó éjjel volt. Bűnöm az volt, hogy a nálam levő 150.000 Ft-ot nem adtam oda, hogy azt elsikkasszák. Úgy éreztem a pénzt én vettem fel és nekem kell vele a főpénztárnál elszámolni. Haza már csak a szomszéd kapujáig tudtam jönni. Feleségem lesett, várt, és amikor a segélykiáltásom meghallotta 10 éves lányommal húztak be a lakásba, utána a TSZ kocsiával Szőke Gábor és idősebb Somodi Márton bevitt a kórházba. Ott dr. Makó István Igazgató Úr és Sóvágó dr. Úr vizsgáltak meg, de belső szakadást nem állapítottak meg.

Verés közben megfogadtatták velem, hogy az állásomról lemondok. Le is mondtam, és helyettem Szilágyi Márton került mint munkásőr. Majd két hónapi betegség után jelentkeztem sörraktárhoz üvegmosónak. A fűszertrénel dolgozó Palánki József (később alapító munkásőr, századparancsnok helyettes) és Szabó Géza, akik a sörraktárral szemben dolgoztak bejöttek és Suba Zoltán vezetőnek ugrottak és azt mondta Palánki, hogy azokat, akiket ablakon hányunk ki, te azokat nyitott kapun szeded magad köré. Ekkor el kellett menni Budapestre kőművesekhez segédmunkára, mert a családnak élni kell. Annyira össze voltam törve, hogy ott a munkatársak segítségével bírtam a munkát.” ³³

---

³² „Itt kitalálták, hogy gyertyával meggyújtják a fanszórzetét, de ekkor egy hatalmas dübbenés rázza meg az irodát. A hang a szomszédos irodából jött. Itt Balogh József kovácsmestert verték, aki felkapta a szobában lévő öntöttvas-kályhát és a kínzókra borította azt. Így aztán a fanszór égetésről elfelejtkeztek.” – Dajkáné Zsoldos Mária visszaemlékezése, édesapja elbeszélése nyomán.

³³ Részlet Zsoldos Sámuel naplójából, melyet lánya, Dajkáné Zsoldos Mária bocsátott a rendelkezésünkre.

Ezt követően a háziorvos járt le az állapotát ellenőrizni, majd mikor jobban lett a Gyürébe tartó vonatra szállt fel és hazament több hétre lábadozni, de közben is folyamatos volt a család zaklatása, még mindig verték volna. 1962-ben epekő műtétnél a gyomor külső falán egy férfiökölnyi és egy csecsemőfejnyi daganatot találtak az orvosok, amely a verés következménye lehetett. A verést követően minden szocialista ünnepnél begyűjtötték rendőrségi fogdába, 1 naptól 1 hétig terjedő időre, ezekről a zaklatásokról hivatalos feljegyzés nem készült, a család sem értesült róla hogy pontosan mi történik.³⁴

„Ezt az életrajzot sosem bírtam végighallgatni, mivel hogy végigéltem családommal rettegéssel, félelemmel. Elmehettünk volna, de mivel nem éreztem, hogy valakinek is ártottunk volna, így maradtunk és végigéltük a sok borzalmat, férjemmel együtt szenvedtünk. Főleg gyerekeimet nem akartam kitenni a bizonytalanságnak. E kár volt, jobb lett volna elmenni.”³⁵

Zsoldos Sámuelen kívül bizonyára sok embert megvertek, megkínóztak, elítéltek a megtorlás következtében, akik soha nem beszéltek az átélt borzalmakról. Félelemben és rettegésben éltek, valamint a szemtanúk 60 évvel a történetek után is nehezen nyílnak meg, mai napig félelem uralkodik bennük!

A berettyóújfalui karhatalmi szakasz tagjai³⁶

Rékasi Imre százados, szakaszparancsnok, Nagy Lajos alhadnagy, Kiss Ferenc főhadnagy, Szabó János alhadnagy, Vámos Balázs főhadnagy, szakaszparancsnok-helyettes, Papp József alhadnagy, Pócsi Imre alhadnagy, rajparancsnok, Nagy Ferenc alhadnagy, Oláh Sándor honvéd, szakács, Vincze János főhadnagy, rajparancsnok, Sulyokovszki Mihály honvéd, gépkocsivezető Deák István hadnagy, rajparancsnok, Mayer Barna hadnagy, Panker István hadnagy, Bujdosó József hadnagy, Konyári János hadnagy, Cseh Sándor hadnagy, Hegedüs József hadnagy, Jancsó András hadnagy, Burján Norbert alhadnagy, Göndör József alhadnagy, Farkas Imre alhadnagy, Kristóf Gábor alhadnagy, Andár Sándor alhadnagy, Vékony Ferenc százados, megyei összekötő.

Az 1957-ben felállított munkásőrségben Berettyóújfaluban (is) voltak átfedések, egykori karhatalmisták álltak be munkásörnek. Rékasi Imre százados, szakaszparancsnok, Burján Norbert alhadnagy, járási úttörőtítkár, Vékony Ferenc százados, megyei összekötő, Göndör József alhadnagy, a hencidai gépállomás gépszereelője, Kapusi Sándor hadnagy, munkásőr, az FMSZ felvásárlója, részt vett Zsoldos Sámuel megverésében.³⁷

³⁴ Dajkáné Zsoldos Mária visszaemlékezése. Lejegyezte: 1986. VI. 1.

³⁵ Zsoldos Sámuelné visszaemlékezése.

³⁶ A visszaemlékezők egyhangú kijelentései szerint a karhatalmi szakasz tagjainak jelentős része a helyi társadalom alján helyezkedett el, „a társadalom söpredékei” voltak!

³⁷ II. Rákóczi Ferenc Városi-Járás Munkásőrség Berettyóújfalu 1957–1982. kiadvány alapján, Berettyóújfalu, 1982.

Rékasi Imre

Kapusi Sándor

Burján Norbert

Farkas Imre

Göndör József

Palánki József

Vékony Ferenc

---

³⁸ Képek forrása: II. Rákóczi Ferenc Városi–Járási Munkásőregység Berettyóújfalu 1957–1982. kiadvány, Berettyóújfalu, 1982.

A berettyóújfalui karhatalmi szakasz tagjai, akik 1956 november 5-én Nagyrábén Gál Lajost (69 éves, lovasszekérrel vitték el a rokonai a kórházba, mert mentőt nem mertek kérni. Bordáit, lábszárcsontját eltörték, lógott az állkapcsa, a felismerhetetlenségig össze volt roncsolva.) és Sóllyom Imrét (63 éves) megverik, Gál Lajos másnap Berettyóújfaluban belehal a verésbe! A szakasz tagjai a fent említett személyek brutális megverése előtt a helyi kocsmároszt is kegyetlenül megverik, mert az szóvá tette, hogy az elfogyasztott italokért fizetni kellene.³⁹

Hivatkozott irodalom:

- Berettyóújfalú Város Önkormányzata:** *Búcsú Szívós Istvántól.* Bihari Hírlap, XXI. évf. 4. szám, 2011. június, 9.
- Filep Tibor:** *A történelem sakktabláján.* Debrecen, 1996.
- Gazdag István (főszerk.):** *1956 dokumentumai Hajdú-Biharban.* Debrecen, 1993.
- Kolozsvári István:** *Búcsú vitéz Kurucz Sándor nemzetőr dandártábornoktól.* Bihari Hírlap, XXVI. évf. 3. szám, 2016. április, 9.
- Romsics Ignác:** *Magyarország története a XX. században.* Budapest, 2010.
- Szakolczai Attila – Á. Varga László (szerk.):** *A vidék forradalma. 1956 I.,* 1956-os Intézet, Budapest, 2003.
- Szívós István:** *Levelek Biharból.* Berettyóújfalú, 2007.

³⁹ A Magyar Televízióban, 2016. május 4-én sugárzott, Szabadság tér 56 című adásából kivágott kép

Helyi hősök, helyi emlékek.

Önkormányzati szerepvállalás 1956 berettyóújfalui megörökítésében

A szabad emlékezés keretei

Az 1956-os forradalom és szabadságharc kitörésének évfordulóját minden évben megünnepeli Magyarország, vele együtt pedig a világ szabadságszerető népei. Október 23-án biztosak lehetünk benne, hogy számos országban bekerülnek híradásokba '56 képei. A budapesti harcok, a szovjet tankokkal küzdő szabadságharcosok hősiessége, amelyet a forradalomról szóló megmaradt tudósítások, filmek, fotók megőriztek, máig tartó megbecsülést szerezve nekik, és a magyar nemzetnek. De mindezen események megítélése máig nem egyértelmű. Bár 1956-ot követően szimbolikus dátummá vált ez a nap, még a rendszerváltozás óta eltelt bő negyedszázad sem hozott teljes megnyugvást az akkori résztvevők, az események alakítói, a későbbi hőhérok és az áldozatok körében. Egyesek máig hallgatnak akkori szerepvállalásukról – bármelyik oldalon is álltak –, mások viszont a 90-es években igen vaskos politikai, sőt anyagi hasznot húztak valós vagy éppen állítólagos cselekedeteikből. Mindezek igazolása a jövő kutatóinak feladata. Talán nem is telt még el kellő idő az objektív feltáráshoz, bár az írott források egyre nagyobb számban állnak rendelkezésre. Mindenesetre az kétségtelen, hogy Magyarország konszolidációja, az 50-es évek első felében tapasztalt anomáliák enyhítése terén rendkívül fontos fordulóponthoz vezetett, és a mai polgári demokratikus államrend kialakulásához is nagyban hozzájárultak annak a néhány hétnak az eredményei.

Nem véletlen, hogy 1989-ben éppen ezen a napon kiáltotta ki Szűrös Mátyás házelnök – majd e minőségében ideiglenes köztársasági elnök – az ötödik Magyar Köztársaságot. Mint ahogy az sem, hogy az első demokratikus Országgyűlés 1990. május 2-án „*első ülésén elsőként*” alkotott törvényt az 1956-os forradalom és szabadságharc emlékének megörökítésére, és egyúttal nemzeti ünnepé nyilvánítására: „*A szabadon választott új Országgyűlés halaszthatatlan feladatának tartja, hogy törvénybe foglalja az 1956. októberi forradalom és szabadságharc történelmi jelentőségét. Az újkori magyar történelem e dicső eseménye csak az 1848–49-es forradalomhoz és szabadságharchoz mérhető. 1956 őszének magyar forradalma megalapozta a reményt, hogy létrehozható a demokratikus társadalmi rend, és hogy a haza függetlenségéért semmilyen áldozat nem hiábavaló. A forradalmat követő megtorlás visszahelyezte ugyan a*

*régi hatalmat, de nem volt képes kiirtani a nép lelkéből 1956 szellemét. Az új Országgyűlés kötelességének tartja, hogy ébren tartsa és ápolja a forradalom és szabadságharc emlékét. Az Országgyűlés kinyilvánítja, hogy 1956 szellemének megfelelően mindent megtesz a többpártrendszerű demokrácia, az emberi jogok és a nemzet függetlenségének védelme érdekében...*¹ Ez a jogszabály, majd a következő évben hozott, immáron az összes nemzeti ünnepről rendelkező törvény is kettős ünnepként emelte a hivatalos jeles napok sorába: „*az 1956. évi forradalom és szabadságharc kezdetének, valamint a Magyar Köztársaság 1989. évi kikiáltásának napja*”.² 2011-ben nemzeti ünnepeink bekeverültek Magyarország Alaptörvényének Alapvetésébe is, de itt már október 23. csak „*az 1956. évi forradalom és szabadságharc emlékére*”.³

Bár – a jogszabályi keretektől függetlenül – mindenki elhelyezi valahol a saját értékrendje szerint '56 szerepét, a kollektív tudat formálásában mégis mindenkor nagy jelentőséggel bírnak a szervezett megemlékezések. Azok formája, tartalma, hangvétele nagyban befolyásolja az adott eseményről alkotott képet. Ez igaz nemzetközi és országos viszonylatban is, de még inkább mérhető és érzékelhető a lokális közösségek szintjén. Könnyebben behatárolhatóak a helyszínek, adott esetben a szereplők, de éppen ez az átláthatóság teszi sokszor mégis ködössé, hisz a sűrűbb ismeretségi és kapcsolati háló okán sokkal többen igyekeztek megkímélni családjukat, barátaitak vagy saját magukat a későbbi időszakok atrocitásaitól. Volt, akinek konkrétan bujkálni kellett, és volt, aki túlzott óvatosságból hallgatta vagy tértiette el a tényszerű közlést. Hogy egy közösség identitásában, önbecsülésében, illetve önértékelésében mekkora szerep hárul a „helyi hősökre”, azt jól mutatja, hogy egy-egy nagy, nemzeti sorsfordulóra emlékezve mindenhol igyekeznek hangsúlyozni az ő szerepüket. A XX–XXI. század fordulójának kétségtelenül nagy hozadéka, hogy a globális kihívásokra válaszolva egyre nagyobb hangsúlyt kap a helyi értékek rendszere. Ebben a struktúrában pedig kiemelt helyet foglalnak el azok a példaképek, akik országos hírre ugyan nem feltétlen tettek szert, de igazolhatóan részesei és formálói voltak egy-egy jelentős, a település határain túlmutató folyamatnak. Így a Rákóczi- és Kossuth-szobrok mellett egyre több ponton megjelennek a helyi vezéralakoknak, résztvevőknek, mártíroknak emléket állító műalkotások, emléktáblák, kopjafák és így tovább. Részeivé válnak a lokális közbeszédnek, esetenként közösségi terek vagy szervezetek névadói lesznek. Az '56-os hősök közül pedig sokan még életükben megtapasztalhatták a kései elismerést, akár valamilyen kitüntetés révén, akár úgy, hogy 4-5 évtized után, nagy érdeklődés mellett szabadon, akár nyilvánosan beszélhettek mindarról, amire addig még emlékezni sem volt szabad.

¹ Az 1956-os forradalom és szabadságharc jelentőségének törvénybe iktatásáról szóló 1990. évi XXVIII. törvény

² A Magyar Köztársaság állami ünnepéről szóló 1991. évi VIII. törvény 1. § c) pontja.

³ Magyarország Alaptörvénye – Alapvetés, J) cikk (1) bekezdés c) pontja.

Ez a folyamat játszódott le Berettyóújfaluban is, így a következőkben megpróbáljuk röviden összefoglalni, hogy 1989/90-től napjainkig hogyan alakult és változott a legális megemlékezések keretrendszere, kik voltak a meghatározó szereplők, és hogy a helyi közösség képviselőjét ellátó önkormányzat milyen formális döntéseket hozott és gyakorlati lépéseket tett a keretek megfelelő tartalommal történő megtöltésére.

Berettyóújfalu '56-os emlékhelyei

Bár az 1989. október 23-i események szabad utat engedtek a megemlékezéseknek, mi több, szinte minden helyi közösség számára egy régóta jogosan áhított lehetőség nyílt meg, bizonyos fokig mégis váratlanul érte a települések elöljáróit, a megemlékezések szervezőit és résztvevőit egyaránt. Megtalálni a megfelelő helyszínt, kialakítani a koreográfiát és megszólítani mindazokat, akik eddig nem vállalhatták fel kötelességüket, szerepüket az '56-os események kapcsán. Nem volt ez másként Berettyóújfaluban sem.

A demokratikus átalakulás fontos állomása volt az önkormányzatok megalakulása, melynek alapját az akkor még két fordulóban – 1990. szeptember 30-án, majd október 14-én megtartott – helyhatósági választások jelentették. A választási eljárás sajátossága folytán ráadásul ekkor közvetlenül nem szavazhattak polgármester-jelöltekre sem, a városvezetőt az új képviselőtestület megalakulását követően saját tagjai közül választotta meg. A választási eredmények jogerőre emelkedését követően Berettyóújfalu első képviselő-testülete 1990. október 27-én alakult meg, tehát napokkal az első szabad, immáron nemzeti ünnep státuszú október 23-a után. Így hivatalos, önkormányzati szintű megemlékezésre nem is nyílt még lehetőség. (Ez természetesen országos kitekintésben is általános helyzetnek volt tekinthető). Megemlékezésre ennek ellenére sor került abban az esztendőben is.

A Nadányi Zoltán Művelődési Központ vezetője és munkatársai ugyanis – látva, hogy a közigazgatás helyi keretei nem állnak fel kellő időben – hozzáálltak a megemlékezés előkészítéséhez, melynek első, és talán legfontosabb lépése a megfelelő helyszín kiválasztása volt. A Népligetben 1988-ban, az 1848–49-es forradalom és szabadságharc 140. évfordulója emlékére állítottak kopjafát, mely Nemes Sándor biharnagybajomi születésű, de ekkor már Berettyószentmártonban élő erdész-fafaragó alkotása volt. Így újra megkeresték, hogy erre a nemzeti ünnepre is készítsen kopjafát, hogy azt a '48-as mellett elhelyezhessék, így a liget frekventált sarkát ünnepi emlékhelyet tudjanak kialakítani. Mindez spontán, a célra koncentrálni kezdett, minden hivatalos lépés, engedélyeztetés, véleményeztetés – illetékes szerv hiányában – elmaradt. A cél azonban megvalósult, Nemes Sándor természetesen eleget tett a kérésnek, így egy meglévő –

eredetileg fejének szánt – kopjafát faragott át szinte egy éjszaka alatt, melyet másnap kora reggel fel is állítottak a kijelölt helyszínen, és 23-án megtartották az első városi ünnepséget. Ennek a meghívóit szintén a művelődési központ készítette és terjesztette.⁴

Dr. Nagy János (1993)

Ünnepi megemlékezés a Népligeti kopjafáknál (1992)

Tizenhat évig szolgált a Népliget az október 23-i megemlékezések helyszínéül, ez majd 2006-ban, a forradalom és szabadságharc 50. évfordulóján az új emlékmű felállításával változott meg. Ebben a bő másfél évtizedben egyre nívósabb emlékműsorok tették méltóvá a rendezvényeket, melyek között meghívott előadók, hivatásos művészek, helyi fellépők, iskolás és felnőtt csoportok egyaránt helyet kaptak. Az ünnepi szónokok sem kizárólag a politikai élet és a helyi előjárók köréből kerültek ki. A teljesség igénye nélkül néhányukat érdemes név szerint is kiemelni:

- *Nagy János*, 1956-ban a Debreceni Forradalmi Bizottmány tagja. Később a Kossuth Lajos Tudományegyetem Gyakorló Gimnáziumának tanára, több tankönyv szerzője, 1977-től a Tudományos Ismeretterjesztő Társulat Hajdú-Bihar megyei szervezetének titkára.
- *Székelyhidi Ágoston* író, újságíró, kritikus és pedagógus, 1956-ban a Hajdú-Bihar Megyei Forradalmi Bizottság elnökségi tagja. 1987-ben a Magyar Demokrata Fórum alapító tagja, a későbbiekben – 2005-ös kilépéséig – részt vett a párt debreceni, megyei és országos elnökségének munkájában is.

---

⁴ Porkoláb Lajos, a Nadányi Zoltán Művelődési Központ akkori igazgatója, valamint Seres Katalin népművelő, az első képviselő-testület Kulturális Bizottságának elnöke egybehangzó közlése alapján.

- *Márkus Béla* irodalomtörténész, író, újságíró, egyetemi tanár, az Alföld folyóirat rendszerváltás utáni első főszerkesztője.
- *Bényi Árpád* festőművész, Berettyóújfalu díszpolgára, aki az '56-os megtorlás, kistarcsai szabadulása után Berettyóújfaluban kapott új lehetőséget a társadalomba való „újbóli beilleszkedésre”, itt kezdhették el újra alkotni, illetve tanítani is, egyúttal segítve és szervezve a környék képzőművészeit és amatőr alkotóit egyaránt.
- *Dr. Nagy Gábor* gyermekgyógyász főorvos, a Berettyóújfalui Területi Kórház főigazgató-főorvosa, Berettyóújfalu díszpolgára, az Orbán Balázs Társaság alapító elnöke
- *Porkoláb Lajos*, a Nadányi Zoltán Művelődési Központ akkori igazgatója.

A Népligetben álló '56-os kopjafa a mai napig otthont ad megemlékezéseknek, hisz az '56-os évfordulók emlékező eseményei október 23-án kezdődnek, de november 4-én, az áldozatok emléknapján – mely ma már nemzeti gyásznap⁵ – a város valamely általános iskolájának emlékműsorát követően gyertyagyújtásra és főhatásra kerül sor itt. Sőt, bő másfél évtizede minden év február 25-én ugyanez a kopjafa szolgál hasonló körülmények és külsőségek között a kommunista diktatúrák áldozatainak emléknapján⁶ tartott gyertyagyújtás helyszínéül is.

A Magyar Köztársaság Nemzeti Emlékezet Programjáról még 2003-ban fogadtak el kormányhatározatot, amely 2006-ot hivatalosan is emlékévvé nyilvánította.⁷ Ezt követte 2005-ben az a döntés, mely már előre vetítette az emlékév kiemelt programjait, valamint a települési közösségek méltó rendezvényeihez, illetve emlékhelyeik kialakításához nyújtható támogatások kereteiről fogalmazott meg állásfoglalást és nevezett meg előirányzatokat.⁸ E határozat 2. számú melléklete tartalmazta a helyi, elsősorban vidéki emlékművek elkészítésének támogatását, melyet pályázati úton lehetett később igénybe venni.

---

⁵ A nemzeti gyászról szóló 237/2001. (XII. 10.) Korm. rendelet 2. § (2) bekezdés – 2013. december 26-i hatállyal megállapította a 491/2013. (XII. 18.) Korm. rendelet

⁶ 58/2000. (VI. 16.) OGY határozat a kommunista diktatúrák áldozatainak emléknapjáról

⁷ A Magyar Köztársaság Nemzeti Emlékezet Programjáról (2004–2010) szóló 1127/2003. (XII. 17.) Korm. határozat

⁸ A Kormány 1103/2005. (X. 27.) Korm. határozata az 1956-os forradalom és szabadságharc 50. évfordulóján, 2006-ban megrendezendő Emlékev programjáról

A helyi civil szervezetek, valamint a szocializmus valódi kárvallottjai, az áldozatok hozzátartozói, leszármazottai ebben az időben már egyre inkább kezdték hallatni hangjukat, hogy a rendszerváltástól egyre távolabb kerülve lehetőség szerint a városközpontban létesüljön olyan emlékhely, mely valóban méltó és illő körülményeket jelenthet a megemlékezéseknek. A korábban idézett visszaemlékezésekből az is kitűnik, hogy a két népligeti kopjafa – melyek már-már a forradalmak által ihletett hangulatban, nem is mindig a regnáló hatalom akarata szerint létesültek – lényegében kényszermegoldást jelent, bár kivitelükben és méltóságukban maradéktalanul megállják a helyüket a mai napig. A helyszínt valójában az 1848-as kopjafa elhelyezése határozta meg, ugyanis azt a művelődési központ javaslata alapján a város központi részén kellett volna elhelyezni, de a Városi Tanács ehhez nem járult hozzá. Ezt követően esett a választás a Népligetre, első ízben ennek is a strand bejáratával szemközti területére. Itt azonban figyelembe kellett venni azokat a praktikus szempontokat, melyek szerint a megemlékezésekhez közeli áramvételi lehetőségre, valamint a résztvevők számára megfelelő, legalább részben szilárd burkolatú területre van szükség. Így került jelenlegi helyére, majd itt követte az '56-os kopjafa felállítása.

A 2000-es évek elején hozott rendelkezések és az ezek nyomán hivatalossá vált emléknapok aztán felszínre hozták az új helyszín-választás igényét. Közeledve az '56-os események félszázados évfordulóhoz ismét azok emelték fel szavukat, akik akkor is hajlandók voltak cselekedni. 2004 novemberének városi közmeghallgatásán *Körtvélyesi Béla* szólt a helyi döntéshozókhoz⁹, ahol emlékeztetett: majd egy évvel korábban 1956 élő tanúi, volt szereplői és a megtorlás érintettjei – név szerint Balogh István, Baranya Sándor, Harsányi Sándor, Körtvélyesi Béla, Nagy István, Pálfi Sándor, Szabó László, Szabó János, Szántó Károly, Szívós István, Tollas Lajos és Török Mihály – írásos beadványban emlékeztettek: *„A rendszerváltoztatás idején kialakult idők gyorsasága elfogadhatóvá tette, hogy városunk a népligeti kopjafa előtt emlékezzen évről évre a történelmi eseményekre. Azonban a félévszázados évforduló, a Kormány és a Haza megemlékezésre irányuló készülődése elkerülhetetlenné tesz annak a megfontolását, hogy városunkban is arra alkalmas helyen, történelmi jelentőséghez illő és a Berettyóújfalu történelmi eseményeihez is méltó emlékmű kerüljön felállításra.”*

A Szeifert Ferenc polgármester részére átadott beadvány 2003. december 22-én kelt, az aláírók pedig részletesen ismertették szándékukat és véleményüket arra vonatkozóan, hogy *„Berettyóújfalu város részéről milyen kívánatos és indokolt tennivalók lehetnek az 1956-os forradalom és szabadságharc 50. évfordulójának közeledtével kapcsolatban”*. Ebben mindenekelőtt utalást tesz-

---

⁹ Berettyóújfalu Város Önkormányzata Képviselő-testülete 2004. XII. 02-i nyilvános ülésének jegyzőkönyve, 132–134.

nek az öt nappal korábban megjelent kormányhatározatra, és szorgalmazták, hogy az abban előírányzott pályázati forrásból Berettyóújfalu önkormányzata is igényeljen. Ezzel együtt tervezte meg már 2004-ben, hogy az emlékévben október 23. és december 12. között kiemelkedő rendezvények megtartására kerüljön sor a városban. Mindez azt jelentette, hogy a nemzeti ünnepnapon túl hangsúlyt kívántak fektetni a november 4-i emléknapi, a tiszakécskei, a mosonmagyaróvári és a salgótarjáni sortüzek évfordulójára, valamint a december 11–12-i általános sztrájk jelentőségére, a Nagy-budapesti Központi Munkástanács szerepének megismertetésére. Lehetséges szónokokat, előadókat is megneveztek, többek között Für Lajos, Kahler Frigyes, Rác Sándor vagy éppen Wittner Mária személyében. A beadvány külön kiemelte egy olyan kiállítás rendezésének az igényét, mely gazdagon illusztrálva, arányosan ismerteti Budapest és a nagyvárosok eseményeit, de megfelelő hangsúlyt fektet a vidék forradalmára, ezen belül is kiemelten Hajdú-Bihar megye és Berettyóújfalu történéseire. Mindezek érdekében javasolták alapítvány létrehozását is, egyúttal kijelentették, hogy a „közakarat kifejeződését” folyamatos aláírásgyűjtéssel, egyúttal közadakozás elindításával is készek nyomtatékosítani.

A következő évben legelőször március 11-én találkozunk a témával. A képviselő-testület, valamint a Településfejlesztési Bizottság elé kerül egy előterjesztés, mely kopjafa állítására vonatkozik. A március 25-i ülésen az előterjesztő, Balláné Veres Ilona alpolgármester – egyben az egyik hivatkozott civil szervezet képviselője is – ismerteti, hogy a Berettyóújfalu Jövőjéért Egyesület, a Morotva Egyesület, valamint az Orbán Balázs Társaság kezdeményezi a Bihari Múzeum és Sinka István Városi Könyvtár udvarának akkor még meglévő zöldterületén egy kopjafa felállítást *„a kommunizmus parasztáldozatainak emlékére”*. Ennek elkészítéséhez mestert is javasoltak, Balázs József bakonszegi fafaragó személyében, a kialakításnál pedig a hagyományos bihari csónakos fejfák motívumát szorgalmazták – így a kopjafa megnevezés szemiotikai megközelítésből csupán az emlékoszlop szinonimájaként értelmezhető. A költségeket közadakozásból kívánták biztosítani, az önkormányzattól a helyszínre vonatkozó jóváhagyást kérték, ez szerepel a határozati javaslatban is. Az előterjesztés második bekezdése azonban – mintegy emlékeztetőül – kitér a korábbi beadványra, ezzel kapcsolatban csupán annyit fogalmaz meg, hogy *„Ennek tárgyalását szeretnénk a későbbiekben a Tisztelt Képviselő-testület elé terjeszteni”*. Az előterjesztés vitájában több megközelítés is elhangzott arra vonatkozóan, hogy az '56-os emlékmű és a kopjafa kérdése mennyire azonosítható. Végző soron a testületi többség elfogadta az eredeti határozati javaslatot, így az emlékmű-állítást továbbra is függőben maradt.¹⁰ Ebbe az irányba mutatott az a tény is, hogy közterületi emlékművek állítását az akkor hatályban lévő önkormányzati törvény az önkormányzati testületek kizárólagos hatáskörébe rendelte.¹¹

---

¹⁰ 111/2004. (III. 25.) Ök. sz. határozat

¹¹ A helyi önkormányzatokról szóló 1990. évi LXV. törvény 10. § h) pontja

Szívós István – aki önkormányzati képviselőként volt jelen – az ülésen elhangzottakat első hallásra pozitívan értékelte, majd társait levélben értesítette az ügy előrehaladáról. Ebben arról adott tájékoztatást, hogy Szeifert Ferenc polgármesterrel és Kurucz Imre szobrászművésszel több helyszínt is szemrevételeztek: a volt Megyeházával szemközti park szökőkút és rendőrség közötti területét, a Vörösmarty tér Kádár vitéz utcai részének szabad parkterületét, valamint a városháza mögötti, zsinagóga előtti területet. Miután azonban a határozatban megadott határidőig – november 4-ig – nem került sor sem a kopjafa felállítására, sem az emlékmű ügyének előterjesztésére, – mint ahogyan az emlékevi programok tervezésére sem – következett a novemberi közmeghallgatáson Körtvélyesi Béla egykori '56-os résztvevő felszólalása, melyben hivatkozott a majd egy évvel korábbi levükre, és röviden összefoglalta annak tartalmát. Hangsúlyozta, hogy valamennyi indítványozó mind munkával, mind pedig anyagiakkal hajlandó továbbra is részt venni a kezdeményezés megvalósításában, ehhez viszont – ismerve a kormányzati szándékot és az abból adódó lehetőségeket – mindenképpen az önkormányzatnak kellett volna bankszámlát nyitni, vagy akár alapítványt létrehozni, hisz egyéb támogatások lehívására is neki lesz lehetősége a későbbiekben. A városvezetők részéről Balláné Veres Ilona alpolgármester ez alkalommal is támogatóan állt az ügy mellé, és tájékoztatást adott az előző hónapokban tett lépésekről. Ez alapján maradandó emlékmű felállításában gondolkodnak, több helyszín és alkotóművész neve is felmerült. Arra az ekkor elhangzott felvetésre is megnyugtató módon válaszolt, hogy a 2016-ban esedékes országgyűlési és önkormányzati választások nem befolyásolhatják negatívan a határidő tartását. Az eredeti beadvány egyik fogalmazója és aláírója, Szívós István ismét képviselőként szólalt fel a vitában, és újra megerősítette a kezdeményezőket eltökéltségét. Az alkotó személyére immár nyilvánosan is konkrét javaslatot tett, Kurucz Imre berettyóújfalui szobrászművészt tartotta legalkalmasabbnak az emlékmű megtervezésére és elkészítésére. Indokai között szerepelt, hogy a helyi mecénatúra szempontjából sem elhanyagolható, hogy amennyiben közadakozásból valósul meg egy köztéri alkotás, akkor arra egy helyi művész kapjon megbízást. Ráadásul a helyi kötődés, illetve a több részletre kiterjedő helyismeret ebben az esetben kikerülhetetlen. Szívós István – miután a témára vonatkozó interpellációja a következő hónapok több képviselő-testületi ülésén is érdemi válasz nélkül maradt – 2005. február 1-jén egy tájékoztatólevél kíséretében valamennyi önkormányzati képviselőhöz eljuttatta az eredeti levél másolatát.

Az előkészítés – a polgármesteri hivatal erre vonatkozó iratait áttekintve – folyamatosan zajlott, ezt igazolja az is, hogy Képző- és Iparművészeti Lektorátus zsűrije hamarosan helyszíni szemlét tartott Berettyóújfaluban. Itt még csupán az emlékmű lehetséges helyéről tanácskoztak, hisz a későbbiekben ez befolyással volt a konkrét tervek elkészítésére. A berettyóújfalui történések fel-

idézésekor azonban felfigyeltek arra a tényre, hogy Gaál János, a Berettyóújfalui Sportegyesület egykori elnöke, az '56-os forradalom berettyóújfalui mártírja születésének abban az évben lesz a 90. évfordulója. E megállapításból rövidesen terv született, a képviselő-testület pedig hozzájárult ahhoz, hogy 2005. október 23-án, Gaál János Ady Endre utca 11. szám alatti egykori lakóházának falán portrédomborműves emléktáblát avassanak.¹² Ennek elkészítésére felkérték Kurucz Imre szobrászművészt. A 80x100 cm-es márványtáblán elhelyezésre került Gaál János bronz-portrédomborműve, valamint – az Oktatási és Kulturális Bizottság által véglegesített – alábbi felirat: *„Ebben a házban élt és dolgozott Gaál János 1915–1957, a Berettyóújfalui Sportegyesület egykori elnöke, az 1956-os forradalom és szabadságharc utáni megtorlás áldozata, a város mártírja. Az emléktáblát állította: Berettyóújfalú Város Önkormányzata 2005”*.¹³

**Gaal János emléktáblájának avatása után. 2005. október 23.
(Balról jobbra: Veres Imre, Kurucz Sándor, Szabó László, Szívós István,
Baranya Sándor, Szántó Károly, Körtvélyesi Béla)**

¹² 305/2005. (VI. 30.) sz. határozat

¹³ Berettyóújfalú Város Önkormányzata Képviselő-testülete 2005. VI. 30-i nyilvános ülésének jegyzőkönyve, 67–68.

Bár a hivatalos emlékevi programsorozat tervszerű összeállítása mindaddig nem történt meg, a Gaál János-emléktábla felavatása nagy lendületet adott a további lépéseknek, és lényegében ez a mozzanat volt a berettyóújfalui megemlékezések első eleme. A következő hónapban már soros ülésén tárgyalta a képviselő-testület az 1956-os emlékmű felállításáról szóló előterjesztést, mely immáron minden fontos körülményt és részletet magában foglalt. A tervezésre és kivitelezésre Kurucz Imrét kérték fel, hivatkozva az előző évi emléktábla-állítással kialakult együttműködésre. Az előterjesztés korrekt módon összefoglalta az odáig vezető lépéseket, kiemelte a kezdeményezők és szorgalmazók szerepét.

A Kurucz Imre által eredetileg vázolt tervben egy mésző-kapuzat előterében röpcédulát szóró fiú életnagyságúra tervezett alakját mintázta meg.¹⁴

---

¹⁴ Székelyhidi 2006. 11.

A 2005. június 15-én keltezett lektorátusi szakvélemény, valamint a megrendelő – a rendelkezésre álló anyagi erőforrások ismeretében – megfogalmazott kérése nyomán azonban új, „költséghatékonyabb” tervet kellett készítenie, így alakult ki a ma is álló kompozíció. Enyhe ívű lankás dombon áll egy megtört ívű oszloppár. A domb kerülete egysoros bazalt-utcakövel van szegélyezve. A mészkőoszlopok tetején – a töréseken belül – az egyik oldalon 1956, a másikon 2006 felirat. Az oszlopok tövében a felülről kiszakított tömbön Kossuth-címer látható, míg a térben elhelyezett két sziklatömbön vésett, feliratos rölapok. Ugyancsak konszenzusos vélemény alapján a helyszín a Kossuth és az Oláh Zsigmond utcák kereszteződésének szegletében került kijelölésre, mivel itt az emlékműre zavartalan rálátás biztosítható, különösen a városközpont felé haladók számára. Ezzel egyidejűleg elindulhatott a közadakozás, melynek gyűjtését a Berettyóújfalu Városért Közalapítvány végezte. Végül sikerrel járt az önkormányzat által benyújtott pályázat is, az emlékmű kiviteli költségének jelentős részét a Nemzeti Kulturális Alap emlékmű-pályázata biztosította.

Készül az emlékmű

---

¹⁵ Horváth 2006. 1.

„Legyen béke, rend, munka! A fenti óhajtást hirdeti az '56-os jelszavak egyikével Kurucz Imre szobrászművész a Kálvin téren felállított, a kőbe vésett fájdalmat esztétikai erővel sugárzó emlékművén, amely a mementó erejével hat immár minden helyi lakos és idelátogató kedves idegen szemlélő felé. Az 1956-os népfelkelés, forradalom és szabadságharc 50. évfordulója tiszteletére október 23-án Berettyóújfaluban átadott, a lélek és a forma összhangjával ható kompozíció – úgy vélem – a legméltóbb módon mondja el a kimondhatatlant, és a legszentebb csönddel hajt fejet az áldozatok előtt, a megtört életpályák kárpótolhatatlanságának szomorú tudatát megidézve.” – a Bihari Hírlap aktuális számában megjelent tudósítás pusztán tényközlésen túl hűen visszaadja azt a kollektív érzést és hangulatot, mely azt a napot jellemezte.¹⁵

Körtvélyesi Béla, Baranya Sándor és Szabó László főhajtása 2006. október 23-án

Az emlékmű az első koszorúzás után

Az 1990 és 2006 közötti időszak az emlékhelyek, illetve a helyhez kötött megemlékezések sorában a formálódás időszaka volt. Mára kialakult egy egészen hagyományos koreográfia, melyben valamennyi helyszínnek fontos szerepe van. Október 23-án ünnepi istentisztelettel kezdődik a programok sora, majd 11 órától kerül sor a megemlékezésre az emlékműnél. Ennek végeztével a berettyóújfalui városvezetők megkoszorúzzák Gaál János emléktábláját, továbbá a város temetőiben fejet hajtanak az egykori '56-osok – a Téglaparti temetőben *Gaál János*, *Balogh József* és 2016 óta *Szívós István*, a Csendes temetőben *Buczi Ferenc*, a berettyószentmártoni temetőben pedig *Széll László* – sírjainál. November 4-én pedig a művelődési központban, késő délután megtartott emlékműsort követően a résztvevők csendes menetben sétálnak el a Népligetbe, ahol gyertyát gyújtanak az áldozatok emlékére.

Tisztelet a Hősöknek

A berettyóújfalui forradalmárok kitüntetései

„A forradalom berettyóújfalui eseményeiről minden fennmaradt írás és a még eleven emlékezet is egyaránt azt hirdeti, hogy méltó volt a valódi forradalmi eszményhez, erőszak és vér nélkül zajlottak az események. Ezt minden évben büszkén ki is hirdetjük, és példaként állítjuk magunk elé egykori, és Istennek hála még ma is közöttünk élő polgártársainkat.” – fogalmazott Muraközi István, Berettyóújfalu polgármestere 2016. október 23-án megtartott ünnepi beszédében.¹⁶ Közvetlenül a rendszerváltás után fel is merült annak lehetősége, sőt szükségszerűsége, hogy a törvények adta kereteket kihasználva maradéktalanul rehabilitálják mindazokat, akik évtizedekig a mellőzés vagy „csupán” a kényszerű némaság fogságában voltak.

A rendszerváltást követően lehetőségük nyílt az önkormányzatoknak, hogy helyi kitüntetések, elismerő címeket alapítsanak, melyeket a képviselő-testületek ítélhetnek oda, az általuk erre vonatkozóan alkotott önkormányzati rendeletek alapján.¹⁷ Berettyóújfalu önkormányzata e jogosítványát felhasználva 1992-ben alkotta meg rendeletét, mely alapján az október 23-i nemzeti ünnep tiszteletére rendezett ünnepség keretében adhatják át a *Berettyóújfalu 1956 Emlékéremet*.¹⁸ Az emlékérem annak a személynek adományozható, aki Berettyóújfaluban az 1956-os forradalmi eseményekben részt vett és elismerésre méltó érdemeket szerzett. Fontos megemlíteni, hogy az emlékérem posztumusz kitüntetésként is adományozható. A kitüntetés adományozására javaslatot tehetnek magánszemélyek, képviselő-testületi tagok, társadalmi szervezetek és intézmények. A beérkezett javaslatokat az Ügyrendi Bizottság véleményezi, ennek alapján a polgármester teszi meg az előterjesztést a képviselő-testületnek, amely határozatban dönt az emlékérem adományozásáról. A határozatnak tartalmaznia kell a kitüntetett személy nevét és lakcímét, továbbá a döntés indoklását. Maga az emlékérem egy 9 cm átmérőjű, kör alakú bronzérem, melyen körbefutó babérkoszorú övezi a közepen elhelyezkedő szomorúfűzfát. Az érem alsó harmadában „Berettyóújfalu 1956” felirat olvasható.

A Kurucz Imre által tervezett emlékérem

¹⁶ Kolozsvári 2016. 6.

¹⁷ A helyi önkormányzatokról szóló 1990. évi LXV. törvény 1. § (6) a) pontja, valamint 10. § c) pontja.

¹⁸ Berettyóújfalu Város Önkormányzati Képviselő-testülete 25/1992. (VIII. 31.) Ök. rendelete „Berettyóújfalu 1956 Emlékérem” adományozásáról

A rendelet hatályba lépését követő hónapban, október 8-án benyújtásra került az első emlékérmek adományozására vonatkozó előterjesztés. Bár a jogalkotás és jogalkalmazás fő elve és feladata elsősorban az „*érzelemmentes értelem*” érvényre juttatása, érdemes hosszabban idéznünk az előterjesztés szövegéből annak igazolására, hogy a demokratikus átalakulás kezdetén mennyire nehéz volt még ennek az alapelvnek megfelelni, és a társadalmi-közösségi igazságérzet – az ügy természetére és fontosságára való tekintettel – milyen erővel lehelt lelket a racionális, megalapozott döntésekbe is. „... *A rendelet előírásának megfelelően széleskörű kutatómunkával igyekeztünk feltárni történelmünknek eme dicső és emlékezetes helyi eseményeit, a forradalom és szabadságharcban tevékenyen és hősiesen résztvevő Polgártársaink tetteit, – a szebb és igazságosabb holnapért – kifejtett cselekedeteit. Kegyelettel emlékezünk az elesettekre is! A személyes beszélgetések megdöbbentő képet tárnak eléink, felidézük bennünk azt a múltat, amelyet városunk lakossága is kénytelen volt elviselni az idegen nyomás következményeként. A tanulmányozott dokumentumok fényesen bizonyítják azt a mérhetetlen bátorságot és elszántságot, amelyet a kitüntetésre javasoltak – s az őket támogató harcostársak, családtagok, barátok – tanúsítottak. Tudjuk, nem rajtuk múlt az elbukás! A szívet, az akaratot csak látszólag győzte le a fegyver! S hogy ez így igaz, a mai nap is bizonyíték. Az 1956 októberében megálmodott eszme élő tanúi lehetünk, s kötelességünk, hogy méltó utódok legyünk. Erre kötelez minket emberségünk és magyarságunk, a hősök tisztelete, a jövőért érzett és felvállalt felelősségünk. Nehéz igazságosan dönteni ebben a különösen fontos kérdésben, de egyben biztosak vagyunk, hogy a kitüntetésre javasoltak mindegyike méltó az elismerésre, s mindenben megfelelnek a rendeletben rögzített feltételeknek...*”

Az előterjesztés szövegéből kitűnik, hogy alaposan, az akkor rendelkezésre álló dokumentumok és ismeretek tükrében igyekeztek minél teljesebb névsort összeállítani. Végül kilenc név került a határozati javaslatba, közülük kettő posztumusz. Hogy a legjobb szándék és nagy körültekintés ellenére mégis milyen nehéz volt a teljességet elérni – sőt nem is volt lehetséges –, mi sem mutatja jobban, hogy a képviselő-testület október 15-i zárt ülésén hat módosító javaslat hangzott el, vagyis az eredeti javaslatok mellé további hat személy neve. Az egyénenkénti szavazást követően közülük egy, *Buczi Ferenc* posztumusz kitüntetését támogatták a képviselők. Így végül az elfogadott határozat tíz emlékérem odaítéléséről rendelkezett.¹⁹ Álljon itt a névsor, és a hozzájuk kapcsolódó indoklás, ugyancsak az előterjesztés alapján:

Gaál János (posztumusz) – *a Járási Forradalmi Bizottmány elnökhelyetteseként minden igyekezetével és tetteivel arra törekedett, hogy a közösen kitűzött nemes célokat humánus eszközökkel szolgálja. Ez az igazságba vetett mélységes hite és meggyőződése a magyarázat arra, hogy miért nem menekült*

---

¹⁹ 135/1992. (X. 15.) ÖK. határozat

el a forradalom után üldözői elől, holott tudta, hogy a számonkérés végzetes lehet, sajnos az is lett.

Balogh József (posztumusz) – a Községi Forradalmi Bizottság elnökeként rendíthetetlen hittel irányította az élet minden területén a tevékenységet. Figyelme a legapróbbnak tűnő dolgokra is kiterjedt – mint például a betegségi segélyek kiutalásának támogatása. Gondoskodott arról, hogy a politika mellett a gazdaság átalakulása is a közakaratnak megfelelően történjen. Hathatós segítséget nyújtott a környező települések gondjainak megoldásában. Önzetlen vezetőként ismerhették. Hitét és reményét soha fel nem adva áldozta életét az eszméért, a boldogabb jövőért.

Buczi Ferenc (posztumusz) – népfelkelőként tartja számon az utókor emlékezete, akire mindig lehetett számítani, ha az igaz ügyet kellett szolgálni, és aki bármilyen feladatra bátran vállalkozott.

Dr. Dubay Miklós – a Járási Forradalmi Bizottmány elnökeként irányította a forradalom gyorsan zajló eseményeit. Széles látókörű, a köznapi élet minden lényeges kérdésében azonnal dönteni tudó vezetőként ismerték harcostársai. Nyugodtsága, humánus magatartása kedvezően hatott környezetére, biztonságot sugallt. Minderről kihallgatási jegyzőkönyve így fogalmaz: „... gondoskodott arról, hogy a járás valamennyi községe az ellenforradalom szolgálatába legyen állítva”.²⁰ Hatalmas erőfeszítéssel, hihetetlen kitartással hajtották végre a népakaratot, vagyis hogy hazánk szabad, független, demokratikus ország legyen. De a fegyveres túlerő megtörte a hősi akaratot, s a felsorolni is sok vádpont alapján, de legfőképp a népi demokratikus államrend megdöntésére irányuló szervezkedés vezetése büntetével – több itt felsorolt társával együtt – börtönbüntetésre ítélték.

Dr. Ormay Géza – a Forradalmi Bizottmány vezetőségi tagjaként, az adminisztrációs ügyek irányítójaként vett részt a hősi küzdelmekben. A térség gondjainak megoldásán túl figyelme kiterjedt a fővárosban harcoló forradalmárok és a lakosok adományokkal történő ellátására is. Az igazságba vetett hite és elszántsága fáradhatatlan munkára sarkallták. Járt a vidéket, buzdította, bátorította a népet. Hosszú lista lenne az ellene felhozott vádpontok felsorolása, de éppen ez bizonyította azt, hogy példásan állt helyt az októberi magyar forradalomban. Börtönbüntetésre ítélték.

Csóra József – a Forradalmi Bizottmány vezetőségi tagjaként vett részt a dicső napok történéseiben. Személyét nagyon hamar megismerte a térség, leírhatatlan aktivitással tűnt ki társai mellett. Fegyelmezett, de akadályt nem ismerő emberként küzdött az igazságért. A helyi ügyek intézése mellett elsősorban a vidéken kifejtett tevékenysége volt a kimagasló. Nem törődve a személyét fenyegető következményekkel, mély hittel és meggyőződéssel hirdette a Bizott-

---

²⁰ Az előterjesztés készítője a hivatkozott jegyzőkönyv forrását nem jelöli meg. A fogalmazásból kitűnik, hogy az idézett mondatrész a vádlóktól származik.

mány hírközleményeit: a demokratikus államforma, a többpártrendszer megte-remtését, a szovjet csapatok azonnali kivonulását, a magántulajdon teljes tisz-letben tartását, a vallás-, szólás- és sajtószabadságot. Ma is érthetetlen, hogy mindezt a forradalmat megtorlók a „népi demokratikus államrend megdön-tésére irányuló szervezkedés büntette” miatt börtönbüntetéssel sújtották. Mint elsőrendű vádlott példásan és fegyelmezetten kitartott elvei mellett.

Szántó Béla – a Forradalmi Bizottmány katonai szekciójának vezetője-ként, mint a Nemzetőrség parancsnoka vett részt az 1956-os magyar forra-dalomban. Megbízása után haladéktalanul hozzálátott a munkához, első dolga volt a fegyverek számbavétele és begyűjtése, megelőzve ezzel az esetleges vér-ontást. Mint tudjuk, bölcs előrelátás volt ez részéről. Gondoskodott arról, hogy a legfontosabb objektumokat a forradalom katonái, a nemzetőrök őrizték, és biztosítsák, elejét véve a rendbontásnak, a jogtalan megtorlásoknak. Mint pa-rancsnok, igen rövid idő alatt és nagy hozzáértéssel biztosította a Bizottmány munkájához a szükséges körülményeket. Ebben őt több, elkötelezett fegyvertár-sa is segítette. Szántó Bélát is „a népi demokratikus államrend megdöntésére irányuló szervezkedés vezetése” büntetével vádolva ítélték börtönbüntetésre.

Csontos András – a Nemzetőrség parancsnokhelyetteseként tanúsított példamutató magatartást, s ezt a megtorlók „a népi demokratikus államrend megdöntésére irányuló szervezkedésben tevékeny részvétel” büntetének minősít-tették. A Forradalmi Bizottmány tagjaként végezte a Nemzetőrség létrehozását, irányítását, részt vett felfegyverzésükben. Bátorsága, elszántsága és fáradha-tatlansága lenyűgöző volt. Megteremtette a hírszolgálat biztonságos feltételeit, felkészítette harcostársait is egy esetleges fegyveres támadás elhárítására. Nem ismert ebben sem lehetetlenséget, s ha kellett, ötletes szükségmegoldá-sokkal pótolta a hiányt (pl. benzint és kanócot készített elő). Széleskörű tevé-kenységét számunkra a korabeli vádirat is bizonyítja, amelyben a megyei ügyész indítványozta, hogy a bíróság az ügyet egyesítse a „Csóra József és társai” elleni eljárással.

Garamvölgyi György – ugyan kilencedik rendű vádlottként sanyargatták a börtönbüntetés alatt, de kétségtelenül bizonyíthatóan elsőrendűként állt helyt a forradalom viharában. Mint képzett katonaeMBER, hamar felismerte a helyzeteket, s nem egyszer éppen ezzel kerülhették el a vezetők is a szakszerűt-len lépéseket. A kapott utasításokat szigorúan betartva, azt sajátosan és célra-törően hajtotta végre. A legnehezebb feladatoktól sem rettent meg, minden ésszerű cselekedettel azonosulni tudott. Tevékenységében megbízható, korrekt viselkedést tanúsított, utasításait a vele szembenállók is elfogadták. Találékony-sága közismert volt, mellyel nem egyszer kitűnt (például a családok menekítése során). Kész volt mindenkor a legnehezebb feladatokat is felvállalni.

Török Imre – Nevével aránylag ritkábban találkozunk a sorsfordító események során, de bátor és elszánt tetteivel példát adott. Cselekedeteiben célratörő emberként tartják számon kortársai, s különösen kiemelkedő, hogy a II. világháborúban elszennvedett sérülései következtében vált rokkantsága sem

akadályozta igazságkeresésében. Fegyelmezett „közkatonaként” vett részt október történéseiben, szándékait a boldogabb és igazságosabb jövőbe vetett hite vezérelte.

Ők tízen voltak azok, akiket Berettyóújfaluban elsőként hivatalosan is elismert a közösség. Majd hosszú évek teltek el, az országos politikai – és valamely mértékig a helyi közéleti – viszonyok még mindig nehezen engedtek átörönni bizonyos falakat, de közeledve a félszázados évfordulóhoz ismét azok szóltak egykori társaikért, akik akkor, majd fél évszázada őket követve cselekedtek. Az '56-os emlékmű felállításának szorgalmazói között többen résztvevői voltak az '56-os eseményeknek. Ők az 1992-ben kitüntettekhez képest egy másik generáció tagjai. Nem a forradalmi bizottságok vezetői, nem a nemzetőrség vagy a fegyveres események szervezői voltak, hanem lelkes ifjakként adtak hitet egymásnak, társaiknak, és többen adnak még ma is a kései utódoknak. Ők voltak, akik 2006-ban, épp a méltó emlékhely létesítésnek kezdeményezőiként jutottak el a helyi közösség, sőt a döntéshozók tudatáig, bár az emlékállítással éppen egykori társaik tetteire kívánták felhívni a figyelmet.

Vitéz Kurucz Sándor átveszi az emlékérmét

Ez a jeles alkalom azonban lehetőséget adott az önkormányzatnak az újabb törlesztésre, így a képviselő-testület 2006. szeptember 22-i ülésén újabb emlékérmek adományozásáról döntött.²¹

Így a kortársak által feltárt újabb tények alapján posztumusz emlékérmét ítéltek oda *Alimán Lajos, Daróczi István, Karancsi Gyula* és *Szántó Károly* részére.

A közvetlen forradalmi szerepvállalásáért, emellett pedig a helyi emlékezet fenntartásában kifejtett tevékenységéért részesült az elismerésben *vitéz Kurucz Sándor* nemzetőr-dandártábornok, továbbá *Erdei Antal, Juhász Jenő, Körtvélyesi Béla* és *Szabó László*.

Az emlékérmeket Szeifert Ferenc polgármester és Muraközi István alpolgármester október 23-án, az új '56-os emlékmű avatásakor nyújtotta át a kitüntetteknek, illetve hozzátartozóiknak.

²¹ 343–351/2006. (IX. 21.) ÖK. számú határozatok

Körtvélyesi Béla, Baranya Sándor és Szabó László 2006. október 23-án

Bár ez az esemény közelebb vitte a helyi közösséget a valós szereplők teljes megismeréséhez, de a kört egészen teljesnek továbbra sem lehet tekinteni. Ha végiglapozzuk a forradalmi bizottmányok/bizottságok és más '56-os testületek hiteles dokumentumait, számos olyan nevet találunk, akinek a szerepe, konkrét tevékenysége a mai napig tisztázatlan maradt. Közülük egyetlen példaként említem meg Dr. Fazekas Árpádot, aki sem 1992-ben, sem 2006-ban nem szerepelt az emlékérmes javaslatok között, holott az erre vonatkozó jegyzőkönyv tanúsága szerint őt választották meg 1956. október 28-án a kórházi munkástanács elnökévé.²² E tisztséget november 24-ig töltötte be. 1951 novemberében került a berettyóújfalui kórházba, ahol a gyermek-fertőző osztály vezetője, széles körben ismert és elismert orvos lett. Forradalmi szerepvállalása miatt 1957 júliusában nem csak a kórházból, de a városból is kitiltotta az új hatalom.²³ Hét hónapig nem kapott állást, majd Kislétán lett körzeti orvos. Innen került a nyíregyházi Jósa András Megyei Kórházba, ahol 20 évig vezette a gyermekosztályt. Orvosi munkája mellett „mindenevő”, de alapos kutató vált belőle. Foglalkozott orvostörténettel, írt a tirpákok életéről, a felvidéki magyarok megpróbáltatásairól, a lakosságcseréről és természetesen 1956-ról. A nyíregyházi

²² Gazdag 1993. 102–103.

²³ Angyal 2016. 4., továbbá Ésik 2007.

forradalmi eseményekről közel kétszáz cikke, közleménye jelent meg. Berettyóújfalui tevékenységének feltárása máig várat magára.

A berettyóújfalui emlékérmek adományozásáról szóló helyi rendelet sajátossága, hogy ez az elismerés csak azoknak nyújtható át, akik közvetlenül Berettyóújfaluban fejtették ki tevékenységüket. De a kor megismerésében és az emlékezet fenntartásában oroszlánrészt vállalók is ugyanúgy hozzátartoznak a „mi '56-unkhoz”. Márpedig vannak, akik nélkül az '56-os események megismerése ma nem állna ezen a szinten, és az ünnepi megemlékezések külleme és tartalma sem lehetne az, amelyet mára megszokhattunk. Emellett pedig több '56-os éppen az események és a megtorlás utáni időszakban került kapcsolatba Berettyóújfalualal.

Bényi Árpád

A város kitüntetéseiről, kitüntető címeiről szóló – akkor hatályos – rendelet alapján érkezett 2005-ben a Nadányi Zoltán Művelődési Központ felterjesztése, melyben javasolják, hogy a képviselő-testület Bényi Árpád részérei díszpolgári címet adományozzon. 1956-os szerepét és a börtönben töltött időszak megpróbáltatásait jelen kötetben önálló tanulmány ismerteti. A javaslatban szerepelt, hogy a bihari térség képzőművészeti életére igen nagy hatással volt, az alkotás mellett tanított és képzőművészeti kört szervezett. Témánk szempontjából viszont a Berettyóújfaluba kerülésének körülménye jelentős. Kistarcsáról való szabadulását követően – miután sokhelyütt nem járt sikerrel – a berettyóújfalui gyermekvárosban kapott állást.

Először „takarítónő”, majd portás beosztásban dolgozott, de az intézmény igazgatójától egyre több lehetőséget kapott, először az alkotásra, majd meg is mutathatta tudását másoknak, s egy idő után taníthatott. Berettyóújfalu tehát befogadta, otthont és megélhetést biztosított számára, sőt képzőművészeti tevékenységét is folytathatta. Lényegében itt indult el teljes rehabilitációja. Mindkét vonatkozás megfelelt tehát annak a kitételnek, mely szerint a kitüntető cím adományozásával fejezi ki a képviselő-testület elismerését annak, aki tevékenységével a tudományos, politikai, művészeti vagy társadalmi élet területén huzamosabb időn keresztül kimagasló érdemeket szerzett, illetve közvetve vagy közvetlenül hozzájárult Berettyóújfalu város anyagi és szellemi életének gyarapodásához.²⁴ A képviselő-testület a javaslatot egybehangzó döntéssel támogatta,²⁵ így 2005. május 23-án, a város napján díszpolgárrá avatták.

²⁴ 38/2003. (XI. 28.) Ök. számú rendelet 3. § 1/bekezdése

²⁵ 182/2005. (IV. 28.) Ök. számú határozat

A 2006-os megemlékezések előkészítésében ugyancsak részt vett Baranya Sándor, aki ugyan berettyóújfalui lakos volt, de a forradalom időszakában otthonától távol kapcsolódott be az eseményekbe. Kortársai azonban számon tartották egykori aktivitását. A Magyar Politikai Foglyok Országos Szövetsége kezdeményezte, hogy az 50. évforduló alkalmából emlékplakettel kerüljön kifejezésre a forradalom és szabadságharc eseményeiben hősiesen résztvevő, a megtorlás során személyi szabadságukban korlátozott személyek iránti tisztelet. A POFOSZ Hajdú-Bihar megyei szervezete a megyéből 20 személy részére javasolta az emlékplakett adományozását, köztük szerepelt – egyedüli berettyóújfaluiként – Baranya Sándor. Erről 2006. november 6-án kelt levelében értesítette az önkormányzatot Dr. Lázár Imre, a POFOSZ megyei elnöke, valamint Rácz Róbert, a Hajdú-Bihar Megyei Önkormányzat Közgyűlésének akkori elnöke. A levélben kérték, hogy a – mellékelten meg is küldött – plakettet és emléklapot ünnepélyes keretek között adják át a kitüntetettnek. Erre a képviselő-testület november 30-i ülésén került sor.

Az egykori berettyóújfalui forradalmárokkal válllvetve, a történések minél hitelesebb feltárásán dolgozva vált a város '56-os hagyományainak valószínűs kovászává Szívós István munkássága. Ő szintén résztvevője és alakítója volt a forradalmi eseményeknek, Komádiban könyvtárosként dolgozva az 1956. október 27-én megalakult községi forradalmi bizottmány²⁶ kiáltványának egyik fogalmazója- és terjesztője volt. Emiatt börtönbüntetésre ítélték, melyet Debrecenben töltött le. 1957. június 30-án szabadult, ezt követően azonnal elbocsátották állásából. Tanítónő feleségével – akivel ugyancsak Komádiban ismerkedett meg – Dombóvárra kerültek. Folyamatos önképzés után könyvelőként kezdett el dolgozni, így kerültek vissza Biharba is. Először Hencidán volt termélszövetkezeti főkönyvelő, majd Berettyóújfaluban telepedtek le. Az első pillanattól kezdve azon fáradozott, hogy igazságot szolgáltatson – saját sérelmeinek orvoslásán túl – valamennyi kárvallottnak. Végighallgatta, lejegyezte a visszaemlékezéseket, majd amint arra megnyílt a lehetőség, betekintett a levéltárakban fellelhető dokumentumokba, így ma elmondhatjuk, hogy számos ismeret általa nyert nyilvánosságot. Egyenes, szókimondó habitusa elengedhetetlen volt ahhoz, hogy jelen összefoglaló munkánk is ennyire szerteágazó és terjedelmes legyen. A fent említett helyi közéleti viszonyok nem mindig támogatták az előrehaladásban, de végső soron a 2005–2006-os berettyóújfalui megemlékezések az ő odaadása nélkül nem valósulhattak volna meg. Mindebben jelentős az a már említett tény, hogy 2002 és 2006 között tagja volt a berettyóújfalui képviselő-testületnek is, így a döntéshozatalra is befolyással lehetett. Az általa feltárt ismereteket *Lyukas zászlók* alatt című cikksorozatában adta közre a Bihar-i Hírlap számaiban. Tevékenysége azonban nem merült ki az '56-os események ismertetésében és az emlékőrzésben. Számos kulturális és közösségi törekvése jelenti mai, már hagyományosnak tekinthető programok alapját. Létrehozta a

---

²⁶ Gazdag 1993. 78.

Trianon Társaság Bihari tagcsoportját, alapító tagja volt a Bihari Népfőiskolának, lelkes szurkolója és krónikása a helyi sportéletnek és még sorolhatnánk. Végül 2008-ban, Muraközi István akkori alpolgármester javaslatára a képviselőtestület Berettyóújfalu városért kitüntetés adományozott számára,²⁷ és ugyanabban az évben – szintén az alpolgármester felkérésére – ő volt az október 23-i megemlékezés ünnepi szónoka.²⁸

Szívós István 2008. október 23-án, a megemlékezés ünnepi szónokaként

Magyarország Kormánya 2015 októberében hozott határozatot arról, hogy a forradalom és szabadságharc 60. évfordulója alkalmából ismét emléket hirdet.²⁹ A határozat rendelkezése alapján létrejött Emlékbizottság által meghirdetett felhívásra így Berettyóújfalu Város Önkormányzata egy megalapozott, valós helyi eredményekre építkező programsorozat tervével tudott sikeresen pályázni. Ezáltal egy 2016. október 11-én induló, és a jelen kötet közreadásával záruló nagyszabású rendezvénysorozatot valósíthatott meg. Immáron az egy évtizeddel ezelőtti események is beépültek a közösségi emlékezetbe, de az újabb ismeretek közkinccsé tételével, az e kötetben leírtak kiadásával nem zárult le a teljes megismerés folyamata. Amíg vannak feltáratlan források, a levéltárakban évtizedek óta feldolgozatlanul őrzött dokumentumok, és míg van esélyünk a meg nem válaszolt kérdésekre első kézből, az élő tanúktól választ kapni, addig – legyünk akár kutatók, akár helyi döntéshozók, feladatellátók, civilek vagy lokálpatrióta polgárok – nem tekinthetjük teljesítettnek feladatunkat.

---

²⁷ 155/2008. (IV. 24.) önkormányzati határozat

²⁸ Ezúton mondok köszönetet Szívós Istvánnénak, hogy szíves közlésével, valamint a férje hagyatékában megőrzött dokumentumok rendelkezésre bocsátásával segítette jelen kötet összeállítását.

²⁹ A Kormány 1728/2015. (X. 8.) Korm. határozata az 1956-os forradalom és szabadságharc emlékévé meghirdetéséről

A fényképeket készítették:

Kari Sándor – 86., 91., 93., 94., 95., 100., 101., 102., 104. oldal

Szűcs Endre – 92., 96. oldal

Hivatkozott irodalom:

Angyal Sándor: *Önzetlenül szolgálták a hazát – Gyógyított és az igazságért is küzdött.* Kelet-Magyarország, LXXIII. évf. 249. sz. 2016. október 22. 1., 4.

Ésik Sándor: *Dr. Fazekas Árpád.*
http://napkeletnepe.blog.hu/2012/06/17/dr_fazekas_arpad
(Utolsó letöltés: 2017. január 18.)

Gazdag István (főszerk.): *1956 dokumentumai Hajdú-Biharban.* Debrecen, 1993.

Horváth Lajos: *Legyen béke, rend, munka!*
Bihari Hírlap, XVI. évf. 19. sz. 2006. november 3. 1.

Kolozsvári István: *„Békességet és nem romlást tervezek” Megemlékezés az 1956-os forradalom és szabadságharc 60. évfordulóján*
(–i –n néven) Bihari Hírlap, XXVI. évf. 9. sz. 2016. november, 9.

Székelyhidi Ágoston: *Életfa és életmű.*
In: Székelyhidi Ágoston – Gombos Ferenc: Kurucz Imre.
Berettyóújfalu, 2006. 11–13.

Korompainé Mocsnik Marianna

Főhajtás a mester előtt.

Emlékezés Bényi Árpád festőművész Berettyóújfaluban töltött éveire

A mostani megemlékezésnek több apropója is van: most lenne 85 éves, 50 éve zárták be első önálló kiállítását Debrecenben és már 10 éve nincs közöttünk – ezekkel a szavakkal bízta rám az özvegye, Bényi Árpádné Lenke férje és saját maga visszaemlékezéseit az 1956-os események utáni évek történéseiről, különös tekintettel a Berettyóújfaluhoz kötődő 16 évről.

Megtisztelő, ugyanakkor felelősségteljes is a feladat. A képzőművészet őszinte rajongójaként, s a Bihari Múzeum vezetőjeként úgy érzem, hogy kötelességem a 2005-ben Berettyóújfalu díszpolgári címével kitüntetett Bényi Árpád festőművész városunkban töltött éveit örök emlékezetként lejegyezni.

Az 1956-os forradalom 60. évfordulója indította el ezt a különleges emlékezést, hiszen Bényi Árpád és a város kapcsolata csak a forradalmi események tükrében teljesebben ki-előttünk. Tekintsünk hát vissza!

A forradalom idején Bényi Árpád Kunhegyesen dolgozott. *Körmendi Lajos: Öt perc az élet* című kötetében az '56-os eseményekre így emlékezik:

Lobogás

„Az én számomra 1956 nem október huszonharmadikán kezdődött, hanem november tizedikén. Addig hajnaltól késő estig egyebet sem csináltam, mint olvastam az újságokat, hallgattam a rádiót. A baráti körrel való intenzív kapcsolat abban merült ki, hogy én elmeséltem, amit ők nem hallottak, s ők is elmondták, amit én nem tudtam. November tizedikén aztán felmentem Pestre, mert én szeretek mindenről saját szememmel meggyőződni. A Kossuth térre vitt az utam, aztán a Köztársaság térre és máshova is: megnéztem az óváros golyónyomait. Baloldali fickók mesélték el nekem, hogy lőttek az ávások, s hogy ki, hogyan, kiket provokált. Ezzel töltöttem el tizenegy napot Budapesten. Utána hazajöttem, ahogy tudtam, gyalog, autóstoppal, vonattal, tehervagonokon, mozdonyra kapaszkodva. Beállítottam a községbe egy halom újsággal, amely az október 23. címet viselte. Még emlékszem belőle egy viccre: A Nagybudapesti Városrendészeti Bizottság közli a lakossággal, hogy a Csizma térről eltávolította a csizmákat, és helyette szökőkutat épít, hogy akik eddig nyaltak, azok most öblögessenek.

A baráti kör révén terítettük a községet ezzel az újsággal. A kultúrház igazgatója mindenféle bizottságban benne volt, intenzív szervezője volt a forradalmi ébredésnek. Neki adtam meg a pesti címet, ahonnan ezt az újságot be

lehet szerezni, hogy legyen utánpótlás. Attól kezdve ő rendszeresen fölment Budapestre motorkerékpárral, s hozta az újságot.

November huszonvalahányadikán Budapestről lejött egy egyetemi hallgató lány, aki elkötelezett forradalmár volt. Elmesélte nekem, hogy végezték ki az ávósok a barátját, aki szintén újságírást tanult. A lány hozott egy csomó verset, s kérte, szervezzünk egy irodalmi estet, ahol a forradalommal kapcsolatos verseket mondanánk el. Megszerveztük. Legalább háromszázan hallgatták végig, forró levegője volt az egésznek. Becsületére váljon a kunoknak, hogy később erről semmi konkrétumot nem tudtak a vallatóim, csak a tényt, hogy volt. Jónéhányszor megverték azt kérdezve, kik szerepeltek ott, de mindössze annyit mondtam, én is csak hallottam, hogy volt egy ilyen est.

A jól sikerült irodalmi est után megkértek, hogy számoljak be budapesti élményeimről. Még ez is novemberben történt. A kultúrház nagytermében csináltak egy nagygyűlést. Összejöttek sokan, elkezdtük, s tíz percen belül elment a villany. Elképzelhető, hogy nem véletlenül. Nem tudom, honnan, de villámgyorsan előkerült egy csomó gyertya. Nekem is a markomba nyomtak egyet, a tömegben is fogtak néhányat: elképesztően izzó hangulat alakult ki. Aki lekapcsolta a villanyt, az tulajdonképpen jót tett, mert fojtóbbá vált az indulat, és az ember az éjszakában, amiben csak egy-két pislákoló fény van, nagyobb hangereővel, szuggesztívebb módon beszél. A beszámoló elsőprő erejű tapsviharral fejeződött be. Bár színültig volt a terem, a vallatói merről az esetről sem tudták meg, hogy ki beszélt, mit mondott, kik szervezték... Semmit nem tudtak. Jó néhányszor megalapáltak miatta Szolnokon, a Ságvári Endre úton, ami most Szapáry utca. Megnéztem: nem stimmel a házszám, mert akkor tizennégyes volt, most pedig tizennyolcas a rendőrség száma. Tehát 1956 novemberében két hatalmas nagygyűlést szerveztünk a községben, s egyetlen vamzer nem akadt a kunok között! Ilyen a világon sehol nincs! Csak a kunoknál! Ez a legintenzívebb kunsági élményem.”¹

Aztán jött 1956. december nyolcadika, a salgótarjáni sortűz napja.

„Egy fametszeten izzó elhatározással próbáltam képpé formálni azt az aljasságot, hogy a munkás-paraszt kormány (...) belélovat ebbe a népbe.” – írta visszaemlékezésében.² Az akkori események annyira felkavarták érzéseit, hogy az eredetileg Radnóti Miklós: Erőltetett menet című verséhez készült illusztrációt fába véste és a barátai kérésére plakátjukhoz felajánlotta, amit majd ők a *Szabad Magyarországot!* felirattal kiegészítettek.

Szabad Magyarországot! 1956

¹ Körmendi 1997. 95–96.

² 75 év. 2006. 2.

Ezt Kunhegyesen kinyomtatták és terjesztették. Azonban nem kellett sok idő, hogy az alkotó neve is kiderüljön, amiért 4 év börtönbüntetést kapott. Szörnyű megpróbáltatások vártak rá. Lapozzunk bele visszaemlékezésének képzeletbeli naplójába:

Véső és ecset a rácsok mögött

„Kistarcsán az internálótáborban valami rendőrtiszt megbízásából fényképekről portrékat kellett rajzolnom. Persze nem adtak puha rajzceruzát, ezért kínszenvedés volt a rajzolás. Még így is jobb volt, mint fent az emeleten, ahol 83–85-en voltunk egymás hegyén-hátán. Ott aztán torlódtak a hajmeresztő igazságtalanságok. A műhely, ahol rajoltam, emberszabásúbb méreteivel 5-6 cipész, csizmadia, szabó számára adott teret. Ez menedék volt. Mindenkit lefoglalt a munka, és közös megegyezéssel nem beszéltünk saját kálváriánkról, csak a közös zuhanyozásnál lehetett látni a rettenetes verések nyomait.

Kistarcsa után jött a poklok pokla, Szolnok, a megyei rendőrkapitányság politikai osztálya a Ságvári utcában. Az épület padlásterében kialakított betonfalú cellákban szenvedtünk, ahol a kihallgatások tortúráin kívül még az ablak nélküli forró betonfalak is nyomasztottak.

A nyomozati anyag lezárása után a hatvannegyedik nap éjszakáján egy kétméteres szakaszvezető levitt az őrszobába, s megkérdezte, tudok-e írni. Persze kiderült, hogy ő versírásra gondolt. Mondtam, hogy azt nem tudok. Mire ő: „Szétverem azt az értelmiségi pofádat, ha nem írsz egy verset!” Címet is adott: „Egy forradalmár szerelmi vallomása”. „Harminc percen belül meglegyen, mert ha nem, akkor jön a gumibot!” – mondta. Már 25 perc is eltelt, és még egyetlen sort sem írtam. Az utolsó öt percben Petőfihez menekülve kezdtem írni hogy: Még nyílnak a völgyben a kerti virágok... Az első versszak után elfogyott a kapott idő, meg a memóriám is. Elolvasta, legyintett egyet és azt mondta: „Na, magától ez is jó!” Felbátorodtam, és megkérdeztem, hogy rajzolhatok-e a vers alá valamit. Megengedte, és én rajoltam egy anatómiai hitelességű plasztikus szívet csöpögő vércseppekkel és alatta vértócsával. >>Hiszen maga jobban rajzol, mint ír!<< – mondta, és egy arasznyi kolbászt is adott jutalmul. Sőt ideadta az igazolványát, hogy a fényképe alapján őt is rajzoljam le. (...)

Ezután jött a megyei börtön, ahol az első hét végén bekiabált egy smasszer a vasajton, hogy van-e itt sírkőfaragó mester. Rögtön jelentkeztem. Ettől kezdve három hónapon át a börtönudvaron csináltam egy smasszer apjának sírkövét. Szabadtéri műhelyemet természetesen ott helyeztem el, ahová a konyha ablakai nyíltak. Innen a rab szakácsok aztán adogattak ki nekem mindenféle ételmaradékokat, amiket a bekötött nadrágszáramba rejtve vittem fel este a cellatársaknak. Húztam az időt, hogy a munka minél tovább tartson. Agyagból megmintáztam a síremléket, aztán negatívot készítettem, majd cementből és műkő-zúzalékból kiöntöttem a „szobrot”. Hatalmas nyereség volt, hogy majdnem egy negyedév telt el így gyorsabban. A cellában töltött éjszakák anélkül nehezebben teltek. (A sírkő még ma is áll a berettyóújfalui temetőben.)

Bényi Árpád által készített sírkő a berettyóújfalui temetőben

A sírkőfaragásnak az igazi haszna az lett, hogy a börtönparancsnok létesített egy dekorációs műhelyt, amit rám bízott. Ide aztán bevihettem magammal egy cellatársamat is, aki az általam előrajzolt betűsablonokkal önállóan végezte a plakátok, transzparenszek gyártását, én meg portrékat, tájképeket festhettem. Ezzel ismét elment egy esztendő.

Csak vasárnapokon voltam részese, hallgatója a cellában zajló idegtépő történeteknek. Sok cellatársam önpusztító töprengéssel beteggé gyötörte magát a képtelen vádák és a kilátástalan jövő miatt.

1958 nyarán átvittek Pestre a Gyűjtőfogház jobb csillagának a második emeletére. Itt meg az volt a rettenetes, hogy az alattunk lévő szinten voltak a halálra ítélték, így esténként hallottuk a kivégzésre, a siralomházba hurcolt elítéltek búcsúját az élettől. (...) Mivel a munka lekötött, kevesebb koncentrációval pusztította lelkünket a téboly.

Így történt, hogy ecsettel, vésővel, ceruzával könnyebben teltek a napok, s mivel ki is fárasztott a munka, rövidültek az álmatlan éjszakák is.”³

Két és fél év (792 börtönéjszaka) után amnesztiával szabadult. Természetesen nem kapott sehol sem állást. Egy jólelkű igazgatónak, Tarcsi Istvánnak köszönhetően Berettyóújfalú mégis befogadta, a Gyermekvárosban kapott segédmunkási állást. Talpra akart állni. Portásként őrizte az intézmény kapuját.

---

³ Itt köszönöm meg Bényi Árpádné Lenkének, hogy rendelkezésünkre bocsátotta a visszaemlékezést.

A beérkező dolgozók regisztrálása után, felsöpörte az utcafrontot, majd a portásfülkében olvasott, rajzolt, beszélgetett az arra járó emberekkel. Szabadulásáról és a Berettyóújfaluban töltött kezdeti időszakról Spórolás című visszaemlékezésében így vall:

Spórolás

„Felraktak egy teherautóra, bevittek a Nyugati pályaudvarra. Én egy hatalmas bakancsban voltam, zokni nélkül, rövidnadrágban, pólóban. Április tizenharmadika volt, jéghideg idő. Mondom, engem így azonnal elkapnak, csak nem a börtönbe, hanem a diliházba visznek. Elkezdtem futni a József körút felé, a barátomhoz, hogy adjon már valami ruhát. Már várt. Az ügyvéden keresztül megtudta, hogy aznap engednek ki... A mai napig várom, hogy megkérdezze tőlem:

- Hogyan sikerült a nevemet kispórolni a vallomásodból? Mert ő benne volt egy olyan ügyben, amiért négy akasztófát osztottak ki. Talán illetet volna megkérdezni:

- Hány pofont kaptál a hallgatás miatt?

De nem kérdezett. Párttitkár lett. Nem ő az egyedüli. Ott volt az a nő is, aki a forradalom alatt hozta a lángoló verseket lobogó lelkesedéssel a községbe. Letöltöttem a börtönbüntetésemet, elkerültem Berettyóújfalura. Egyszer jött egy újságíró küldöttség apparatcsikkal. Köztük volt ez a nő is. Szépen elment mellettem, aki ott álltam a seprűvel a portánál. Még csak a szeme sem rebbent. Csak nem fogja magát kompromittálni? Elment mellettem másodszor is, akkor már egyedül. Oda se pillantott. Néhány esztendővel később találkoztam vele. Akkor már újra tanítottam. Mondom:

- Nem ismeresz meg?

- De igen.

- Négy éve is megismertél?

- Igen.

- Na, akkor ezt ki is beszéltük!

Otthagytam. Ha valakinek meg kellett volna kérdeznie, az ő nevét hogy tudtam kispórolni a vallomásomból, neki mindenképpen. Ha beszélek, nem lett volna újságíró, nem lett volna párttitkár (...) Furcsa az élet. Na, de milyenek legyenek a párttitkárok? Jók talán? Nyilván így kerek a világ.

A forradalom idején megjártam a mennyet, a megtorláskor megjártam a poklot. Túléltem. Azóta bármiről kezdünk beszélgetni, két-három perc múlva akaratlanul is a forradalom, a börtön felé kanyarítom a szót. Kitörölhetetlen, meghatározó élményem volt. Ma sem hagy nyugodni.”⁴

---

⁴ Körmendi 1997. 118–119.

Vitéz Ferenc *Vonalak* című verse, amely a *Rácsok és virágok* című, Bényi Árpád grafikáival illusztrált kötetben jelent meg a forradalom 60. évfordulóján, rendkívüli módon idézi meg a mester érzéseit a börtönben töltött időszakról és a lelkében hordozott emlékekről.

Vonalak

mottó: szitakötő-szárnyú délután
tavasz jön majd a tél után

Az éjszakától még mindig
félek. S hajnalban
felriadok, összehúszom
magam (mint egy embrió)
a takaró alatt,
nehogy orr érezzem a rácsok
árnyékát homlokomon.

Elalvás előtt átsatírozom
sűrű vonalakkal
a reményt, amit délután
rajzoltam: a kertben egy tündér
hegedült – szitakötő-szárnya volt.
Én hallgattam őt
titokban, s megremegtem:
soha nem lehetünk mi már
egyedül.

Átaludnám így az egész telet,
hallgatván őt, Mozartot
hegedülve.
De nem akarom a tündér
finom kezét összetörni,
hogy kapaszkodom belé
a rácsok árnyéka elől
menekülve.

Olvásó lány

Mégis – saját bevallása szerint – élete legszebb időszaka volt ez, mert senki sem bántotta és sok barátot szerzett. A telepen lévő gimnázium tanárai hamarosan megismerték és barátjukként fogadták maguk közé. Feleségével, Lenkével, is itt ismerkedett meg, mint pályakezdő pedagógussal, 1959-ben.

„Árpád minden megjelent irodalmi olvasmányt elolvasott, tájékozódott a képzőművészeti élet eseményeiről. Esténként összejöttünk a fiatal pedagógus barátainkkal és nagy beszélgetések közben megváltottuk a világot. Ő rajzolt, festett, szobrokat készített.” – emlékezett felesége a fiatal Bényi Árpádra.

A mai napig látható Az *olvasó lány* című szobra a gyermekváros udvarán.

Készített szobrot Arany Jánosról, Liszt Ferencről és Bartók Béláról is. Sajnos, ezek sorsáról nem tudunk. Potyók Tamás festőművész így jellemezte ezt a korszakot: *„Bényi Árpád rajzai, grafikai alaposságról, sokféleségről, művészetről árulkodnak. Az 1950-es, 60-as években készült, túlnyomórészt ceruzarajzok, a biztos kezű és szemű rajzolókat mutatják. Azt a megfigyelőt, aki általában egy-egy emberi portré megfogalmazásában bizonyítja mesterségbeli tudását és karakterérzékét. Ura eszközének, és bravúros könnyedséggel formálja meg azt a figurát, amely témát nyújtott számára. Például: Lenke, Bandi, Szomorú lány, Kéményseprő, Öreg bácsi. Tisztán, pontosan, intelligensen, vagyis a rajzolás mesterségének birtokában hozta létre e korai remekműveit.”*⁵

Majd egy váratlan fordulat következett, amely további életét gyökeresen megváltoztatta. Egy, a Gyermekvárosba látogató minisztériumi küldöttség tagja felfigyelt a tehetséges alkotóra. Mondhatni, csoda történt: az '56-os múltja miatt börtönt is megjárt Bényi Árpád előtt megnyílt a világ. Lehetőséget kapott, hogy rajztanárként taníthasson a gyermekvárosban.

„Árpád akkor mindent beleadott. Lelkesen készült az órákra, csodálatos rajztermet rendezett be. A tanításon kívül szakköröket szervezett, foglalkozott a tehetséges állami gondozott gyerekekkel. Aztán a gimnázium is igényt tartott a munkájára. Rajzot és művészettörténetet tanított ott is.” – emlékezett vissza az özvegye. Vezetője lett a Bihari Rajztanári Stúdiónak. *„A térség szellemi és közművelődési, illetve művészeti életének meghatározó alakja lett”* – írta róla Vitéz Ferenc művészeti író.

1961-ben összeházasodtak. Közös életük első éveit mindketten tanulással töltötték. Lenke az egri Tanárképző Főiskolán, míg férje – munkahelye jellegénél fogva – a KLTE pedagógia szakán tanult tovább.

1966-ban megszületett fiuk: Tibor, s hamarosan szolgálati lakáshoz jutott a kis család. Múterem híján, ekkor elsősorban grafikákat, kisebb méretű olajképeket készített. Rendszeresen részt vett kiállításokon. Örök mementóként láthatjuk mind a mai napig a Téglaparti temető ravatalozójának mozaikhomlokzatát, amelyet Bényi Árpád tanítványjaival készített. Sorra születtek az alkotások.

Ravatalozó a berettyóújfalui temetőben

⁵ Egy festő grafikai 2009. 2.

1966 azonban személyes életének örömei mellett szakmai megbélyegzést is hozott. Első debreceni önálló kiállítását 3 nap után betiltották. Pesszimizmussal vádolták, nevetséges indokokat felhozva, miszerint távol áll az élet-szemlélete a szocialista életérzéstől. Bírálták a képek címválasztását. Kritizálták az üres asztal megfestése miatt, hiszen ilyen a szocializmusban nem létezik – mondták. De még a csendélet vekkerórájának hiányzó mutatója is éles bírálatra készítette kritikusaikat.

Bényi Árpád azonban nem adta fel. Megbélyegzése után is dolgozott, talán még nagyobb akarattal és meggyőződéssel, mint addig, hiszen küldetése volt. Életének próbatételei további hitet adtak számára.

Berettyóújfaluban műtermes lakást ígértek neki, s tele volt tervekkel, előtte álltak a megvalósítandó feladatok. Azonban 2 év alatt sem készült el a műtermi lakás, és ezzel adós maradt a város a festőművész előtt.

1975 újabb mérföldkő volt életében. Amit Berettyóújfalun nem tudott biztosítani, a debreceni nagyerdei művésztelep megadta. Ott dolgozott 2006-ban bekövetkezett haláláig. Példátlanul termékeny festő volt ő.

Sümei György művészettörténész így idézte Bényi Árpádot 75. születésnapján kiállított képei előtt állva: „*A kép ott kezdődik, ahol semmivé foszlik a szó és színösszeggé csomósodik.*”⁶ S valóban, képeit szemlélve ennek lehetünk szemtanúi.

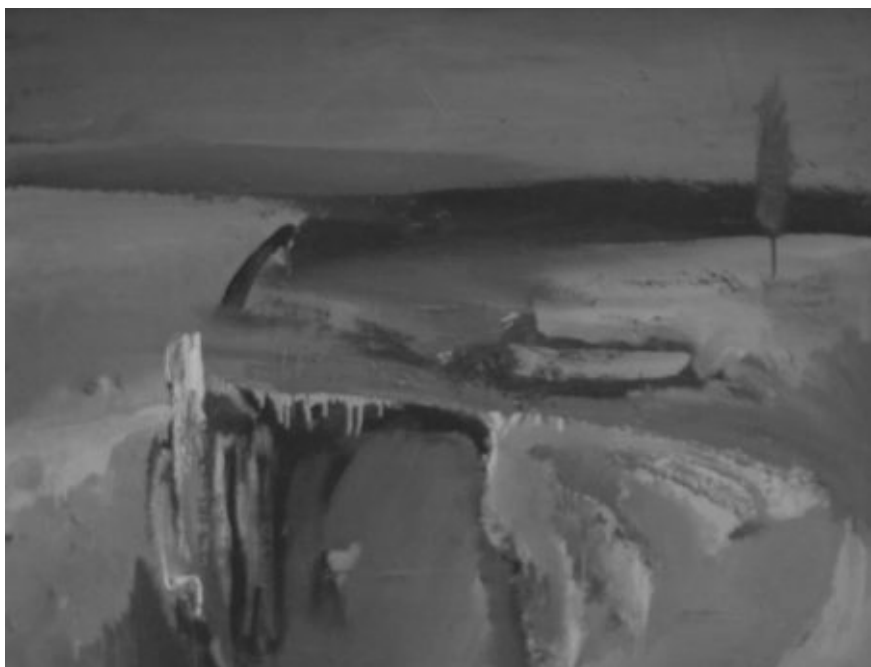
Az alkotómunka mellett igazi pedagógus is volt. Nemcsak a nyíregyházi Tanárképző Főiskolán itták tanítványai a szavát, hanem a debreceni egyetemi hallgatók is szívesen hallgatták művészettörténeti óráit. *Ecset és stafeláj* címmel 1998-ban megjelent művészeti és pedagógiai tapasztalatait összegző könyve mindannyiunk számára továbbgondolásra készítő „útmutató” az elődök, a nagy mesterek látásmódjáról, térszemléletéről, fény- és formavilágukról. Ezek tükrében nem véletlen, hogy a Medgyessy Gimnázium képzőművészeti tagozatának létrehozásából is kivette a részét és abban elvéghetetlen szerepet játszott.

Nem tagadhatom, hogy újra és újra elővéve, gondolatai között mindig talállok felfedeznivalót, továbbgondolásra, elmélkedésre készítő. A *Töprengések a műteremben* című írásában például ezt a leheletfinom ars poeticát: „*Festő dolga ebben a még emberlakta világban, hogy csendes együttlétre hívja azokat, akik már elengedték egymás kezét, s hogy a rámába zárt arasznyni létezés embermeleget kínáljon, s hogy a kihűlt kispadok helyett képek közé gyűjtse a zajtól és szórengetegtől megzavart indulatokat (...) Füzeteimbe gyűjtöm lelkesedésem és átkaim relikviáit, hogy az indulatok szélcsendjében tudjam, min lelkesedtem tegnap.*”

Nézzük a képeket, lássuk a bennünk kavargó érzelmeket és rendezzük rámába indulatainkat, emlékeinket, ahogy azt a mester sugallta megpróbáltatásokon átívelő életével, gondolataival, mély érzéseivel. A Bihari Múzeum képzőművészeti gyűjteményében 8 festmény található: 5 kép 1975-ben, 2 festmény 1976-ban, a 8. alkotás 2001-ben került a múzeumba.

---

⁶ 75 év. 2006. 3.

Bényi Árpád: Jégvilág, 1974

Bényi Árpád: A muzsika magánya

2005-ben Porkoláb Lajos, a Nadányi Zoltán Művelődési Központ igazgatója javasolta a város képviselő-testületének, hogy adományozzon a város napján a festőművésznek díszpolgári címet. Felterjesztésében kiemelte, hogy Bényi Árpád „A tanítást nemcsak az iskolai munkájában végezte, mint tanár, hanem előbb gyerekeknek vezetett szabadiskolát – képzőművészeti szakkört – aztán a '60-as években megszervezte – Erdélyi Gáborral közösen – a Biharban dolgozó pedagógusok képzőművészeti körét. Ennek nagy jelentősége volt az egész bihari iskolarendszerben, mivel korszerűsítette a bihari térség vizuális nevelését. (...) Az alkotás mellett nagyon jelentős volt az a művészettörténeti és művészetelméleti képzés, melyet Bényi Árpád nyújtott számukra. A 70-es, 80-as években az általános iskolákban tanító rajztanároknak szinte valamennyi tagja részt vett ennek a pedagógus képzőművészeti körnek a munkájában.”

A 182/2005. (IV. 28) ÖK. sz. határozat döntése alapján a művész a város napja alkalmából tartott ünnepi képviselő-testületi ülésen vehette át a megtisztelő címet a menedéket adó városban, Berettyóújfaluban.

A tisztelet jeleként a város kiállítással kíván emlékezni 2017-ben és 2018-ban díszpolgárára, amelyen az özvegy jóvoltából olyan alkotások kerülnek majd bemutatásra, amelyek Berettyóújfaluban készültek, és eddig nem láthatta a nagyközönség. A megnyitón fellép a művész Salzburgban élő fia is, aki Berettyóújfaluból indulva gordonkaművészként írta be nevét a zenetörténetbe.

Az 1956-os forradalom 60. évfordulójának emléke: főhajtás a mester, Bényi Árpád festőművész előtt.

Bényi Árpád alkotásai a Bihari Múzeum Képzőművészeti Gyűjteményében:

• Bihari táj	farost-olaj	80x100 cm	1974
• Szürke szoba zenésze	farost-olaj	80x60 cm	1974
• Vágóhíd	farost-plextol	77x121 cm	1970
• A lét peremén	farost-plextol	100x125 cm	1970
• Jégvilág	triplex karton-olaj	60x100 cm	1974
• Virágok	farost-olaj	80x60 cm	1970
• Sárréti alkony	farost-olaj	80x60 cm	1970
• A muzsika magánya	farost-olaj	60x80 cm	2000

Hivatkozott irodalom:

Bényi Árpád: *Egy festő grafikái.* Debrecen, 2009.

Körmendi Lajos: *Öt perc az élet.* Karcag, 1997.

Vitéz Ferenc: *Rácsok és virágok.* Debrecen, 2016.

Kiállítási katalógus: *75 év tér és sík között. Bényi Árpád.* Debrecen, 2006.

Bevezetés

Az eddig leírtak már tartalmazzák a konkrét 1956-os eseményeket mind Berettyóújfalu és Debrecen, mind az egész régió tekintetében, most pedig tekintsük át a forradalom emlékezettörténetét a Kádár-rendszertől kezdve, a rendszerváltáson át 2000-ig. Nézzük meg, hogy a forradalom leverését követően megszilárdult kádári hatalom hogyan viszonyult '56 kérdéséhez, milyen válogatott gyakorlati és kommunikációs módszereket alkalmazva próbálta a forradalom MSZMP szerinti értelmezésének beültetését a köztudatba, és vele párhuzamosan '56 valódi történeti háttérét kiirtani a társadalom emlékezetéből. Bemutatjuk, hogy a rendszerváltás utáni politikai elit hogyan alakította át a forradalomra és annak eszmeiségére való emlékezetet, a politikai paletta kiszélesedése és az évről-évre komolyabbá váló belpolitikai csatározások hogyan képeződtek le az október 23-i megemlékezéseken.

Az 1956-os forradalom és szabadságharc a magyar történelem egyik legfontosabb, egyszerre dicsőséges és tragikus eseménye volt. Magyarország gazdag múltja révén bővelkedik fontos történelmi eseményekben és a hozzájuk kapcsolódó emléknapokban, de nem vállalunk nagy kockázatot, ha kijelentjük: a magyar történelem összes kiemelkedő dátuma közül az 1956-os forradalom emléke él leginkább a nemzet történelmi tudatában, valamint társadalmunk ezzel az emlékünkel tud a legjobban azonosulni, mondhatjuk ez a „legelfogadottabb” ünnepünk.

Ennek két fő oka van, egyrészt az idő közelsége, 2016-ban ünnepeltük a forradalom 60. évfordulóját, (ez történészi távlatból nézve sem számít hosszú időszaknak) sok egykori szereplője ma is köztünk él, szinte mindannyiunknak van olyan idős rokona, barátja, közeli hozzátartozója, aki valamilyen formában részese volt az '56-os eseményeknek és rendelkezik egyszerre személyes és általánosnak mondható történetekkel, nagy segítséget nyújtva a korszakot kutató történészeknek.

Ez a magyarázata '56 még „friss” történelmi emlékezetének, ami pedig a társadalmi elfogadottságát és népszerűségét illeti, erre a magyar történelemben igen ritkaságszámba menő állami cselekvés és közös ellenségkép-jelenség ad választ. Ez volt ugyanis az a forradalom, mely korábban soha nem látott egységbe forrasztotta a magyar társadalmat, egyszerű munkásembertől a közalkalmazottakon át az értelmiségig a társadalom minden szegmense részt

vett benne. Egy tisztán alulról szerveződő esemény, ami csupa nagybetűvel a nép forradalma volt, itt volt egy közös cél, egy közös érdek, és egy közös ellenség: a Szovjetunió terrorisztikus, a lakosságot folyamatosan permanens rettegésben tartó diktatúrája, amitől mindenki meg akart szabadulni, és a helyébe egy demokratikus rendszert építeni.

Hangsúlyoznám, hogy az '56-ban felkelők jövőbeli politikai, ideológiai, államberendezkedési elképzelése sem volt egységes: volt, aki az egész kommunista-szocialista típusú rendszertől meg akart szabadulni, volt, aki egy enyhébb, demokratikus reformszocialista rendszer híve volt. Egy jobboldali, keresztény-konzervatív identitással rendelkező is éppen úgy részt vett a harcokban, mint egy baloldali érzelmekkel és felfogással bíró embertársa. Az osztályadalmi cselekvést korábban oly sokszor gátoló származási, szocializációs, és ebből fakadó politikai-világnézeti távolságok ebben a rövid, egyszerre dicsőséges és megrázó időszakban nem számítottak. Hiába voltak tehát a felkelők utópisztikus elképzelései sokszínűek, a mindenekelőtti „szent” közös ügy egybeforrasztotta a nemzetet, ami a magyar történelemre oly sokszor jellemző széthúzást ismerve egy óriási teljesítmény volt. Ez tehát az oka, amiért a társadalom döntő többsége azonosulni tud '56-tal. Mivel a társadalom minden rétege kivette a részét, alkotója volt az eseményeknek, így joggal érzi mindenki a magáénak: erre nagyon jó példák az október 23-i megemlékezések a rendszerváltástól egészen napjainkig: minden civil szervezet, minden politikai párt a szélsőbaltól a centрупártokon át a szélsőjobbba a magáénak tudja '56-ot és teljes mértékben elfogadja azt.

A XX. századi történelmünket tekintve sajnos nem túlzás azt állítani, az 1956-os forradalmat kivéve nincs olyan történelmi személyünk és időszakunk, amely a nemzetre integráló hatást fejtene ki (ilyen történelmi emlékekre napjaink magyar társadalmának is óriási szüksége volna). Elég csak többek között Tisza Istvánra, Károlyi Mihályra vagy Horthy Miklóstra, és a nevükkel fémjelzett rendszerekre gondolni: ezen személyek és a hozzájuk köthető időszakok jellege megosztó, megítélésük erősen ellentmondásos, napjainkban is komoly társadalmi vitákat generál, nemzetünk egy-egy része érzelmi, ideológiai és egyéb okokból elfogadásuk elől mereven elzárkózik. Ezeknek a jelenségeknek a tudatában értékelődik fel igazán '56 emlékezete, mint az egyetlen társadalomra koherens hatással bíró emlékünck.

Ellenforradalom és össznépi amnézia, avagy az MSZMP '56-ja

Volt időszak, amikor az '56-os eseményekre nemhogy megemlékezni nem lehetett, de az arról való bármilyen beszédet is tiltották, a legfelsőbb vezetéstől kezdve egészen a hétköznapi beszédterek szintjéig, mindezek mellett pedig a hatalom kialakította a maga saját '56-os narratíváját, melyet a Kádár-korszak mintegy 32 évében változatos intenzitással próbálták ráerőltetni a társadalomra.

A forradalom leverése után jöhetett létre a Kádár-rendszer, ami a Rákosi-rendszerhez képest egy új, elviselhetőbb hatalomtechnikai módszerekkel dolgozó, enyhített, de folytatólagos szovjet diktatúra volt. Ennek a rendszernek – mivel létrejöttének a forradalom leverése volt a feltétele – alapvető volt a megemlékezések és a beszédterek tiltása, mivel bárminemű '56-al való pozitív visszhangú foglalkozás saját létjogosultságát kérdőjelezte volna meg, amitől a hatalom regnálása alatt mindvégig rettegett: nem csoda, hogy a sok problematikus kérdésben nemegyszer rugalmas és kompromisszumokra hajló kádári hatalom egyedül az '56-hoz való hozzáállás ügyében következetesen nem engedett soha. Ettől a félelemtől vezérelve a forradalom történelemből való kiradírozását tekintette hatalomban maradása zálogának, ez a cél az MSZMP egyik legfőbb mindenkori prioritásának számított. Éppen ezért '56 emlékének kiirtására több kísérlettel is próbálkoztak.¹

Először is kellett egy hivatalos álláspont a hatalom részéről, mi is történt pontosan október 23. és november 4. között. Ekkor született meg '56 átértelmezése, ami röviden a következő (összeesküvés-elméletről) szólt: a hazai és a nyugati imperialista kormányok által hazaküldött emigráns horthysta, nyilas, fasiszta, szélsőjobboldali felforgatók megdöntötték a törvényes és demokratikus hatalmat, amit a szovjet katonák november 4-i bevonulása állított vissza. Bevezették az ellenforradalom kifejezést, ezzel is utalva a Horthy-rendszerre, annak „fasiszta” jellegére. A forradalmat követő megtorlás időszakában elkezdődött a lakosság „megtérítése”, a pártpropaganda minden lehetséges eszközzel ontotta magából az ellenforradalmi tézis álláspontját. Egyúttal megtörtént a párt saját emlékezetének a kialakítása.

A hivatalos emléknep a forradalom történetében gyászos jelentőségű november 4-e lett, a Kádár-rendszer üzenete ezzel cinikus és egyértelmű volt: saját létrejöttét és hatalomátvételét tette meg állami ünneppé. (Érdemes megemlíteni, hogy Berettyóújfalu tekintetében nem csak november 4-e, hanem október 17-e is ünnepnap volt, ugyanis ekkor „szabadították” fel a szovjetek Berettyóújfalut, tehát községi szinten erről is megemlékeztek.)² A hatalom az átkanonizált 56-os interpretációval, valamint az ehhez való hivatalos megemlékezés liturgiájának a kialakításával a valóságos események helyettesítésére, egy össznépi szelektív emlékezet megteremtésére törekedett.

A következő taktika az agyonhallgatás volt. Miután a forradalmat átértelmezték, a megtorlás időszakában rendkívül intenzív módon próbálták népszerűsíteni azt, bevezették a november 4-i emléknepet, a 60-as évek elejétől kezdve a pártvezetés időszerűnek látta taktikát váltani. Úgy gondolták, az átszabott forradalmi tanok már eléggé berögzültek a társadalomba, a kialakított képet a párttagság a rendszeres „továbbképzéseknek” hála kiválóan elsajátította, a kialakult helyzetet pedig a lakosság – mivel mást nem tehetett – elfogadta.

---

¹ http://www.rev.hu/rev2/images/content/tanulmanyok/1956/ripp_2002.pdf

² (Szerző ismeretlen) A Felszabadulás napja. Berettyóújfalu, 1985. október - 1. oldal

Ellenállás híján ezért '56 témájának közbeszédben tartását a pártvezetés már nem látta indokoltnak, tovább lehetett lépni a „következő fokozatra”, ami a passzív felejtés időszaka volt: egyszerűen megpróbálták elhallgatni, nem beszélni róla.³ A hivatalos november 4-i megemlékezések forgatókönyve is átalakult, a középpontba '56 kapcsán is (mint ahogy minden területen a „klasszikus” Kádár-korszakban) a gazdasági jólét került. Az ellenforradalommal való foglalkozás csupán egy-két mondatra korlátozódott, utána mindig a gazdaság fejlődésére, az évek alatt elért eredményekre próbálták felhívni a figyelmet, na és persze a minél magasabb életszínvonalat hangoztatni. Jó példa erre a sajtó november 4-i tudósításai: mindössze pár mondat az ellenforradalomról a hivatalos formások felmondásával, majd több oldalon keresztül – országos vagy regionális újságtól függően – az ország vagy az aktuális város/régió fejlődését, az 1956 óta elért gazdasági eredményeket sorolta, életszínvonalbeli kérdéssé téve '56-ot. A továbbiakban minden november 4-i megemlékezés a 80-as évek végéig e tematika szerint zajlott.

A hatalom 1956-hoz való hozzáállása hűen visszatükrözi a kádári politika leglényegesebb hatalomtechnikai módszerét, az *„aki nincs ellenünk az velünk van”* elvet: ne lázadj a rendszer ellen, maradj csendben, cserébe békén hagyunk és egy viszonylagos jólétet kínálunk. Ugyanez köszön vissza '56 emlékezete kapcsán is: ne emlékezz '56-ra, mert akkor a rendszer ellen lázadsz, a hatalom létjogosultságát tagadod, és akkor büntetünk, felejtsd el, akkor békén hagyunk és élhetsz egy viszonylagos jólétben, nyugalomban. És amíg itthon agyonhallgatás, addig külföldön rendszeres megemlékezések zajlottak, az emigráció nem csupán a forradalom emlékeztetőt, de a közbeszédben tartását is szívügyének tekintette. Folyamatosak voltak az előadások, rendezvények, újságcikkek, publikációk, könyvek megjelenése, a forradalom 20. évfordulóján pedig 1976-ban Párizsban megtartották az első '56-os világkonferenciát, amit az egész világról nagy figyelem és sajtóvisszhang kísért. Mindezekről itthon természetesen mélyen hallgattak.

Az „offenzíva” időszaka

A hatalom felejtés-hallgatás stratégiája egészen a 80-as évekig zavartalanul működött, ekkor azonban jelentős fordulat következik be. A Szovjetunió gyengülése, azon belül maga a Kádár-rendszer felpuhulása a megemlékezések formáját, és magát az '56-hoz való hozzáállást is megváltoztatta. Elkezdődött az „offenzíva” időszaka, az MSZMP ismét intenzív ellenforradalmi kampányba kezdett és a tömegpropaganda eszközeihez nyúlt: '56-os tévé- és rádióműsorok, interjúk '56-os kommunista résztvevőkkel, a párt elméleti folyóirataiban pedig tanulmányok, publicisztikák sokasága jelent meg. A vezetés agitációiból kiemelkedett a Népszabadságban – ami a Kádár-rendszer első számú pártlapjának

---

³ http://www.rev.hu/rev2/images/content/tanulmanyok/1956/ripp_2002.pdf

számított – októberben megjelent 8 részes „ez történt” cikksorozata. A párt '56-os politikájának változását az enyhülés időszakának beköszönte, a hazai hatalom gyengülésével párhuzamosan megjelenő (pártvezetés számára aggasztó) politikai-társadalmi jelenségek indukálták.

Mindenekelőtt az ellenzéki hangok erősödtek fel, melyek első számú témája volt '56 valódi értelmezése. Ezzel egy időben az emigráció aktivitása is fokozódott, a külföldi lapokban sorozatosan jelentek meg a forradalmat és magát a Kádár-rendszert elemző, a vezetés szemszögéből nézve kritikus hangvételű cikkek. A gazdasági válság elmélyülése, az életszínvonal romlása miatt többé nem lehetett '56 emlékeztető az eredmények, a jólét fogalmaival helyettesíteni. (Ez a jelenség nem csupán '56 kérdésében jelentett problémát a pártvezetésnek, a kádári politika alapelve, a hatalom és társadalom közötti hallgatólagos „*elfogadásért cserébe jólét*” alku látszólagos felbomlása tulajdonképpen az egész kádári rendszert alapjaiban fenyegette) Éppen ebből a helyzetből alakult ki az a napról-napra erősödő vélekedés, miszerint az ország az '56-os események hatására vált a szovjet tábor „legvidámabb barakkjává”.

További gondokat okozott a 80-as évek elejére kialakuló nemzedéki probléma. A késő Kádár-korszakra kialakult egy olyan fiatal-középkorú generáció, melynek nem voltak közvetlen '56-os élményei, a megtorlás időszaka nem érintette őket. A nemzedéki probléma kétélű fegyvernek számított: egy-részt a hatalom évtizedekig alkalmazott passzív hallgatás módszerének köszönhetően ez a generáció '56 témájában borzasztó tájékozatlannak számított, arról – a tankönyvek néhány soros ellenforradalomról szóló sablon mondatán kívül – gyakorlatilag semmilyen ismerettel nem rendelkezett, a pártvezetés igazolni látta politikájának sikerességét. Ugyanakkor ennek a nemzedéknek – mivel a megtorlás időszaka őket nem érintette – nem volt félelemérzete, és mivel az ekkor felerősödő ellenzéki hangok kiemelten foglalkoztak '56 témájával (itt elsősorban a Szabad Európa Rádió 1981-ben induló műsoraira kell gondolni, melyek célközönsége nem titkoltan az ifjúság volt), az addig tájékozatlan fiatalság az új ismeretekre hallatlanul fogékonyak bizonyult.

Mindezen tények megrémítették a pártvezetést, ezért több mint két évtizedes hallgatás után az ellenforradalmi kép megszilárdítása érdekében minden addiginál nagyobb propagandakampányba kezdtek, hasonlóan a megtorlás időszakához, de két lényeges különbséggel.⁴

Az egyik, hogy az '56 körül kialakult változás ezúttal nem a hatalom saját akaratából, előre eltervezett lépésként jött létre, az addig magabiztosan kezdeményező, eseményeket alakító pártvezetésnek elsőként kellett alkalmazkodnia egy kialakult helyzethez, ami jelezte az idők változását. A másik, hogy a megtorlás időszakával ellentétben – ha nem is hivatalosan, és még korlátozottan – itt már voltak ellenhangok. Azzal, hogy az időközben kialakuló ellenzéki

---

⁴ <http://beszelo.c3.hu/cikkek/1956-emlekenek-szerepe-a-rendszervaltasban>

csoportosulások első számú prioritásként foglalkoztak a forradalommal, egyes következménye lett '56 beemelése a köztudatba, immár a mindennapos beszédterek részévé vált, megszűnt tabutémának lenni. Nem túlzás kijelenteni, ezzel az MSZMP rémálma vált valóra, tekintve a párt több évtizedes erőfeszítéseit '56 elfelejtetése érdekében. A pártkampány tartalmi mondanivalója nem változott, csupán igyekeztek azt emészthetőbb formában tálalni.

Jó példa erre az 1986-ban induló „*Velünk élő történelem*” című tévésorozat, melyet a forradalom közelgő 30. évfordulójának apropóján, a várható ellenhangok ellensúlyozására indítottak. A műsorvezető az MSZMP „házi történésze”, Berecz János volt, akit a pártvezetés igyekezett minél nagyobb független szakértői színben feltüntetni, az ő feladata volt az ellenforradalmi tézis minél egyszerűbb, érthetőbb hangú eladása. Új jelenségnek számítottak a pártvezetés külföldi lapoknak adott interjúi, ezek közül is kuriózum az itthon regnálása alatt mindvégig következetesen háttérbe húzódó Kádár János külföldi nyilatkozatai, ami a hatalom útkeresésére és kétségbeesésére egyaránt bizonyíték.

Ám hiába az agresszív propaganda-hadjárat, hiába minden kommunikációs finomítási kísérlet, a hatalom '56-os konstrukciója ekkor már lepergett a társadalomról, a szellem immár kiszabadult a palackból. Ahogy az MSZMP fokozatosan gyengült, úgy erősödött napról napra az ellenzéki álláspont, a hatalom, bár magabiztosságot színlelt, defenzívába került.

Az MSZMP helyzetét saját politikai rövidlátása is nehezítette. 1956 értelmezésének a kérdését egy propagandaharcnak, a párt és az ellenzék közötti döntő csatának fogták fel, nem meglátva annak szélmalomharc jellegét.⁵ Mereven ragaszkodtak ahhoz a tévhithez, hogy egy intenzív sajtóhadjáratral ez a kérdés kezelhető, hogy egy megfelelő propagandával az ellenzéki hangok végleges visszaszorítása mellett a közvéleményt is maradandóan sikerül meggyőzni, '56 kérdése pedig visszaáll az „eredeti” állapotába. Holott ekkor már világosan látható volt, ez a terv inkább tartozik a vágyálmok kategóriájába, mintsem egy bármilyen realitást tartalmazó elképzeléshez. A párttagságból is egyre többeknek vált nyilvánvalóvá, hogy '56-ot többé már nem lehet visszaszorítani abba az értelmezési keretbe, melyben az MSZMP több mint 30 évig mesterségesen tartotta, ám a hatalom '56-hoz való hozzáállását ismerve bármilyen ezzel a kérdéssel kapcsolatos rugalmasság, engedékenység számukra a kádárizmus alapjait kérdőjelezte volna meg, melyek még ekkor is érinthetetlennek számítottak.

Mindezekről függetlenül ez idő alatt a társadalomban és a közéletben is végbement '56 rehabilitációja, amiről egyedül a pártvezetés nem volt hajlandó tudomást venni. Idő kérdése volt tehát az ellenforradalmi narratíva bukása a legfelsőbb szinteken is, ami csakhamar be is következett.

1988-ban, Nagy Imre kivégzésének közelgő 30. évfordulója előtt 34 1956-os kivégzett és elítélt hozzátartozói megalakították a Történelmi Igazságtétel Bizottságot, melynek legfontosabb célja a jelöletlen sírokba eltemetett áldozatok

---

⁵ http://www.rev.hu/rev2/images/content/tanulmanyok/1956/ripp_2002.pdf

exhumálása volt.⁶ Ez a bizottság ellenzéki csoportosulásnak számított ugyan, ám céljának (látszólag) nem volt politikai töltete: a hatalmat nem közvetlen módon, 1956 szellemiségének vállalásával, a rendszer alapjait megkérdőjelezve támadta, hanem humanitárius-kegyeleti okokra, a halottaknak kijáró végtisztességre hivatkozott, erkölcsi nyomás alá helyezve ezzel a pártvezetést. Alighanem 10-15 évvel azelőtt egy ilyen bizottság létrehozása – kegyeleti okok ide vagy oda – fel sem merülhetett. Ebben a helyzetben viszont, az egyre nagyobb sajtónyilvánosság, egyre erősödő ellenzéki mozgalmak, az időközben kilátásban lévő nagyszabású politikai, államberendezkedési átalakulás, a már elkezdődött társadalmi-gazdasági reformok árnyékában a hatalom már nem volt abban a helyzetben, hogy egy ilyen jellegű kezdeményezést megtiltsa.

Így nyílt meg lehetőség Nagy Imre halálának 30. évfordulóján, 1988. június 16-án egy féllégális megemlékezésre, 1956 óta először! A rákoskeresztúri temetőben, a mártír miniszterelnök feltételezett sírhelyénél mintegy 400-an gyűltek össze gyertyákat és mécseseket gyűjtve, a hatóságok – mivel a megjelentek hivatalosan nem '56-ra való emlékezés, hanem tisztán kegyeleti céllal érkeztek – kénytelen-kelletlen, de engedélyezték a látszólag kizárólag a végtisztességről, valójában egyértelműen és elválaszthatatlanul a forradalom emlékezetéről szóló gyertyagyújtást. A résztvevők a megemlékezéstől fellelkesülve a temetőből a Batthyány-örökmécshez vonultak, immár hivatalosan is a forradalomra akarva emlékezni. Amit viszont a hatóságok kegyeleti okokra hivatkozva a rákoskeresztúri temetőben még eltűrtek, azt a Batthyány-örökmécsesnél már nem: a rendőrség a tömeget durván szétoszlatta.

Még ebben az évben október 23-án, 1956 óta először fordult elő, hogy több száz fős tömeg – szintén a Batthyány-örökmécsesnél – nyíltan a forradalom emléke mellett demonstrált. A megemlékezési kísérlet eredménye, ahogy júniusban, úgy ekkor is tömegoszlatás lett. Ugyanakkor az is világosan látszott, hogy ami korábban erőteljes propagandával sem sikerült, akkor erőszakszervezetek bevetésével még inkább nem lehet kezelni ezt a problémát, a rendőri erőszaknak sokkal inkább volt kontra-produktív, mint elrettentő hatása.

Az ellenforradalmi koncepcióba való utolsó koporsószeg 1989-ben került. Ekkorra már a hatalomból időközben eltávolított Kádár nélküli MSZMP súlyos válságba került, a rendszerváltozás hajnalán már az egykor oly egységes párton belül is megosztottság alakult ki.⁷

Egyfelől ott volt a reformpártiak tábora, akik a rendszer közelgő bukását látva, egy megreformált, demokratikusabb, többpárt-rendszerű, „vegyes gazdaságú” szocializmus irányát szorgalmazták. Terveik szerint a modellváltást követően az átalakított reformszocialista rendszernek legitimitációt adva a párt '56-os álláspontjának újraértékelése elkerülhetetlen lesz, ezért hajlandónak mutatkoztak annak felülvizsgálatára és részlegesen szakítani az ekkor már tart-

---

⁶ <http://beszelo.c3.hu/cikkek/1956-emlekenek-szerepe-a-rendszervaltasban>

⁷ Romsics 2005. 278.

hatatlan állásponttal. A reformpárti kontinuitás céljából hozták létre a Történelmi Albizottságot, melynek feladata a múlt – legfőképpen '56 – átértékelése volt, biztosítva ezzel a részleges szakítást. A reform szocialisták élén Pozsgai Imre, az MSZMP egyik legbefolyásosabb embere állt.

A másik vonulat a Grósz Károly vezette keményvonalasok voltak, akik elleneztek a mélyreható reformokat, a változásokat csakis addig a pontig tartották elfogadhatónak, amíg az nem veszélyeztette a rendszer alapjait. Éppen ezért az ellenforradalmi állásponchoz, mint rendszerük legfőbb tartópilléréhez makacsul ragaszkodtak, '56 kérdésében bármilyen felülvizsgálatot elképzelhetetlennek tartottak.

Az '56-hoz való hozzáállás ügyében a két tábor közötti meddő vitának, és egyúttal az '56-óta érvényben lévő ellenforradalmi meghatározásnak 1989 januárjában Pozsgai Imre egy merész húzással vetett véget.⁸ A Történelmi Albizottság tanulmányát felhasználva – meglátva a benne rejlő lehetőséget – január 27-én egy rádióinterjúban népfelkelésnek minősítette '56-ot. A nyilvánossághoz való fordulással kész helyzetet teremtett, ahonnan már nem volt visszaút: a hatalom részéről 1956 óta először jelentettek ki – ráadásul egy magas rangú párttag – a hivatalostól eltérő álláspontot, ami nemhogy megkérdőjelezte, de azonnal semmissé is tette az MSZMP több mint 30 éves téziséét. Itt dőlt meg végleg a forradalom leverése óta hivatalos ellenforradalmi álláspont, annak minden hazugságával együtt. A későbbiekben 1956 a rendszerváltás alapja, érzelmi előkészítője lett, a forradalom előtt tisztelegve 1989. október 23-án kiáltották ki a Magyar Köztársaságot.

'56 emlékezete a rendszerváltás után

A rendszerváltás után '56 emlékezete végre méltó helyére került, hivatalos nemzeti ünnepünk lett. A forradalomról való foglalkozás kétségkívül 1989-ben, a rendszerváltás idején érte el a csúcspontját, amikor a hatalommal való szembenállást szimbolizálta, 1990 után viszont lekerült a kiemelt beszédtemák közül, ami egy természetes folyamat eredményeként magyarázható. A köztársaság kikiáltása után '56 emlékezete felszabadult, az arról való megemlékezések, hagyományának, örökségének ápolása többé már nem volt illegális, elfogalhatta az őt megillető helyet a nemzet történelmében. 1990 tavaszán pedig a közvéleményt már az országgyűlési választások, majd az első demokratikusan megválasztott párt, a Magyar Demokrata Fórum (MDF) kormányzása foglalkoztatta, a kiemelt figyelem 40 év egypártrendszer után érthető volt. Ennek ellenére a forradalom öröksége, szimbolikája – ha nem is övezte már ekkor kiemelt figyelem – minden politikai formációnak legitimációs érvként, alapvető értékrendként szolgált, jelentősége tehát nem csökkent.⁹

---

⁸ Romsics 2005. 285.

⁹ http://www.rev.hu/rev2/images/content/tanulmanyok/1956/litvan_2002.pdf

Az újjászülető köztársaság '56-ra való megemlékezéseinek formái, keretei 1990–92 között alakultak ki. A legfelsőbb szinteken természetesen már 1990-től tartottak hivatalos megemlékezést, de jó néhány kisebb város, település életében az első központilag szervezett, rendezvénnyel egybekötött megemlékezések 1991–92-től kezdődtek (de civil kezdeményezések '56 emlékezetére természetesen ezekben az években is voltak). Jó példa erre szűkebb hazánk, Berettyóújfalu, ahol az első város által szervezett hivatalos ünnepség 1992-ben volt (de mint említettem ez nem az addigi megemlékezések hiányát jelenti, csupán az önkormányzati szervezés jóvoltából a rendezvény formájában állt be változás, immár hivatalossá vált), melyen a város az 1956-os berettyóújfalui forradalmárokat tüntette ki '56-os emlékéremmel, illetve az időközben elhunytakat posztumusz érdemrenddel.¹⁰

Az '56-os megemlékezés „késedelmének” oka sok helyen a forradalmi események feltáratlansága volt. Két évvel a rendszerváltás után nem meglepően az '56-os események még makroszinten is alig, mikroszinten pedig szinte semennyire nem voltak feldolgozva. Nagyon sok településen (városi legendákat, történeteket leszámítva) az adott helyhez, régióhoz köthető történések még nem voltak pontosan ismertek, (Berettyóújfaluban sem) mint ahogy a forradalom vagy a megtorlás időszakában keletkezett dokumentumok, jegyzőkönyvek sem, nem beszélve a forradalmárokat, elítéltek-kivégzettek névsoráról, azok személyes történeteiről. Ezt a hiányosságot részben – szigorúan hangsúlyozva hogy csak részben, hiszen '56 kutatásai még napjainkban is tartanak – a kilencvenes évek elejére-közepére sikerült pótolni, amikor legalább a forradalomban részt vállaltak és elítéltek, kivégzettek pontos névsora tárult fel a vidéki önkormányzatok előtt.

Az ünnepi rendezvényekkel való „késlekedés” másik oka az ország rendszerváltás utáni átalakítása és annak nehézségei voltak. Az Antall-kormányt 40 éves diktatúrát kellett demokráciává alakítania, ami minden területen óriási elméleti-gyakorlati és strukturális átalakulást jelentett, és nem csupán a legfelsőbb, de önkormányzati szinteken is írtózatosan sok munkával és nehézséggel járt együtt. 1990–91-ben nem egy település leterheltsége miatt hagyta civil szervezésre az október 23-i megemlékezést.

Mindenesetre a forradalomra való ünnepségek 1992-től már mindenhol az önkormányzatok koordinálásával zajlottak. Hagyomány lett a megemlékezések istentisztelettel való kezdése, tisztelegve a forradalom szellemisége, és persze az áldozatok előtt. A kulturális műsorszámok mellett általában a városok vezetői, prominens képviselői, nemegyszer egykori '56-os szereplői mondtak el ünnepi beszédet, majd helyezték el koszorút az időközben szinte minden településen átadott '56-os mementóknál (például Berettyóújfalu esetében ilyen volt az 1990-ben átadott '56-osok kopjafája).

---

¹⁰ Vass 1992. 1–3.

Emlékezetharc és kisajátítás, avagy kié '56?

A rendszerváltás után az '56-ról való politikai diskurzus átalakult. Mint ismert, már az '56-ban részt vevők, majd az 1990 után létrejött egykori forradalmárokat tömörítő '56-os szervezetek politikai identitása is sokrétű volt, ami a politikai pluralizmus megjelenésével óhatatlanul a felszínre került, és '56 értelmezése kapcsán is leképeződött.¹¹

A forradalmi résztvevők táborában két nagy eszmei-politikai irányzat dominált: az egyik az úgynevezett Nagy Imre értelmiségiek csoportja volt, akiknek a forradalmat a Nagy Imre kormánya által megteremtett nemzeti összefogás jelentette, kihangsúlyozva a forradalom baloldali szocialista jellegét. Ezzel az állásponttal szemben tömörült a fegyveres felkelők csoportja, akik Nagy Imre dominanciája helyett a harcoló forradalmárok jelentőségét hangoztatták, radikális antikommunistaként tagadva a forradalom baloldali jellegét.

Az '56-os résztvevők közötti forradalom-értelmezési viták alapja nem csupán – a forradalomban betöltött szereptől függően – az egyéni tettek, az ehhez való érzelmi elfogultság, a szubjektív megítélés voltak, a törésvonalak ennél sokkal mélyebben eredeztethetők: inkább a – már a forradalom idején is kétségtelenül meglévő markáns – társadalmi, szocializációs, politikai-világnézeti, történelemszemléleti különbségek voltak a szembenállás igazi okai. Az '56-os szervezetek közül a rendszerváltás után ugyan egyik sem alakult politikai párttá, de a későbbiekben a magyar politikai paletta valamelyik képviselőjéhez szinte kivétel nélkül közeledtek. A Nagy Imre csoportot leginkább a Szabad Demokraták Szövetsége (SZDSZ) képviselte, míg a fegyveres forradalmárok csoportja inkább a kormányzópárt MDF-hez, majd később más jobboldali pártok felé (MIÉP, Független Kisgazdapárt, FIDESZ) orientálódott.¹² Persze az '56-os társaságok mellett voltak közvetlen politikai pályára lépő egykori forradalmi szereplők. Az 1990-es országgyűlési választások után legtöbbször az SZDSZ színeiben lettek képviselők, mint például Göncz Árpád, a rendszerváltás utáni első köztársasági elnök, Vásárhelyi Miklós, Darvas Iván, Király Béla és Mécs Imre. Az MDF frakciójában is megtalálhatóak voltak egykori '56-osok, még hozzá a párt meghatározó emberei: Antall József, a harmadik köztársaság első miniszterelnöke, Für Lajos honvédelmi miniszter, az 1993-ban MDF-ből kilépő majd MIÉP-et megalapító és elnöklő Csurka István, valamint Szabó Iván.

Az '56-os táboron belüli nézetkülönbségek, melyek '90 után törtek a felszínre, ismerve annak politikai-társadalmi összetételének sokszínűségét, tekinthetők egy elkerülhetetlen folyamatnak, mondhatni a későbbi szembenállások helyzetük jellegéből adódóan kódolva voltak, mindez egy plurális demokráciában

¹¹ http://1956-2016.uni-eszterhazy.hu/public/uploads/1956-ertelmezesei-a-kozeletben_57a2468f7c318.pdf

¹² http://www.rev.hu/rev2/images/content/tanulmanyok/1956/litvan_2002.pdf

elfogadható. Ugyanakkor az is nyilvánvaló volt, hogy '56 emlékének polarizálódása nem áll meg az egykori forradalmi szereplők berkein belül: az egymással rivalizáló '56-os társaságok vitái óhatatlanul összekapcsolódtak a nagypolitikával, (mint említettem különböző politikai formációkon keresztül mindegyik szervezetnek volt érdekképvisellete, egykori forradalmárok pedig már politikusként funkcionáltak) a közvéleményre és a társadalom egészére kiszélesítve '56 megítélésének vitáját. A forradalom értelmezése – történész-fórumok helyett – így politikai keretek közé került, ennek megfelelően a kilencvenes évek elejétől a parlamenti pártok igyekeztek kialakítani saját '56-os emlékezetüket.¹³

Az átértelmezett '56-os kép lényege általában az adott politikai erő által képviselt társadalmi réteg szerepének kihangsúlyozása, nemegyszer (kirekesztő módon) kizárólagossá tétele volt az 1956-os eseményekben, ezzel minden politikai csoportosulás megteremtette saját '56-os legitimitációját és politikai hagyományát.

A kezdetekben ugyan volt próbálkozás '56 szemléletének integrálására 1990-ben Antall József miniszterelnök és Göncz Árpád köztársasági elnök közös felhívással fordult a világ magyarságához, melyben a fő mondanivaló a türelem, az egység, az ellentétek áthidalása volt – ám az élesedő belpolitikai csatározások miatt ez a kísérlet csakhamar kudarcot vallott. A világnézeti-felfogásbeli távolságok, a szavazórétegek kialakításának/megtartásának prioritása megakadályozták '56 egységes szemléletét. A következő évben a miniszterelnök ünnepi beszédéből kiérződött a feszültség és a csalódottság, már kihangsúlyozta az „oldalak” közötti hagyomány- és identitásbeli különbségeket, de konkrét társadalmi réteget itt még nem emelt ki sem pozitív, sem negatív értelemben.

Az 1992-es év viszont végképp törésvonalat jelentett '56 politikai emlékezetében. A legjelentősebb tényező Antall József június 15-én Nagy Imre sírjánál elhangzott beszéde, mely határozottan kialakította pártja '56 emlékezetét. Amellett, hogy csökkentette Nagy Imre jelentőségét, (csakis a vértanúságot volt hajlandó elismerni, forradalmi vezéralak voltát semmiképpen sem), mesterségesen felnagyította Tildy Zoltán forradalmi szerepét, és – a fegyveres népfelkelők fontossága mellett – a Nagy–Tildy-kormány jelentőségét hangsúlyozta. Az október 23-i egész napos ünnepségsorozaton immár csak a kormánypárt, valamint kormányközeli '56-os szervezetek vezetői szólalhattak fel, az ellenzéki SZDSZ által vezetett fővárosi önkormányzat pedig „ellen” rendezvényeket szervezett, a Kossuth téren pedig Göncz Árpád akkori köztársasági elnök ellen szélsőjobboldaliak csoportja demonstrált. Az előző két évben sem a felszólalások ki-sajátítására, sem párhuzamos rendezvényekre (ami sajnos ettől kezdve tendenciává vált) nem volt példa, atrocitásról nem is beszélve. Ez a megváltozott megemlékezési forma jól adja vissza a kiéleződött belpolitikai feszültséget, és persze '56 szemléletének további polarizálódását. Így tehát mire 1992-re vidéken is

---

¹³ http://www.rev.hu/ords/f?p=600:2:::P2_PAGE_URI:tanulmanyok/1956/stand_emlekezettort

mindenhol kialakultak a rendszeres és hivatalos megemlékezések, addigra a nagypolitikában már be is következett a szakadás. Ezekből a jelenségektől természetesen a lokális politika sem tudta teljesen függetleníteni magát, ugyanakkor szerencsére a parlamenti frakciók '56-os „tulajdonjog-harca” – egy-két kivételtől eltekintve – a vidéki politikai életben nem képeződött le.

Az 1993-as évfordulón egy sajtón keresztüli történelempolitikai csörte is lezajlott Vásárhelyi Miklós egykori '56-os szereplő SZDSZ-es, és Rott Nándor keresztény-demokrata képviselő között. A Magyar Nemzet október 22-i interjújában Vásárhelyi a két világháború közötti vezető réteget, a keresztény-nemzeti középosztályt bírálta: „*a keresztény nemzeti középosztály '56-ban nem jutott szerephez (...) a forradalomnak igenis szocialista, baloldali jellege volt*”.

Rott Nándor válaszában mind a középosztály '56-os passzivitását, mind a forradalom baloldali jellegét tagadta:

„... *Mi estünk az első csapás alá 1946-ban is, s' most, 1993-ban az 1956-ról szóló cikknek is ellenünk irányul az éle. Elgondolkodtató*”.¹⁴

A helyzetet tovább bonyolította az MSZMP jogi örökösének számító MSZP 1994-es választási győzelme, ráadásul a miniszterelnök az a Horn Gyula lett, aki komoly MSZMP-s múlttal rendelkezett, ráadásul közvetlen az '56-ot követő megtorlás időszakában karhatalmistaként is szerepet vállalt. 1956 politikai célú felhasználásából ugyanakkor ő és pártja sem maradhatott ki, csupán annak formájában volt különbség. Az utódpártiság ténye, valamint Horn politikai múltja miatt az MSZP megítélése, erkölcsi hitele erősen ellentmondásos volt, az ellenzék folyamatosan az elődpárttól való elhatárolódásra, '56 eszmeisége melletti elköteleződést követelt. Ezzel szemben az MSZP mindvégig kerülte az '56-ról való érdemi állásfoglalásokat, sokkal inkább a múlt lezárását hangsúlyozta. Erre a szándékra példa Jánosi György MSZP-alelnök Népszabadságnak adott 1994. július 22-i nyilatkozata: „*itt van végre az ideje, hogy lezárjuk a múlt firtatását, értékelgetését*”. A kritikus hangok viszont erősödtek, ezek lecsendesítésére a miniszterelnök nyilatkozat és szónoklatok helyett teátrális megoldást választott: 1994. június 16-án Nagy Imre lányával, Nagy Erzsébettel közösen koszorúzta meg a mártír miniszterelnök sírját. Ezzel a szimbolikus és látványos tettel magához ragadta a Nagy Imre-hagyomány képviselőletét.

A radikálisan antikommunista '56-os szervezetek pedig az 1995-re felerősödő, Csurka István vezette MIÉP-hez közeledtek, amit csak tetézt az MSZP és az ekkorra már a magyarországi jobboldal által a legelutasítottabb embernek számító „*pufajkás*” Horn Gyula '94-es hatalomra kerülése.

Ezzel egy időben a Fidesz, mint erősödő ellenzéki párt is kialakította a maga kanonizált '56-os képét. A '89-ben még liberális színezetű, majd a kilencvenes évek elején jelentős ideológiai-értékrendbeli irányváltáson keresztülment, ekkor már jobboldali párt a polgári középosztály képviselőjeként határozta meg

---

¹⁴ http://www.rev.hu/rev2/images/content/tanulmanyok/1956/litvan_2002.pdf

magát, és igyekezett a fegyveres felkelők közösségét megszólítani. Ezt a réteget a polgári értékrendnek megfelelően már nem népfelkelőknek, hanem polgári erőknek nevezte, és ezen csoport '56-os főszerepét hangsúlyozta. Ezzel együtt a következő években már Nagy Imre történelmi szerepét is tudatosan csökkentették, sőt, egyik „*A polgári Magyarországért*” című programfüzetükben egy hasonlattal Nagy Imrét a „börtönőr” jelzővel illeték, egyértelműen negatív irányba pozícionálva személyét.¹⁵ A Fidesz 1998-as kormányra kerülése után a polgári erők '56-os dominanciája, már-már kizárólagosságának a kommunikálása még inkább hangsúlyosabbá vált.

1956 meghatározásának pluralizálódása mellett később egy másik negatív tendencia is megjelent, ez pedig az aktuálpolitika volt. A kilencvenes évek közepétől az október 23-i megemlékezéseket (és minden más jelentősebb nemzeti ünnepünket) egyre inkább aktuális politikai tartalommal töltötték meg, ezáltal maga '56 emlékezete háttérbe szorult. Egy emléknapon a múlt és a jelen párhuzamba állítása ugyan mindig is bevett szokásnak számított, ám ebből a keretből kilépve a mindennapos pártpolitika a nemzeti ünnepeinken is egyre hangsúlyosabb szerephez jutott. Egy október 23-i ünnepnapon '56 történelem-szemléletének kérdését/vitáját felváltotta tehát az aktuálpolitika (persze ettől a jelenségtől függetlenül '56 értelmezésének ügye az év többi részében folytatódott). Az 1995-ös forradalmi évfordulón például a MIÉP mintegy 100 ezres nagyságú nagygyűlése is inkább szólt a Horn-kormány megbuktatásának szándékáról, mintsem '56 emlékezetéről. A kilencvenes évek vége felé haladva, majd 2000 után ez a tendencia még inkább felerősödik.

„*Kíméletlen, embert és eszményt nem kímélő harc folyik '56 tulajdonlásáért*” – mondta Morvay István államtitkár egy 1992. október 23-i megemlékezésen, és aligha tévedett. A rendszerváltás utáni években megtörtént '56 átpolitizálása, a közvélemény forradalom-képe politikai hovatartozástól függően átalakult, később pedig emlékezete aktuálpolitikai színezetet kapott. Mindezen negatív jelenségek ellenére, ha más-más értelmezési-meghatározási kereteket is alkalmazva, de 1956 közös nemzeti örökségünk maradt, és napjainkban is nemzetünk egésze számára van identitás-lélekformáló hatással.

Hivatkozott irodalom:

Romsics Ignác: *Magyarország története a XX. században.* Osiris, Budapest, 2005.

Vass Gabriella: *Ünnepi képviselő-testületi ülés október 23-án: Berettyóújfalu 1956 emlékérem adományozása a városházán.* Bihari Hírlap, II. évf. 22. sz. 1992. október 28. 1–3.

---

¹⁵ http://www.rev.hu/rev2/images/content/tanulmanyok/1956/litvan_2002.pdf

Fekete Márk

Az 1956-os forradalom emlékezete a XXI. században, a városi megemlékezések tükrében

A rendszerváltás után megkezdődtek Berettyóújfaluban is az éves 1956-os megemlékezések. Ezek az ünnepek a XXI. századra már, mondhatni, megszokott mederben zajlottak. A rendszerváltás után kialakult az a hagyomány, hogy református istentisztelettel kezdődött az ünnepség. Ennek megfelelően 2001 után is ezzel indult a megemlékezés. Majdnem mindig a berettyóújfalui református templomban tartották meg az istentiszteletet, de akadt egy alkalom, amikor a berettyószentmártoni református templom volt a helyszín, illetve egy másik alkalom, amikor a baptista imaházban kezdődött az ünnepség. Ezen kezdeti szakasz természetesen a hit jegyében telt, mindahányszor kihangsúlyozásra került, hogy a szabadságba vetett hit 1956-ban mennyire fontos volt, és hogy napjainkban is hasonlóképpen az. A helyszínt illetően századunk elején a népligeti kopjafánál történő megemlékezés állt a középpontban. Ebben változást a 2006-os év hozott, amikor az '56-os ünnepség keretében a Kálvin téren felavatták a Kurucz Imre által alkotott emlékművet. Kiemelhető még, hogy egy évvel korábban, 2005-ben az Ady Endre utca 11. szám alatt Gaál János, berettyóújfalui mártír tiszteletére emléktáblát avattak, tehát újabb helyszínnel bővült a megemlékezési helyszínek listája. 2014-ben eddig egyedülálló módon (a rossz időjárási feltételek miatt) a Fráter László-teremben zajlott az ünnepség.

A kopjafánál vagy az emlékműnél elhangzott beszédek az ünnepség központi magját adták. Sok esetben ezt a beszédet a város polgármestere, vagy néhány esetben alpolgármestere tartotta meg. De népművelők, iskolaigazgatók, önkormányzati képviselők is sűrűn beszéltek az ünnepeken. Kiemelt szerepet kapott és kap is minden évben az Ifjúsági Fúvószenekar előadása, sokáig Szilágyi Péter vezényletével. Évi rendszerességgel adtak, adnak elő ünnepi műsort a helyi iskolák csoportjai, de olyan művészeti formációk is prezentáltak már műsorukat, mint az Orfeum Művészeti Egyesület, Zenetheatrum, Musical Stúdiósínház, vagy a debreceni Ady Endre Gimnázium egy csoportja.

A Bihari Hírlap minden évben beszámol a megemlékezésről, külön érdekes lehet megemlíteni azt, hogy milyen címet adnak a cikkeiknek, ugyanis ez magában hordozza az esszenciáját az adott évi ünnepségnek. Az elmúlt évtized szalagcímei időrendben, 2006-tól kezdve az alábbiak voltak:

- Legyen béke, rend, munka!
- 1956 a nemzetnek a szabadságról szótt közös álma volt
- „Nem szolgaságra, szabadságra teremtett bennünket Isten”¹
- „Szegetkő lehettél volna”²
- Bátor történelem bátor jelent gerjeszt
- Hálaadó istentisztelet és megemlékezés
- Szabadságunk a tét újra!
- Az ötvenhatos forradalom egy új korszak kezdete
- Áldozatvállalásuk ma is iránymutató
- „Győzelem a vereségben”

Ha kulcsszavakat akarunk kiemelni, mindenképpen megemlíthető a „szabadság”, „béke”, „nemzet”, „győzelem”, „áldozat”. Ezek köré épül az utóbbi évtized megemlékezés-hagyománya. A szónokok, beszédet tartók rendre kiemelik, hogy 1956-ban egy egész nemzet kelt forradalomra a szabadságáért, egy egész nemzet ügye volt terítéken. Hangsúlyozzák, hogy ez nem csak múlt időben értendő, mert a szabadság mindig, mindenkor közös ügy, legalábbis annak kell lennie. Ezt a szabadságot pedig meg kell őrizni, ha már 1956 talaján 1989 után ez létrejött. A történelem tisztelete ezzel szorosan összekapcsolódik és szintén központi elem ez a szónoklatokat tekintve, különösen az a gondolat, hogy a történelmet ismerni, tisztelni kell, mert amelyik nép a történelmét nem ismeri, az jövőjét meg nem teremtheti, ahogy azt idézni szokás. A szabadságot nyert nemzetnek pedig össze kell tartani, ez pedig 1956 egyik legfőbb üzenete. A 2000-es évek vége felé egyre jobban kihangsúlyozásra került ez a nemzeti vonal, illetve az, hogy a határon túli magyarságra is gondolni kell '56 kapcsán. Ez a nemzeti egység eszme történelmi vonatkozásban is megjelenik a megemlékezéseken, olyan módon, hogy a történelmi ismertetésekben szerepel, hogy anno, a forradalom idején például Kolozsváron is megmozdult a magyar tömeg. Az ünnepeken számtalanszor elhangzott ugyanakkor az is, hogy nemcsak nemzeti szinten igen fontos az 1956-os forradalom és annak emlékezete, üzenete, öröksége, hanem nemzetközi szinten is: 1956 nemcsak a magyar, hanem az európai és a világtörténelemnek is része lett. Október 23-át szerte a világban megünneplik a szabadságszerető népek, így ismerve el törekvéseinket, véráldozatainkat.

A beszédek alapját a saját gondolatok, érzések átadása mellett „kölcson” gondolatok is tarkították, tehát olyan eszme-futtatások, amelyeket már gondolkodók, írók, költők korábban megfogalmaztak, de a szónokok úgy gondolták, azok jól illenek az '56-os megemlékezéshez. Illyés Gyula, Márai Sándor gyakran idézett szerzők voltak.

---

¹ Orosz Béláné Farkas Réka református lelkész szavai.

² Sinka István: Hazug demokráciához (1951) c. verséből származó verssor.

Az eszmei emlékezés mellett, mint az már említésre került, történeti emlékezés is színesítette a megemlékezéseket. Sokszor előtérbe kerültek a környékbeli, berettyóújfalui események is, ami egy helyi ünnepség esetében nyilván nem meglepetés, sőt szinte elvárás. Ilyenkor szóba hozták a Járási és Községi Forradalmi Bizottmányt, Gál Lajos nagyrábéi parasztember és berettyóújfalui Gaál János mártírokat.

A jelenkorra való reflektálás szintén központi elemként tekinthető. 1956 öröksége, mint az „örökség” szó jelentése is ezt meghatározza, a jelenben értelmezendő elsősorban. Jól kell gazdálkodni a szabadsággal, amit a múltban vívtak ki úgymond számunkra, ezt közös erőfeszítés árán tudjuk megtenni.

Október 23. a főhajtás napja, emlékezni kell, de nemcsak ezen az egy napon kell dolgoznunk azon, hogy '56 eredményei fennmaradjanak. Ma már másfajta csatákat vívunk a tisztességes megélhetésért, a gyerekeink kenyeréért, iskolájáért, jövőjéért, a család összetartásáért, a házasságunk szilárdságáért, mint az elhangzott egy évtizede a megemlékezésen. A generációs problémák az emlékezés kapcsán is felmerültek. Az idősebb korosztály egy része már élt 1956-ban, vagy akár részt is vettek egy-egy eseményen. A fiatalabbak nyilván csak közvetett módon tudnak kapcsolódni a forradalomhoz, vagy akár azok eszméihez. Ezért is fontos, hogy egyfajta generációs híd képződjön, ami '56 szellemiségét és emlékét nem hagyja veszni.

A jelenre való reflektálás más síkon is megjelent az elmúlt bő egy évtizedben az '56-os forradalomra emlékezéskor. Átpolitizált mindennapok tarkítják életünket, így nem meglepő, hogy a politikai reakció az '56-os ünnepségeknek is velejárója lett. Ez több síkon is értendő, értelmezhető. Az 1956-os politikai környezetet a ma szónoka elveti. Ugyanígy az utána következő évtizedekről is pejoratív módon beszél. A jelenbeli politikai közeg nyilván hatást gyakorol, gyakorolhat az ilyen megemlékezésekre. Az aktuális politikai helyzetre általában elítélően reflektálnak. Legfőképpen a széthúzást ítélik el, „romlottságot” kiáltanak sokszor. Ezen változtatni kell, össze kell fogni, közös erőfeszítések árán érhető el a „jövőbeli erős nemzet”-kép. Egyes beszédmondók szerint egy gazdaságilag legyengített országot, egy morálisan széthullott nemzetet kell talpra állítani. „Csendes szabadságharc”-nak nevezik ezt a mai folyamatot. Másfelől viszont politikai sikerekről is beszámolnak nem egyszer a szónokok. Ezt felhasználva azt próbálják prezentálni, hogy az alap a fejlődéshez, a nemzeti prosperáláshoz megvan, van mire építeni, de mindenkinek tevékenyen részt kell vennie ebben a folyamatban, mert csak együtt érhető el a siker.

Összességében az látható és mondható el, hogy az elmúlt nagyjából másfél évtizedben az 1956-os ünnepi jellegű megemlékezéseknek volt egy viszonylag állandó menete, medre Berettyóújfaluban. Minden egyes évben az előző időszak(ok)ra jellemző emlékezeti csomópontok mentén tudták és szándékozták előkészíteni és később prezentálni az ünnepséget. A hagyományos, 1989 utáni alapkoncepció meghatározó volta csupán akkor halványul el nagyon

kis mértékben, amikor az adott időszak frissebb eseményei, frissebb eszméi bekerülnek a megemlékezés körébe. Ekkor olyan elegy jön létre, amely vegyíti a tradicionális emlékezeti sémákat és az akkori korszakra jellemző sajátos vonásokat. Mindennemű újdonságként ható elemtől eltekintve a „bevált” mintáktól eltérni, igazán másféleképpen megemlékezni a forradalomról nem vált szokássá a városban, és valószínűleg a közeljövőben sem fog azzá válni.

Hivatkozott irodalom:

Szegediné Lovász Magdolna (L. M.): *1956-nak a nemzeti összefogást kell szimbolizálnia.*
Bihari Hírlap, XI. évf. 20. szám, 2001. november 2. 1.

Horváth Lajos (H. L.): *Európába, de mindahányan.*
Bihari Hírlap, XII. évf. 19. szám, 2002. október 31. 1.

Horváth Lajos (H. L.): *Uram, adj békességet a Kárpátok között.*
Bihari Hírlap, XIII. évf. 21. szám, 2003. november 7. 1.

Szívós István: *Hulló októberi ködben.*
Bihari Hírlap, XIV. évf. 19. szám, 2004. október 22. 1.

Szegediné Lovász Magdolna (L. M.): *Az emberhez méltó élet a szabadságban gyökerezik.*
Bihari Hírlap, XV. évf. 18. szám, 2005. november 4. 1.

Horváth Lajos (H. L.): *Legyen béke, rend, munka!*
Bihari Hírlap, XVI. évf. 19. szám, 2006. november 3. 1.

Szegediné Lovász Magdolna (L. M.): *1956 a nemzetnek a szabadságról szőtt közös álma volt.*
Bihari Hírlap, XVII. évf. 21. szám, 2007. november 16. 1.

Szegediné Lovász Magdolna: *„Nem szolgaságra, szabadságra teremtett bennünket Isten”.*
Bihari Hírlap, XVIII. évf. 19. szám, 2008. október 31. 1., 3.

Kolozsvári István: *„Szegletkő lehettél volna”.*
Bihari Hírlap, XIX. évf. 19. szám, 2009. november 6. 1.

Kolozsvári István: *Bátor történelem bátor jelent gerjeszt – emlékezés 1956 forradalmára.*
Bihari Hírlap, XX. évf. 17. szám, 2010. október 29. 1.

Nyíró Gizella: *Hálaadó istentisztelet és megemlékezés.*
Bihari Hírlap, XXI. évf. 9. szám, 2011. november, 1–2.

Nyíró Gizella: *Szabadságunk a tét újra!*
Bihari Hírlap, XXII. évf. 11. szám, 2012. november, 6.

Nyíró Gizella: *Az ötvenhatos forradalom egy új korszak kezdete.*
Bihari Hírlap, XXIII. évf. 11. szám, 2013. november, 3.

Nyíró Gizella: *Áldozatvállalásuk ma is iránymutató.*
Bihari Hírlap, XXIV. évf. 11. szám, 2014. november, 9.

Kolozsvári István (–i –n): *„Győzelem a vereségben” –
1956 forradalmára és szabadságharcára emlékeztünk.*
Bihari Hírlap, XXV. évf. 11. szám, 2015. november, 3.

Függelék

A Bihari Hírlap tudósításai az október 23-i megemlékezésekről

II. évfolyam, 22.szám, 1992. október 23. 1–2.

Ünnepi képviselő-testületi ülés október 23-án: Berettyóújfalu 1956 emlékérem átadása a városházán

A városi képviselő-testület az '56-os kihallgatási jegyzőkönyvek és ügyészi vádiratok, valamint a szóbeli visszaemlékezések alapján ismerte meg a berettyóújfalui magyar október eseményeit, a történelmi pillanatokban szerepet vállaló mártírok személyét. Amint azt Szeifert Ferenc polgármester is előterjesztésében megfogalmazta: „Az 1956. októberében megálmódott eszme élő tanúi lehetünk, s kötelességünk, hogy méltó utódok legyünk. Erre kötelez bennünket emberségünk és magyarságunk, a hősök tisztelete, a jövőért érzett és felvállalt felelősségünk.” A képviselő-testület október 15-i rendkívüli ülésén a berettyóújfalui 1956-os eseményekben részt vevők közül az alábbi személyeknek a Berettyóújfalu 1956 emlékérmét adományozza, melynek átadására az október 23-án délelőtt 10 órakor kezdődő ünnepi testületi ülésen kerül sor.

Emlékérmét adományoz: Gál Jánosnak, Balogh Józsefnek, dr. Dubay Miklósnak, dr. Ormay Gézőnek, Csóra Józsefnek, Szántó Bélának, Csontos Andrásnak, Garamvölgyi Györgynek, Török Imrének és Buczi Ferencnek.

Posthumus emlékérmét kap:

Gál János, a forradalmi bizottság elnökhelyettese, aki minden igyekezetével és tettével arra törekedett, hogy a közösen kitűzött nemes célokat humánus eszközökkel szolgálja. Ez az igazságba vetett mélyes híte és meggyőződése a magyarázat arra, hogy miért nem menekült el a forradalom után üldözői elől, holott tudta, hogy a számonkérés végzetes lehet és sajnos lett is.

Balogh József, a községi Forradalmi Bizottság elnöke, aki rendíthetetlen hittel és kitartással irányította az élet minden területén a tevékenységet. Figyelme a legapróbbnak tűnő dolgokra is kiterjedt (pl. betegségi segély kiutalásának támogatása stb.). Gondoskodott arról, hogy a politika mellett a gazdaság átalakulása a közakaratnak megfelelően történjen. Hathatós segítséget nyújtott a környező települések gondjainak megoldásában, önzetlen vezetőként ismerhették. Hité és reményét soha fel nem adva áldozta életét az eszméért, a bolder jövőért.

Emlékérmét adományoz a testület:

Dr. Dubay Miklósnak, aki a Forradalmi Bizottság elnökeként irányította a forradalom gyorsan zajló eseményeit. Széles látókörű, a köznapi élet minden lényeges kérdésében azonnal dönteni tudó vezetőként ismerték harcostársai. Nyugodtsága, humánus magatartása kedvezően hatott környezetére, biztonságot sugallt. Minderről a kihallgatási jegyzőkönyv így fogalmaz: „... gondoskodott a járási Forradalmi Bizottság arról, hogy a járás valamennyi községe az ellenforradalom szolgálatába legyen állítva”. Hatalmas erőfeszítéssel, hihetetlen kitartással hajtották végre a népakaratot, hogy tudniillik hazánk szabad, független és demokratikus ország legyen. De a

fegyveres túlerő megtörte e hősi akaratot, s a felsorolni is sok vádpont alapján, legfőképpen a „népi demokratikus államrend megdöntésére irányuló szervezkedés vezetése büntetével”- több itt felsorolt társával együtt- börtönbüntetésre ítélték.

Dr. Ormay Gézának, aki a Forradalmi Bizottmány Vezetőségi tagjaként az adminisztrációs ügyek vezetőjeként méltó harcostársként vett részt a hősi küzdelmekben. A térség gondjainak megoldásán túl figyelme kiterjedt a fővárosban harcoló forradalmárok és lakosok adományokkal történő ellátására is. Az igazságba vetett hite és elszántsága fáradhatatlan munkára sarkallta. Járt a vidéket, buzdította, bátorította a népet. Hosszú lista lenne az ellene felhozott vádpontok felsorolása, de éppen ez bizonyította azt, hogy példásan állt helyt az októberi magyar forradalomban. Börtönbüntetésre ítélték.

Csóra Józsefnek, aki a Forradalmi Bizottmány vezetőségi tagjaként vett részt a dicső napok történéseiben. Személye hihetetlen aktivitással tűnt ki társai közül. Fegyelmezett, de akadályt és lehetetlenséget nem ismerő emberként küzdött az igazságért. A helyi ügyek intézése mellett elsősorban vidéken kifejtett tevékenysége volt kimagasló. Nem törődve a személyét fenyegető következményekkel, mély hittel és meggyőződéssel hirdette a Bizottmány hírközleményeit: a demokratikus államforma, a többpártrendszer megteremtését, a szovjet csapatok azonnali kivonulását, a magántulajdon teljes tiszteletbentartását, a vallás – szólás- és sajtószabadságot. Ma is érthetetlen, hogy a forradalmat megtorlók mindezt „a népi demokratikus államrend megdöntéséért irányuló szervezkedés vezetésének büntetével” börtönbüntetéssel sújtották. Mint elsőrendű vádlott példásan és fegyelmezettén kitarított elvei mellett.

Szántó Bélának, aki a Forradalmi Bizottmány katonai szekciójának vezetőjeként, mint a Nemzetőrség parancsnoka vett részt az 1956-os magyar forradalomban. Első dolga volt a fegyveresek számbavétele és begyűjtése, megelőzve ezzel az esetleges vérontást. Bölcs előrelátás volt ez részéről. Gondoskodott arról, hogy a fontosabb objektumokat a forradalom katonái, a nemzetőrök őrizték és biztosítsák, elejét véve a rendbontásnak, a jogtalan megtorlásnak. Mint parancsnok, igen rövid idő alatt és nagy hozzáértéssel biztosította a Bizottmány munkájához szükséges körülményeket. Ebben öt több, elkötelezett fegyvertársa is segítette. Szántó Bélát is „a népi demokratikus államrend megdöntésére irányuló szervezkedés vezetése” büntetével vádolva ítélték börtönbüntetésre.

Csontos Andrásnak, aki a Nemzetőrség parancsnokhelyetteseként tanúsított példamutató magatartást, s ezt a megtorlók „a népi demokratikus államrend megdöntésére irányuló szervezkedésben tevékeny részvétel” büntetének minősítették. A Forradalmi Bizottmány tagjaként végezte a Nemzetőrség létrehozását, irányítását, részt vett a felfegyverzésükben. Megteremtette a hírszolgálat biztonságos feltételeit, felkészítette harcostársait is egy esetleges fegyveres támadás elhárítására. Nem ismert ebben sem lehetetlenséget, s ha kellett, ötletes szükségmegoldásokkal pótolta a hiányt (pl.: benzint és kanócot készített elő). Széleskörű tevékenységét számunkra a korabeli vádirat is bizonyítja, amelyben a megyei ügyész indítványozta, hogy a bíróság az ügyet egyesítse „a Csóra József és társai elleni bűnüggyel”.

Garamvölgyi Györgynek, akit ugyan IX. rendű vádlottként sanyargattak a börtönbüntetése alatt, de kétségtelenül bizonyíthatóan elsőrendűen állt helyt a forradalom viharában. Mint képzett katonaelem hamar felismerte a helyzeteket, s nem egyszer éppen ezzel kerülhették el a vezetők is a szakszerűtlen lépéseket. A kapott utasításokat szigorúan betartva, azt sajátosan és célratorően hajtotta végre. A legnehezebb feladatoktól sem rettent meg, minden ésszerű cselekedettel azonosulni tudott. Tevékenységében megbízható, korrekt viselkedést tanúsítva, utasításait a vele szembenállók is elfogadták. Találékonyasága közismert volt, mellyel nemegyszer kitűnt (pl.: családok menekítése). Kész volt mindenkor a legnehezebb feladatot is felvállalni.

Török Imrének, akinek nevével aránylag ritkábban találkozunk a sorsfordító események során, de bátor és elszánt tetteivel példát adott. Cselekedeteiben célratörő emberként tartják számon kortársai, s különösen kiemelkedő, hogy a II. világháborúban elszenvedett sérülései következtetésben kialakult rokkantsága sem akadályozta az igazság keresésében. Fegyvelmezett „közkatonaaként” vett részt október történeiseiben, szándékait a bolderabb és igazságosabb jövőbe vetett hite vezérelte.

A kulturális bizottsági ülésen további, az 1956-os berettyóújfalui eseményekben résztvevő személyek nevei merültek fel, közülük Buczi Ferenc népfőlkelő kap posztumusz emlékérmét.

(--)

III. évfolyam, 22. szám, 1993. november 4. 3.

Koszorúztak

Sokan eljöttek október 23-án 11 órakor a Népligetbe, az '56-osok kopjafájához, hogy együtt emlékezzenek a harminchét éve történetekre. A Debrecenből érkezett Nagy János címzetes egyetemi docens tartotta az ünnepi beszédet. A művelődési központ irodalmi köre gondoskodott műsorról, az Ifjúsági Fúvósenekar a naphoz méltó muzsikáról. A kopjafánál a többiek között helyezett el koszorút Sági József országgyűlési képviselő, koszorúztak a város, rendőrkapitányság vezetői, a pártok és a tanulóifjúság képviselői is.

(--)

IV. évfolyam, 21 szám. 1994. október 1. 1.

Október 23.

10 óra: ünnepi istentisztelet a református templomban

11 óra: városi ünnepség a Népligetben, a kopjafánál. Beszédet mond Dubay Miklós, az 1956-os Berettyóújfalui Forradalmi Bizottmány elnöke. Szeifert Ferenc polgármester Berettyóújfalui Városért kitüntetések ad át Dancs házy Nagy Mártonnak, Horváth Józsefnek, és Sándor Mihálynének. Irodalmi összeállítást mutatnak be a Csokonai Színház művészei.

Koszorúzás

(Az eseményről a későbbi lapszámok nem tudósítanak)

V. évfolyam, 21. szám, 1995. november 2. 5.

Tisztelet 1956 emlékének

1956 emlékének róttá le kegyeletét és tiszteletét a népligeti kopjafánál Berettyóújfalui lakossága. Sokan eljöttek, fiatalok és öregek a csendes, de méltóságteljes megemlékezésre. Nem tudni, kinek mi volt az indíttatása, személyes emlékek, megszokás, kötelességtudat, vagy a hit és illúziók nélküli világunkban mégiscsak a nemzeti összetartozásban, jobbítani akarásban való hit, ami '56 szelleme-sége sugall. Nem tudni, kinek mi járt a fejében a többször felhangzó Egy mondat a zsarnokságról című Illyés Gyula-vers hallatán, vagy Szilágyi Péter országgyűlési képviselő '56 eseményeit felidéző, a demokrácia mellett hitet tevő beszéde alatt, vagy József Attila Általános Iskola megindító, kisdiakokat meghazudtoló empatikus képességről tanúskodó műsorának hallgatása közben. Nem tudni, ki mennyire érezte példaképének Berettyóújfalui városáért kitüntetett, a diákokért, az

egyházért aktív munkásságban, becsületben megőszülő Varga Károly bácsit. Azt sem tudni mi változott az 1956 valódi eseményire, jelentőségre rácsodálkozó, néhány éve még lelkes, a demokrácia felszabadító erejében, országunk közeli felemelkedésében bízni tudó emberek lelkében. Azt sem tudhatjuk, mennyire őrizhetjük meg optimizmusunkat egyre szűkülő élet-lehetőségeink és a kivezető utat keresőmutatók kudarcainak, bizonytalanságainak láttán. Nincs biztos pontunk, de a sápadt őszi napsütésben itt voltunk, hogy elhelyezzük a tisztelet virágait '56 kiútkeresőinek, eszméikért életüket is áldozni tudó mártírjainak emlékére.

L. M. (Szegediné Lovász Magdolna)

VI. évfolyam, 21. szám, 1996. november 8. 4.

1956 – forradalom és szabadságharc – negyven éve történt

Hogy mi is történt valójában, történészek kutatják, résztvevők, szemtanúk nyilatkoznak, dokumentumok kerülnek elő, riportok, regények sokasága dolgozza fel az eseményt. Egyre teljesebbé válik a kép, de '56 ellentmondásai, a ráarakódott több mint három évtizednyi rossz lelkiismeret, agyonhallgatás egésszé lenni soha nem engedi. 1989 lelkesedése, szabadsága, demokrácia-hite magával hozta nagyszerűségének elismerését, heuréka, élményét. Most ahogy megkopni látszik a hit, a lelkesedés, úgy homályosodik ismét '56 emléke. De akikben a megítélés, a kegyelet nem szalmalángnyi fellobbanás, azok a szívükben egy szál virággal.

Berettyóújfalu lakosainak viszonylag szűk köre, ismerős arcok rótták le kegyeletüket a népligeti Kopjafánál, hallgatták Csíkos János esperes igehirdetését a református templomban, Dr. Gali Ákos, a Hajdú- Bihar megyei Közgyűlés alelnökének elismerő, méltató szavait, a József Attila Általános Iskola diákjainak az eseményeket felidéző műsorát és a berettyóújfalu Ifjúsági Fúvószenekar zenei kíséretét. Intézmények, pártok, magánszemélyek helyeztek el koszorút a mártírokra emlékezve. Berettyóújfalu város Önkormányzata pedig elismerését fejezte ki az ünnepi alkalomból több évtizedes munkásságáért a „Berettyóújfalu Városért” végzett kimagasló tevékenységért Szathmári Károlynénak, a Szabó Pál Kollégium nyugalmazott igazgatójának és Dr. Szabó Ödönnek, a Területi Kórház aneszteziológia intenzív osztálya főorvosának. Itt vehették át az önkormányzat településfejlesztési bizottságtól a „Kulturált lakókönyezetünkért” pályázat helyezettei is díjakat.

L. M. (Szegediné Lovász Magdolna)

VII. évfolyam, 18.szám, 1997. október 24. 1.

1956 üzenete

Nyolc éve már, hogy megtörtént a történelmi igazságszolgáltatás, kimondatott, hogy 1956. október 23-a nem a „csőcselék” ellenforradalmi lázadása volt, hanem népfelkelés, a magyarok forradalma, szabadságharca, egy kényszerpályára szorított ország kitörési kísérlete. Akkor, nyolc éve százezrek ünnepeltek, emlékeztek 1956 áldozataira, visszaadva azok becsületét, akik életükkel – és azokét, akik közel 40 évi hallgatással, háttérbe szorítással – fizettek, pedig csak a nemzet lelkiismeretét, parancsát teljesítették.

Nyolc éve százezrek ünnepeltek a Parlament előtt, amikor Szűrös Mátyás ideiglenes köztársasági elnök kikiáltotta a Magyar Köztársaságot, állást foglalva a demokratikus fordulat, a többpártrendszerű Magyarország mellett.

Nyolc év telt el, történelmi léptekkel mérve egy pillanat, és mennyi minden történt azóta. Bukdácsolva haladunk a négy évtizedes bolsevik zsákutcából egy nyugati mintájú polgári demokratikus rendszer és a közös Európa felé. Megértük az első szabad választásokat, majd a másodikat. Megindult a gazdaság, a politikai intézményrendszer átalakítása a demokratikus játékszabályok követelményei szerint. Kárpótolunk, privatizálunk, közben reformok sokaságát hajtottuk végre az államháztartásban. Új az adórendszer, az egészségbiztosítás, a nyugdíjrendszer és folytathatnánk a sort.

Közben elvesztettük a munkánkat, a biztonságérzetünket, és a hatalom által is bevallottan a családok egynegyede él a létminimum alatt. A társadalom kettészakadt és egyre nagyobb tömegek lemaradása mellett megindult a gazdasági-politikai elit mesebeli meggazdagodása. Többször megkérdőjeleződött a közélet tisztasága, s a demokrácia, az átalakulás nevében számtalanszor sarcolták meg a védekezésre, csalásra képtelen tömegeket. Akik a könnyű átmenetben hittek, hamarosan rá kellett döbenniük a feladat túl nagy, és nem kerülhetők el a „vadkapitalizmus” farkastörvényei nálunk sem. És nagyon sok a vesztes. Most pedig ott tartunk, hogy szép reményeink után már alig maradt illúzióink.

Bizonyára nem így képzelték a kitörést 1956-ban és nem így képzeltük mi sem 1989-ben. Mondják, túl kevés idő telt el, s annak idején a nagy nemzetek is végigjárták e gyötrelmes utat. Ebben ma csak bízhatunk s remélhetjük, az úton nem tévesztjük el a célt.

L. M. (Szegediné Lovász Magdolna)

VIII. évfolyam, 19.szám, 1998. október 30. 1.

Emlékezés a forradalomra Azóta a világ megtanulta csodálni

Jaj annak a nemzetnek, amelynek nincs ideje emlékezni s talán még fájóbb jaj, ha már nincs is, aki emlékezzen – mondta az ünnepi szónok, Portörő Miklós, a II. Rákóczi Ferenc Általános Iskola igazgatója az 1956-os forradalom és szabadságharc tiszteletére tartott megemlékezésen október 23-án Berettyóújfaluban, a népligeti kopjafánál.

Kell az emlékezés, mert nem csak az egyes ember élete válik méltóvá az emlékezésre, hanem az eszme, a szellemi törekvés is, amely nemzetet, népet kovácsol egységesebbé, és ezáltal szellemi energiák is újjászületnek. Kell emlékezni a múltra, a szabadság eszméjéhez kötődő minden morzsára, hogy örökségül vigyük kristályosodó értékeit a mai világunkba, a saját életünkbe és a családok életébe. Egy nemzet, egy nép számára elengedhetetlen követelmény, szent ügy és kötelezettség a szabadság eszméje. Sokáig hallgatni kellett az 1956-os forradalomról, sokáig másképp magyarázták az eseményeket a logikusnak tűnő ok-okozati összefüggések láncolatában. Csak éppen az alaphelyzet, a kiindulási tétel volt hamis – jelentette ki Portörő Miklós, majd intelemként Kölcsey sorait idézte az emlékezőknek: „morzsát vigyünk csak, sok morzsa dombbá, hegygé léssen, magassá, mint a Táttra bérce”.

Az októberi napsütésben elhangzott szavak után a II. Rákóczi Ferenc Általános Iskola diákjainak a forradalom napjait, hangulatát megidéző műsorát hallhattuk, Baloghné Szigeti Júlia tanárnő összeállításában, majd az emlékezés és a kegyelet virágait a város vezetői, a pártok, intézmények és a civil szervezetek helyezték el az '56 hőseinek, mártírjainak tiszteletére emelt kopjafánál. Az ünnepélyes megemlékezést az Ifjúsági Fúvózenekar játéka keretezte, Szilágyi Péter igazgató-karnagy vezényletével.

L. M. (Szegediné Lovász Magdolna)

IX. Évfolyam, 22.szám, 1999. október 22. 1.

Tíz év

Pontosan tíz éve, amikor történelemtanárként az iskolaudvaron majd ötszáz gyerek előtt mondhattam el addig kollégiumi szobák, fojtott, de annál szenvedélyesebb baráti beszélgetések féltett igazságait 1956-ról. Először szakadhatott fel sokakból, akik fontosnak érezték – nem ellenforradalom volt! Akkor azt hittük, ez a kinyilatkoztatás mindent megold – egy rendszer beismeri tévedését, hazugságokra épülő létét megkérdőjelezi. Felemelő pillanat volt. Az első ünnepelt október 23-án felgyorsultak az események: a kikiáltott Magyar Köztársaság szabadon választott és véget vetett negyven év zsákutcájának. Tíz éve, azóta tanuljuk? A demokráciát, és már nem hiszünk benne, hogy a dolgok könnyedén megoldódnak, és minden magától értetődő. Vannak győztesek (sokszor érdemtelenül) és jócskán vesztesek. Vannak, akik 43 évvel ezelőtti tetteikért még csak most ülnek a vádlottak padján. Elkéstünk.

A mindennapok valósága minden felemelő érzést, nagy pillanatot szürkére koptatott. A nyertesek hatalomvágya, harácsolása, gőgje és a kisemberek közönye és némasága között – útközben – elveszni látszik a cél. A politika sokszor elfelejt, mire szegődött, a közjó és a közmegegyezés kiveszni látszó fogalmak. „Csak” hatalmat jelent, gyors meggazdagodást (ki tudja, ki lesz a következő), s az ország közben alig mozdul előre. Négyévenként mások, másképp, de mindig előlről kezdik. Pedig akkor tíz évvel ezelőtt már tudtuk, mit akarunk. Jó lenne néha visszatekinteni. A politikacsinálóknak egy pillanatra sem elfelejt, a két szót: közjó és közmegegyezés. Nekünk pedig azt, hogy a demokráciát nem vágni, csinálni kell. Szólni, tenni érte, ahogy tíz évvel ezelőtt. Mert üres szó, a demokratikus jogrend pusztá formalitás (is lehet) közöny és némaság közepette. Vissza kellene tekinteni mindnyájunknak és elgondolkodni, mit akartunk az első ünnepelt október 23-án. Hogy ezt megtegyük, holnap szerte az országban lyukas zászlók alatt, és itt a kopjafánál kínálkozik a nagyszerű alkalom.

L. M. (Szegediné Lovász Magdolna)

X. évfolyam, 19. szám, 2000. október 27. 1.

In memoriam 1956

„A legázolt, bilincsbe vert Magyarország többet tett a szabadságért és igazságért, mint bármelyik nép a világon az elmúlt húsz esztendőben. Ahhoz, hogy ezt a történelmi leckét megértse a fülét betömő, szemét eltakaró nyugati társadalom, sok magyar vérnek kellett elhullania – s ez a vérfojtás most már alvad az emlékezetben. A magára maradt Európában csak úgy maradhatunk hívek Magyarországhoz, ha soha és sehol el nem áruljuk, amiért a magyar harcosok az életüket adták, és soha sehol- ég közvetve sem igazoljuk a gyilkosokat. Nehéz minékünk méltónak lenni ennyi áldozatra. De meg kell kísérelnünk, feledve vitáinkat, revideálva tévedéseinket, megsokszorozva erőfeszítéseiket, szolidaritásunkat egy végre egyesülő Európában. Hiszünk, hogy valami bontakozik a világban, párhuzamosan az ellentmondás és halál erőivel, amelyek elhomályosítják a történelmet-bontakozik az élet és meggyőzés ereje, az emberi felemelkedés hatalmas mozgalma, melyet kultúrának nevezünk, s amely a szabad alkotás és szabad munka terméke. A magyar munkások és értelmiségiek, akik mellett annyi tehetetlen bánattal állunk ma, tudják mindezt, s ők azok, akik mindennek mélyebb értelmét velünk megértették. Ezért, ha szerencsétlenségükben osztoztunk –

miénk a reményük is. Nyomorúságuk, láncaik és száműzöttségük ellenére királyi örökséget hagytak ránk, melyet ki kell érdemelnünk: a szabadságot, amelyet ők nem nyertek el, de egyetlen nap alatt visszaadtak nekünk!”

(Idézet Albert Camus: *A magyarok vére c. írásából – 1957 októbere, Párizs*)

XI. évfolyam, 20. szám, 2001. november 2. 1.

1956-nak a nemzeti összefogást kell szimbolizálnia

A rendszerváltás óta immár hagyományként most is a református templomban tartott ünnepi tisztelettel vette kezdetét a forradalomra való megemlékezés Berettyóújfaluban, és adta meg az alaphangulatot az ünnephez az 1956 eszméi, mártírjai előtt tisztelgőknek. Dr. Gaál Botond, a Debreceni Hittudományi Egyetem professzora mondott imát 1956 hőseiért, és hirdette Isten ígését érettünk a Jeremiás könyvében írottak szerint.

Az igemagyarázat után a népligeti kopjafánál gyülekeztek a város polgárai az Ifjúsági Fúvószíneknek az ünnephez méltó zeneművelőkből összeállított játéka közepette. Az emlékműsort Nagy Anna rendezésében az Arany János Gimnázium diákjai adták, akik korabeli rádiófelvételek segítségével napról napra idézték a 12 nap hazai és külföldi eseményeit, híreit. Néhány másodpercre maga Nagy Imre, volt miniszterelnök hangját hallottuk a színpadra kihelyezett öreg rádióból, ami egészen döbbenetes hatást keltett, emelve a műsor hitelességét.

Ünnepi beszédében Porkoláb Lajos, a Nadányi Zoltán Művelődési Központ igazgatója hangsúlyozta, történelmünkben nem ritkák az olyan évszámok, amelyet a maguk korában évtizedekig zavart hallgatás övezett. Azt a 12 napot 1956-ban, amely akkor és azóta világtörténelmi rangú eseménye volt a magyarságnak, több mint harminc évig szinte néma hallgatás övezte. Pedig ahogy Albert Camus is vélekedett erről: *„a legázolt, bilincsbevert Magyarország többet tett (ekkor) a szabadságért és igazságért, mint bármelyik nép az elmúlt húsz esztendőben. Ahhoz, hogy ez a történelmi leckét megértse a fülét betömő, szemét eltakaró nyugati társadalom, sok magyar vérnek kellett elhullni.”* A fiatal magyar hősök szinte pusztá kézzel estek a harcokcsiknak a pesti utcákon – mondta a kulturális intézmények igazgatója –, majd azokról az okokról beszélt, amelyek a forradalomhoz vezettek, ezek között számadatokat is megemlített. Elmondta, 1950 és 53 között 650 ezer büntető ügygel foglalkoztak a bíróságok, és 387 ezer személy ellen hoztak politikai indíttatású elmarasztaló ítéletet. Az elégedetlenségi hullám akkorára fokozódott, hogy a nép már nem akarta és nem bírta tovább eltérni a hazánkra kényszerített, tőlünk idegen gazdasági, társadalmi és politikai rendszert. A békés demonstrációnak induló tömegtüntetés órák alatt a felkelésig vezetett. Felelevenítette az igazgató a már általunk is ismert eseményeket is. Ezek között kitért a Berettyóújfaluban zajló történésekre, hogy nálunk október 26-án a református templom körül gyülekezett a tömeg, majd végigvonult a városon. Itt is lesztek, illetve lefestették a középületre helyezett vörös csillagokat. Idéztett a Járási és Községi Forradalmi Bizottmány kiáltványból is, melyben a berettyóújfaluiak kijelentették, hogy egyetértenek az országos eseményekkel de ugyanakkor óva intettek attól, hogy a városban testvérharc alakuljon ki. Felhívták a szövetkezeteket, hogy a lakosság élelmiszer szükségleteit elégítsék ki, és nemzetőrséget hoztak létre a közrend biztosítására. Megszervezték a harcoló főváros támogatását is, egy egész teherautó karaván vitt élelmiszert Budapest lakosságának. Majd a november 4-e után bekövetkezett szörnyű megtorlásról beszélt Porkoláb Lajos, amely több mint hat évig tartott, és 50 ezer embert érintett. Elmondta azt is, hogy a megtorlás Biharban sem volt kevésbé kegyetlen, mint az ország más területein. Bosszút állt itt is a helyi hatalom azokon az embereken, akik az októberi napokban cselekvő részesei voltak a forradalomnak.

Megemlékezett Gaál Lajos nagyrábéi parasztemberről és a berettyóújfalui Gaál Jánosról is, akik mártírjaivá váltak a forradalomnak. Kijelentette, hogy a forradalom után a hatalom hosszú évtizedeken keresztül minden megtett azért, hogy 1956 öröksége és emléke megsemmisüljön. Nemcsak a szabadságharc vezető katonáit végeztette ki, vagy taszította börtönbe, hanem a történelmi emléket is elnémította és meghamisította. 1956 tabu lett az irodalomban, a művészetben és az egész közéletben. Végezetül örvendetesnek nevezte azt, hogy ma már emlékezhetünk és ünnepelhetünk, de figyelmeztetett, hogy a mai ünnepnek ugyanazt a nemzeti összefogást kell szimbolizálnia, mint azon a régi őszön létrejött, amellyel a magyar nemzet példát mutatott az egész világnak és becsületet szerzet önmagának. Az ünnepség végén Berettyóújfalu önkormányzata, intézményei és pártok rótták le kegyeletüket az '56-os kopjafánál koszorúikkal, virágaikkal.

L. M. (Szegeciné Lovász Magdolna)

XII. évfolyam, 18. szám, 2002. október 18. 1.

Emlékezés októberre

Emlékezzünk!

„Az utolsó áldozat gróf Vécsey Károly volt, akit az osztrákoknak szerzett sok kellemetlenségért szándékosan hagytak az utolsónak. Nyolc társának halálküszölmét nézte végig, ő volt a kilencedik. A zokogó lelkészeketől egyenként elbúcsúzott, és szilárd léptekkel haladt a bitófa elé. Mielőtt a zsámolyra lépett volna, az előbb kiszenvedett Damjanich tábornok még meleg hullája elé lépett, s lehajolva megcsókolta a hős tábornok kezét.. Ezután a vitéz tábornok fellépett a zsámolyra, odanyújtotta a nyakát a bakónak és pár perc múlva ő is kiszenvedett...” Ezt írta dr. Hamvay Ödön Az aradi tizenhárom című munkájában. Ugye milyen megrendítő? Igen, 1849. október 6-a volt gróf Batthyány Lajos miniszterelnök életének is utolsó napja. Jellem volt ő, igaz hazafi.

Emlékezzünk!

Újra temettek ezen a napon 46 évvel ezelőtt is. Gödöllő körüli erdőszélén találták meg a felakasztott belügyminiszter, Rajk László mésszel leöntött földi maradványait. Nagy fogadással: „Soha többé”, nagy tiszteletadással temették el újra. Az ismert képről Nagy Imre, mint jól szituált kis polgár néz velem szembe felesége mellől. Felöltő, kalap, bal karján ernyő, hűvös őszi nap volt. Orrán a világhíres cvikker, amely szilánkjaira törve tompán csillant a Kozma utcai bitófa alatt. Soha többet.

Emlékezzünk!

Az egész világ csodálta tetteinket. Magyar lett a magyar! Lett csoda! Hacsak percnyi csoda is. Legalább az, mert 1956. magyarjai tudták: elvész, aki megadja magát. Tudták azt is, seregek jönnek majd. A felmenők: a gondolat, az öntudat seregei. A győzhetetlenek. Van hát miért visszaemlékezni ma is. A harc halálos volt. Mindenki tudta, hogy a történelem legnagyobb, legkegyetlenebb hadseregét és a mögötte lapuló, sunyító terrorrendszert egyedül megdönteni lehetetlen. A magyar munkások, diákok, értelmiségiek, nők és férfiak mégis felvették a fegyvert. Mégis szembeszálltak, mert tudták a küzdelem maga a győzelem, ha elbukunk századokra is. Ezért elkeseredett harcok folytak a Korvin közben, a Tűzoltó utcában, a Széna téren, utcákon, tereken, a Soroksári sáncokon, mindenhol, ahol a szovjet páncélosok megjelentek. Százzámra maradtak belőtt, romos és összedőlt épületek. Budapest frontváros volt. Budapest elesett. A szabadságharc és a forradalom elbukott. Két világhatalom verte le. A szovjet tankok és az amerikai közöny. Eisenhower akkori elnök a golfpályáról üzent: „az Egyesült Államok nem nézné jó szemmel egy antikommunista Magyarország létezését és a Szovjetunió határán” A sorsunk eldőlt. Az Egyesült Államok, a világszabadság élharcosa, az emberi jogok hirdetője, a demokrácia bajnoka hagyta elbukni a magyarok nemzeti

függetlenségéért a szabadságért, az emberi jogokért vívott harcát. Hagyta legyilkolni a szabadságharc vezetőit és névtelen harcosait, hagyta börtönökbe zárni, internálni a harcokban résztvevő tízezreket, tűrte, hogy magyar falvak népet pufajkás hordák véresre verjék, gumibotozzák. Hagyták tombolni a történelem legkegyetlenebb bosszúhadjáratát, a legbrutálisabb megtorlást.

Emlékezzünk!

Legyen a mostani emlékezés arra is, hogy elmondjak egy feledésbe merülő eseményt. Párizs fényei villantak a sötét magyar égre. A Champs-Élysées-en több százezernyi tüntető élén tizenkét volt francia miniszterelnök és harminc miniszter, több száz képviselő és szenátor tüntetett a magyar forradalom hőseinek emlékére. Énekelték a Marseilles-t, és éltették Magyarországot. A Kozma utcai temető 301. parcellájában ezekben az órákban pedig lovasrendőrök brutálisan gumibotozták a jeltelen hantok felett zokogó hozzátartozókat.

Emlékezzünk!

L. M. (Szegediné Lovász Magdolna)

XIII. évfolyam, 21. szám, 2003. november 7. 1.

Uram, adj békességet a Kárpátok között

„Uram, ki fönt az égben / lakozol fényességben / Gyűjtsd föl szent tüzedet / az emberek szívében” – idézett Wass Albert verséből ünnepi beszédében október 23-án Kocsis Ferenc, a Bessenyei György Szakközépiskola igazgatója Berettyóújfaluban, a népligeti kopjafánál.

A napfényes, de kissé csípős időben megjelent emlékezők előtt kijelentette, 1956. október 23-án fölgyulladtak a tüzek a magyar emberek szívében, amikor egy kicsiny nemzet akart szabadságot, függetlenséget és igazságot az elnyomó szovjet hatalommal és magyarországi kiszolgálóival szemben. Majd azokat az okokat kereste, mi is vezetett a vérzivataros XX. század közepén a szabadságvágyhoz a Kárpát-medencében. A kegyetlen kommunista diktatúra, a hazug nemzet- és emberellenes politika, a nép félelemben és rettegésben tartása, az ország kirablása, kuláknak nevezett, igyekvő parasztok megalázása, a kitelepítések, az elhibázott ipargazdasági csődje, a munkások becsapása, a szellemi, lelki, fizikai terror, a gondolkodás szabadságától megfosztott értelmiség kirekesztése egy kitalált, tudománytalan, új világ megvalósítása érdekében. 1956-ban megmozdult a főváros, a nagyvárosok népe, a vidék, a falvak, és megkezdődött a forradalom a hatalom ellen. És győzött Nagy Imre vezetésével. Kezdte kiépíteni az ország a demokratikus átalakulás alapjait, megindult az ÁVH lefegyverzése, a süllyedő elnyomó rendszer hajójából menekültek a főkolompások, a bűnösök, és Európa ujjongott – emlékeztetett a történetekre az ünnepi szónok. *„A legázolt, bilincsbe vert Magyarország többet tett a szabadságért és az igazságért, mint bármelyik nép a világon az elmúlt húsz esztendőben”* – idézte az akkori nyugati sajtó megállapítását. De az öröm és a bizakodás korai volt. Lánctalpasokon érkezett a halál.

A gonosz birodalma nem hagyta magát – állapította meg, majd személyes élményét is elmondta a jelenlévőknek. Tizenkét éves gyerekként élte meg az eseményeket, de emlékszik családjá zaklatására, a beszolgáltatásokra, a foglalásokra, a szabad Európa Rádió titokban hallgatására. Az örömteli fáklás felvonulásra a bihari kis településen, Pocsajban október 26-án este, amikor kidöntötték, a dicsőség- és szégyentáblákat a tanácsháza előtt. Emlékszik 12 éves gyerekként is a reménykedő falu szabadságvágyára. Zenetanára és a református tiszteletes úr félholtra verésére. Majd felszólította a ünneplőket, tisztelegjünk emberi és nemzeti tartásunk előtt, és becsüljük meg mindazt, amit értünk és a hazáért tettek. A szabadságharc veresége utáni megtorlásokat is felidézte Kocsis Ferenc. Feltette a kérdést micsoda rendszer az, amely az apát arra kényszeríti, hogy a

fiát besúgja, a fiút pedig arra, hogy apja ellen a legsúlyosabb ítéletet követelje. A feleséget, hogy tanúskodják férje ellen, és amely 18 éves fiatalokat akasztat fel. Micsoda rendszer az, amely kivégzi politikai ellenfeleit. Mi majdnem elhittük – mondta –, hogy ez a legjobb, mert nem látunk mást. 1989-ben történt meg az újra, aminek '56-ban meg kellett volna történnie. A függetlenség, a szabadság kívánása, az oroszok kivonulása, a többpártrendszer megvalósulása. A nemzetben gondolkodás, a piacgazdaság és demokratikus rendszer kiépítésének esélye ekkor újra a nemzet kezébe került. Az ország és városunk is fejlődésnek indult, és már csak rajtunk és választott vezetőinken múlik, hogy tudunk-e élni lehetőségekkel. Aki vezet, attól elvárható a nép és a nemzet szolgálata, az alázatosság, a hozzáértés és az államférfiúi jellem. Mert az államférfi abban különbözik a politikusától, hogy az egyik a nemzetéért tesz, a másik az újráválasztásáért – hangsúlyozta Kocsis Ferenc. Napjainkban új célok és feladatok állnak az egyén és a nemzet felemelkedése, és egyenrangú önálló nemzetként való beilleszkedése az európai népek családjába. Ehhez 1956 októbere üzeni, hogy a nemzeti kérdésekben mindenkinek egyet kell érteni. Ez megmaradásunk törvénye, a határon kívüli magyaroké is. De ez csak egy módon lehetséges, ha a fejlődés és a haladás szekerét hozzáértően és egy irányban húzzuk, nem pedig annyifelé, ahány politikai irányzat van az országban. '56 szellemiségét a fiatalokba is át kell ültetni, hogy a harmadik évezred ne hordozzon magában annyi kudarcot, hogy boldogabb legyen a magyar, és ne csak a bukott forradalmak és vesztett háborúk országa legyen. „*Uram, adj békességet / A Kárpátok között, / Sehol még földet annyi / Könny és vér nem öntözött. / Sehol annyi virág / és sehol annyi bánat / Szeresd jobban Uram, / az én szegény hazámat*” – zárta ünnepi szónoklatát Wass Albert szavaival Kocsis Ferenc igazgató.

A megemlékezésen Szentannai Ágnes szavakat, a Bessenyei György Szakközépiskola diákjainak műsorát Szepesi Zoltán történelemtanár összeállításában láthattuk, és hallhattuk az Ifjúsági fúvózenekart Szilágyi Péter igazgató-karmester vezényletével. A rendezvény végén városunk vezetése, intézményei, a pártok és civilek szervezetek helyezték el kegyelet virágait az '56-os kopjafánál.

L. M. (Szegediné Lovász Magdolna)

Bihari Hírlap XIV. évfolyam 20. szám, 2004. november 12. 1.

Miénk a csoda, de a megőrzés felelőssége is

„*Mennyből az angyal, menj sietve „Az üszkös, fagyos Budapestre. / Oda, ahol az orosz tankok / Között hallgatnak a harangok. /.../ Szólj hangosan az éjszakából / Angyal, vigyél hírt a csodáról!*” – idézett Márai Sándor 1956 decemberében New York-ban írt verséből dr. Vitányi István országgyűlési képviselő, ünnepi szónok a népligeti kopjafánál október 23-án. A református templombeli istentiszteletet követően számos berettyóújfalui polgár, városvezető, a pártok, intézmények vezetői, képviselői jöttek el, hogy leróják kegyeletüket a 48 évvel ezelőtti forradalom résztvevői, hősei, áldozatai tiszteletére. És emlékezzenek. Emlékezzenek – ahogy Márai után az országgyűlési képviselő is fogalmazott – a CSODÁRA, amelyet 1956 őszén átélt a nemzet, amikor a forradalom résztvevői visszaadták a nemzet becsületét, visszaszerezték tekintélyét az egész világ előtt, egy nemzet egyesült a szabadság eszméjében. Egy hét leírhatatlan boldogság és öröm, csillogó szemek, őszinte beszéd, egyenes derekak. Ami akkor, 1956 októberében történt, kitörölhetetlenül része lett nemcsak a nemzet, hanem egész Európa és a világ történelmének. Az 1956-os magyar forradalom és szabadságharc becsületet adott a nemzetnek, lendületet adott az európai egységnek és példát, tanulságot az egész világnak. 1956 indította meg a totális hatalmi rendszer és főként a mögötte álló ideológia korhadását, mely végül annak széteséséhez vezetett. Mégis sokan nem értették sem nálunk és a világban sem, mi történik.

„Kérdik, hogy ez mivégre kellett, / Miért nem pusztult ki, ahogy kérték? / Miért nem várta csendben a végét? / Miért, hogy meghasadt az égbolt? / Mert egy nép azt mondta: Elég volt.”

És a magyarság szent forradalmát az azt követő 33 év alatt sokan meg is tagadták. 1956 kommunista megtorlása ezek életét nyomorította meg, vette el az érvényesülés lehetőségét, családokat tett tönkre, és százakat juttatott bitófára – jelentette ki dr. Vitányi István. Megbékélni, de nem felejteni – figyelmeztetett. Akkor vagyunk méltók '56 ránk hagyott örökségére, ha továbbra is jól gazdálkodunk a szabadsággal. Rajtunk a sor, hogy lelkünkben forradalmáink személyes példájával a magunk erejéből és emberségéből olyan Magyarországot teremtsünk, amelyben hinni, dolgozni és élni tudunk. A megbékélés lehetővé teszi a csendes alkotómunkát. Az igaz ügybe vetett hittől függ a sorsunk.

„Mindig új élet lesz a vérből. / Találkoztak Ők már néhányszor / – a gyermek, a szamár, a pásztor – / Az alomban, a jászol mellett / Ha az Élet elevent ellett / A Csodát most is ők vigyázzák, / Leheletükkel állnak strázsát.” – vette elő ismét mondandójának alátámasztására a Márai-sorokat a szónok. Majd felszólította a jelenlévőket: álljunk együtt strázsát mi is, vigyázzuk együtt ezt a csodát, a mi csodánkat, a nemzet csodáját, a világ csodáját. Mert miénk a csoda, de miénk a csoda megőrzésének felelőssége is – zárta ünnepi beszédét az országgyűlési képviselő. Az Arany János Gimnázium diákjai Vatai Judit tanárnő szerkesztésében a forradalom napjait az ifjúság szemszögéből láttatták, a berettyóújfalui Ifjúsági Fúvósenekar pedig Szilágyi Péter igazgató-karmester vezényletével, játékaival keltett az eseményhez és a megemlékezéshez méltó hangulatot. Az ünnepség befejezéseként a város vezetői, intézményei civil- és pártszervezetei hajtottak fejet a hősök, a mártírok emléke előtt, helyezték el virágaikat a Népligetben, az '56-os kopjafánál.

L. M. (Szegediné Lovász Magdolna)

XV. évfolyam, 18 szám, 2005. november 4. 1.

Az emberhez méltó élet a szabadságban gyökerezik

Fáradt őszi napfény ragyogta be az Ady Endre utca 11. szám alatti házat, ahol az 1956-os forradalom és szabadságharcra emlékezés nyitányként Gaál Jánosnak – a berettyóújfalui események részese, a forradalmi bizottmány tagja, a forradalom mártírja – tiszteletére emléktáblát állítottak. Kurucz Imre szobrászművész alkotását Szeifert Ferenc polgármester avatta, aki beszédében az hangsúlyozta: a tízparancsolat alapja az emberi élet védelme. A „Ne ölj!” parancsa ellenére azonban az emberiség története sajnálatos módon háborúk és népirtások sorozatából állt. Gaál Jánosra emlékezve a polgármester kifejtette, az ember nem hősnek születik, hanem a történelem sodrása teszi azzá. Szerinte köztünk is vannak hősök, akik bizonyos helyzetekben hajlandók feláldozni az életüket, szabadságunkat egy nemesebb ügyért vagy szeretteikért. Hősöket a körülmények adnak a világnak, a hősiesség mögött viszont lemondás, nélkülözés és személyi tragédiák vannak. Sok hős volt, van, lesz, és ezeknek például kell szolgálniuk az utókornak, hőssé az emlékezés teheti őket.

Kocsis Csaba, városunk kulturális menedzsere Kurucz Imre szobrászművész munkásságát méltatta, és az általa készített emléktábla keletkezésének körülményeiről szólt. Elmondta, a művész két fotóból és az ismerősök, családtagok emlékeiből álmodta meg a maga Gaál Jánosát, ami mikor elkészült, megrendítette a családtagokat, ismerősöket. Kurucz Imre célja az volt, ha életre nem is keltheti az emléktáblával ezt a nagyszerű embert, azt tudatosítsa a portré mindenkiben, hogy az emberi élet olyan adománya Istennek, amelyet óvni, tisztelni és becsülni kell.

A Toldi Miklós Református Általános Iskola énekarának műsora nagyon szép bevezetője volt Szívós István Gaál Jánosra emlékező, Őszi levél című (A Bihari Hírlapban 2001. október 19-én megjelent) írásának, melyet Csikos Sándor színművész tolmácsolt a hallgatóság számára.

Az avatáson Gaál János leánya, Tremmel Mihályné mondott köszönetet apja méltó emlékezetéért, majd az ünnepi események a református templombeli istentisztelettel folytatódtak, ahol Nagy Béla lelkipásztor hirdetett ígét.

A népligeti kopjafánál a város Ifjúsági Fúvózenekarának dallamai fogadták az emlékezőket. Balláné Veres Ilona ünnepi szónoklatát „*Nem félünk a holnaptól, mert látjuk a tegnapot, és szeretjük a márt*” gondolat köré szerkesztette. Berettyóújfalu alpolgármestere az 1956-os forradalom és szabadságharcra emlékezve kijelentette: 1956 karácsonyán az egész világ Magyarország nevétől volt hangos, hiszen október 23-a felrázta az egész világot, akik a szimpátián túl olyan alapvető értékekkel szembesültek, mint a szabadság győzelme a nyers, durva erőszak, a szuronyokra és páncélosokra épített zsarnokság felett. Amikor október 23-án az egyetemisták Pesten az utcára vonultak, nagyon gyorsan kiderült, hogy a rendszer, amelyet a hazugság és az erőszak, drótozott össze, a szabadság eszménye és a bátorság előtt kártyavárként omlik össze – idézte fel az eseményeket Balláné Veres Ilona. Az egész országot a szabadság levegője járta át, így október 26-án Berettyóújfalu népe is az egykori Országzászló köré gyülekezett, majd a tüntető tömeg végigvonult a településen, leverte, illetve lefestette a középületek vörös csillagait, a pártbizottság épületének zászlójából pedig itt is kivágták a gyűlölt, népköztársasági címert. Másnap Balogh József elnöklétével, mint országsszerte, nálunk is forradalmi bizottságot alapítottak. És ha rövid időre is, de ki tudták kényszeríteni a fordulatot, a szabadságot, amelyet ők nem nyertek el, de egyetlen nap alatt visszaadták nekünk. De vajon mi, immáron 15 esztendeje egy szabad országnak a gyermekei, tudják-e hogy ilyen nagy dolog a szabadság. Vajon mi, akik szabadon választunk magunknak vezetőket egy szabad hazában, értékeljük-e az '56-os hősök által ránk hagyott királyi örökséget? – tette fel a kérdéseket az alpolgármester asszony. Október 23-a üzenete nagyon egyszerű számunkra: győzelem! A szabadság győzelme a vereségben – állapította meg. Mert 1956, a magyar forradalom végül mégis győzött! Győzött, hiszen belőle fakadt rendszerváltozás. Győzött, hiszen nincs na olyan valamire való politikai párt, amely ne tekintené örökségének legszebb forradalmunkat. Győzött, hiszen követeléseinek döntő része valóra vált. Győzött, mert velünk él. Győzött, még ha sokba, nagyon nagyon sokba került is ez a győzelem. Amikor összegyülekezünk a forradalom megünneplésére, mindenekelőtt fejet kell hajtanunk azok előtt. Fejet kell hajtanunk hősei előtt, akik fegyverrel a kézben álltak ki a világ legerősebb hadserege ellen. Fejet kell hajtanunk azok előtt, akik a szervezésben, a különböző tanácsokban küzdöttek a szabadságért. Fejet kell hajtanunk azoknak az emléke előtt, akik a bitón végezték, és akik kegyetlen börtönökben sínylődtek évekig. É meg kell hajtanunk a fejünket mindazok előtt, akik velünk élnek. Akik nekimentek felborítani a hegyet, megfordítani a történelmet. Ez a nap az övék. Az övék, akik nehéz életet vettek magukra a szabadságért, mindannyiunk közös szabadságáért. Amikor az hisszük, hogy 1956. október 23-a nem több egy aktualitását vesztett történelmi dátumnál, gondoljunk rájuk – szólított fel az alpolgármester. Bizony nincs olyan messze az az idő, csak a világ változott nagyot azóta. Ma már másfajta csatákat vívunk nap mint nap a tisztességes megélhetésért, a gyerekeink kenyeréért, iskolájáért, jövőjéért. A család összetartásáért, a házasságunk szilárdságáért. Most éppúgy, mint akkor a szabadságunk a tét, mert az emberhez méltó élet a szabadságban gyökerezik. És nincs szabadság, amelyet ne kellene megszolgálni. Ma '56 arra figyelmeztet – hangsúlyozta az alpolgármester asszony – hogy az igazságért és a szabadságért vívott harcokban nem lehet elbukni. Mert ha 30-40 év múlva is, de végső soron az igazak győznek. Így gondoskodik rólunk a történelem. Ilyen rend van a dolgok mélyén. És nekünk, a szabadsággal élőknek méltónak kell lennünk ennyi áldozatra. És akkor nyugodtan mondhatjuk: nem félünk a holnaptól, mert látjuk a tegnapot, és szeretjük a márt – zárta ünnepi szónoklatát Balláné Veress Ilona.

A beszédet követően Csikos Sándor színművész és az Ady Endre Gimnázium diákjai az irodalom és a zene nyelvvel idézték meg a forradalom és szabadságharc történéseit. Az ünnepség záróakkordjaként az Ifjúsági Fúvózenekar zenei kíséreltetével a város vezetői, intézményei, a pártok,

egyházak, fegyveres testületek képviselői, magánemberek helyezték el a tisztelet és megemlékezés virágait az '56-os kopjafájánál.

L. M. (Szegediné Lovász Magdolna)

XVI. évfolyam, 19. szám, 2006. november 3. 1.

Legyen béke, rend, munka!

A fenti óhajtást hirdeti az '56-os jelszavak egyikével Kurucz Imre szobrászművész a Kálvin téren felállított, a kőbe vésett fájdalmat esztétikai erővel sugárzó emlékművén, amely a mementó erejével hat immár minden helyi lakos és idelátogató kedves idegen szemlélő felé. Az 1956-os népfelkelés, forradalom és szabadságharc 50. évfordulója tiszteletére október 23-án Berettyóújfaluban átadott, a lélek és a forma összhangjával ható kompozíció – úgy vélem – a legméltóbb módon mondja el a kimondhatatlant, és a legszentebb csönddel hajt fejet az áldozatok előtt, a megtört életpályák kárpótolhatatlanságának szomorú tudatát megidézve.

Már napokkal az ünnepség előtt hangyszorgalommal serénykedett jó néhány ember az új rendezvénytér körül. A református templombeli istentisztelet után a megemlékezés új helyszínén, a Kálvin téren Márai Sándor: Mennyből az angyal című verséből vett gondolattal kezdődött, Lisztes Éva népművelő utalva az ötven évvel ezelőtt történetekre köszöntötte a több száz fős sokadalmat: „Nem érti ezt az a sok ember, / Mi áradt itt meg, mint a tenger? / Miért remegtek világrendek? / Egy nép kiáltott. Aztán csend lett. / De most sokan kérdik: Mi történt? / Ki tett itt csontból, húsból törvényt? / És kérdik, egyre többen kérdik, / Hebegve, mert végképp nem értik– / Ők, akik örökségbe kapták: / Ilyen nagy dolog a Szabadság?” Miután felsorolta a városunkban eddig felállított '56-os emlékhelyeket – a Nemes Sándor faragó által készített '56-os kopjafát a Népligetben és Gaál János emléktábláját az Ady Endre utcán –, felkérte Szőcs Géza erdélyi költőt ünnepi beszéde megtartására. A költő asszociatív technikával érzékeltette a személyes tudáson átszüremlett életérzéseit és történelmi párhuzamait. Magával hozott olasz barátja pedig megénekelte a korabeli Budapest kétségbeesetten kitartó szabadságharcát és világfájdalmát. Szeifert Ferenc, városunk polgármestere méltatta ezt követően a forradalmat és az emlékművet, ismertette a műalkotás születésének körülményeit, külön kiemelve Szívós István volt önkormányzati képviselő szerepét.

Ezek után az emlékmű leleplezése, majd megáldása következett Majláth József református lelkipásztor, Papp Dániel baptista lelkipásztor, Hasulyó János római katolikus esperes által. Szeifert Ferenc polgármester '56-os emlékérmeket adott át Alimán Lajosnak posztumusz, Vitéz Kurucz Sándornak, Karancsi Gyulának posztumusz, Daróczy Istvánnak posztumusz, Erdei Antalnak, Szabó Lászlónak, Körtvelyesi Bélának, Szántó Károlynak posztumusz és Juhász Jenőnek. Az 1956, te csillag című ünnepi műsor – a debreceni Musical Stúdiószínház előadásában – emlékképeket vetített a körülállók felé a magyar forradalomról Müller Károly szerkesztésében. Az '56-os emlékmű koszorúzását az '56-os forradalom még élő résztvevői kezdték, akiket a város vezetői, a pártok, az egyházak, a fegyveres testületek, az intézmények, a civil szervezetek képviselői követtek, végül városunk polgárai helyezték el a megemlékezés virágait. Az ünnepi tisztelgés keretét adta – immár hagyományosan – az Ifjúsági Fúvószenekar Szilágyi Péter igazgató-karmester vezényletével. A bensőséges együttlét kicsit hosszúra nyúlt ugyan, de morális közösség képződött a szobor körül azt sugallva, hogy legyen béke már!

H. L. (Horváth Lajos)

1956 a nemzetnek a szabadságról szótt közös álma volt

A berettyóújfalui református templom volt idén is a gyülekezőhelye október 23-án az 1956-os forradalom és szabadságharc hőseire emlékezőknek. Az 51-dik évfordulón dr. Kustár Zoltán, a Debreceni Református Hittudományi Egyetem tanszékvezető docense hirdetett ígét, és arra szólította a híveket és a jelenlevőket, hogy október 23-án emlékezzenek a hős forradalmárookra, ápolják és őrzik meg tisztán emléküket, ugyanakkor jusson eszükbe mindig Krisztus győzelmes „forradalma” is.

„Minden magyar nemzedék számára megrendítő élményeket idéz fel 1956 ősze. Összekuszálódás és újrakezdés, csalódás és remény, becsapottság és tisztulás, pokoljárás és bizalomépülés, földindulás és új alapozás érzéseinek, emléknymainak sok árnyalata, megannyi személyes emléke maradt a tanúkban, az akkor felnőtt generációkban. Még bonyolultabb, de egyúttal hiányosabb kép él erről az időről azokban, akik gyerekekként tudnak csak visszaemlékezni 1956-ra, s meg inkább azokban (...), akik már 1956 után születtek, és értek ifjúvá. A szülők feltűnő hallgatásai vagy szemérmes, illetve egyoldalú elbeszélései, a tankönyvek szűkszavúsága és a társadalmi nyilvánosság zavarai sokáig nem tették – nem is tehették – egyértelműen tisztázottá, belsővé érlelt múltismeretté az 1945 utáni négy évtized, s benne 1956 igaz történetét, s tanulságait” (Agárdi Péter). A Himnusz hangjai után ezekkel a gondolatokkal köszöntötte a Kálvin téren, az '56-os emlékműnél megjelent berettyóújfaluiakat Nagy Anna, az Arany János Gimnázium tanára. Az ünnepi szónok, Domján János gimnáziumigazgató is hasonlóképpen vélekedett beszédének kezdetén, amikor kijelentette, 1956-ot ma sokféleképpen értékelik és nevezik. Méltán mondják az ifjúság forradalmának, hiszen ők kezdtek, s tartottak ki mellette a legtovább, és a megtorlás áldozatainak is mintegy negyede 21 éven aluli fiatal volt. Méltán nevezik a nemzet forradalmának is, mert a társadalom minden rétege képviseltette magát benne, egymás mellé állt a barikádokon az egyetemi tanár, a diák, a pesti vagány, a nyomdász és a földműves. Mi volt bennük a közös, hogyan jutottak el ezek az emberek odáig, hogy együtt mondják ki: ELÉG VOLT! – tette fel a kérdést Domján János. A válasz egyszerű – mondta –, mindenkinek volt elszámolnivalója a Sztálin és Rákosi nevével fémjelzett rendszerrel, a hazugságokra, az emberek hitegetésére alapozott, az életüket véglegesen kézben tartó, megrontó, kegyetlen zsarnoksággal szemben. Ezért az ünnepi szónok szerint 1956 legtalálhatóbb elnevezése: az élet, a szabadság forradalma. Az elemi erejű lázadás azért tört ki, hogy emberi módon lehessen élni az életet, 1956 álma a nemzetnek a szabadságról szótt közös nagy álma volt. Igazi megismerése ma is feladat, hiszen sokkal több volt, mint a gyűlölt rendszer elleni felkelés, az emberek a sorsuk irányítását maguk vették kezükbe, cselekvően szóltak bele alakításába, történelmet csináltak. Döntő lépés volt az emberiség szabadabb válásának történetében. Jelentőségét, örökérvényűségét hangsúlyozva Domján János befejezésül Berettyóújfalui Község Szocialista Forradalmi Bizottságának 1956. október 27-én kelt kiáltványából idézett: „Magyar Testvérek! Ezekben a sorsdöntő és nehéz napokban, amikor az ország számtalan sebből vérzik, gondolatokat arra, hogy fegyelmezett és lelkiismeretes magatartásokkal jövődó szabad országunkat építjük. Tartózkodjatok az oktalan civódástól, a testvérharctól. (...) Ez ma minden magyar polgár legszentebb kötelessége.”

A jelenlevők még érezhetően a hatása alatt álltak az emelkedett és megfontolásra érdemes ünnepi gondolatoknak, amikor begördült a térre a forradalom egyik szimbólumaként is értékelhető, korabeli Csepel teherautó, platóján az Arany János Gimnázium tanulóival. Fiatalokkal, akik a szabadság álmát a legszebben álmodták 1956-ban is, és annak „az október 23-ának délutánján és estéjén megérezték, mit jelent szabadon élni, és nem voltak hajlandók kevesebbel beérni,

mint a nagybetűs szabadság”. Műsorukban 1956-ot a 15 évesek forradalmaként idézték meg Simonffy András Rozsdaősz című munkája nyomán, melynek összeállítása Kárpátiné Mészáros Marianna, Nagy Anna, Vatai Judit és Kálnai Zsolt gimnáziumi tanárok érdeme.

A megemlékezés az '56-os emlékmű megkoszorúzásával folytatódott, elsőként a még élő forradalmárok, majd a város vezetői, a pártok, az egyházak, a fegyveres testületek, az intézmények, civil szervezetek képviselői, városunk polgárai helyezték el a tisztelet virágait, melynek méltóságát az Ifjúsági Fúvószenekar zenei aláfestéssel emelte, Szilágyi Péter igazgató-karmester vezényletével. Az ünnepség a Kálvin téren a Szózat eléneklésével zárult, majd a város vezetői, rokonok, barátok, jó ismerősök az '56-os mártír Gaál János, valamint Balogh József és Buczi Ferenc sírjainál is lerótták kegyeletüket a Téglaparti és a Csendes temetőben. A forradalom vérbefojtásának gyásznapiján, november 4-én pedig gyertyagyújtással emlékeztek a népligeti kopjafánál is.

L. M. *(Szegediné Lovász Magdolna)*

XVIII. évfolyam, 19. szám, 2008. október 31. 1., 3.

„Nem szolgaságra, szabadságra teremtett bennünket Isten”

Méltóságot, ihletettséget, tiszteletet parancsolóan zúgott fel a Liszt Ferenc-orgona október 23-án a berettyóújfalui református templom ódon falai között. Hívók és nem hívők ültek az imádságtól koptatott padokba. Emlékezni jöttek. Emlékezni 1956 hőseire, a forradalmárookra, a mártírokra, hogy tiszteletükre együtt énekeljék a zsoltárokat, nemzeti énekeinket, a Himnuszt és a Szózatot. Isten igéjével, Jézus tanításaival emlékezzenek, ünnepeljenek. – Mert, ha ünnep érkezik az életedbe, ünnepelj egészen – kezdte igehirdetését Márai gondolataival Orosz Béláné Farkas Réka református lelkész. Majd hitelesen, mélyen átélte őszinteséggel jelentette ki a szószékről: egy ország ünnepe van ma, még akkor is, ha sokan még mindig másként látják, másképp gondolják, és néhányan napi politikai érdekeik, céljaik szolgálatába állítják. De Jézus kell, legyen az út, az irányadó, a békesség, a szelídség útja, akinek nevét, igazságát nem lehet soha erőszak, bosszúállás céljaira felhasználni. Mindannyiunk nevében köszönte Istennek, hogy szabadságra, nem szolgaságra teremtett bennünket, kérte, engedjen magához egyre közelebb magánemberként, gyülekezetként, népként, nemzetként.

A bensőséges együttlét, emlékezés a templom melletti parkban, a Kurucz Imre szobrászművész alkotta '56-os emlékműnél folytatódott. „*Viszi a ködöt az idő / S az időt mi hoztuk magunkkal. / Hoztuk harcunkkal, tartalék nyomorunkkal*” – választotta beszéde mottójául József Attila sorait az ünnepi szónok, a városunkban sokak által ismert és becsült, köztiszteletben álló polgár, Szívós István. Emlékezzünk! – szólította meg a szép számban egybegyűlteket, majd kérte: hajtsunk fejet a bátrak előtt, akik teljesítették az idő parancsát, akik kiálltak utat mutatni, és bátrak voltak cselekvésre buzdítani. Küldjük innen is a köszönet és a tisztelet szavát a még élőknek, és kísérje örök hálánk a holtak emlékét. Sokak számára jó volt látni személyét a többszörösen kettétört magyar sorsot megjelenítő műalkotás tövében, melynek létrejöttében oly sokat fáradt, szorgoskodott. Mondhatni szívügye volt a méltó mementó állítása, hiszen húszévesen, egyetemistaként a forradalom hajdú-bihari eseményeinek tevékeny részese volt, majd kárvallottja, egyévi börtön, hosszú, éveken át tartó megbélyegezettség, képessége alatti foglalkoztatás, megaláztatások elszenvédőjeként igencsak hitelesen hangzottak az általa elmondott gondolatok. Az eddigiektől eltérően ő nem a forradalom eseményeinek felidézésével kezdte. Berettyóújfalui sorstársairól beszélt, kiket az időben nem ismerhetett: soha ne feledjük el a forradalmi bizottság elnökét, Balogh József tiszta jellemű, minden tetteiben becsületos és következetes, igaz férfi volt. Gondoljunk mindig mindnyájukra:

dr. Dubay Miklósa, Csontos Andrásra, Juhász Jenőre és mind a többiekre, a külföldön vagy az ország távoli részein élőkre, a közöttünk lakókra egyaránt. Hajtsunk fejet Gaál János emléke előtt. A forradalom zászlóvivője volt ő, elől haladt a cselekvésben, gyötrelmes, hogy előre szólították a halálra szántak sorában is. Emlékezzünk Szántó Bélára, Csóra Józsefre, Szántó Károlyra. Méltók az utókor hátlájára valamennyien. Mind-mind a forradalmi bizottmányok és a munkástanácsok tagjai, a nemzetországban szolgálatot vállalók mind igaz hazafiak voltak: Buczi Ferenc, Gulyás Sándor, Karácsony István, Veres László, Balogh István, Vígh Sándor, Ormay Géza, Bertóthy Károly, Horváth Sámuel, Rácz József, Magyar Lajos, Magyar Ferencné, Jakab János, Nagy János, Csörsz Károly, Tóth Árpád, Fábíán István, Jakab Vince. Tisztelegjünk igaz szívvel és hálattal lélekkel tetteik nagyszerűsége, példaértékű áldozatuk előtt. A Szívós István által felelevenített történelmi tabló leszármazottaiak révén Újfaluban ma is ismerősen csengő nevekkel, talán késői utódaink emlékezete számára sem lesz haszontalan. Ám a szónok ennél is tovább lépett: most az egyszer legyen említés a hozzártatózók helytállásáról is. Lenyűgöző az édesanyák és az édesapák példája, a gyermek aggodalma az elhurcolt apáért. Szívbe markoló a feleségek áldozata a hűség oltárán és a megaláztatás kálváriáján a megtorlás időszakában. Kötelességünk az évtizedeken át bezárt fájdalom enyhítése is. Berettyóújfalú városa hálattal nem lehet, a felgyülemlett adósságot rendezni kell. Az 1956-os forradalom résztvevőinek és áldozatainak megbecsülését a polgári értékrend legmagasabb fokán kell nyilvánvalóvá tenni. Ha a politikusok október táján mindig hangoztatott állítása igaz volna, hogy az 1990-ben létrehozott társadalmi berendezkedést a magyarok '56-os forradalma legitimálja, akkor nemzeti összetartozásunk ma tapasztalható hiányai nem béklyóznák a nemzeti egyetértést, a közös cselekvést.

Csak ezek után tért rá a szónok a forradalom kiváltó okainak, a 12 nap történetét befolyásoló legjelentősebb események mozaikszerű felvillantására, a forradalom egészére gyakorolt hatásuk elemzésére, Nagy Imre híres rádióbeszédére, a Sztálin-szobor lebontására, a rádiószékház ostromának jelentőségére. Megállapította, Magyarország 1956-ban nagyhatalom lett. A szabadságért folyó küzdelem nagyhatalma. Az erkölcs példaképei voltunk, az ártatlan üldözöttek szabaddítói, példa a szolgasorsba döntött nemzetek számára Európában, az egész világon. Magas fokú politikai érettséget tanúsítottunk azzal, hogy a harcok közepette demokratákhoz méltó módon többpártrendszert hoztunk létre. Kifogástalan erkölcsiségről tettünk bizonyosságot, amikor a Nagykörút és Rákóczi út betört kirakatú üzleteit nem fosztogatta Budapest népe. Az utcákon elhelyezett dobozok papírpénz adományhalmái érintetlenül és hiánytalanul maradtak, mert kellett a pénz a forradalom árváinak, a harcoló nemzetnek. Az egész világ csodálta tetteinket. Magyar lett a magyar! Lett csoda! Ha csak percnyi csoda is. Majd a háztömbről háztömbre, utcáról utcára egyenlőtlen esélyek között zajló hősiesség küzdelem részleteit ecsetelte, megjegyezve eközben azt is: a forradalmi állapotok között sem elfogadható az irgalom nélküli népitélet, az iszonyú és emberhez nem méltó bosszú. Tudom, hogy utána járt, mert ismerem, levéltárakban is kutakodott bizonyára az áldozatok száma után. Az általam olvasott publikációk sem igazítanak el ebben, ezért Szívós István is csak úgy fogalmazhatott: van, aki 237 áldozatot azonosított név, életkor és foglalkozás szerint. Más 756 halottról beszél. A neve is tudható annak, aki másnap a Kerepesi temetőben 820 halott, eltemetés előtt kirakott tetemét számolta meg. Kik voltak ők? Forradalmárok? A munkásmozgalom kipróbált harcosai, a munkás-paraszt hatalom védelmezői? Vagy ők voltak az igazi ellenforradalmárok, talán egyszerűen csak tömeggyilkosok? Nincs rá felelet ma sem. A múltat be kell vallani. A bűnöket be kell vallani minden szereplőnek – ez kötelesség. Jogunk van megismerni az igazságot, okunk van tudni az évtizedeken át elhallgatott valóságot. E nélkül együttműködés nem lehet. Amíg Havas Szófia színvonalú nyilatkozatok minősítik az 1956-os forradalom eseményeit – egyetértés alig lehetséges, addig a megosztottság fennmarad. Amíg a miniszterelnök Magyarország lakosságának felét demagóg, enyhén klerikális és felelőtlen hazafiaknak nevezi, nincs miért és főleg nincs kivel

összefogni. Számunkra addig Nagy Gáspár reánk hagyott parancsa szabja az irányt: „...és nekünk nem szabad feledNI / a gyilkost néven kell nevezNI.” Addig nincs más számunkra, mint várni a felénk forduló idők érkezését és Nagy Gáspár szavai szerint túrni, hogy: „Jön a nyűszítvetámadó gyávaság / a rémület hókuszpókusza.” Becsaptak a „veletek vagyunk” hazugságával, 1956-ban lehullt az álarc a szovjet terrorrendszer és hazai lakójainak arcáról éppen úgy, mint az Amerikai Egyesült Államok hazug közép-európai politikájáról. A magyar nemzet forradalmát, nemzeti szabadságharcát a két világhatalom verte le: a szovjet tankok és az amerikai közöny. Az akkori amerikai elnök: Eisenhower a golfpályáról üzent: „az Egyesült Államok nem nézné jó szemmel egy antikommunista Magyarország létezését.” A sorsunk eldőlt. Évtizedekre. Ma pedig: rombolja hitünket a tudat, hogy az iskolareformok következtében gyermekink, unokáink képzése és nevelése a káoszt vizionálja. A társadalom alsó és középrétegeit egyre nagyobb mértékben sújtja a gazdasági teljesítmények elégtelensége, az államháztartás évek óta tartó hatalmas hiánya. Burjánzik a szegénység, a dráguló élet elviselhetetlensége mellett millióknak kell tudomásul venni, hogy semmirekellő „bróker kölykök” 100 milliókat kereshetnek, sőt az APEH közlése szerint, a legjelesebb, vélhetően egy pénzügyi zseni tavalyi jövedelme 1,2 milliárd forint volt. Miközben 10 ezrek éheznek, a pártkongresszus résztvevői és vendégei lazac, őzlábgomba, libamájjal töltött borjúhús között válogathattak a 10 fogásos dínom-dánom alkalmából, a szigorú konvergencia program jegyében. Így néznek ki a szigorítások azon az oldalon. Talán ezek miatt is gyakran kihallatszik a közbeszédből az elégedetlenség szava. Némelyek már az indokolt radikalizmus határain is túllépnek olykor. És talán ezért mondhatta a miniszterelnök a Parlamentben nagy indulattal: nem akarok éhséglázadást, nem akarok ribilliót! Nem lesz! Nem lesz forradalom, már alkalmatlanok vagyunk arra, hogy legyen. A nemzeti önismeretet, a nemzeti öntudatot 1956 óta folyamatosan és módszeresen nyíróbálták, az utóbbi időben nyíltan rombolták. Népünk egy része már Lakitelek hagyatékát sem vállalja, nem is ismeri. Béklyóba veri gondolatainkat, érzelmeinket naponta roncsolja az egyéni és közösségi züllés folyamatosan tapasztalható súlyos állapota: „*Retteg a szegénytől a gazdag / S a gazdagtól fél a szegény. / Fortélyos félelem igazgat / Minket s nem csalóka remény.*” A jelen igen lesújtó ábrázolását követően Szívós István szónokként tudta, kell valami előrevívó, a megjelentek számára valami biztató. Talán e miatt is zárta ünnepi beszédét azzal: a nemzet jövőjébe vetett hitünket és bizodalunkat mégis tovább éltetjük. Ebből nem engedhetünk. Ez a világ nem maradhat így. Eljön az idő, hogy az 5 ezer éve a Sínai hegyről lehozott kőtáblára vésett törvények szerint fogunk élni. S akkor majd lesz erős nemzet, akkor a magyar nemzet megmarad. Akkor majd felvirágozik a szülőhaza. Akkor majd lesz népünk, amely hazájának örül, és a magyar nép boldog lesz újra. Népünk, nemzetünk akkor majd olyan lesz, mint amilyen '56-ban lehetett volna. Magyar Testvéreim! Polgártársaim! Gondolkodjatok!

A megrendítően szép emlékezést és a jelen nehézségeinket sem takargató ünnepi szónoklatot követően a Bessenyei György Szakközépiskola diákjainak a forradalom napjait megidéző műsorát láthatták az ünneplők Illyés Gyula Egy mondat a zsarnokságról című versére utalva Mindenkinek szem a láncon címmel. Az ünnepi megemlékezés lezárásaként a tisztelet és az emlékezés virágait helyezték az '56-os emlékműre elsőként a még élő berettyóújfalui forradalmárok, Körtvélyesi Béla és Szabó László, majd a város vezetői, a pártok, az egyházak, a fegyveres testületek, az intézmények, civil szervezetek képviselői, városunk polgárai az Ifjúsági Fúvószenekar zenei aláfestésével, kiket Szilágyi Péter igazgató-karmester vezényelt.

Szegediné Lovász Magdolna

„Szegetkő lehehél volna”

Sinka István 1951-ben vetette papírra e verssort a hozzá hasonló, szegény sorsú magyar honfitársak nevében is, a sok elvárással és reménnyel kísért népi demokrácia megszólítására. S így folytatta: „... korhadt fa vagy s megjelöltek, s kívágnak, hogy ne tedd többé boldogtalanná a földet.”

1956 volt az a fejszecsapás, ami szűk fél évszázad múlva valóban ki is döntötte a Sinka által vizionált korhadt fát. Valami elindult. Erre hívta fel a figyelmet Dr. Ferenc Árpád berettyószentmártoni református lelkipásztor ünnepi igehirdetésében, és erre emlékeztetett Szeifert Ferenc polgármester 2009. október 23-án elhangzott ünnepi beszédében: *„1956-ra emlékezünk, valódi demokratikus történelmünk során hivatalosan huszadszor. Szívünk mélyén, őszintén azonban már ötvenharmadszor. Emlékezünk a nemzet ünnepén, ahogyan tesszük azt március 15-én és augusztus 20-án is. Október 23. azonban különleges dátum e jeles napok sorában. A magyar államiság nemzetközi ünnepe. Nemzeti, hiszen saját felszabadító harcunk, önállóságunk és függetlenségünk letéteményese. Viszont nemzetközi is, hisz soha annyira nem figyelt a világ – Európa sem – Magyarországra, mint 1956 októberében és novemberében. Erről azonban úgy érzem, nem esik elég szó. Nem esik elég szó arról, hogy határon túli honfitársaink mit tettek a közös magyar ügy érdekében. És arról sem, hogy a világ más országai – nem is mindig a hivatalos vezetők – mivel próbáltak hozzájárulni a demokratikus átalakulás eléréséhez. A magyar forradalom hírére a nyugati országok számos városában szovjetellenes jelszavakkal vonultak ki a diákok az utcákra és a szovjet követségek elé. XII. Piusz pápa a világ katolikusait imára szólította a felkelés győzelméért. Számos nyugati országból érkezett vér, gyógyszer és élelmiszer a Magyar Vöröskereszt számára.”*

A nemzetközi összefüggések, illetve a határontúli magyarság és az új „nemzetállamok” szolidaritási mozgalmak álltak az idei ünnepi beszéd középpontjában. Az október 24-i varsói, az október 30-i temesvári, a november 1-jei kolozsvári és a november 4-i bukaresti nagygyűlések mind azt mutatták meg a nyugati világnak, hogy a kelet-európai tömb megelégtelt a szovjet-uralmat, és a szovjet típusú politikai-katonai elnyomást. Valamennyi gyűjtőtábori fogsággal, véres elfojtással ért véget. Emellett azonban hallhattuk azt is, hogy a nyugat miként foglalt állást: Eisenhower amerikai elnök október 31-i elnökválasztási beszédében a magyar nép iránti csodálatának adott hangot. Ugyanebben a beszédben azonban azt is kijelentette, hogy az Amerikai Egyesült Államok az új magyar vezetést nem tekinti potenciális szövetségésének, és nem fog katonai segítséget nyújtani a magyaroknak. Ezzel Moszkva gyakorlatilag megkapta a jóváhagyást az invázióra. Tudjuk, és emlegetjük is, hogy a külső segítség mindent összevetve elmaradt. A szuezi válságra hivatkozva nem tudták a nagyhatalmak és a nyugati közösségek kellően támogatni azt az ügyet, amellyel a világban elfoglalt saját helyük és erejük is változhatott, erősödhetett volna. A szovjet iratanyagból mindenestre kiténik, hogy Moszkva reakciója mindenképpen az intervenció lett volna, és a nyugati hatalmak beavatkozása sokkal súlyosabb konfliktusba sodorta volna a hidegháborús világot. A legvégén magunknak kellett szembenéznünk a szovjet tankokkal, a sortűzekkel, és ami végleg

eldöntött mindent, a kollaboráns belső ellenséggel. Azzal, aki Himnusz helyett Internacionálét énekel. Azzal, aki szemrebbetés nélkül honfitársai szemébe hazudik, és közben nyugtatgat, hogy minden így lesz a legjobb. Négy és fél évtizednek kellett eltelnie ahhoz, hogy kiderüljön, mi is az igazság.

A hazai politikai elitől *„pedig közben csak azt hallotta a nemzet, hogy az »ellenforradalmi« erők megosztják az országot, veszélyeztetik a munkások és parasztok elért eredményeit, semmibe veszik a konstruktív kormányt. Hogy nacionalisták, antiszemiták, és saját országukra nézve is vészjóslóak. Nagy szavakkal elfedni a valódi problémákat, hogy a megtévesztett tömegek ne tudjanak csak a külsőségek alapján ítélni.»*

Szeifert Ferenc kijelentette: *„1956 igenis az egységesítés forradalma volt. A magyar nép számára a dicsőséges bukás, amely egyrészt az idők során hozzájárult az elnyomás enyhítéséhez, másrészt erőt adott az alávetettség elviseléséhez, és olyan nemzetközi elismerést szerzett a magyarság számára, amilyenben az 1848-as forradalom óta nem volt része. És az elismerés nem Kádár János kormányé volt. A nemzetközi megbecsülés nem az Internacionálét harsogó politikáé volt. A politikai megítélés ma sem egyértelmű. Igaz, hogy már azok is ott koszorúznak Nagy Imre szobránál, akik valamikor a kádárista rezsim kiszolgálói voltak. Nem lehet hiteles az a vélemény sem, hogy 1956 annyiféle volt, ahányan megélték. 1848-ra ötven évvel később már a boldog békeidők nemzedékei emlékeztek. A haza bölcse, Deák Ferenc, addigra érte be a reformkorban csírázó elképzeléseit. Most újra bő ötven évvel vagyunk egy nagy forradalom után. Ma újra kellene, vagy legalábbis lehetne megalapozni a boldog békeidőket. Nem a mai útvesztett alapokon, hanem úgy, ahogy 1956-os hőseink elképzelték... De a győzelem nem maradt el: 1989. október 23-án kikiáltották a Magyar Köztársaságot.»*

Ezt követően pedig úgy üzent a mának, hogy az egységes nemzetté váláshoz, a köztársaság lényegének megőrzéséhez együttes küzdelemre, bizakodásra és kitartásra van szükség, úgy, hogy az '56-os hősök példája lebegjen a szemünk előtt: nem pártok, nem különvélemények, hanem egy egységes cél elérésével lehet a gyarapodás útjára lépni.

Szeifert Ferenc ünnepi beszédét követően a debreceni Orfeum Művészeti Egyesület művészei '56, Te csillag címmel idézték fel azokat az irodalmi és zenei remekeket, amelyek vagy a forradalom időszakában vagy pedig az azóta eltelt időben születtek. A rendezvény bevezetőjében a Bibó Istvánt idéző szabadságeszmény jegyében: *„Egyik ember és egyik csoport szabadsága nem csökkent, hanem növeli és biztosítja a többiét... A szabadság mind teljesebbé tétele és technikai intézményekben való megerősítése az európai társadalom és államfejlődés legfelsőbb tartalma és legnagyobb eredménye.»*

Kolozsvári István

**„Bátor történelem bátor jelent gerjeszt.”
Emlékezés 1956 forradalmára**

A hagyományokhoz híven ünnepi istentisztelettel vette kezdetét az október 23-i emlékezések sora Berettyóújfaluban. Orosz Béláné Farkas Réka, református lelkész hirdetett ígét, mellyel emlékeztetett, hogy bő fél évszázaddal ezelőtt, ezen a napon, együtt, egy szívdobbanással tudott cselekedni a nemzet, amiért az utókor kimondhatatlan nagy hálával tartozik. – Sokféle érzés kavarg a mai emlékezők lelkében, hiszen az elmúlt évtizedekben sokan sokféleképpen próbálták magyarázni és láttatni ezt az eseményt. A közelmúltra vetítve felhívta a figyelmet a gazdasági élet visszáságaira, a nemzeti érdekek és értékek újbóli háttérbe szorítására, és egyben figyelmeztetett most is összefogásra, egy „közös szívdobbanásra” van szükség.

11 órakor az Oláh Zsigmond utcai '56-os emlékműnél gyülekeztek a város polgárai, vezetői, szervezeteinek képviselői. „Emlékezni és tiszteletet leróni gyűltünk ma itt össze, apáink és nagyapáink nemzedéke előtt, aki több mint fél évszázada felkeltek egy zsarnoki rendszer ellen, amelyik elvette tőlük még a gondolkodás szabadságát is. Ők voltak az elsők, akik nyíltan szembe fordultak a Szovjetunió néven ismert, erőszakkal összetákoltt államalakulattal, a Kelet-Európát gúzsba kötő hatalommal, és az első komoly sebet ütötték rajta.” – kezdte ünnepi beszédét Muraközi István polgármester. Főhajtásra intett mindazok előtt, akik valamilyen módon részesei voltak az eseményeknek, és sok esetben vérüket áldozták a nemzet függetlenségéért és egységéért. Egyben megköszönte mindazoknak, akik ma is jelen vannak és segítik a ma nemzedékét a méltó emlékezésben.

Albert Camus sokat idézett sorait kiemelve emlékeztetett: *„A magára maradt Európában csak úgy maradhatunk hívek Magyarországhoz, ha soha és sehol el nem áruljuk, amiért a magyar harcosok az életüket adták, és soha, sehol — még közvetve sem — igazoljuk a gyilkosokat”*

A forradalom bukása után, a magyarországi meghurcoltakkal, és üldözöttekkel, a határainkon túli magyarok ezrei kerültek börtönbe vagy bitófára. Ők voltak azok, akik az aradi vértanúk áldozatához méltóan tették hozzá a magukét nemzetünk lelki felemelkedéséhez. Mert ők sem hősnak születtek, csak reménytelenül szabadnak, akikre a hősi napok multával lesből csapott le a szabadságtól rettegő hatalom.

Felhívta a figyelmet arra a tényre, hogy a nagy nyugati nemzetek győztes forradalmakra, világtörténelmi győzelmekre emlékeznek. Mi, magyarok október hónapban két, világra szóló, és a leveretésben is győztes forradalmunkra tekintünk vissza. 6-án az 1848-as forradalomra, szabadságharcra, ma, 23-án pedig az 1956-os forradalomra.

Amikor az '56-os Budapestre és a vidék Magyarországra gondolunk, akkor Kolozsvárra, Temesvárra és Erdélyre is gondolnunk kell, kegyelettel hajtva meg fejünket az áldozatok emléke előtt. Mert a magyar forradalmat itt is ezrek és ezrek éltették, hogy aztán megbüntesse őket is a hatalom megfélemlítő ereje.

A történelem ritkán ismétli önmagát. Vannak azonban események, amelyeknek ugyanaz a jelentése történelmi távlatból tekintve. 1848/49 és 1956 forradalma és szabadságharca között is sok különbség van, több mindenben mégis hasonlítanak. Abban mindenképpen, hogy azt üzenték a világnak: egy kis európai nép a döntő történelmi pillanatokban méltósággal kezébe vette a sorsát, és „megbűnhődve, múltat és jövőt”, véráldozat árán kivívta szabadságát. Felkiálthatnánk, hogy valójában nem vívta ki: mindkettőt leverték! Csakhogy az igazságos forradalmak mindig győznek; olykor levertükben még inkább – mert megváltoztatják a jövőt, megreformálják a társadalom életét, olykor intézményrendszerét, öntudatát, erkölcsét is. „Bátor történelem bátor jelent, gyáva történelem gyáva jelent gerjeszt.”

1956 utóéletét kiemelve Muraközi István úgy fogalmazott: „Sokan próbálták valódi jelentőségétől megfosztani, félreértelmezni és félreértetni ezt az ünnepet, főleg azok, akik még ma sem értik, hogy nem ünneplhet a hóhér az áldozattal. Az elmúlt esztendőök vezetői azt próbálták belénk sulykolni, hogy nem kell eltúlozni az ünnepi megemlékezést, a magyarkodást, ugyanis az ifjabb nemzedéket meg kell óvni a frusztrációtól, hogy a múlt helyett a jelenbe és a jövőbe nézzünk, és ha lehet, kezeljük tabuként a történelmünket. történelmünkkel... Bő másfél évszázaddal ezelőtt Petőfi azt mondta: »Itt az idő«. S ha itt van, talpra tudunk-e állni hosszú rabiga után? – hosszú balsorsok, viszályok közepette fenn tudunk-e maradni, meg tudjuk-e őrizni anyanyelvünket, nemzeti kultúránkat, és hogy a legkétségbeejtőbb pillanatokban is fog támadni új példaképeink. Tanuljunk végre meg egy dolgot: a nemzeti ünnep soha nem önmagáért való. Ha legalább ilyenkor háttérbe szorulnának a hatalmi ambíciók, és felülkerekednének azon értékek, melyek összekötnek és megerősítik bennünk az együvé tartozás nagyszerű érzését. Mikor lenne erre a legnagyobb szükség, ha nem most a nagy nemzetközi kihívások pillanatában.” 2010-et a „Talpra magyar” évének nevezve a polgármester elmondta, hogy nemzeti összetartozásunk, az egységre való figyelemfelkeltés, nyelvünk védelme törvényi erőre emelkedett. Kihirdetésre került a Nemzeti Együttműködés Programja, elindult „Trinaon gyógyítása”, a XXI. század első évtizedében visszaköszönő belső terror kivizsgálása, és igazságtétele. A közelmúlt eseményei kapcsán kiemelte: a tavaszi árvizek és a közelmúlt ipari katasztrófája nyomán soha nem látott összefogás valósult meg, melynek a kormány az élére állt, a nemzet pedig – határoktól függetlenül – egy emberként követte. Ezt a morált, ezt az alapvető normát üzenik nekünk nemzeti ünnepeink. „Ez az az út, amelyről nem szabad többé visszaneézni és meghátrálni. És ez az az út, amelyiken nem állhatunk meg, mondván, hogy elfáradtunk. '56 öröksége ezt nem engedi. És ha tiszta szívvel és tekintettel haladunk lépésről lépésre, akkor nyugodtan mondhatjuk: nem félünk a holnaptól, mert látjuk a tegnapot és szeretjük a mátt.” – zárta gondolatait Muraközi István.

Az ünnepségen végén a résztvevő szervezetek és polgárok elhelyezték az emlékezés virágait és koszorúit az emlékműnél, majd az Ifjúsági Fúvószenekar közreműködésével, a Szózat közös eléneklésével zárult a megemlékezés.

Városunk vezetői, Muraközi István polgármester és Pálfi Anikó alpolgármester, valamint a berettyóújfalui mártírok hozzátartozói közösen felkeresték és megkoszorúzták Gaál János emléktábláját az Ady Endre utcai ház falán, valamint a hősök sírjait a város temetőiben.

Kolozsvári István

XXI. évfolyam, 9. szám, 2011. november, 1–2.

Hálaadó istentisztelet és megemlékezés

Az ünnep a különbözés, az élet legfőbb rangja – idézte Márai Sándor gondolatait Orosz Béláné Farkas Réka lelkész a református templom szószékéről az '56-os megemlékezés alkalmából tartott hálaadó istentiszteleten. Október a megemlékezések ideje – sorolta a lelkész. Hatodika nemzeti gyásznapi, 23-a szent forradalmunk és szabadságharcunk évfordulója, 31-e pedig a reformáció ünnepe. Ilyenkor nemcsak a külső újul meg, hanem lelkünk is ünneplőbe öltözik. Emlékezni és hálát adni, ez a ma feladata. Az Úrasztala előtt a Diószegi Kis István Református Általános Iskola diákjai elevenítették fel a forradalom eseményeit, majd a városi ünnepségen az '56-os emlékmű előtti téren folytatódott.

Az Ifjúsági Fúvószenekar kíséretével elénekelték a Himnuszt, ünnepi beszédet pedig a város alpolgármestere, Pálfi Anikó mondott. A jelen megértéséhez szükséges a múlt ismerete –

szögezte le a szónok, hiszen „Kevéssé tudjuk, hogy mibe került szüleinknek, nagyszüleinknek, s kevésbé értjük, milyen értékes és drága dolog a szabadság”. A szabadság ott kezdődik, ahol megszűnik a félelem – idézte Bibó Istvánt, aki az '56-os forradalom államminisztere, a forradalom eszméinek megfogalmazója volt. 55 évvel ezelőtt a magyar emberek előtt egy közös cél lebegett: a szabad Magyarország, s az akkori nemzeti összefogásban eltűntek a társadalmi és világnézeti különbségek. Bebizonyosodott azonban, hogy a magyar nép hősi harcában külső segítségre nem számíthatott – taglalta a szónok, hozzátéve, hogy október 23-a viszont az egész világ magyarságának nemzeti ünnepe. Kiemelte Pálfi Anikó a kormány azon döntését, mely szerint egyre több határon túl élő honfitársunk fűzheti szorosabbra kötődését a szülőhazával, a magyar állampolgárság felvételével. A jelenhez érve, leszögezte: az a dolgunk, hogy az alapvető kérdésekben egy nagy egység alakuljon és maradjon meg. „A cselekvést felvállalta a kormány: egy valóságos, takarékos állam, egy versenyképes, működőképes gazdaság, valamint egy változó környezetben is stabilizált Magyarország megteremtését tűzte ki célul.”

Ünnepi műsort az Arany János Gimnázium, Egészségügyi Szakképző és Közgazdasági Szakközépiskola tanulói adtak, majd az '56-os forradalom túlélő szereplői, az önkormányzat, a megyei önkormányzat, a református egyházközség, a rendvédelmi szervek, pártok, intézmények és civil szervezetek képviselői elhelyezték a megemlékezés koszorúit. A város polgármestere és alpolgármestere a temetőben is leróta kegyeletét '56 berettyóújfalui áldozatai sírjánál.

Nyíró Gizella

XXII. évfolyam, 11. szám, 2012. november, 6.

Szabadságunk a tét újra!

Nemzeti ünnepünkről való megemlékezés a református templomban, ünnepi istentisztelettel kezdődött, ahola hívek és a történelmi egyházak képviselői előtt ígét hirdetett Veres-Kovács Attila, a Nagyvárad-Olaszi református egyházközség lelkipásztora.

A messze hangzó, erős sugárzó emléknapon a lelkész a hívek figyelmébe ajánlotta: hősök csak azokból születnek, akik igazságát kőbe vésik. Így érdemes vállalni '49, '56 követését, mely minta arra, hogy egy kicsiny, de büszke ország hogyan tudott példát mutatni a világnak. „Ma értetek szól a harang, a lélek harangja!” – emlékezett a forradalom hőseire a lelkész.

Az '56-os emlékműnél folytatódott az ünnepség, melynek szónoka Kovács Zoltán, a megyei közgyűlés tagja, a II. Rákóczi Ferenc Általános Iskola és Alapfokú Művészetoktatási Intézmény igazgatója volt. Beszédében részletezte az '56-hoz vezető utat, s megnyugtatóan konstatálta, hogy ma már nyíltan lehet emlékeznünk. Az ötvenes évek közepén az emberek világossá tették, hogy nem akarnak a régi módon élni, mert elegendő volt a beszolgáltatásokból, a kizsákmányolásból, a mezőgazdaság kizsigereléséből, az erőszakos szövetkezetesítésből, abból, hogy mások mondják meg, hogyan éljenek, az internáló táborokból. A hatalom sem tudott már a régi módon uralkodni, s a remény szellemét már nem lehetett a palackba visszaszorítani – sorjázta az igazgató. A forrongás élére az ifjúság állt: 16 pontban foglalták össze követelésüket, s a forradalom jelképe a sztálini címertől megfosztott lyukas zászló lett. Sorra alakultak a fővárosban és vidéken a forradalmi bizottmányok, s az emberek saját kezükbe vették sorsuk alakítását. A csodálatos 12 nap azonban a szovjet hadsereg megszállásával véget ért, s megkezdődött a véres megtorlás időszaka. A forradalom berettyóújfalui vezetői sem kerülhették el sorsukat: Dr. Dubay Miklóst 9 év börtönre ítélték, míg Gaál Jánost agyonverték, Csóra József 4 év börtönt kapott, míg többeket internáló táborokba hurcoltak. A jelenről szólva Kovács Zoltán elmondta: országunk újra sokat tesz a szabadságáért. Egy gazdaságilag

legyengített országot, egy morálisan széthullott nemzetet kell talpra állítani. Csendes szabadságharc zajlik nap, mint nap, hogy ez a küzdelem minél hamarabb a javunkra dőljön el – emelte ki a szónok, tiszteletet kérve a múlt és jelen csendes szabadságharcosainak.

A Zenetheatrum művészeinek és növendékeinek emelkedett hangulatú műsora után az ünnepség résztvevői megkoszorúzták az '56-os emlékművet. Az ünnepség után Muraközi István emlékoszorút helyezett el a berettyóújfalui események hőseinek sírjánál. A szabadságharc leverésének évfordulóján pedig gyertyagyújtással emlékezett a város a népligeti kopjafánál.

Nyíró Gizella

XXIII. évfolyam, 11. szám, 2013. november, 3.

Az ötvenhatos forradalom egy új korszak kezdete

Az 1956-os forradalom és szabadságharc 57. évfordulójának berettyóújfalui megünneplése a baptista gyülekezet imaházában vette kezdetét, ahol a híveket és vendégeket – köztük Muraközi István polgármestert és Pálfi Anikó járási hivatalvezetőt – Papp Dániel lelkipásztor köszöntötte.

Az „Erős vár a mi Istenünk” egyházi ének eléneklése és az imádság után a lelkész alkalomhoz illően, az 56. zsoltárt olvasta fel igehirdetésében. Személyes élményét is megosztotta a jelenlévőkkel: születése előtt 17 évvel korábban zajlott a forradalom, ám kitörölhetetlen emléke az, amikor az úttörőmozgalom jelszavát kellett zengeni, s az „Előre!” után a „Rendületlenül!” helyett „Rendetlenül!”-t kiáltottak. A lelkész koránál fogva keveset élt meg abból a hanyatlásra és bukásra ítélt rendszerből, ezért is fogadták kitörő örömmel a harmadik köztársaság kikiáltását '89-ben az ideiglenes köztársasági elnöktől, illetve szívták magukba az idős felzabadultságát, különösen azokat, akik átélték a forradalom leverésének borzalmait. Az évforduló kapcsán kiemelte annak fontosságát, miszerint kell egy igazi, őszinte, győztes forradalom, melyet hittel, szeretettel és odaadással vívunk meg. Igehirdetése végén Isten áldását kérte a magyar nép ünneplésére, határon innen és túlra.

A megemlékezés az '56-os emlékműnél folytatódott, ahol a Himnusz eléneklése után Muraközi István polgármester mondott ünnepi beszédet. Előljáróban leszögezte: az 57 évvel ezelőtti rendszert az egész magyar nép sópörte el, s a szabadságharc azért folyt, mert a nemzet szabadon akart dönteni arról, miként éljen. Emlékeztetett arra, hogy az '56-os forradalom a nemzet harca volt a diktatúra és a szovjet megszállás ellen, a leverése után pedig következett a kegyetlen megtorlás. Több mint 400 embert végeztek ki, tízezreket börtönöztek be, internáltak, s negyedmillió magyar kényszerült elhagyni hazáját úgy, hogy reménye sem volt a közeli hazatérésre. Kiemelte a szónok: a mártír miniszterelnök, Nagy Imre, Maléter Pál, Pongrácz Gergely, Mindszenty József bíboros, Bibó István és társaik mindannyian egyet akartak: szabad és független Magyarországot, ahol nincs elnyomás és hazugság, ahol minden ember annyit ér, amennyi energiát és munkát belefektet az életébe. A jelenhez érve pedig leszögezte: azoknak az örökössei vagyunk, akik egy új korszak beköszöntét alapozták meg tetteikkel. Jóllehet, a forradalmat vérbe fojtották, ám a kommunista világrendszer ezt a megrázkódást már nem tudta kiheverni – jelentette ki.

'56 üzenete sokrétű és sokszínű. A továbbiakban a szónok kifejtette a forradalom máig ható üzeneteit, úgy, mint nemzeti egység, önfeláldozás, példamutatás, illetve hitvallás a szabadság mellett. Hangsúlyozta az összefogás szükségességét, a közös szerepvállalást, a közös erőfeszítést a kitűzött célok megvalósítása érdekében. A polgármester meggyőződése ugyanis, hogy a város érdekében végzett közös munka hozhat közös sikereket. Az emlékezés és főhajtás mellett szólt aktuális politikai intézkedésekről is. Az intézményrendszerek, a közigazgatás, a családpolitika átalakításáról, az önkormányzatok talpra állításáról, a lakossági rezsziárok húsz százalékos csökkentéséről,

illetve a devizahitelek megsegítéséről. Nem hallgatta el a szónok az ellentétes véleményen állókat sem, akik szerint ma Magyarország a diktatórikus átalakulás útját járja. Mint fogalmazott, a többszörösen igaztalanságba keveredett pártok és a magukat civileknek valló támogatóik gyalázatos szobordöntésük után szabadon hazamehettek. Majd feltette a kérdést: hány '56-os résztvevőről jegyezte fel a történetírás, hogy a Sztálin-szobor ledöntését követő számonkérés és vallatások idején azt mondta volna, hogy ott sem volt. „1956 hősei a helytállás mellett őszinte kiállásra, tetteink és felelősségünk vállalására is megtanítanak bennünket. Az 1956. és 2006. október 23-i magyar helytállás, a közjóért és a köz biztonságáért való kiállás nem maradhatott eredmények nélkül. Magyarország hajlandó és képes az igazságszolgáltatás útján, a független magyar ügyészség és bíróság által felelősségre vonni a hamis demokráciák bűnöseit Biszku Bélától a 2006-os rendőri vezetőkig.” Beszéde végén Muraközi István kérte az ünneplőket az ország és a nemzet melletti kiállásra, a saját értékek és eredmények megőrzésére, valamint a saját véleményük és vállalásaik melletti kiállásra. Elismerte azt, hogy minél sokrétűbb, változatosabb egy közösség, annál gazdagabb, ám szükséges egy nemzeti minimum, amely amagyar nemzet közösségének képviselőiben nem léphető át. Ünnepi beszédét ekképp zárta: – Kívánom mindannyiunknak, hogy legyen bennünk hit és tisztaság, hit az emberi kapcsolatok erejében, hit embertársaink segítőkészségében, hit az együtt kialakított jobb jövőben!

Az Orfeum Művészeti Egyesület Szabadnak született c. ünnepi műsora után az '56-os forradalmárok, az önkormányzat, a történelmi egyházak, a rendvédelmi szervek, a járási hivatal, a tankerület, az intézmények, a pártok és civil szervezetek képviselői megkoszorúzták az '56-os emlékművet. Nemzeti ünnepünk a Szózat eléneklésével ért véget.

Nyíró Gizella

XXIV. évfolyam, 11. szám, 2014. november, 9.

Áldozatvállalásuk nem volt hiábavaló. '56-os megemlékezés Berettyóújfaluban

Mint minden évben, idén is ünnepi istentisztelettel kezdődött az 1956-os forradalom és szabadságharcról való megemlékezés. Ezúttal azonban a berettyószentmártoni református templomba invitálták a híveket, akik előtt Kovács Krisztián lelkipásztor hirdette az ígét.

A lelkész '56 kapcsán a szembenézés fontosságára hívta fel a figyelmet, mondván, az igazság kimondása békességet, nem pedig békétlenséget szül. '56 hőseinek volt bátorságuk kimondani az igazságot: elég volt az akkori rendszerből!

A megemlékezés a Járási Hivatal Fráter László-termében folytatódott, ahol ünnepi beszédet Muraközi István polgármester tartott. A szónok Ady Endre versét idézte: „Csak akkor születtek nagy dolgok, ha bátrak voltak, akik mertek, s ha százszor tudtak bátrak lenni, százszor bátrak és viharvertek.” A továbbiakban leszögezte: október 23-át szerte a világban megünnepik a szabadságszerető népek, így ismerve el törekvéseinket, véráldozatainkat. A szabadság iránt elkötelezett forradalmárok épp olyan sokszínűek voltak, mint 2014 sokfélesége – vont párhuzamot a városvezető, aki 1956 legfontosabb üzenetét az összetartozás érzésében, az egység, az előzékenység, a türelem, a bizalom és a szeretet megélésében foglalta össze.

Nem volt hiábavaló az '56-os hősök áldozatvállalása, jóllehet, a szabadságharcosok életét kioltathták, de a nemzet hitét és erejét soha nem tudták kioltani – hangsúlyozta a polgármester.

Beszéde végén Muraközi István közölte: az utókor feladata, hogy megőrizze és ápolja múltunk nagyjainak emlékét, és saját jelenkorának részeseit méltóvá tegye a kapott örökségre.

Ünnepi műsort az Arany János Gimnázium diákjai adtak elő, majd az emlékezők megkoszorúzták az '56-os emlékművet.

Nyíró Gizella

XXV. évfolyam, 11. szám, 2015. november, 3.

„Győzelem a vereségben” 1956 forradalmára és szabadságharcára emlékeztünk

Bár az '56-os forradalmat és szabadságharcot vérbe fojtott, vesztes küzdelemként tartja számon a történetírás, a néplélekben és a nemzetudatban magasztos, sorsfordító eredményeket hozó, méltó ünneplésre alkalmat adó eseményként van jelen. Erre emlékeztek a berettyóújfalui megemlékezések ünnepi szónokai is október 23-án.

A református templomban megtartott ünnepi istentiszteleten Katonáné Varga Olga, a zsákaik és furtai egyházközségek lelkipásztora János apostol első leveléből hirdette Isten ígését. Kiemelte a méltó ünneplés fontosságát, az „előttünk járt bátrak” emlékezetének életben tartását, az ő tiszteletüket, és hogy a ma generációjának a lelkiismerete az ő példájukat követve maradhat csak tiszta.

„Magyarország népe elég vérrel adózott, hogy megmutassa a világnak a szabadsághoz és igazsághoz való ragaszkodását.” Bibó István államminiszter, a forradalmi kormány utolsó helyén maradt tagja november 4-i kiáltványának soraival kezdte ünnepi beszédét Muraközi István polgármester az '56-os emlékműnél rendezett városi megemlékezésen. Bibó az eleven példája annak a helytállásnak és hűségnek, mely egyben mindenki számára kötelezettséget is kell, hogy jelentsen. Azok közé tartozik, *„akik hitték és hirdették, hogy a nemzet, az ország csillaga csak akkor emelkedik fel újra, ha leveti a hátáról azokat, akik a magyar népre erőltetnék ideológiai elképzeléseiket, és uralmuk fenntartása érdekében minden aggály nélkül feláldozták polgárok százainak és ezreinek életét, a nemzet jólétét, függetlenségét és biztonságát.”*

Bár az 59 évvel ezelőtti események ma már a történelem részévé váltak, még mindig elevenen él az akkori események emléke. Az 1956-os forradalom történelmünk azon ritka pillanatai közé tartozott, amikor szinte az egész ország egy emberként lépett fel egy közös ügy érdekében, és bár a résztvevők sokféleképpen gondolkodtak a világról, mégis egyet szerettek volna elérni: a független, szabad Magyarország megteremtését.

Muraközi István éppen Bibó példáján hangsúlyozta, hogy mindenkinek, mindenkor elsősorban a maga helyén kell helytállnia: *„Az elnyomók gyakran hitték azt, hogy bármit meg lehet tenni az emberekkel, bármit meg lehet tenni egy nemzettel. A kommunisták azt hitték, hogy egy nemzet múltját végképp el lehet törölni. Azt hitték, hogy egy nemzet – kényszer hatására – feladja szabadságát, önrendelkezését, kultúráját, határait, történelmét és hitét. Azt hitték, hogy egy homályos ideológia pótolhat szabadságot, közösséget és hagyományt. De a magyar nemzet ezer év alatt megtanulta, hogy a szabadságért, a hazáért harcolni kell a csatamezőn és a barikádokon, és tenni kell a békés hétköznapokban is. Mi magyarok ezt megtanultuk és emiatt lehetünk itt még ma is, Európa szívében, az ezeréves Magyar Államban. Ez pedig nagyban hozzájárult ahhoz, hogy még itt lehet a keresztény gyökerekkel rendelkező Európa is.”* Kiemelte, hogy Magyarország akkor is helytállt az elmúlt évszázadokban, amikor Európa felől nem kapott segítséget, és akkor sem tiltakozott, mikor a saját erővel kivívott szabadságot mások maguk érdemének tulajdonították. A magyarok

mindig együttműködésre és partnerségre törekedtek, de ezt nem mindig sikerült elérniük: „*Mi viszont nem tehetünk mást, mint az elmúlt másfél évezredben. Megvédjük kultúránkat, határainkat, polgárainkat. Nemzetünk múltját és gyermekink jövőjét. Ehhez pedig szintén 1956 ad nekünk példát. Mi magyarok 56 óta tudjuk, hogy nemcsak az idegen megszállók és a gyilkosok okozhatják egy nemzet vesztét, hanem a tehetetlenek és az alkalmatlanok is, akik saját gyengeségük miatt képesek voltak eladni a saját nemzetük szabadságát. Ahhoz pedig, hogy együtt erősek és kitaróak legyünk, egyenként is annak kell lennünk. Ehhez pedig itt vannak a mi hőseink, a mi saját példáink.*”

A Berettyóújfaluban történt események felidézését és a helyi hősöknek szánt tiszteletadását „*egy közös kortárs, egy tevőleges, aztán mindig emlékező és mindannyiunkat emlékeztető polgártársunk*”, Szívós István gondolatainak felidézésével kezdte, és számos bihari résztvevő méltatását túl méltatta mindazokat, akik bármilyen nehézség dacára hajlandók és képesek itthon maradni, az otthonért, a szülőföldért, az országért dolgozni, és ha kell, harcolni. A mai kor emberének is azok adhatnak hiteles példát, „*akik vállalták az elmúlt évtizedekben a mellőzést, a megaláztatást. Akik tudták azt, hogy nem lesz hálás a rendszer a tetteikért. Akiktől mindent elvettek, sőt még többet. Elvették a jövőjüket. Akiknek gyermekeik talán fel sem vették egyetemre. Tudjuk, sokan sokra vitték „Nyugaton”. Büszkék is vagyunk rájuk – is. De az itthon maradtokra is! ...ahhoz, hogy gyermekeink, unokáink számára mindannyian a hétköznapi hőseivé válhassunk, soha ne kelljen fegyvert fognunk. A világ nemzetjeinek a második világhéget követő összefogása sokáig garantálta is ezt.*”

Kiemelte, hogy bár akkor is sokan kényszerültek elhagyni az országot, de együttműködtek az őket befogadókkal, új otthonukban a következő években és évtizedekben értéket teremtettek, és saját létfenntartásukhoz tevőlegesen hozzájárultak. „*Vannak, akik ma itthon méltatlan módon veszik őket a szájukra, és egyként kezelik az Európa egységét és békéjét megtörni szándékozó betolakodókkal. Nekik csak azt kívánhatjuk, hogy soha ne kényszerüljenek hasonló helyzetbe.*” – ezzel az utalással pedig saját felelősségünket hangsúlyozta a polgármester. Beszédét Fekete István örök érvényű, örök békére, de egyúttal a felelős gondolkodásra sarkalló mondatával zárta: „*A katona nem azért van, hogy szúrjon, hanem hogy senki ne szúrhasson!*”

Az ünnepi beszédet követően Marczin Viktória, Cseke Sándor, Markovics Sándor és Pető István idézték meg a forradalom napjait „*Hidegen fújnak a szelek*” címmel összeállított ünnepi műsorukban. Az előadást követően – az Ifjúsági Fúvószenekar kíséretével – a jelenlévők elhelyezték az emlékműnél koszorúikat és virágokat.

–i –n (Kolozsvári István)

XXVI. évfolyam, 9. szám, 2016. november, 6.

„Békességet, és nem romlást tervezek”

Megemlékezés az 1956-os forradalom és szabadságharc 60. évfordulóján

Jeremiás próféta könyvéből választott ige alapján hirdette Isten üzenetét Kozma Mihályné Karácsosy Gyöngyi református lelkipásztor a berettyóújfalui református templomban október 23-án. Az '56-os emlékműnél Muraközi István polgármester a mártír miniszterelnök, Nagy Imre gondolataival kezdte ünnepi beszédét. A két szónoklat üzenete egyaránt megerősítette a hat évtizeddel ezelőtt történtek tisztaságát, a forradalmárok igazságát.

Ahogy a babiloni hamis próféták félrevezették az igaz jövődőlés beteljesedésére

várakozókat, úgy a magyar nemzet függetlenségét elérni vágyókat is épp azok hajtották újra igába, akiktől a legkevésbé várták volna. De ahogyan Jeremiás próféciája valósággá vált, úgy a magyar forradalom és szabadságharc mártírjai sem haltak meg hiába, célkitűzéseik pedig 1989-ben váltak valóra, és formálódnak a mai napig.

De nem volt egyszerű az út, ami elvezetett idáig. Ahogy a polgármester kiemelte: *Történelmi tanulmányok sora, időről-időre felszínre kerülő dokumentumok és megnyíló vallomások, a résztvevők és a szemtanúk visszaemlékezései mind több részletbe engednek betekintést. Hosszú évek teltek el úgy, hogy akik a tettek idején bátrabbak voltak a többiekénél, akik formálóivá váltak az eseményeknek, csendbe burkolózva, megfélemlítve kényszerültek megélni a mindennapokat. A legtöbb esetben pedig természetesen nem saját maguk biztonságát, személyes szabadságát és épességét féltették. Hisz arról már tanúságot tettek, hogy akár életüket is hajlandók lennének áldozni a nemzet függetlenségéért, a haza és az abban élő honfitársaik szabadságáért, jólétéért.”*

Kiemelte, hogy míg a korábbi évszázadok szabadságküzdelmek körül már letisztulni látszik a kép, addig 1956 története még ma is velünk él és formálódik, s még a rendszerváltozás után bő negyed századdal is sok a megválaszolatlan kérdés. A leghitelesebb válaszokat viszont akkor kaphatjuk meg, ha mindannyian a magunk környezetében keressük azokat – mint ahogyan tettük 10 évvel ezelőtt, az '56-os emlékmű felavatásakor is. Amikor „a megemlékezés mellett személyesen is köszönthettük mindazokat, akik közöttünk élve, vagy erre a jeles napra hazlátogatva segítettek nekünk az akkori események feltárásában és hiteles megismerésében... Ha azt gondoljuk, hogy teljesen magától értetődő volt itt, az 50. évfordulón emlékművet állítani, vagy éppen közvetlenül a rendszerváltás után bármilyen fennálló emléket, mondjuk egy emléktáblát, kopjafát hivatalos emlékhellyé nyilvánítani, akkor ki kell ábrándítani saját magunkat is. Átlapozva a már általunk is megélt, sőt alakított évek-évtizedek írásos lenyomatait, bizony sok szereplő kerül élénk, és olyan részletek, melyek jelentőségét akkor, az események sodrában nem is tudtuk igazán felmérni. A forradalom berettyóújfalui eseményeiről minden fennmaradt írás és emlékezet is egyaránt azt hirdeti, hogy méltó volt a valódi forradalmi eszményhez, erőszak és vér nélkül zajlottak az események. Ezt minden évben büszkén ki is hirdetjük, és példaként állítjuk magunk elé egykori, és Istennek hála még ma is közöttünk élő polgártársainkat.”

Név szerint felidézve Berettyóújfalui 1956-os hőseit, szabadságharcosokat és az mindennapi élet megszervezésében élen járó egykori polgártársakat – Balogh Józsefet, Gaál Jánost, Dr. Dubay Miklóst, Dr. Ormay Gézát, Csóra Józsefet, Szántó Bélát, Csontos András, Garamvölgyi Györgyöt, Török Imrét, Buczi Ferencet – elmondta: „Ők tízen voltak azok, akiket Berettyóújfaluban elsőként hivatalosan is elismert a közösség, és 1992-ben átvehették a város 56-os emlékérmét. Majd hosszú évek teltek el, az országos politikai viszonyok még mindig nehezen engedték áttörni a falakat, de közeledve a félszázados évfordulóhoz ismét azok emelték fel szavukat, akik egykor tenni is hajlandók voltak.” Írásos beadványok, önkormányzati ülések sora következett, mire 2016. október 23-ára valósággá válhatott a véglegesnek szánt, méltó emlékmű, Kurucz Imre szobrászművész alkotása.

Ezen túl pedig – ahogyan az ünnepi szónok kiemelte – „ez a jeles alkalom lehetőséget nyújtott számunkra az újabb törlesztésre, és újabb 56-os emlékérmek átadásával nyilváníthattuk ki tiszteletünket: Alimán Lajos, Daróczy István, Karancsi Gyula és Szántó Károly részére sajnos már csak posztumusz tudtuk odaítélni elismerésünk szimbólumát. Erdei Antal, Juhász Jenő, Körtvélyesi Béla, vitéz Kurucz Sándor és Szabó László viszont személyesen vehették át azt. Ahogy múlik az idő, felelősségünk egyre nagyobb, hogy meghallgassuk és közkinccsé tegyük mindazt, amit ők tudnak, és ránk kívánnak hagyományozni. A történelem alakítói annak leghitelesebb tanítói is. Most, 60 év elteltével is számos új oldalát lapozták fel e könyv lapjainak. Nemcsak egykori tetteikért kell hálásnak lennünk nekik, hanem azért is, hogy folyamatosan emlékeztetnek, és nem engednek minket tévutakra térti.”

A forradalom helyi résztvevőin túl pedig nem feledkezett el azokról sem, akik a helyi emlékezet fenntartásában vállaltak oroszlánrészt. Emlékeztetett, hogy Szívós István, aki Gaál János emléktáblájának és a Kálvin téri emlékműnek is egyik kezdeményezője volt, 2008-ban vehette át a Berettyóújfalu városért kitüntetését, és annak az évnek az ünnepi szónoka is ő volt. Felidéződött Baranya Sándor alakja is, aki pedig a Politikai Foglyok Országos Szövetségének emlékérmét vette át a városvezetőktől 2006 novemberében. Muraközi István ünnepi beszédét Bényi Árpád, Berettyóújfalu díszpolgára visszaemlékezésének soraival zárta, kiemelve, hogy a kiváló festőművész a megtorlás után éppen ebben a városban kapott egy új lehetőséget az élettől. Az aktuális országos viszonyokra is reflektálva mindannyiukkal kapcsolatban kiemelte, hogy „*amit ő és társai országszerte átéltek, egyikünket sem jogosít fel arra, hogy példájukat sárdobálásra, a másik le- vagy elnyomására használjuk. Csak akkor válik az emlékezés valódi ünnepé, és csak akkor állhatunk meg itt, ezen emlékmű előtt, akkor tehetjük le gyertyáinkat november 4-én a kopjafa tövébe, csakis akkor hajolhatunk meg az áldozatok emléke előtt – ahogyan tettük azt ma reggel is sírjaiknál a berettyóújfalui temetőkben –*, ha Bibó Istvánt idézve: »Az emberi méltóság egyszer s mindenkorra való érvénnyel fellázad, és megelégtelve embernek ember felett való uralmát, emberrel szemben való kiszolgáltatottságát, a közösséget birtokba veszi.«” Végző soron a nemzet szabadságáért harcolók is békességet akartak, a megtorlók azonban romlást hoztak az országra.

Az ünnepi beszédet követően – immáron hagyományosan – zenés irodalmi összeállítás következett, melyet ebben az évben a Hangfogó Együttes tolmácsolásában hallott a közönség. A megemlékezés végén ugyancsak a helyi tradícióknak megfelelően első ízben a forradalom és szabadságharc helyi résztvevői és családtagjaik helyezték el a megemlékezés koszorúit, majd őket követték az önkormányzat, a történelmi egyházak, az állami és területi szervek, intézmények, pártok és társadalmi szervezetek képviselői.

–i –n (Kolozsvári István)

Tartalom

Muraközi István: Ajánlás	3
Husvéth András – Kovács Gergely: 1956 értékelésének sajátosságai az MSZMP-iratok tükrében	5
Korompai Balázs: Múzeumpedagógiai lehetőségek 1956 bemutatásával kapcsolatban	30
Varjasi Imre: Adatok Berettyóújfalu 1956-os forradalmának történetéhez	42
Csarkó Imre: A faluváros a forradalomban	60
Kolozsvári István: Helyi hősök, helyi emlékek Önkormányzati szerepvállalás 1956 berettyóújfalui megörökítésében	83
Korompainé Mocsnik Marianna: Főhajtás a mester előtt Emlékezés Bényi Árpád festőművész Berettyóújfaluban töltött éveire	106
Bagdi László: 1956 emlékezettörténete 1956–2000	116
Fekete Márk: Az 1956-os forradalom emlékezete a XXI. században, a városi megemlékezések tükrében	129
Függelék A Bihari Hírlap tudósításai az október 23-i megemlékezésekről	133

1956
2016

A MAGYAR
SZABADSÁG
ÉVE

A programot az 1956-os
forradalom és szabadságharc
60. évfordulójára létrehozott
Emlékbizottság támogatja.